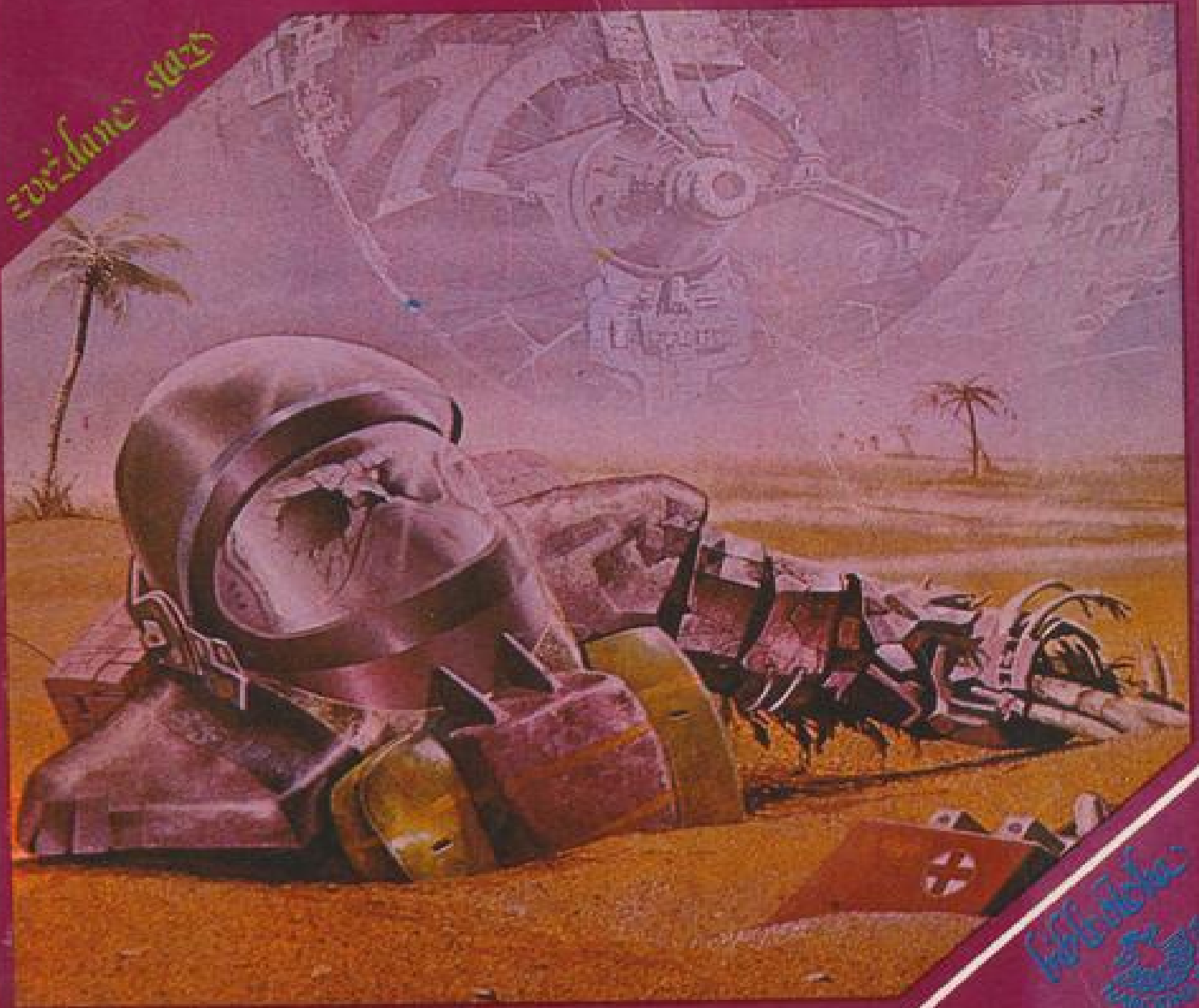

Moris Renar

Doktor
Lern

Erstausgabe 1925

Verlag
Karl Blessing

NARODNA KNJIGA
BIBLIOTEKA SF – „ZVEZDANE STAZE” – naučna fantastika

Moris Renar

DOKTOR LERN

Naziv originala:
Maurice Renard.
Le docteur Lerne, sousdieu

Prevela: Jovana Barić-Jeremić

UVOD

Ovo se beše dogodilo jedne zimske večeri pre više od godinu dana, posle poslednje večere koju sam priredio svojim drugovima u Aveniji Viktora Igoa, u onom malom stanu koji sam iznajmio potpuno namešten.

Kako je samo moja lutalačka ćud bila razlog te promene, laka srca smo rasturili taj mornarski dom kao što smo ga nekada tu stvorili, i kada je stiglo vreme za liker i šale, svaki od nas se trudio da zablista; a naročito, naravno, onaj veseljak Žilber Marlot, čovek koji je uživao u paradoksima, Tribule naše družine, i Kardajak, naš zajednički mistifikator.

Ne sećam se više sasvim dobro kako je došlo do toga da je neko posle jasnog časa provedenog u sobi za pušenje ugasio svetlo, izrazio žarku želju da započnemo spiritističku seansu i u mraku nas okupio oko jednog okruglog stola. Možda je Kardajak nekog uzeo za pomagača, ako je uopšte Kardajak bio kriv za to.

I tako je nas osmoro, osmoro nevernika, sedelo za jednim maleckim stočićem, čiji se jedini oslonac delio u tri nožice, a okrugla ploča se povijala pod teretom naših šesnaest ruku spojenih shodno ritualima okultizma.

U te rituale uputio nas je Marlot. On se nekada bio zainteresovao za razne vradžbine i doznao mnogo toga o stočićima koji se okreću, ali kao laik; kada je samouvereno preuzeo na sebe vođenje seanse, kako je uvak bio naša dvorska budala, svi su mu se povinovali, očekujući izvrsnu lakrdiju.

Kardajak je bio desno od mene. Začuh ga kako prigušuje smeh i kašljuca.

Međutim, sto se pomače.

Zatim mu Žilber postavi pitanje i, na očigledno Marlotovo zaprepašćenje, on odgovori suvim pucketanjem, kao drvo kada se suši, ili je odgovaralo tajanstvenoj azbuci.

Marlot nam nesigurnim glasom protumači šta je rečeno.

Svako tada požele da postavi neko pitanje stočiću, koji u svojiim odgovorima pokaza veliku oštroumnost. Skup se uozbilji; nismo više znali šta da mislimo. Pitanja su sustizala jedno drugo na našim usnama a odgovori su dolazili iz noge stola, činilo mi se, malo prema mojoj strani, i udesno.

– Ko će stanovati u ovoj kući kroz godinu dana? – reče onaj koji je predložio da se rasonodimo spirtističkom seansom.

– Oh! ako budete postavljali pitanja o budućnosti – povika Marlot – dobićete samo izmišljotine ili, pak, ništa.

– Ma pustite! – umeša se Kardajak.

Pitanje bi ponovljeno:

– Ko će stanovati u ovoj kući kroz godinu dana?

Sto zapucketa.

– Niko – reče tumač.

– A kroz dve godine?

– Nikola Vermon.

Svi smo prvi put čuli to ime.

– Šta će on raditi u ovo doba, istog ovog dana, iduće godine? ... Šta je, šta radi? ... Govorite!

– Počinje ... da opisuje ... svoje doživljaje.

– Možete li da pročitate šta piše?

– Da ... i ono što će napisati.

Pa, recite nam ... Početak, samo početak ...

Umoran. Azbuka ... suviše dugo. Dajte pisaću mašinu, nadahnuću daktilografa.

U mraku se začu komešanje. Ustadoh i pođoh da potražim svoju pisaću mašinu, koju zatim stavih na stolčić.

– To je Votson – reče sto. – Neću nju. Francuz sam, hoću francusku mašinu, hoću Dirana.

– Dirana? – reče moj sused s leve strane razočarano. – Da li postoji ta marka. Nisam čuo za nju.

– Bogme ni ja.

– Ni ja.

– Ni ja.

Bili smo veoma pogruženi zbog te nezgode; tada Kardajak tiho reče:

– Ja se služim samo pisaćom mašinom Diran. Hoćete li da je donesem?

– Da li ćete umeti na njoj slepo da kucate?

– Vратиću se za četvrt časa – reče on. I izađe bez odgovora.

– Ako Kardajak umeiša svoje prste u to – reče jedan od gostiju – zabavljaćemo se.

Pa ipak, kada smo ponovo upalili svetlo, pokazaše se ozbiljnija lica nego što bi se očekivalo. I sam Marlot bio je bled.

Kardajak se vrati vrlo brzo – moglo bi se reći začuđujuće brzo. Sede za sto sa svojom mašinom Diran, ponovo utrnusmo svetlo, i odjednom sto izjavi:

– Nisu mi potrebni ostali. Stavite svoje noge na moje. Pišite.

Začu se udaranje prstiju po dirkama mašine.

– Čudno! – uzviknu daktilograf-medijum. – Čudno! ruke mi se same pokreću ...

– Pih! kakva zavitlancija! – prošaputa Marlot.

– Kunem vam se, kunem vam se ... – nastavi Kardajak.

Dugo ostadosmo tako, slušajući telegrafsko kucanje koje je svaki čas prekidalo zvonce na kraju reda i pomicanje valjka. Svakih pet minuta dobijali smo po jednu stranu. Odlučismo da se povučemo u salon i da ih naglas čitamo odmah pošto ih Žilber, kad *ih* dobije od Kardajaka, da meni.

Strana 79 dešifrovana je pri jutarnjem svetlu. Mašina beše prestala da kuca.

Ali ono što je otkucala bilo je toliko zanimljivo da smo zamolili Kardajaka da nam pribavi i nastavak.

On je udovoljio našoj želji. I pošto provede mnoge noći za stočićem, za svojim klavsenom koji piše, dobismo celokupne doživljaje pomenutog Vermona.

Čitalac će se kasnije s njima upoznati.

Ti su doživljaji čudni i mučni. Onaj ko će ih kasnije napisati *neće želeći* da ih objavi. *Spaliće stranice* čim ih dovrši; i tako, da nije bilo ljubaznog posredstva stočića, niko ih nikada ne bi prelistavao. Zbog toga, ubeđen u njihovu autentičnost, smatram zanimljivim da ih objavim pre nego što su se stvarno i odigrali.

Ja verujem da su oni istiniti iako nose izvesne karakteristike karikature i prilično liče na pisanje nekog medicinara, skicirano u obliku primedbi na marginama gravire koja predstavlja samu Nauku.

Da li su ti doživljaji laž? Bajke su zamamnije od Istorije, a ova Kardajakova neće biti ništa gora od drugih.

Ipak želim da *Doktor Lern* bude veran odraz istinskih kobnih događaja jer je nastao pod takvim sticajem okolnosti u kojima je jedan stočić prerekao budućnost dok još nisu počele patnje glavnog

junaka, i budući da će se one nesumnjivo odigravati baš u vreme kada ova knjiga ugleda svetlo dana – što je veoma čudna okolnost.

Povrh toga, ja ću svakako doznati, kroz dve godine da li g. Nikola Vermom živi u malom stanu u Aveniji Viktora Igoa. Još mi nešto unapred potvrđuje da će on živeti tamo: Kako se može prihvatiti da bi Kardajak – ozbiljan i inteligentan mladić – izgubio toliko vremena da bi sročio takvu ludoriju?... To je moj glavni argument u prilog njene istinitosti.

Pa ipak, možda neki zagrižljivi čitalac želi sam da se uveri u to? – Neka ode u Grej-l' Abeje. Tamo će mu dati obaveštenja o životu profesora Lerna i o njegovom načinu života. Ja nemam vremena da to učinim, ali molim tog eventualnog istraživača da me upozna sa istinom, jer i sam žarko želim da izvedem stvari na čistinu i doznam da li je priča koja sledi još jedna Kardajakova mistifikacija ili ju je zaista izdiktirao u mašinu jedan stočić koji se pokreće.¹

I – NOKTURNO

Ta prva nedelja meseca juna se završavala. Senka automobila bežala je preda mnom, sve duža svakog trenutka.

Od jutra su me ljudi, zabrinutih lica, posmatrali kako prolazim kao što se gleda scena neke melodrame. S kožnom kacigom zbog koje mi je glava izgledala ćelava i s naočarima sa velikim staklima, sliodim očnim dupljama u skeleta, tela odevena u mirtku kožu, mora da sam im izgledao kao neka paklena i grozna foka, neki demon sv. Antoana koji beži od sunca i leti u susret noći da bi što pre ponovo utonuo u nju.

I doista, moja duša gotovo da je bila duša prokletnika, jer takav je usamljeni vozač koji je sedam časova proveo za volanom kola. Njegov je duh u košmaru; umesto misli, njime vlada opsesija. Moja se sastojala u kratkoj zapovedničkoj rečenici: „*Dođi sam ali se javi prethodno*”. Ona je, kao tvrdoglavi nestaško, unosila drhtavicu i žurbu u moju napetu samoću.

Pa ipak ,taj čudni nalog: „*Dođi sam ali prethodno se javi*”, koji je moj ujak dvaput podvukao u svom pismu, nije u prvi mah ostavio preteran utisak na mene. Ali sada, kad sam se, povinujući mu se, sasvim sam i pošto sam mu se javio, vozio prema zamku Fonval, neobjašnjiv redosled događaja kao da je žarko želeo da mi ukaže na njegovu neobičnost. I moje su oči svuda videle fatalne reči, i moje su ih uši razabirale u svim zvucima, uprkos mojim naporima da odagnam tu fiks-ideju. Ako sam želeo da pročitam ime nekog sela, tabla mi je najavljivala: „*Dođi sam*”. „*Javi se*”, ispisivale su ptice u letu. A motor je neumomo, do besvesti ponavljao hiljade i hiljaide puta: „*Dođi sam, dođi sam, dođi sam, javi se, javi se, javi se*“ ... Elem, pitao sam se čemu ta želja mog ujaka, s nestrpljenjem sam iščekivao susret, koji će razjasniti misteriju. Nisam, u stvari, bio toliko radoznao da doznam neki banalan odgovor; više me je mučilo tako despotski zahtev.

Na sreću, približavao sam se zamku, i predeo, sve prisniji, iako mi je lepo govorio o prošlosti da je osećanje teskobe počelo da popušta. – Grad Nantel, pun sveta i poslovne užurbanosti, zadržao me je, ali na izlasku iz njegovog predgrađa najzad sam spazio, u neodređenoj i veoma dalekoj izmaglici visove Ardena.

Spustilo se veče. Kako sam hteo da stignem na cilj pre noći, dadoh gas do kraja. Automobil zabruja i put pod njim stade vrtoglavom brzinom da izmiče, izgledalo mi je kao da ulazi u kola da bi se smotao u njima, kao metri neke pantljike koji se namotavaju na kalem. Brzina je zviždala u mojim ušima svojim vetrom u vidu rafala; roj komaraca izbocka mi lice kao zrnca olova, a sve moguće sitne čestice pucketale su po mojim naočarima. Sunce mi je sada s desne strane. Ono je na horizontu; ivice puta, koje su me bacale u ponor a zatim veoma brzo izdizale, naterale su ga da više puta uzastopce zađe i ponovo izađe. Zatim iščeznu. Jurim kroz pomrčinu koliko mi moja valjana mašina dozvoljava – a ne verujem da je 234-XY ikad bio prestignut. Zahvaljujući toj brzini, Arden će biti tu za pola časa. Magla već dobi zelenu boju, boju šume, a moje srce uzdrhta. Petnaest godina! Već petnaest godina nisam video drago visoko drveće, moje stare prijatelje iz doba raspusta!

Jer tu, u njihovoj senci, skriva se zamak u dnu ogromne udoline... Veoma se jasno sećam nje i već razaznajem gde se nalazi: jedna tamna mrlja označava mesto na kome se nalazi. U stvari, to je najčudnija moguća jaruga! Pokojna Lidivina Lern, moja tetka, koja je bila zaljubljena u legende, govorila je da ju je Satana, besan zbog nečega, načinio jednim udarcem svoje džinovske pete. Takav nastanak jaruge je sporan. U svakom slučaju, taj prizor u priličnoj meri ulepšava predeo: vrtača strmih strana, čiji je jedini izlaz prilično široki klanac, otvoren prema poljima. Ravnica, drukčije rečeno, prodire u planinu kao neki zaliv od zemlje; ona tu useca jednu slepu ulicu čiji se strmi zidovi uzdižu sve više što se dublje zalazi u nju i koja se završava u širokom luku. Tako se do Fonvala, iako je on prilično zavučen u planinu može lepo stići bez i najblaže uzbrdice, bez prepreka. Park čini osnovu vrtače, a stene grade zidove, osim na strani na kojoj je klanac. Ovaj je odvojen od imanja jednim zidom u koji je uglavljena kapija. Za njim sledi drvored, potpuno prav i ovičen lipama. Kroz nekoliko minuta proći ću kroz njega ... i ubrzo posle toga doznaću zbog čega niko ne treba da dođe sa mnom u Fonval. „*Dođi sam ali se prethodno javi.*” Čemu te more?

Strpljenja. Masa Ardena izdvaja se u gorski masiv. Zbog moje jurnjave kao da se sve kreće: planinski vrhovi brzo, klizeći, promiču jedan za drugim, udaljavaju se ili se približavaju, spuštaju se da bi se

zatiim veličanstveno podigli kao talasi, i prizor se neprekidno menja kao prizor ogromne pučine.

Na zaokretu se ukaza jedno seoce. Ono mi je dobro poznato. Nekada su svake godine u avgustu pred tom stanicom moju majku i mene čekala ujakova kola u koja je bio upregnut konj Biribi. Odvodila su nas tamo preko raspusta ... Zdravo, zdravo Grej-l'Abeje! Fonval je svega tri kilometra daleko. Mogao bih stići do njega zatvorenih očiju! Evo puta koji vodi pravo u Fonval, istog onog puta koji će se uskoro izgubiti pod drvećem i pretvoriti u drvored...

Skoro je noć. Neki seljak viče za mnom ... verovatno grdi. Navikao sam na to. Moja mu sirena odgovara svojim pretećim i tužnim poklikom.

Šuma! Ah! Njen snažni miris! Miomiris nekadašnjih raspusta! Može li sećanje dočarati neki drugi miris a ne miris šume? ... Ovo je divno ... Želeo bih da duže uživam u toj gozbi mog čula mirisa...

Pošto sam smanjio brzinu, auto polako napreduje. Buka njegovog motora pretvorila se u tiho zujanje. Sleva i zdesna počinju da se uzdižu stranice širokog klanca. Da je svetlije, već bih opazio Fonval na kraju pravolinijskog drvoreda. – Opa! Šta je sad to? ...

Umalo se ne prevrnuh; nasuprot mom očekivanju, put je skretao.

Usporih još više.

Malo dalje, nov zaokret, zatim drugi ...

Zaustavih.

Zvezde su se osule po nebu kao kapi svetlucave rose. Prolećna noć dozvoli mi da vidim iznad sebe strme stene, a njihov pravac me začudi. Vratih se nazad i otkrih raskršće koje nisam bio zapazio pri prolazu. Kad sam pošao desnim putem, posle više zaokreta naišao sam na novo raskršće slično logogrifu; odatle sam krenuo u pravcu Fonvala orijentišući se prema liticama koje se dižu prema zamku, ali me nova raskrsnica zbuni. Ma gde je nestao pravolinijski drvored? ... Ovo me je zbunilo.

Upalih farove. Dugo sam lutao pod njihovim svetlom kroz vijugave aleje ne mogavši da se snađem u njima, jer su se raskršća spajala sa drugima i završavala slepim stazicama. Sem toga, litice su stalno bile iste visine. Vrteo sam se, dakle, u pravom labirintu i nisam uopšte napredovao. Da li je seljak iz Greja pokušao da me obavesti o tome? Možda.

Pa ipak, prepuštajući se slučaju i zainteresovan ovom zgodom, nastavih sa svojim istraživanjem. Tri puta se isto raskršće ukazalo u svetlosnom polju farova, i tri puta sam raznim putevima stigao do iste breze.

Htedoh da dozovem nekog. Na nesreću, sirena se pokvarila, a nisam imao trubu; moj glas se nije mogao čuti zbog razdaljine koja me je s jedne strane odvajala od Greja, a s druge od Fonvala.

Tada se uplaših nečega: ako mi nestane goriva? ... Stadoh nasred raskršća da proverim nivo benzina. Moj rezervoar bio je gotovo prazan. Zašto da ga potpuno dokrajčim u uzaludnom lutanju? Uza sve to, činilo mi se jednostavnim da dođem do zamka peške, kroz šumu ... Pođoh. Ali neka gvozdena ograda, prikrivena žbunjem, ne dozvoli mi da prođem ...

Sasvim sigurno, ovaj labirint nije načinjen na ulasku u vrt šale radi, već namerno, da bi se otežao pristup u njega.

Veoma zbunjen, stadoh da razmišljam:

„Lerne, ujače moj, uopšte vas više ne shvatam“, pomislih. „Jutros ste primili obaveštenje o mome dolasku, a evo me zarobljenog u lukavo zamišljenom ćorsokaku. Kakva vas je luckasta ideja nagnala da načinite ovo? Znači li to da ste se promenili još više no što sam pretpostavljao? Pre petnaest godina niste ni pomišljali na takva utvrđenja.

„ ... Pre petnaest godina noć je nesumnjivo bila slična ovoj. Nebo je živelo u istom svetlucanju a žabe su već ispunjavale tišinu svojim jasnim, kratkim, čistim, prijatnim zovom. Slavuj je izvodio trilere. Ujače moj, to negdašnje večere bilo je divno, i ono. Međutim, moja tetka i moja majka umreše obe za osam dana, a pošto su sestre iščezle, nas dvoje, vi ujače, i ja, ostasmo licem u lice – vi udovac, a ja siročće.“

I taj čovek iz onog vremena ukaza se mom sećanju onakav kakvog ga je Nantel tada poznao: hirurg već slavan u svojoj trideset petoj godini po veštini svojih ruku i sreći u svojim smelim poduhvatima – doktor Frederik Lern, profesor na klinici Medicinskog fakulteta, član mnogih naučnih društava, nosilac mnogobrojnih odlikovanja i, da ništa ne zaboravim, tutor svog nećaka Nikole Vermona.

Sve u svemu, retko sam pohodio tog svog novog oca kojeg mi je zakon odredio, jer on nije uzimao odmor i provodio je u Fonvalu samo nedelje tokom leta. I njih je koristio da radi bez predaha povučen od ljudi. Tih dana ga je njegova strast za gajenjem cveća, obuzdavana čitave sedmice, prosto prikivala za malu staklenu baštu, uz njegove lale i orhideje.

Pa ipak, uprkos našem retkom viđanju, dobro sam ga poznao i mnogo sam ga voleo.

Beše to krupna dobričina, miran i uzdržljiv, možda malo hladan, ali tako dobar čovek! Neuljudno sam nazivao njegovo glatko izbrijano lice licem starice, alii moje podsmevanje nije bilo na mestu jer je ono pokatkad imalo antički izraz, uzvišen i ozbiljan, a katkad profinjeno podrugljiv, ikao iz vremena regentstva.

U ovom trenutku Lern mi je izlazio pred očiumotan u prilično loše skrojen crni redengot, u kome sam ga video poslednji put – kada sam kretao za Španiju. Kako je bio bogat i kako je želeo da i ja to postanem, moj ujak me je tamo poslao da trgujem plutom kao nameštenik kuće Gomez u Badajosu.

Moje izgnanstvo potrajalo je petnaest godina; za to vreme profesorova situacija se sigurno bila poboljšala, sudeći po senzacionalnim operacijama koje je izvodio, a o kojima je stigao glas čak i do zabiti Estramadure.

Što se mene tiče, moji poslovi su polako propadali. Pošto je prošlo petnaest godina, očajan što nikada neću u svoje ime prodavati pojaseve za spasavanje i zapušače, vratih se u Francusku da bih se osvrnuo za nekim drugim izvorom prihoda, kad mi sudbina dodeli zvanje rentijera. Ja sam taj koji je dobio onu premiju od milion franaka i sačuvao inkognito!

U Parizu sam živeo udobno, ali ne raskošno. Stan mi je bio udoban i jednostavan. Imao sam ono što nije neophodno – plus, ipak, jedan automobil, a minus – porodicu.

Ali, pre no što bih se upustio u zasnivanje nove učini mi se korektnim da obnovim veze sa starom, tj. sa Lernom. I tako sam mu pisao.

Ne rnože se reći da se nismo prilično redovno dopisivali pošto smo se razišli. U početku mi je on davao mudre savete i ponašao se

roditeljski štedro. Njegovo je prvo pismo čak govorilo o testamentu u moju korist, skrivenom u jednoj tajnoj fioci, u Fonvalu. A zatim su se odjednom poruke promenile, postale ređe, u tonu se osetila izvesna dosada, zatim su postala mrzovoljna, a njihova sadržina beznačajna, pa prosta, rečenica glomazna; čak i rukopis kao da se izmenio. Kako je od pisma do pisma sve to postajalo sve naglašenije, moradoh da se ograničim na slanje dobrih želja svake Nove godime. Ujak mi je odgovarao sa nekoliko nažvrljanih reči... Pozleđen u svojoj jedinjoj nežnoj vezi, bio sam očajan.

Šta se dogodilo?

Godinu dana pre te nagle promene – pet godina pre no što sam se vratio u Fonval i zalutao u labirintu – bio sam pročitao u „Epoki”:

„Pišu nam iz Pariza da je profesor Lern rekao zbogom svojim pacijentima da bi se posvetio naučnim istraživanjima koja je već započeo u nantelskoj bolnici. U tom cilju izvrsni praktičar povlači se u okolinu jednog grada u Ardenima, u svoj zamak Fonval, uređen ad hoc. On vodi sa sobom nekolicinu vrsnih saradnika, između ostalih dra Kloca, i trojicu preparatora iz Anatomisches Instituta koji je on osnovao u Ulici Fridrihštrase 22, a koji je upravo zatvorio svoja vrata – Kada će se videti rezultati?”

Lern, mi je potvrdio taj događaj jednom oduševljanom ceduljom, koja, uostalom, nije dodavala ništa oskudnoj novinskoj belešci. A godinu dana kasnije, ponavljam to, odigrao se taj preokret u njemu. Da li se dvanaest meseci rada završilo neuspehom? Da li je gorki poraz toliko teško pogodio profesora da mi se obraćao kao strancu, gotovo uvređeno? ...

Uprkos njegovoj netrpeljivosti, ja sam mu iz Pariza s poštovanjem, s najvećom mogućom srdačnošću napisao ono pismo u kome sam ga obavestio o svom srećnom dobitku i zamolio ga za dozvolu da dođem i vidim se s njim.

Nikad neki poziv nije tako bio lišen srdačnosti kao njegov. Molio me je da ga obavestim o svom dolasku, ne bi li mogao da pred mene pošalje kola na stanicu: „Bez sumnje ćeš se kratko zadržati”, dodao je „jer boravak u Fonvilu nije veseo. Tu se mnogo radi. *Dođi sam ali se prethodno javi.*“

Ali, trista mu muka! Bio sam se najavio, i bio sam sam! Ja koji sam smatrao tu svoju posetu dužnošću! Ah, dobro, jednostavno glupošću! ...

Zlovoljno sam posmatrao raskrslu na koju su iscrpljeni farovi bacali svetlo noćne lampe.

Očigledno je da ću noć provesti u tom šumskom zatvoru; ništa me neće izvući iz njega pre no što svane dan. Uzalud su me pozivale žabe iz bare pored Fonvala, uzalud je zvono iz Greja odbijalo časove da mi naznači drugo noćište – jer zvonici doista govore zvucima – bio sam zatočenik.

Zatočenik. Morao sam se nasmejati zbog toga. Kako bih se nekada toga bojao! Zatočenik Ardena! Na milost i nemilost Broselijande, čudovišne šume koja je, svojim pečinskim mrakom, držala u tami jedan svet između dva puta, jednog koji je vodio u Bloa, i drugog koji je vodio u Carigrad! Broselijanda! Pozorje junačkih priča i detinjastih legendi, postojbina četvorice sinova Emon i Palčića, šuma druida i duhova, šuma u kojoj je zaspala Uspavana lepotica dok je čekala Karla Velikog! Kojoj i malo fantastičnoj priči ta drevna šuma nije bila dekor, dok je drveće igralo glavne ličnosti? – „Ah, tetka-Lildivina”, mrmljao sam, kakvu ste dušu umeli da udahnute svim tim ludorijama svake večeri, posle obeda... Dobra žena! Da li je ikada i pomišljala kakav su utisak ostavljale njene priče? ... Tetkice moja, da li ste znali da su sve vaše napirlitane lutkice osvajale moj život prolazeći kroz moje snove? Znete li da čarobni rog još uvek odjekuje pokatkad u mojim ušima, i da su zahvaljujući vama u mojim fonvalskim noćima odjekivali Rolandov i Oberonov rog?

Za trenutak nisam mogao da sprečim napad zlovolje: farovi su se ugasili pošto su blesnuli u agoniji. Za sekundu nastade potpuna pomrčina a istovremeno i tako duboka tišina da gotovo pomislih da sam odjednom oslepeo i ogluveo.

Zatim se moje oči malo-pomalo privikoše na mrak, i ubrzo se pomoli mesečev srp, posrebrujući hladnu noć. Šuma se obasja ledenom belinom. Uzdrhtah. Za života moje tetke, to bi u meni izazvalo strah. Video bih, u pomrčini kojom su se vukle magle, zmajeve kako se valjuškaju i zmije kako gmižu. Jedna sova uzlete. Od nje bih načinio krilatu kacigu nekog viteza – začaranu. Pravo

izrasla breza blistala je kao mač. Neki hrast, možda sin čarobnog drveta, duž princeze Leelline, uzdrhta. Bio je ogroman i drudski; lopta imele visila je s njegove najdeblje grane, i mesec je prodirao kroz nju svetlucavim i posvećenim srpom.

Stvarno, noćni pejzaž bio je sličan mori. – U odsustvu nečeg boljeg, razmišljao sam o tome. – Ne shvatajući razloge tako dobro kao sada, nekad sam bio podložan svakoj sugestiji, i pošto bi palo veče, usudivao bih se da izađem samo uz veliko ustezanje. Pa i sam Fonval bio je, mislim, uprkos bezbrojnom cveću i lepim vijugavim alejama, veoma surovo mesto. Stara opatija pretvorena u zamak, njegovi gotski prozori, njegov stogodišnji park pun kipova, mrtva voda njegovog jezera, klanac koji ga je sa svih strana okružavao, taj ulaz kao u pakao, sve ga je to činilo neobičnim, čudnim, čak i u zoru, i ne treba se čuditi što se svako tu osećao kao u svetu bajki. To je bio njegov pravi jezik.

U najmanju ruku, ja sam govorio tim jezikom, ili, bolje rečeno, tako sam se ponašao tokom raspusta. Oni su za mene bili duga vilinska priča koju sam igrao sa izmišljenim ili simboličnim glumcima, koji su živeli u vodi, na drveću i pod zemljom – mnogo češće nego na njoj. Kad sam trčao preko trave svom snagom svojih golih nogu, dobro se po mom izgledu videlo da se četa konjanika stuštila za mnom, u mojoj mašti. A stari čamac! Opremljen za tu priliku sa tri katarke od metli na kojima su se vijorila čudna jedra, on je bio moj brod, a jezero je postajalo Sredozemno more koje je nosilo flotu krstaša! Zamišljen i zagledan u ostrva od lokvanja i poluostrva od trave, izjavljivao sam: „Evo Korzike i Sardinije ... Italija na vidiku! ... Plovimo oko Malte!“ Posle jednog minuta: „Kopno!“ Pristajali smo u Palestinu: „Monžda i sv. Denis!“ – Tu sam patio od morske i kopnene bolesti, sveti rat me je opijao, tu sam naučio šta su zanos i geografija ...

Ali, najčešće sam izmišljao i druge glumce. Tako je bilo stvarnije. Sećam se – jer je svako dete unekoliko Don Kihot – sećam se diva Brijarea koga je predstavljao rustični paviljon, a posebno bureta koje je postalo Andromedin zmaj. Ah! to bure! Napravio sam mu glavu od bundeve s rupama umesto očiju, a vampirska krila od dva kišobrana. Pošto sam postavio u zasedu tu tvorevinu na okuci jedne aleje, naspram Nimfe od pečene zemlje, pošao sam *u potragu za njom*, hrabriji od pravog Perseja, naoružan jednim kocem i poigravajući na

nevidljivom konju. Ali kad sam je *pronašao*, bundeva me prostrela tako strašnim pogledom da Persej umalo ne pobeže i da su kišobrani zbog njegovog uzbuđenja otišla u paramparčad u žutoj krvi smešnog povrća.

Ti statisti su zaista ostavljali dubok utisaik na mene ulogom koju sam im dodeljivao. Kako sam za sebe rezervisao uloge drugih Ličnosti, heroja, pobedilaca, lako sam savlađivao taj strah danju; ali noću, kad bi junačina postajala mali Nikola Vermon, dečaćić – bure je postajalo taraskonski zmaj. Šćućuren pod svojim pokrivačima, uznemiren pričom koju je moja tetka upravo završila, *znao sam* da je vrt prepun mojih strašnih fantazija, da Brijare tamo čuva stražu, i da grozno bure, oživelo, skupljajući kandže i kostrešeći krila, motri izdaleka na moj prozor.

U tim godinama bio sam očajan što ću kasnije biti kao ostali i, što nikada neću moći da se sukobim sa mračnim silama. Pa ipak su moja strahovanja iščezla, ostao sam osetljiv, ali ne kukavica; nisam bio uznemiren što sam se izgubio u pustoj šumi u kojoj, avaj, uopšte nije bilo vila i čarobnjaka.

Dotle sam bio stigao sa svojim sanjarijama kada se začu neka neodređena buka od Fonvala: neki vo zamuka, nešto kao zavijanje psa dugo je jecalo ... Beše to sve: ponovo zavlada tišina.

Proteče nekoliko minuta, a onda začuh neku sovu kako se tetura od zamka prema meni; neka druga, bliže meni, uzlete; zatim još nekoliko njih polete jedna za drugom. Reklo bi se da ih je poplašio nečiji prolazak.

I zaista, začu se lak zvuk koraka – ujednačeno kasanje nekog četvoronošca; ono se približi, odjekujući po putu. Slušao sam izvesno vreme životinju kako se približava i udaljava labirintom, verovatno i ona zalutala; odjednom se ona pojavi preda mnom.

Veliki razgranati rogovi, ponosna linija vrata i prefinjenost ušiju nisu dozvoljavali nikakvu zabunu: bio je to jelen lopatar. Ali tek što sam to pomislio, on me opazi i, brzo se okrenuvši, pobeže. – Da li se – skupio pred skok – učini mi se da mu je telo čudno nisko i kržljivo – da li je to bio samo odsjaj – učini mi se da je beo. Životinja iščeze za tren oka, i njen sitan kas brzo se udalji.

Da li sam, prvo, za kozu pomislio da je jelen ili pak, posle, za jelena da je koza? ... Mora se priznati: to me je veoma zainteresovalo, do te

mere da se zapitah neću li u Fonvalu ponovo naći onu detinju dušu koju sam u njemu ostavio. Ali, posle kraćeg razmišljanja, shvatih da glad, umor i san, potpomognuti mesečinom, lako mogu da pomute vid, i da zrak svetla koji padne na nešto ne predstavlja nikakvo čudo.

Uostalom, bilo mi je žao *zbog* toga, jer sam, pošto je užasavanje od čudesnog prošlo, sačuvao ljubav prema njemu.

Čudesno me je neprekidno opsedalo. Kao, dete, video sam ga svuda; kao mladić, sviđalo mi se da zamišljam da postoji u onom što se ne može objasniti, smatrajući rado natprirodnim čudan efekt nečeg nepoznatog. Da se poslužim mišlju filozofa, „kada voda savija štap”, ne sviđa mi se da ga „moj razum ispravlja”, i želeo bih da mi nije poznato da bez rasipanja Sunčevog svetla strelac Febus ne bi mogao da nategne svoj ljupki luk.

Pa ipak, uza sve ono što teži da razruši iluziju čudesnog, zar ne treba navesti i samu njegovu čar? Čovek kaže samome sebi: „To je možda tu; ali, to je samo pretpostavka; želim, da bih u njemu više uživao, da ga vidim bolje, određenije. Čovek se približi, istina se jasno ocrta i čudo nestane. – I tako, kao svi oni koji su mi slični, pred misterijom koja najviše privlači svojom koprenom, izlažući se najgorim razočarenjima, ipak težim tome da je razotkrijem.

... Sve u svemu, ta je životinja doista bila neobičina.

... Dok sam lutao neshvatljivim labirintom, ona mi je ličila na neku zagonetku koja beži u neki problem, i to je zagolicalo moju radoznalost.

Ali, mrtav umoran, ja ubrzo zaspah, premišljajući o policijskim doskočicama i prefinjenim metodama logičkog istraživanja.

Probudih se u cik zore i smesta osetih da se bliži kraj mog zatočeništva.

Nedaleko od mene, zaista, neki ljudi su, skriveni žbunjem, razgovarali u hodu. Išli su tamo-amo, kao jelen (?) prolazeći, bez sumnje, izvijuganim stazicama. Jednog trenutka, još uvek zaklonjeni, prodoše na nekoliko metara od kola, ali nisam razumeo šta govore. Učini mi se da razgovaraju na nemačkom.

Najzad se pojaviše preda mnom na istom mestu na kome i životinja, njih trojica nagnuta nad tlom, kao da slede neki trag. Na mestu na kome je životinja napravila poluokret jedan od njih uzviknu

i pokaza da se treba vratiti natrag. Ali opazili su mene, i ja pođoh prema njima:

– Gospodo – rekoh osmehujući se što sam najlepše umeo – da li biste bili dobri da mi pokažete put za Fonval? Izgubio sam se ...

Tri čoveka su me promatrala ne odgovarajući, ispitivački, ispod oka. Taj trio nije bio običan.

Prvi je, na krupnom i dežmekastom telu, nosio veliko nepravično pljosnato lice, od koga je tanak i špicast nos, kao zabijen u taj disk, pravio sunčani sat.

Drugi, vojničkog držanja, zavijao je oko prsta brk kao iz doba germanskog carstva, a njegova brada slična kljunu broda bila je izbačena napred kao neka kaljača zavrnutog vrha.

Treći beše visok starac sa zlatnim naočarima, sede i kovrdžave kose, nenegovane brade. On je bučno jeo trešnje, kao neki prostak koji žvaće crevca.

Bili su to očigledno Nemci, nesumnjivo ona tri preparatora iz bivšeg Anatomisches Instituta.

Visoki starac pljunu prema meni salvu koštica, a prema svojim drugovima jednu od onih nemačkih rečenica s mitraljeskom paljbom reči uz svakojaku drugu buku. Izmeniše tako nekoliko rečenica, sličnih puščanim salvama, ne obraćajući pažnju na mene, a zatim, pošto su prilično vešto imitirali svojim ustima zvuke bitke koja se odigrava blizu nekog vodopada – i pošto su se posavetovali – okrenuše pete i ostaviše me zabezeknutog njihovim prostaštvom.

Ipak je trebalo izaći odatle! Ova ekspedicija postajala je s časa na čas sve smešnija! Šta je značilo sve to? Kakva je to komedija bila? Na kraju krajeva, sa mnom su se podsmevali! – Bio sam besan. Pretpostavljene tajne koje sam mislio da sam naslutio činile su mi se sada puka detinjarija, proizvod napetih živaca i mraka. Da odem odavde! smesta da odem!

Ne razmišljajući, besan dodadoh gas i motor od osamdeset konjskih snaga poče da radi pod haubom zujeći kao pčele u košnici.

Dohvatih kuplung – i upravo dok sam to radio, gromki smeh natera me da se okrenem.

Nailazio je neki poštar, s kapom nakrivljenom na uho, u plavoj bluzi, s torbom za pisma o ramenu, vesela i pobedonosna izgleda.

– Ha, ha! Lepo sam vam rekao, juče uveče, da ćete zalutati! – prozbori on otegnuto.

Prepoznadoh onog seljaka iz Grej-l' Abejea, i zlovolja me spreči da odgovorim.

– Sigurno idete u Fonval? – produži on.

Bio sam strahovito ljut na Fonval i nisam znao kakvo bih prokletstvo izrekao kad bih time mogao njega i njegove stanovnike da pošaljem do sto đavola.

– Jer – nastavi poštar – ako tamo idete, ja ću vas odvesti. Idem tamo da odnesam poštu. Samo požurite! Danas imam duplo posla. Ponedjeljak je, a ja ne radim nedeljom.

Dok je to govorio, izvukao je pisma iz svoje torbe i odvajao ih u ruci.

– Pokažite mi to! – povikah živo. – Da, taj žuti koverat ...

On me okrznu nepoverljivim pogledom i pokaza mi ga iz daljine.

Bilo je to moje pismo! Najava moga dolaska, koja je stigla jednu noć posle njega umesto jedan dan pre njega!

Ta nezgoda lišavala je krivice mog ujaka i odagnala moju zlovalju.

– Uđite u kola – rekoh. – Pokažite mi put, a sem toga ... popričaćemo ...

Auto krenu u novo jutro.

Poslednji tragovi magle gubili su se kao da je sunce, pošto je razagnalo pomrčinu, trebalo još da je rasprši, i kao da je izmaglica, koja je već skoro nestala, bila senka koja se zadržala u magli, pramičak noći zaostao u danu, priviđenje neke blede sablasti koje čili.

II – MEĐU SFINGAMA

Automobil je sporo napredovao kroz meandre labirinta. Povremeno je i sam poštar oklevao za trenutak pred raskršćem puteva.

– Otkad ti zavijuci zamenjuju prav put? – upitah.

– Od pre četiri godine, gospodine, otprilike godimu dana pošto se g. Lern konačno nastanio u zamku.

– Znete li radi čega su napravljeni? ... Možete slobodno da govorite: ja sam profesorov nećak.

– Tja! On je... pa eto, on je čudak.

– A šta tako čudno radi?

– O, bože moj, ništa... Gotovo se i ne viđa. Upravo to je čudno. Pre no što mu je palo na um da načini tu – zbrku, često su ga sretali, šetao je poljem, ali otada ... najviše ako jednom mesečno dođe na voz u Greju.

Jednom rečju, sve ekscentričnosti mog ujaka počele su u isto doba: labirint i izmenjeni stil pisama poklapali su se u pogledu vremena. Znači da je nešto snažno uticalo na njegov um.

– A njegovim saradnicima? – upitah. – Nemcima?

– Oh! ti su nevidljivi, gospodine! Povrh toga, kad vam to kažem ja koji idem u Fonval šest puta sedmično, ne sećam se kad sam poslednji put bacio pogled na vrt! Ah! Kakva promena! Jeste li poznavali starog Žana? E pa, otišao je, i on i njegova žena. Kao što sam vam rekao, gospodine, nema više slugu, nema domaćice! ... nema više konja! ...

– Od pre četiri godine, je l' tako?

– Da, gospodine.

– Recite mi, poštaru, ovde ima divljači, zar ne?'

– Vere mi, ne. Nekoliko kunića, dva-tri zeca ... Ali, ima mnogo lisica.

– Šta, nema srna? Jelena?

– Uopšte.

Uzdrhtah od čudne radosti.

– Eto na, gospodine.

I doista, posle poslednjeg zavijutka, put se spajao sam starom avenijom od koje je Lern sačuvao taj delić. Dva niza lipa omeđavala su njene ivice i, sasvim na kraju njihovog niza, kapija Fonvala kao da nam je išta u susret. Pred njom – ravan prostor u vidu polumeseca proširivao je aleju, a iza nje videli su se obrisi plavog krova na zelenilu drveća, a zatim se i samo drveće pojavi na mračnim padinama udoline.

Kapija, na sredini zida koji se oslanjao na litice, još uvek natkriljenog nadstrešnicom od lipa, beše oronula, kamenje iz oplata raspalo se u prah; krila od vrata, crvotočna, mestimično su se pretvarala u prašinu, ali zvonice se nije promenilo. Ono zazvoni iz dubine mog detinjstva, tako radosno, tako vedro, i tako daleko ... da sam mogao da zaplačem zbog toga.

Sačekasmo nekoliko trenutaka.

Konačno se začu bat čizama.

– Jeste li vi, Gijoto – začu se glas s akcentom s one strane Rajne.
– Da gospodine Lern.
– Gospodine Lern? – Pogledah svog vođu iskolačenih očiju. – Šta! moj ujak tako da govori?

– Poranili ste – produži glas.

Začu se čegrtanje zasuna, a zatim se jedna ruka pomoli kroz škrip kapije.

– Dajte...

– Evo, gospodine Lern ... Ali neko je došao sa mnom – dobaci poštar, odjednom bojažljiv.

– Ma ko? – povika onaj drugi. – I promoli glavu kroz procep jedva poluotvorene kapije.

Bio je to zaista moj ujak Lern. Ali, život ga je na čudan način okrnjio pretvorivši ga u tu divlju i nenegovanu individuu, nagrđenu preranom starošću. Seda i duga kosa mastila mu je iznošeno odelo, a iz zlih očiju ispod nabranih obrva odmeravao me je neprijateljsiki pogled.

– Šta vi hoćete? – upita me grubo. Izgovorio je: *šta fi hoćete?*

Oklevao sam za trenutak. To lice nije se više moglo uporediti s licem dobre starice, ta maska Sijuksa, ćosava i svirepa, i ja osetih, kad sam je spazio, protivurečan utisak da ga prepoznajem, a da mi je ipak nepoznat.

– Ali, ujače – promucah konačno – to sam ja ... Dolazim da vas obiđem ... uz vašu dozvolu. Pisao sam vam; samo, moje pismo ... evo ga ... stižemo zajedno. Izvinite zbog moje nepažljivosti...

– Ah, dobro. Trebalo je to reći. Ja molim za izvinjenje vas, dragi moj nećaće!

Iznenadan preokret. Lern se užurbao, pocrveneo, zbunjen, gotovo servilan. Zapanji me ta uznemirenost, po mom mišljenju neprikladna.

– Ha, ha! Došli ste mehaničkim kolima – dodade on. – Hm! Treba ih pustiti unutra, zar ne?

On otvori oba krila kapije.

– Ovde je čovek često sam sebi sluga – reče on, dok su stare šarke škripale.

I moj ujak prsnu u neskladan smeh. Mogao bih se sa sigurnošću kladiti, sudeći po njegovom zbunjenom izgledu, da mu uopšte nije bilo do toga i da je imao na umu nešto drugo, a ne kojekakve šale.

Poštar se beše pozdravio i otišao.

– Je li šupa još uvek tamo? – upitah pokazujući, na desnoj strani, letnjikovac u ciglama.

Da, da ... Nisam vas prepoznao zbog vaših brkova, hm! da ... vaši brkovi ... niste ih nekada imali, a, a? ... Koliko vam je sada godina?

Trideset i jedna, ujače.

Kad videh kako letnjikovac izgleda, srce mi se steže. Tapeti su poplesnivili, dopola zatrpani cepanicama, i ovde kao i u obližnjoj konjušnici, natrpanoj gomilam starudija, paučina je visila u dronjcima i plela se oko rozeta.

Trideset i jedna, već! – produži Lern neubedljivo, očigledno rastresen.

– Ali, ujače, govorite mi ti, kao nekad.

– Eh! u pravi su, dragi moj ... uh ... Nikola, je l'?

Bilo mi je veoma neprijatno, ali ni njemu nije bilo drukčije. Moje mu je prisustvo očito smetalo.

Uvek je zanimljivo za nezvanog gosta da dozna zašto ga takvim smatraju: zgrabih svoj kofer.

Lern primeti taj pokret i kao da donese iznenadnu odluku.

– Pustite to! ... Pusti, Nikola! – naredi on prilično zapovednički. – Malo kasnije poslaću po tvoj prtljag. Dođi da se prošetamo.

Uze me pod ruku i povuče prema parku.

Međutim, i dalje je razmišljao.

Prođosmo pored zamka. Na nekim prozorima žaluzine su bile zatvorene. Krov se na mnogim mestima slegao, pogdegdde i provalio, a na potklobučenim zidovima, sa velikim mrljama, tu i tamo videle su se cigle. Ukrasno šiblje u sanducima i sada je bilo poređano oko zgrade, ali se bez sumnje više zima zaboravljalo da se utople vrbene, narovi, narandže i lovori; sva njihova stabla u razvaljenim i istrulelim sanducima bila su mrtva. Pesak ispred zamka, nekad brižljivo grabuljan, ličio je na zapuštenu ledinu, toliko je trave bujalo po njemu, prošarano koprivom i kukutom. Reklo bi se da je to dvorac Uspavane lepotice pred dolazak Princa.

Lern, držeći me pod ruku, koračao je ne govoreći ni reči.

Zađosmo za sumornu zgradu, i park puče pred mojim očima: pravi krš. Nigde cvetnih rondela niti dugih peščanih stazica. Jedino je pred zamkom bio travnjak – koji su pretvorili u pašnjak, ogradili gvozdenom mrežom i pustili na njega nešto stoke – a drugde se

dolina bila vratila u svoje divlje stanje. Aleje su se još nazirale po blagim udubljenjima, ali su mladice izbijale kroz njih u travi. Taj vrt bio je sada prava šuma posejana proplancima i prošarana zelenim stazicama. Ardeni su ponovo zaposeli mesto koje im je bilo oteto.

Lern, zamišljen, nabi drhtavim prstom pozamašnu lulu, zapali je, i zađosmo pod drveće, u jednu od onih aleja koje liče na pećine.

Spazih u prolazu, razočaranim okom, kipove. Nekadašnji vlasnik Fonvala bio ih je postavio u velikom broju. Ti veličanstveni statisti mojih drama bili su, u stvari, bedni moderni odlivci, koji su u trgovačkom smislu nadahnuli netkog industrijalca Drugog carstva.

Pošto smo koračali izvesno vreme, moj ujak mi reče da sednemo na jednu kamenu klupu obraslu lišajima, u hladu bujnog lešnika.

Nešto krcnu u njegovoj krošnji, upravo iznad nas.

Lern grčevito podskoči i podiže glavu.

Bila je to prosto neka veverica koja nas je posmatrala s vrha jedne grane.

Moj ujak je pogleda krvoločno, kao da je uzima na nišan, a zatim stade smireno da se smeje.

– Ha, ha, ha! To je samo maleno ... nešto – reče ne našavši pravu reč.

„Kako čovek može postati smešan kada ostari!” – pomislih tužno. – „Sredina u kojoj se živi, znam, opravdava mnoge od promena: i nehotice čovek prihvati porodično ponašanje, pa i način govora; ono što okružuje Lerna dovoljno je da objasni zašto je moj ujak zapušten, zašto se izražava nebiranim rečima, govori s nemačkim naglaskom i dimi na tu golemu lulu ... Ali on je prestao da voli cveće, ne vodi više računa o svom imanju, i izgleda, u ovom trenutku, čudno, nervozan i zabrinut... Dodajmo tome događaje protekle noći; sve to nije baš na svom mestu”.

U međuvremenu me je ujak zbunjeno posmatrao, zagledao me kao da proučava moju ličnost, kao da me nikad nije video. Nisam znao kako da se ponašam. Žestoko se borio s nečim u sebi, što se odražavalo na njegovoj fizionomiji smenjivanjem različitih odluka. Svaki čas su se naši pogledi ukrštali, i najzad se spojiše, te se moj ujak, ne mogavši više da ćuti, reši da progovori drugi put.

– Nikola – reče mi tapšući me po butini – ja sam propao, znaš!

Shvatih šta je namislio i pobunih se:

– Ujače, budite iskreni, vi želite da odem!

– Ja? kakva pomisao! ...

– Upravo to. Siguran sam. Vaš poziv bio je prilično neljubazan, a vaš doček nije baš mnogo gostoljubiv. Ali, ujače moj, pamćenje vam je veoma kratko ako verujete da sam toliko gramziv da bih bio ovde samo zbog vašeg nasledstva. Vidim da niste više isti – to su mi, uostalom, nagovestila vaša pisma – pa ipak ne shvatam da ste izmislili tako neprikladan izgovor da biste me oterali! Ja nisam prestao da vas obožavam iz dubine duše i zaslužujem više od tih ledenih pisama, a naročito – o, dragi bože! – od ove uvrede.

– De, de! polako ... – učini Lern, veoma smeten.

– Uostalom – produžih – želite li da otputujem? Samo to lepo recite, i zbogom! Nećete više biti moj ujak!

– Nikada nemojte govoriti takve uvrede, Nikola.

Rekao je to tako uplašeno da pokušah da ga zastrašim što više:

– Potkazaću vas, ujače, vas i vaše pomoćnike, otkriću vaše misterije!

– Lud si! Lud si! Hoćeš li da zanemiš! Vidi kakva mašta!

Lern poče grohotom da se smeje, ali – ne znam zašto – njegove me oči uplašiše, i beše mi žao što sam to izrekao.

On produži:

– Deder, Nikola, ne vređaj se. Ti si dobar dečko. Daj mi ruku. Uvek ćeš ti u meni imati starog ujaka koji te voli. Čuj, to nije istina, ne, ja nisam upropašćen, i moj će naslednik sigurno nešto dobiti... ako postupa po mojim željama. Ali... čini mi se, stvarno, da bi bolje bilo da ne boravi ovde ... Ništa ovde ne može da pruži razonodu čoveku tvojih godina, Nikola; ja sam zauzet preko čitavog dana ...

Mogao je profesor sada da priča šta ga volja. Licemernost je izbijala iz svake njegove reči, bio je sada Tartif prema kome ne treba imati obzira i koga treba obmanjivati; neću otići pre nego što potpuno zadovoljim svoju radoznalost. Stoga ga prekidoh:

– Eto – rekoh ucveljeno – eto, i dalje igrate na kartu nasledstva da biste me nagovorili da napustim Fonval. Očigledno je da nemate više poverenja u mene.

On odrečno odmahnu rukom. Nastavih:

– Naprotiv, dopustite mi da ostanem, ujače, da bismo mogli ponovo da se upoznamo. To nam je obojici potrebno.

Lern nabra obrve, a zatim se našali:

– I dalje insistiraš?

– Ne; ali, zadržite me pored sebe, inače ćete mi naneti veliki bol – a iskreno rečeno – retko šaljivim tonom – neću znati šta da mislim ...

– Prestani! – odvрати energično moj ujak – nema mesta sumnji ni u šta rđavo, daleko od toga!

Naravno. Pri svam tome, vi imate tajni, i to je vaše pravo. Govorim o tome zato što ih moram saznati da bih vas mogao uveriti da ću ih poštovati.

– Postoji samo jedna! Jedna jedina tajna! A njen je cilj plemenit i koristan! – podviče moj ujak uzbuđujući se. – Jedna jedina, čuješ li? Tajna naših radova; dobro delo, uz to slava, i bogatstvo! ... Ali, još je potrebno da se o tome ćuti... Tajne? Svi znaju da smo ovde! Da radimo! Novine su to objavile; nisu to tajne, ne!

– Smirite se, ujače, i odredite pravila mog ponašanja kod vas. Prepuštam se vašoj odluci.

Lern produži da razmišlja u sebi.

– E, pa dobro! – reče podižući čelo. – Dogovoreno. Ja, kao tvoj ujak, ne bih mogao da te odgurnem. Time bih porekao čitavu svoju prošlost. Ostani, dakle, ali pod sledećim uslovima:

„Mi ovde privodimo kraju izvesna ispitivanja. Kada ono što otkrijemo bude utvrđena činjenica, javnost će smesta biti obaveštena o tome. Dotad ne želim da ona dozna bilo šta o nesigurnim pokušajima, jer bi, kad bi se to otkrilo, našim putem pošli konkurenti koji bi nas mogli preteći. Ne sumnjam u tvoju diskretnost ali ipak više volim da je ne iskušavam, i ja te molim, u tvom interesu, da ništa ne pokušavaš da doznaš da ne bi morao to da kriješ. Rekoh: u tvom interesu. Nije to samo zato što je lakše ne njuškati nego ćutati već i iz drugih razloga.

Naš je posao u suštini trgovinski posao. Trgovac tvoga kova bio bi mi veoma koristan. Postaćemo bogati, nećaće moj, milioneri. Ali, treba da me pustiš da na miru iskuješ ornde tvog bogatstva, treba od dana današnjega da se pokažeš kao čovek koji ima takta, koji poštuje moja naređenja i koga želim za svoga saradnika.

Sem toga, ja ne radim sam na tom poduhvatu. Mogao bi gorko da se kaješ zbog svojih postupaka ako prenebregneš pravila koja ti propišem ... da se kaješ ... teško ... gore no što možeš i da zamisliš.

Elem, budi nezainteresovan, dragi moj nećaće. Nemoj ništa videti, ništa čuti, nemoj ništa razumeti, pa ćeš postati prebogat... i ostati... živ.

Oh! Nezainteresovanost mi je vrlina u kojoj je lako istrajati, bar u Fonvalu! ... Od noćas je napolju ponešto što nije trebalo tamo da bude i što je tamo iz nepažnje.“

Na te reči Lerna uhvati iznenadni bes. On zapreti pesnicama nekom neodređenom i promrmlja:

– Vilhelm! Glupi magarac!

Sada sam se uverio da te tajne imaju podobru težinu i da će mi pružiti lepa iznenađenja kad ih budem razotkrio. Što se tiče doktorovih obećanja, njegovih pretnji, nisam verovao u to, i njegova litanija nije pobudila u meni ni onu lakomost, ni onaj užas kojima je moj ujak želeo da me prisili na poslušnost.

Odgovorih hladno:

– Je li to sve što od mene tražite?

– Ne. Ali ta ... zabrana je druge vrste, Nikola. Sada ću te, u zamku, upoznati s nekim. To je jedna osoba koju sam uzeo kod sebe ... jedna devojka ...

Iznenađeno se trgoh, i Lerna se doseti šta mislim.

– Oh! – pobuni se – ona mi je družbenica, ništa više. Uprkos tome, to mi je prijateljstvo dragoceno, i teško bi mi palo da vidim da ono čili zbog izvesnog osećanja koje ja više ne mogu da izazovem. Ukratko, Nikola – reče on veoma brzo, s nekom vrstom stida – zahtevam od tebe zakletvu da se nećeš udvarati mojoj šticenici.

Preneražen takvim ponižavanjem, a još više takvim nedostatkom prefinjenosti, ipak sam pomislio da nema ljubomore bez ljubavi kao ni dima bez vatre.

– Za koga me smatrate, ujače? Dovoljno je što sam vaš gost...

– Dobro, poznajem fiziologiju i način na koji se njome mogu poslužiti. Mogu li biti siguran u tebe? ... Kuneš se? ... Dobro.

Što se nje tiče – dodade on sa saučesničkim osmehom – zasad sam miran. Nedavno je imala priliku da vidi kako postupam sa udvaračima... Ne savetujem ti da i ti to oprobaš.

Ustade, s rukama u džepovima, i stade da me posmatra, podrugljivo i izazivački. – Taj fiziolog izazivao je u meni stalnu netrpeljivost.

Nastavimo našu šetnju parkom.

– Reci, govoriš li nemački? – upita profesor.

– Ne, ujače, znam samo francuski i španski.

– Čak ni engleski? ... Mršavo za budućeg vrsnog trgovca! Nisi baš mnogo naučio!

Drugima vi to, ujače, drugima! Široko sam otvorio te oči koje ste mi naredili da zatvorim, i zapazio sam da taj prekor poriče zadovoljan izraz vašeg lica.

Stigosmo, hodajući duž litica do kraja parka, na suprotnu stranu od zamka; odatle su se mogle videti dve njegove strane, koje su se, oronule, izdizale iz guštare.

Upravo u tom trenutku moj pogled privuče neka nenormalna ptica: golub koji je opisivao krugove brzo udarajući krilima i, praveći sve manje krugove, vrtoglavo ubrzavao svoj let.

– Pogladaj te ruže na toj dugoj grančici kupine, lepo je i zanimljivo – reče moj ujak. – Da nisu kultivisane, ostale bi divlje ...

– Kakav čudan golub! – primetih.

– Ma pogledaj to cveče! – navali Lern.

– Reklo bi se da ima metak u glavi... To se pokatkad dešava u lovu. Penje se, penje, i pada s najveće moguće visine.

– Ako ne paziš gde staješ, pašćeš na trnje. Opasan put prijatelju moj!

To uslužno upozorenje bilo je izrečeno pretećim tonam koji uopšte nije bio na mestu.

Gore, ptica je dosegla centar svoje spirale, prestala da se penje, i stade da se spušta u ludom kovitlacu, okrećući se oko sebe same. Ona udari o stenu nedaleko od nas i otkotrlja se, bez života, u šipražje.

Zašto se profesor odjednom još više uznemiri?

Iz kog razloga ubrza svoj korak? Upravo sam postavio sebi to pitanje kad mu njegova zamašna lula ispade iz usta. Kad sam se žurno sagao da je podignem, ne magadoh da prikrijem zaprepašćenje: od besa ju je pregrizao zubima.

I sve se završi nekom rečju na nemačkom, bez sumnje psovkom.

Vraćajući se prema zamku, opazismo jednu debelu ženu, koja je kipela iz svoje plave kecelje, kako nam trči u susret.

Takav gimnastički korak očigledno je za nju predstavljao izuzetan i težak poduhvat, jer se opasno njihala, i dok je kaskala, držala je svoje sopstvene ruke kao da privija uz sebe neki dragoceni teret, koji je preterano velik, pa će ga ispustiti. Kad nas spazi, ukopa se u mestu – što je izgledalo nemoguće – a zatim kao da htede da se vrati. Ona ipak produži svojim putem, sva zbunjena, dok joj je na dobrom licu bio izraz učenice uhvaćene u nekoj greški. Predosećala je šta je čeka.

Lern je napade:

– Barb! Šta radite ovde? Zaboravili ste: zabranio sam vam da idete preko pašnjaka! Na kraju ću vas izbaciti, Barb! I to pošto vas kaznim, znate!

Debela žena strašno se uplašila. Ona prisili sebe da se prenemaže, skupi usta kao da će zakvocati, i izvini se: iz kuhinje je videla goluba kako pada i pamislila da bi mogla malo da izmeni jelovnik.

„Uvek jedemo ista jela.“

– A sem toga – dodade glupo – nisam mislila da ste u vrtu, mislila sam da ste u lab ...

Grubi šamar prekide je na tom slogu, prvom slogu reći „labirint“, kako sam ja zaključio.

– Oh, ujače! – povikah ozlojeđeno.

– Vi! Pustite me na miru ili mi se gubite s očiju! To je bar jednostavno, a? ...

Barb prestravljena, nije čak ni zaplakala. Kako je prigušivala jecaje, počela je da štuca. Bila je veoma bleđa, a na njenom obrazu koščata Lernova ruka ostavila je crveni otisak.

– Idite da uzmete gospodinov prtljag iz šupe, i odnesite ga u sobu s lavovima.

(Ta soba nalazila se na prvom spratu u zapadnom krilu.)

– Nećete mi dati moju staru sobu, ujače?

– Koju?

– Koju? Ali ... onu u prizemlju, žutu, u istočnom krilu, znate dobro ...

– Ne. Njome se ja služim – preseče me suvo.

– Hajde, Barb!

Kuvarica otperja što je brže mogla, obujmivši rukama lice i prednji deo svoje persone, dok se zadnji deo, ostavljena na milost i nemilost prevrtljive Sudbine, njihao.

Desno od nas mirovalo je jezero. Naš ćutljivi prolazaik odrazio se u njemu kao neki san u nekom mrtvilu.

Ćudio sam se sve više i više.

Ipak, dobro se pričuvah da ne pokažem preveliko iznenađenje kad spazih jednu zgradu od sivog kamena oslonjenu o liticu, prostranu i novu. Sastojala se od dva krila koja je delilo dvorište; visoki zid, na kome je bila sada zatvorena kapija, skrivalo ju je od pogleda, ali je iz njega dopiralo kvocanje živine, i pošto nas je nanjušio, neki pas zalaja.

Odvažno pustih probnu sondu:

– Nećete mi pokazati vašu farmu?

Lern sleže ramenima.

– Možda – reče. – A zatim, okrenuvši se kući, povika:

– Vilhelme! Vilhelme!

Nemac s licem kao sunčani sat otvori prozorčić i profesor mu se obrati na njegovom maternjem jeziku, tako silovito da jadni čovek uzdrhta celim telom.

– Dođavola! – rekoh u sebi – zbog njega, *zbog njegove nepažnje napolju su, od noćas, neka bića koja ne bi trebalo tamo da budu*, to je sasvim sigurno.

Pošto je bilo gotovo s grdnjom, nastavismo šetnju pašnjakom. Na njemu su bili jedan crni bik i četiri različite krave, koje bez nekog razloga pođoše za nama. Moj strašni rođak se razveseli:

– Nikola, predstavljam ti Jupitera; a ovo su bela Evropa, riđasta Jo, plava Ator, i Pasifeja odevena u dopadljivu odoru – ili mlečno belu sa mrljama kao od mastila, ili crnu kao ugalj i poprskanu kredom, kako ti volja, prijatelju moj.

To podsećanje na raskalašnu mitologiju natera me da se nasmešim. Pravo da kažem, jedva dočekah prvi izgovor da se malo razvedrim; osećao sam fizičku potrebu za tim. Sem toga, osećao sam takvu glad da je želja da je utažim uskoro postala jedini interesantan problem. Privlačio me je jedino zamak: tamo ću jesti! I

zbog njegove privlačnosti moraoh da odustanem od ispitivanja staklene bašte, koja je bila pored njega.

Bila je to šteta. Stara zgrada za gajenje cveća proširena je dodavanjem dve prostorije koje su natkriljavale svojim ispupčenim svodovima prethodno postojeću rotundu. Iza spuštenih zavesa, činilo mi se da je zgrada „najbolje što se pravi u tom žanru”. Izgledala je istovremeno kao palata i kao stakleno zvono; ostavljala je utisak, ako tako mogu da kažem, nečeg neočekivanog, veličanstvenog.

Takva staklena bašta u toj šikari! ... Manje bih se zaprepastio da sam otkrio ljubavni napitak u nekom manastiru! ...

U, na žalost, prošlo vreme moje tetke soba s lavovima primala je prijatelje. Imala je – ima ih i sada – tri prozora, duboko uvučena, kao alkovni. Jedan gleda na staklenu baštu i izlazi na balkon. Drugi se otvara prema parku; kroz njega spazih pašnjak i, malo dalje, jezero, a između njih onu poljsku kućicu koja nekad beše Brijare. Treći prozor gleda prema istočnom krilu; s njega spazih prozor svoje nekadašnje sobe – zatvoren – i čitavu fasadu zamka, u perspektivi, kako zaklanja pogled na levu stranu.

Osećao sam se u toj sobi kao u hotelu. Ništa me nije podsećalo na bilo šta. Jedno Žuijevo platno, išarano mrljama od vlage i čušnuto u jedan ugao, prikazivalo je gomilu riđih lavova koji drže kuglu pod svojim šapama. Na zidovima su visile dve gravire: *Ahilovo vaspitanje* i *Otmica Dešanire*, na kojima je vlaga osula rđom lica četiri glavne ličnosti i prekrila sapi Kentaura Širona i Nesusa; jedan prilično lep normandski sat, uspravno postavljen, istovremeno je bio simbol i merač vremena – sve to bilo je rabatno i starinsko.

Oprah se ledenom vodom i s uživanjem navukoh čisto rublje. Barb mi donese, ne pokucavši, tanjir seljačke čorbe, ne odgovori ništa na moje izjave saučešća zbog njenog zažarenog obraza i, kao duh vazduha, na jedvite jade provuče se kroz vrata.

Nikog nije bilo u salonu – ako seni nisu neko.

Mala fotelja od crnog velura s dve žute kićanke, slična bezobličnom otoku, koja si za mene nekad bila žaba krastača, mogu li danas da te gledam kao nekad, a da ne vidim na tvom sedištu sličnom tom vodozemcu, pričljivu sen moje tetke? I moje majke – strože, s kojom nisam mogao da se šalim; zar u mom sećanju ona neće uvek biti

nalakćena na tvoj naslon, dogod ti budeš fotelja, ako si to ikada i bila?

Nijedan se detalj nije izmenio. Od neopisivog belog papira na zidovima, preko koga su se spuštale izvijugane girlande od cveća, do zavesa od damasta sumpornožute boje prikupljenih resama – delo prethodnog vlasnika zamka, savremenika krinolina – sve je, za divno čudo, odolelo vremenu. Još uvek se sofe i kanapei nisu provalili i ništa nije uspeo da spuva naduvene stolice i taburete.

Iz okvira se smešila čitava moja pokojna porodica: moji preci – posteriji; moji dedovi – minijature; moj otac kao đak – degerotipija; a na kaminu, nekoliko fotografija sa kitnjastim okvirima, oslanjalo se na ogledalo. Jedna grupa – veliki format – privuče moju pažnju. Uzeo je da bih je detaljnije razgledao. Predstavljala je mog ujaka okruženog petoricom ljudi, pored jednog velikog psa bernandinca. Ta je slika bila načinjena u Fomvalu: u pozadini je bio zid zamka, a tu je bio i jedan oleander u sanduku za cveće. Amaterski snimak, bez potpisa. Lern je na njemu zračio dobrotom, snagom i duhom, i ličio je, pravo rečeno, na naučnika koga sam mislio da ću pronaći. Od petoro gospode troje mi je bilo poznato: Nemci; onu drugu dvojicu nikad nisam video.

Dok sam to radio, vrata se otvoriše tako naglo da nemaduh vremena da vratim grupnu fotografiju na njeno mesto. Lern je gurao ispred sebe jednu mladu ženu.

– Moj nećak, Nikola Vermon – gospođica Ema Burdiše.

Gospođica Ema, po svoj prilici, mora da je upravo saslušala jednu od onih žustrih pridika koje je Lern tako rado držao. Zbunjen izraz njenog lica to je potvrđivao. Nije imala smelosti čak ni da načini onu uljudnu grimasu koja izražava uzdržano prijateljstvo, te samo nespretno klimnu glavom.

Što se mene tiče, poklonio sam se, i nisam se usuđivao da podignem oči iz straha da moj ujak ne pročita u njima moju dušu.

Moju dušu? – Ako se pod tim podrazumeva, kao što se to obično čini, onaj zbir osobina zbog kojih je čovek jedina životinja nešto superiornija nad drugima, bolje bi bilo, mislim, ne uplitati moju dušu u tu rabotu.

Oh! Nije mi to nepoznato: sve ljubavi, pa i one najčistije, u samom početku samo su životinjska pohota polova, a poštovanje i

prijateljstvo ponekad se nadovezuju na nju ne bi li oplemenili čovekovo spajanje.

Avaj! Moja strast prema Emi ostala je uvek u svakoj iskonskoj formi; i da je neki Fragonar poželeo da ovekoveči naš prvi susret, i da je hteo, u stilu osamnaestog veka, da naslika Amora koji je tu vodio glavnu reč, posavetovao bih mu da načini jednog malog Erosa sa jarećim nogama, faunskog Kupidona, bez osmeha i bez krila; njegove bi strele bile od drveta, u tobolou od kore, i bile bi okrvavljene; on bi se sasvim prikladno mogao zvati Pan. To je sveobuhvatna Ljubav. Uživanje koje i nehotice nosi sobom plod, Porok, varavi začetnik rađanja i očinstva, senzualni Gospodar Života, koji podjednako brižno bdi nad brlozima i gnezdima, nad jazbinama i nad ložnicama, i koji gurnu jedno ka drugom, kao par zečeva u doba parenja, gospođicu Burdiše i mene.

Postoje li stepeni ženstvenosti? Ako ih ima, nikad nisam video ženu koja bi bila više žena nego Ema. Neću je opisivati, jer sam je doživeo kao stanje, a ne kao objekt. Lepa? Bez sumnje. Poželjna – sigurno.

Ipak, sećam se njene kose – bila je kao plamen, prigušeno crvena, možda obojena – a njeno telo izazva u meni takvu želju da sam mogao da umrem. Njene zavodničke obline bile su savršeno raspoređene, upravo kako treba, čime mudra Priroda, koja vodi brigu o odabiranju, izaziva želju u muškim mozgovima, na užrb pljosnatih dama. Emina odeća nije ni u koliko zaklanjala obline i, s obzirom dostojnim poštovanja, dozvoljavala je da se nazre udvojenost pojedinih od njih, što se vajari i slikari trude da prikažu uprkos krojačima.

Elem, to je bilo najlepše na tom biću dostojnom obožavanja.

Krv mi jurnu u glavu, i odjednom me obuze besna ljubomora. U stvari, rado bih odustao od te mlade žene kada je niko više odsad ne bi takao. Lern, koji mi je bio neprijatan, postade mi sada odvratn. Sada ću ostati – po svaku cenu.

Međutim, nismo znali šta da kažemo jedno drugom. Zbunjen neočekivanošću tog događaja i pokušavajući da prikrijem svoju uznemirenost, u očajanju promucah:

– Vidite, ujače, upravo sam posmatrao tu fotografiju.

– Ah! da! Ja i moji pomoćnici. Vilhelm, Karl, Johan. A evo i gospodina Mak-Bela, mog učenika! Veoma je dobro izašao, šta

kažete, Ema?

On podnese fotografiju svojoj štíćenici pod nos i pokaza joj jednog čovaka podšišanog potpuno kratko, na američki način, mršavog, niskog rasta i mladog, otmenog držanja, koji se oslanjao na bernardinca.

– Lep i pametan dečko, a? – podrugljivo će profesor. – Krem škotskog društva!

Ema se ne pomače, još uvek prestravljena. Ona samo promuca:

– Njegova Neli bila je prilično zabavna, sa svojim vragolijama ...

– A Mak-Bel? – rugao se moj ujak. – Je li i on bio zabavan, i on?

Videh kako podrhtavanje Emine brade najavljuje suze. Oma promrmlja:

– Nesrećni Mak-Bel!

– Da – reče mi Lern, u odgovor na moj zbunjeni izraz – g. Donifan Malk-Bel morao je da napusti svoj posao posle niza nemilih događaja. Neka te sudbina poštedi takvih neugodnosti, Nikola!

A ovaj drugi? – upitah da bih skrenuo razgovor. – Drugi, ovaj gospodin s brkovima i smeđim zulufima, ko je taj?

– I on je otputovao.

– Doktor Kloc – reče Ema, koja je prišla bliže i smirila se. – Oto Kloc; oh On, eto ...

Lern, groznog oka, ućutka je jednim pogledom. Ne znam kakvu je kaznu to nagoveštavalo, ali grč protrese jadinu devojku.

U taj čas Barb provuče polovinu svoje zapremine i zabruna da je obed serviran.

Ručak proteče sumorno. Gospođica Burdiše ne usudi se više da prozbori ni reč, ne okusi ništa, a kada je otišla, nisam mogao da razjasnim njeno ponašanje, jer strah daje svim bićima isti izgled.

Sem toga, padao sam od pospanosti. Odmah posle deserta zatražih dozvolu za povlačenje na počinak i zamolih da me puste da spavam do sutra ujutru.

U svojoj sobi, stadoh smesta da se svlačim. Iskreno rečeno, put, noć i to pre podne iscrpli su me. Sve te zagonetke su me i dalje golicale, prvo zato što su bile zagonetke, a zatim zato što su iskrsavale tako bez reda; osećao sam se kao u nekoj magli u kojoj neuhvatljive sfinge okreću prema meni svoja neodređena lica.

Trebalo je da moje naramenice skoče... Ne skočiše.

U vrtu, Lern je pošao prema sivim zgradama praćen trojicom svojih pomoćnika.

Oni idu tamo da rade, rekoh samom sebi, nema sumnje. Niko ne motri na mene; nisu imali vremena da preuzmu neke veće mere predostrožnosti; ujak je ubeđen da spavam... Nikola, sad il' nikad! ... Odakle početi? Ema? Ili tajna? ... Hm! Mala je dobro zblenuta danas ... A tajna ...

Pošto sam ponovo obukao svoju jaknu, stadoh mahinalno da koračam od prozora do prozora.

I tada, kroz rešetke balkona, ukaza mi se STAKLENA BAŠTA, misteriozno veća nego što je bila ranije. Bila je zaključana, zabranjena, privlačna.

Izađoh na vrhovima prstiju.

III – STAKLENA BAŠTA

Napolju, na otvorenom prostoru, činilo mi se da sve vreba na mene, i žurno zađoh u šumarak koji se protezao do staklene bašte. Zatim sam se, kroz prepreku od kupina isprepletenih puzavicama, uputio prema svome cilju.

Bilo je veoma toplo. Napredovao sam s velikom mukom, uz hiljadu predostrožnosti ne bih li izbegao izdajničke ogrebotine i mrlje.

Najzad se preda mnom uzdigla centralna kupola i jedno od njenih dograđenih krila. Ugledao sam je sa strane. Oprezno je osmotrih ne izlazeći iz šume.

Prvo me je začudila čistoća, savršena održanost zgrade; nijedna staza oko nje nije bila podrovana, nijedna cigla iz cokle nije bila razbijena; lepo nameštane roletne imale su sve daščice, a kroz otvore između njih prozorska stakla plamtela su na suncu.

Oslušnuh. Nikakav zvuk nije dopirao iz zamka ni iz sivog zdanja. U staklenoj bašti – tišina. Čulo se samo sveobuhvatno cvrčaće vrelog popodneva.

Tada se osmelih. Pošto sam se tiho prikrao, podigoh jednu drvenu roletnu i pokušah da pogledam kroz okanca. Ali, ne mogadoh ništa da vidim: bila su premazana, s unutrašnje strane, nekom beličastom materijom. Bivalo je sve verovatnije da je Lern promenio prethodnu namenu staklene bašte i da sada gaji u njoj neke druge kulture, a ne

cveće. Ideja o kulturama mikroba kako se krčkaju na toplom svetlu učinila mi se prilično srećnom.

Obiđoh kuću od stakla. Svuda ista boja na oknima, koja je sprečavala da se vidi unutra – negde deblja, negde tanja, kako mi se činilo. – Mali okrugli prozori bili su van mog domašaja, veoma visoko. Krila zgrade nisu imala vrata i u njih se moglo ući samo kroz centralni deo otpozadi.

Kako sam se još uvek vrteo okolo, posmatrajući cigle i okna koja nisu postajala ništa prozirnija, obretoh se odjednom na strani na kojoj je zamak, preko puta svog balkona. Situacija je bila opasna, jer nije postojao nikakav zaklon. Trebalo je da se, napustivši bojno polje, vratim u svoju sobu i da ostavim tobožnju palatu bacila pošto sam video samo njenu fasadu. Sveo bih, dakle, svoje istraživanje samo na jedan razočarani pogled, koji mi je smesta dao na znanje da je preda mnom misterija.

Vrata su bila samo prislonjena na dovratok, a jezičac brave, koji je virio čitavom svojom dužinom, svedočio je o tome da je neki glupak mislio da ih je dvaput zaključao. O, Vilhelme, draga zamlato!

Čim sam ušao, moje bakteriološke pretpostavke padoše u vodu. Dočekaše me biljna isparenja – vlažna i mlaka, s tragom nikotina.

Zastadoh na pragu, zadivljen.

Nijedna staklena bašta, čak ni kraljevska, nije odmah izazvala u meni takav utisak bezgranične raskoši. U toj rotondi, usred tih bogato razgranatih biljaka, prvi utisak bio je divljenje. Lišće se prelivalo u čitavoj skali zelenih boja, prošarano raznobojnim tonovima cveća i plodova; njihova lepota veličanstveno se prelivala preko prečki koje su se pele prema kupoli.

Oči su se ipak svikle na to, i moje divljenje postade malo manje. Sigurno, da bi zimska bašta mogla da ostavi takav utisak na prvi pogled, morala se sastojati od biljaka koje same po sebi padaju u oči, jer, doista, nikakva želja za stvaranjem harmonije nije rukavodila onog ko ih je sadio. One su bile grupisane prema nekom redu, a ne u težnji za lepotom, kao kad bi se obećana zemlja poverila staranju nekog žandara. Bile su surovo razdvojene jedne od drugih po nekim kategorijama, ćupavi su bili vojnički postrojeni, a na svakom od njih bila je zakačena ceduljica koja je ukazivala na botanički, a ne na vrtarski duh i otkrivala manje umetnost nego nauku. – Taj zaključak

nagonio je na razmišljanje. Uostalam, zar sam i za trenutak mogao pretpostaviti da bi se Lern bavio vrtarstvom iz svag zadovoljstva?

Razgledajući dalje, prelazio sam očaranim pogledom preko svih tih divota, nesposoban u svom neznanju da se svakoj od njih setim imena. Ipak sam to i nehotice pokušavao, a onda počeh da shvatam šta predstavlja ta bujna vegetacija, koja mi se na prvi pogled učinila kao nešto retko, možda egzotično.

Nepoverljivo i obuzet grozničavam radoznalošću, pažljivo zagledah jedan kaktus. Uprkos mome potpunom neznanju, nisam se mogao prevariti, ali tne je njegov cvet pomeo ... Pažljivo sam ga posmatrao, i moja zbunjenost rasla je sve više ...

Nije bilo mesta nikakvom kolebanju. Taj cvet koji je prkosio očima koje ga gledaju, taj vatromet boja koji se vinuo zelen a rasprsnuo u vidu plamenih zvezdica – bio je to cvet muškatile!

Priđoh susednoj biljci: tri banbusova štapa izbijala su iz crnice; a njihova zadebljanja na vrhu, u vidu glavica, nosila su na sebi dalje!

Gotovo uplašen, udišući kratkog daha izvitoperene mirise, ispitivao sam mesto na kome sam se obreo, i njegov divni nesklad otkrio se u potpunosti preda momom.

Ovde su zajedno carevali proleće, leto i jesen; Lern je nesumljivo ukinuo zimu, koja gasi cveće kao plamen. Bile su to gotovo sve vrste cveća i voća, ali nijedno na stabljici ili drvetu na kojima prirodno raste.

Gomila različkaka ukrašavala je stabljike sleza koje su se njihale – plavih strukova. Na vrhovima grančica araukarije bili su načičkani zvončići gorčaca. A na kraju jednog špalira, iztmeđu listova dragoljuba i na mreži njegovih izvijuganih stabljiki, kamelije su drugovale sa šarenim lalama.

Ispred prozora naspram ulaznih vrata bio je pravi čestar zbijenih biljaka. Drvo koje ih je nadvišavalo privuklo je moju pažnju. Na njemu je visilo nekoliko krušaka, a stablo je bilo – stablo narandže. Iza njega – vinova loza dostojna Šanana; dva čokota svila su se oko čardaklije; džinovski grozdovi bili su raznovrsni: jedni su bili žuti, a drugi boje vina.

Zatim, na granama majušnog hrasta, na kojima je gomila žirova tvrdoglavo pokušavala da se rascveta, videli su se istovremeno lešnici i trešnje. Jedan od tih plodova bio je nenormalan: ni ljuska, ni

marela, ličio je na neku zelenkastu izraslinu protkanu ružičastim, monstruozan i odvratan.

Umesto smolastim lopticama, jedna jela bila je načičkana kestenjem kao blistavim zvezdicama, a na njoj su se još razvile: narandža – zlatna kugla, sunce vonjaka Istoka, i mušmula, koja je izgledala kao posmrtni plod nekog drveta presvislog od hladnoće.

Nedaleko odatle tiskala su se još savršenija čuda, Flora se tu družila s Pomonom, kako bi napisao dobri Demustje. Većina tih biljaka bila mi je nepoznata, i upamtio sam samo one najobičnije, one koje svako živi poznaje. Ugledah još jednu čudnu vrbu, koja je na sebi nosila hortenzije i božure, breskve i jagode. Ali, zar nije od svih tih hibrida najlepše bilo stablo ruže koje je nosilo na sebi cvetove lepe Kate i plodove jabuke?

U središtu rotonde jedan grm sačinjavale su grane božikovine, lipe i topole. Kad sam ga razgrnuo, ustanovio sam da sve izbijaju iz jednog jedinog stabla.

Bio je to trijumf kalemljenja, veštine koju je Lern tokom petnaest godina usavršio do čudotvorstva, iako je prizor rezultata koje je postigao nosio u sebi nešto uznemirujuće. – Kada doteruje život, čovek proizvodi čudovišta. – Osetih neku vrstu muke.

„S kojim pravom se uplitati u Stvaranje?” – pomislih. – „Da li je dozvoljeno do te mere poremetiti njegove prastare zakone? I može li se čovek upustiti u tu bogohulnu igrariju a da ne počini zločin povrede Prirode? ... Kad bi bar ta isfabrikovana bića godila dobrom ukusu! Ali, lišeni istinske novine, to su čudni spojevi i ništa više, neka vrsta biljnih himera, Fauni sveta cveća, pola ovo, pola ono ... Časti mi! Bila ta rabota dražesna ili ne, ona je bezbožna, baš to!”

Bilo kako bilo, profesor se upustio u grozničav rad, sa žarkom željom da ga privede kraju. Ova zbrka je to potvrđivala, a i drugi znaci ukazivali su na mukotrpan naučni rad: na jednom stolu opazio sam velik broj epruveta i mnogo noževa za kalemljenje, kao i drugo vrtlarsko oruđe koje je blistalo kao hirurški instrumenti. Pošto sam to razgledao, vratio sam se cveću, i kad sam ga izbliza zagledao, uočio sam svu tu bedu.

Ono je bilo premazano raznoraznim lepkovima, umotano kao u zavoje – i prepuno zareza – tako reći rana – iz kojih je kapao neki čudni sok.

Na kori narandže koja je nosila kruške bila je jedna rana. Ona je ličila na neko oko i polako je plakala.

Počeh da gubim nerve ... Može li se poverovati u to? Obuze me čudna strava dok sam posmatrao onaj operisani hrast ... zbog trešanja ... izgledale su kao crvene kapi... Tap! Tap! Dve kapi, otežale, padoše mi pred noge kao prve kapi kiše.

Nisam više posedovao ono spokojstvo neophodno da bih razgledao ceduljice. Doznao bih samo nekoliko datuma, kao i činjenice da im je Lern nadenuo francusko-nemačka imena, nečitka, isprectana.

Naćuljenih ušiju, glave zabijene u šake, moradoh za trenutak da predahnem ne bih li ponovo smogao hladnokrvnost, pa otvorih vrata desnog krila.

Preda mnom se ukaza zasvođena prostorija. Njen svod u staklu prigušivao je dnevno svetlo i stvarao plavičast polumrak, čudno svež. Moji koraci odjeknuše po pločicama.

U toj prostoriji blistala su tri akvarijuma, tri velika suda od tako prozračnog brušenog stakla da je izgledalo kao da voda sama stoji u tri geometrijska bloka.

U dva akvarijuma sa strane nalazile su se morske biljke. Nisu se mnogo razlikovale među sobom. Pa ipak, rotonda me je naučila s kakvom je metodičnošću Lern sve klasifikovao, i nisam mogao da poverujem da bi on odelio u dva suda potpuno identične biljke. Zbog toga sam pažljivo zagledao alge.

Bokor algi i u jednom i u drugom sudu stvarali su isti podmorski pejzaž. I desno i levo grančice svih boja oblagale su kamenje krutim i razgranatim izraslinama; peščano dno bilo je posuto zvezdama potpuno sličnim planinki, a tu i tamo nicali su iz njega snopići krečnjačkih štapića na čijim se krajevima rascvetavala neka vrsta krizantema od mesa, žutih ili ljubičastih. Ne bih umeo da opišem mnoštvo drugih krunica; mnoge od njih ličile su na blistave čašice od voska ili želatina; većina je bila neodređenih boja i oblika; poneke, bez određenih granica, predstavljale su samo nijansu u vodi.

Hiljade mehurića izbijalo je iz neke slavine unutar akvarijuma, i njihovi nemirni biseri kovitlali su se kao ludi oko rastinja pre no što bi se rasprsi na površini. Kad ih čovek pogleda, rekao bi da škrope vazduhom taj vodeni vrtić.

Pošto sam prizvao u sećanje gimnazijsko znanje, na osnovu njega sam zaključio da su dve vrste cvetova – koje su se razlikovale samo u pojedinostima – isključivo polipi, ta dvojna bića, kao što su korali i sunđer, koja prirodni smatra prelaznim oblikom između biljaka i životinja.

Njihova dvojnost uvek izaziva interesovanje. Kucnuh o levi sud.

Smesta nešto čudno promače, plivajući grčenjem tela, kao neka venecijanska opalna čaša koja je ostala rastegljiva; drugo biće purpurno, ukrsti svoj put s prvim: bile su to dve meduze. Međutim, kucanje mojih prstiju izazvalo je i drugo kretanje. Moruzgve, žutih ili boje sleza kićanki, uvlačile su se u svoje krečnjačke cevi, a zatim izvlačile iz njih ritmično se šireći; kraci morskih zvezda i bodlje morskih ježeva lenjo su se pokretali; bića siva, skrletna i boje šafrana su se lelujala i, kao da je nastao neki vrtlog, čitav se akvarijum pokrenuo.

Kucnuh o desni sud. Ništa se ne pomače.

Nešto je bilo izvesno. To razdvajanje polipa u dva suda omogućilo mi je da bolje shvatim vezu koja je postojala među njima i koja, spajajući životinju i biljku, čini srodnim čoveka i travku. Na toj tački spajanja dva organizovana carstva, bića na levoj strani – aktivna – bila su na dnu lestvice svog razvoja, a ona na desnoj – nepokretna – na vrhu svog; jedna su počinjala da postaju životinje, dok su druga dovršavala svoj razvoj u biljke.

I tako se ponor koji na izgled razdvaja te dve antiteze sveo u pogledu strukture na neznatne razlike, gotovo nevidljive – manje uočljive od razlike između vuka i lisice, koji su dvojnici, a ipak brat i sestra.

Elem, taj neizmerno mali razmak što se tiče organizacije, za koji nauka smatra da se ne može prekoračiti stoga što deli nepokretnost od spontanog pokreta, *Lern je prekoračio*. U srednjem sudu nalazile su se *obe vrste nakalemljene jedna na drugu*. Posmatrao sam jedan takav želatinozni listić nepokretne vrste, nakalemljen na pokretnu stabljiku, *koji se sada kretao*. Kalemi su prihvatili stanje biljke koja ih je nosila pošto bi ih prožeo živi sok, nepokretno biće bi se pokrenulo, a aktivnost se paralizovala pošto bi upila u sebe ukočenost.

Rado bih se bio upustio u razgledanje raznovrsne primene tog principa. Ali neka meduza, stotinu puta obmotama oko ne znam

kakvog okreka, iz sve snage se izvlačila ispod mreže od mahovine, te se okretoh obuzet gađenjem. Ta poslednja etapa kalemljenja, provedena s teškom mukom, upotpunjavala je, po mom mišljenju, profanaciju, i moje oči potražiše u plavičastoj senci manje upečatljive vizije.

Profesora je čekao njegov instrumentarijum. Jedna polica ličila je na pravu apoteku. Četiri stola, čije su ploče bile od stakla za ogledala bez sloja žive, stajala su iza akvarijuma i nosila na sebi čitav arsenal noževa i igala za mučenje ...

Ne! Lern nije imao pravo da to čini! ... Bilo je to gnusno, kao ubijanje! I gore! Gadno iživljavanje na devičanskoj Prirodi nosilo je u sebi istovremeno grozotu ubijanja i rugobu silovanja! ...

Dok sam se prepuštao tom plemenitom gnevu, začu se neka buka. Neko je kucao.

Ah! Beše to pakleno mučenje za moje uši, to kucanje s one strane groba, koje nisam znao odakle potiče! Za tren oka osetih kako zatreperiše svi živci moga tela. Neko je kucao!

Jednim skokom nađoh se u rotondi, a moje lice mora da je bilo strašno, jer sam, instinktivno, želeo da mu dam zastrašujući izraz iz straha od nekog protivnika.

Nikog na pragu ... Nikog u parku ... Vratih se nazad.

Buka se ponovo začu ... Dopirala je iz onog krila koje još nisam bio ispitao ... Izgubivši glavu, otrčah tamo, nesvestan svoje neustrašivosti, rizikujući da se suočim s opasnošću, i toliko prenadražen da udarih čelom o vrata, izbivši ih jednim trzajem.

Iznerviranost i krajnji umor doveli su me u stanje takve slabosti. I danas se pitam nisam li zbog toga pomalo halucinirao i nisu li mi se stvari pričinile čudnijim no što su bile.

Jarko svetlo oblivalo je treću dvoranu te se, zahvaljujući njemu, smesta pribrah. Tu se, na jednoj klupi, nalazio neki kavez koji je poskakivao tamo-amo, jer je u njemu bio zatočen jedan pacov. Kako je pacov skakao, tako je i klopka skakala; otuda buka. Kad me spazi, glodar se umiri. Nisam pridao važnosti tome što se desilo.

Ova odaja, manje sređena od prethodnih, ostavila je na mene utisak loše održavane staklene bašte. Pa ipak, uprljani peškiri bačeni na zemlju, skalpeli ostavljeni među neispražnjenim epruvetama, sve to ukazivalo je na nedavni rad i moglo je da opravda tu zbrku.

Počeh sa svojim ispitivanjem.

Prva dva dokaza koja sam uporedio nisu mi baš nešto mnogo objasnila. Bile su to veoma obične biljke u ćupovima od fajansa. Njihova imena na *us* i na *um* iščilela su iz mog pamćenja – što mi je žao, jer bi to dalo mojoj priči više autoritativnosti i ozbiljniji prizvuk. – Ali, ko, pošto čuje njihova uobičajena imena, ne bi mogao da zamisli žbunić bokvice i kitu zečjih ušiju?

Bokvica je bila doista izuzetno duga i savitljiva. Zečje uši nisu ni po čemu bile izuzetak i, kao i sve biljke iz njihove vrste, izgledale su kao uspela imitacija, iz čega je proizašlo njihovo ime – potpuno su ličile na tuce ušnih školjki. Na dva njihova dlakava, srebrnasta lista i na jednoj stabljici bokvice, pri dnu, nalazio se zavoj u vidu narukvice od belog platna s mrkim mrljama od katrana (bar tako je izgledalo).

Uzdahnuh s olakšanjem. „Veoma dobro!” – rekoh sam sebi. – „Lern ih je kalemio. To je samo ponavljanje onog što sam već otkrio, a možda čak i jedan od prvih oglada, opreznih i jednostavnih, i neuspelih, ako se ne varam, jedan korak na putu ka kasnijim čudesima iz rotonde koji predstavljaju uvod u njih kao što oni predstavljaju uvod u užase akvarijuma. Da bih mogao da pratim razvoj Lernovog rada, trebalo je da počnem odavde, da produžim kroz zemaljski raj u središtu i da završim sa polipima. Hvala ti, bože! Video sam ono najgore ...”

Tako su tekla moja razmišljanja – kad se bokvica zgrči kao neki crv.

Istovremeno neka blistava siva masa podskoči i time otkri svoje prisustvo iza klupe. Tu je ležao, usred bare od krvi, jedan zec srebrnastog krzna. Umirao je, *a umesto ušiju imao je dve rupe iz kojih je tekla krv.*

Obli me znoj pošto sam naslutio istinu. Maločas sam dotakao dlakavu biljku. Kad sam opipao dva nakalemljena lista, tako slična ušima, osetio sam da su *topla i da podrhtavaju.*

Ustuknuh od klupe. Moja ruka, zgrčena od odvratnosti, podrhtavala je od tog dodira kao da je dotakla neku gadnu paukovu mrežu; lako okrznu kavez s pacovom, koji pade.

Od tog potresa pacov podskoči u unutrašnjosti kaveza, stade da se koprca, grize, kotrlja, bacakao se besno kao da je poludeo ... A moje iskolačene oči neprekidno su prelazile s bokvice na životinju, s te

stabljike koja je podrhtavala *kao tanka i crna belouška* na tog pacova koji više nije imao rep ...

Rana je bila zarasla, ali – trag nekog drugog eksperimenta – jedna životinja vukla je skačući neku vrstu razvezanog pojasa koji je zeleni izdanak koji su joj to ubacili još pridržavao uz njene iskasapljene bokove.

Učinilo mi se, uostalom, da se taj izdanak nije primio.

Lern je, dakle, menjao lestvicu živih bića. Sada je vršio kalemljenje između viših životinja i svih mogućih biljaka! ... Beskrupulozan, ali porastao u mojiim očirna, moj ujaik izaziva u meni odvratnost i divljenje koje bih osetio prema nekom zlom bogu.

Njegovo je delo ipak izazivalo manje poštovanja, a više odvratnosti, i moradoh sebe da prisilim da produžim s obilaskom prostorije.

Vredelo je to učiniti, iako je sve to ličilo na neku halucinaciju. Ono što mi je još preostalo da vidim prevazilazilo je košmar nekog ludaka. Grozno, naravno, ali i komično na neki način – nakaradno čudno.

A koja je od ovih oglednih biljaka i životinja izazivala najveće užasavanje? Koja – bokvica, pacov, žaba ili žbun?

Kunić, sve u svemu, i nije ni po čemu bio nešto posebno. Da nije njegava dlaka izgledala zelena i slična travi samo zbog refleksa od svih tih biljaka? Mogućno.

Ali žaba? Ali žbunje? Šta da se misli o njima?

Ona – žabica boje trave, sa četiri noge zabijene u humus, posađena usred saksije kao neka biljka sa četiri korena, sklopljenih kapaka, neosetljiva i sumorna?

– Ono – urme ? Prvo se nisu micale, i nikakav vetar nije zaduvalo, siguran sam u to; a posle, kad su se pokrenule – pokrenule su se u svim pravcima. Njihove krošnje njihale su se veoma polako ... učinilo mi se čak da sam ih čuo ... ali se ne bih mogao zakleti u to. – Da, grane su se njihale približavajući se pri svakom titraju, i odjednom ščepaše jedna drugu svim tim svojim rukama sa zelenim prstima i grčevito se zagriše, s besom ili nežnašću, deleći megdan ili vodeći ljubav, šta ja znam? Uvek je to isti pakret, uvek grub.

Pored žabe, jedan sud od belag porculana bio je pun bezbojne tečnosti u kojoj je plivao špric za injekcije. Neko je postavio pored

žbunja isti takav špric i isti sud, ali ovde je tečnost bila mrkocrvena i zgrušavala se. Zaključih da su to biljni sok i krv.

Pošto su urme prestale da se grle, pružih prema njima drhtavu ruku i mogadoh da odbrojim ritmično kucanje bila koje je ujednačeno odizalo meku i mlaku koru ...

Onda rekoh sebi da čovek može osetiti vlastiti puls pipajući tuđ, a groznica mi je, istinu govoreći, ujednačeno bila u prstima. Ali, da li sam u tom trenutku mogao da posumnjam u svoja čula? ... Uostalom, nastavak priče ne opovrgava moju tadašnju lucidnost; pre bi se moglo reći da je potvrđuje. Ne znam da li je intenzivnost sećanja u slučaju sumnje na haluciniranje dokaz u prilog ili protiv morbidnog stanja; bilo kako bilo, veoma se jasno sećam tih nakaza koje su virile iz zavoja i sudova u neredu, dok su svuda svetlucala razbacana sečiva.

Ničeg više što bi trebalo videti? – Pronjuškah po uglovima. – Ne, ničeg više. Bio sam upoznao stopu po stopu radove mog ujaka i, na sreću, išao sam istim redom kojim su tekli njihovi stadijumi i njihov uspon, racionalno.

Vratih se bez smetnji u zamak, a zatim u svoju sobu. I tu ona lažna snaga koja me je držala popusti. Pokušah, dok sam se skidao, da načinim rekapitulaciju svog pohoda, ali bez uspeha. Već je bio počeo da liči na ružan san i nisam verovao u njega. Da li se biljno carstvo moglo spojiti sa životinjskim? Kakav besmisao! Ako su polipi-biljke gotovo polipi-životinje, šta imaju zajedničko neki insekt i neki list, na primer? – A onda osetih žestok bol u palcu desne ruke: na njemu se pojavila mala bela tačka okružena crvenilom. Dok sam prolazio šumom, nešto me je ujelo. Ali, nisam mogao da razlučim da li je bila posredi osveta neke koprive ili nekog mrava. Kako mi je to povratilo osećaj za razmatranje raznovrsnih mogućnosti, nisam više imao nikakav izgovor da ne shvatim da ih je moj ujak iskoristio, te produžih ovako da razmišljam:

„Zaključak bi bio: Lern je pokušao da spoji biljke i životinje i da međusobno zameni njihove vitalne sposobnosti. Njegovi ogledi, koji su pametno vođeni postepeno, rezultirali su uspehom. Ali, da li je to cilj ili sredstvo? Kamo želi da stigne s tim? Ne vidim da bi ti eksperimenti mogli smesta praktički da se primene, da bi neki špekulant mogao da ih iskoristi – dakle, oni nisu cilj. Čini mi se,

povrh toga, da njihov dalji tok teži nečem savršenijem, što neodređeno naslućujem, ali ne razaznajem dobro. – Glava mi je potpuno mutna od glavobolje. – Da vidimo, možda profesor provodi i druga ispitivanja, usmerena u istom pravcu, čije bi otkrivanje moglo da ukaže na krajnji cilj ... Hajde, hajde! Malo logike. S jedne strane – bože, kako sam umoran! – s jedne strane, video sam biljke kalemljene jedna na drugu; s druge strane, moj ujak počinje da ukršta biljke i životinje ... Ah odustajem ...”

Moj prenapregnuti duh odupirao se i najprostijem rasuđivanju. Nejasno sam nazirao da je u oblasti ukrštanja bilo zanemareno čitavo jedno područje proučavanja ili bar da se ono nije odigravalo u staklenoj bašti. Kapci mi otežaše. Što sam više želeo da izvodim zaključke ili da potanko razmišljam, to sam se više gubio. Dolazak noći, sive zgrade, Ema, dodadoše mojoj zbunjenosti nemir, radoznalost, žudnju; ukratko, nikad se na neki perjani jastuk nije spustila takva zbrka.

Zagonetka!

Da, naravno: zagonetka! Pa ipak, mada su sfinge i dalje oko mene, kroz sada obasjanu maglu ja ih jasnije vidim. A kako je jedna od njih imala prijatnu njuškicu i prsa mlade žene, smesta zaspah smešeći se.

IV – VRUĆE I HLADNO

„Ko spava, jede”. Moj san potraja do sutradan.

Pa ipak, nikad se nisam tako loše odmorio. Celodneвно truckanje u automobilu odrazilo se na mojim krstima, i dugo sam osećao fantomsko drmusanje i izvijanje na zavijucima puta. Zato me pohodiše snovi u kojima je živeo čudesnii svet: Broselijanida, šekspirovska šuma, počela je da korača, većina stabala je hodala zagrljena, dvoje po dvoje; jedna breza koja je ličila na mač obrati se na nemačkom, i jedva sam mogao da je čujem jer je mnoštvo cveća pevalo, biljke su nametljivo kevtale, a veliko drveće bi, s vremena na vreme, zauralo.

Kad se probudih, setih se te buke s tačnošću fonografa, toliko tačno da se uznemirih, i bi mi krivo na sebe samog što nisam detaljnije razgledao staklenu baštu; nesumnjivo bih mnogo više saznao da

sam je proučio manje na brzinu i smirenje. Strogo osudih svoju jučerašnju žurbu i nervozu. – Ali, što da ne pokušam da to popravim? Možda nije kasno? ...

Ruke na leđima, cigareta među usnama, pravac neizvestan – ukratko: kao šetač, odoh do staklene bašte.

Bila je zaključana.

Prokockao sam, dakle, jedinu priliku da doznam sve o njoj, da, osećao sam to, jedinu! Ah! Kukavico! Kukavico!

Da ne bih privukao pažnju, prođoh tim zabranjenim područjem ne usporavajući korak, i sada me aleja odvede prema svim zgradama. Stazica utabana kroz travu koja ju je prekrila, svedočila je o čestom prolazanju.

Pošto načinih nekoliko koraka, spazih mog ujaka kako mi ide u susret. – Uopšte se nije moglo posumnjati da je vrebao hoću li izaći. – Bio je sav radostan. Njegov potavneli lik, kada bi se smejaio, budio je sećanje na njegovo nekadašnje mlado lice.

Taj me prijatan izraz razgali: moje izbivanje iz zamka prošlo je neprimećeno.

– E pa, nećaće moj – učini on gotovo prijateljski – deliš moje mišljenje, kladim se? Ovaj kraj nije baš pogodan za odmor! ... Brzo ćeš se zasititi sentimentalnih šetnji po dnu ove šerpe!

– Oh, ujače, moj, ja sam uvek voleo Fonval ne zbog njegovog položaja nego kao poštovanja dostojnog prijatelja, pretka, ako tako hoćete. On pripada porodici. Često sam se igrao, vi to znate po njegovim livadama i u njegovim krošnjama, on je ded koji me je cupkao na svojim kolenima, pomalo – usudih se da mu se ulagujem – pomalo kao vi, ujače moj ...

– Da, da ... promrmlja Lern odsutno. – Ipak će ti prilično brzo dodijati.

– Grešite. Fonvalski park, znate, to je moj zemaljski raj!

– Nek' bude po tvome! Potpuno je tako! – potvrdi on smejući se. – Zabranjena jabuka raste u njegovoj utrobi. Svakog trenutka nailazićeš na Drvo Života i Drvo Nauke, koja nećeš smeti da dotakneš... To je opasno. Na tvom mestu, ja bih se s vremena na vreme provozao mehaničkim kolima! Ah! Da je Adam posedovao jedna mehanička kola! ...

– Ali, ujače, tu je labirint...

– Pa šta onda! – povika radosno profesor. – Ja ću te pratiti i voditi! Uostalom, kopka me da vidim kako radi jedna od tih mašina ... uh ...

– Automobila, ujače.

– Da: automobila. – I njegov nemački akcent dade joj reći, već ionako otegnutoj, neku širinu, neku težinu, nepomičnost neke katedrale.

Koračali smo jedan pored drugog prema šupi. Nesumnjivo je moj ujak, preko volje izigravajući dobroćudnost, na svoj način prihvatio moj ostanak. Pa ipak, njegovo istrajno dobro raspoloženje samo me je zbunilo. Moji indiskretni planovi izgledali su mi manje na svom mestu. Možda bih i odustao od njih u tom trenutku da me žudnja za Emom nije gonila da nanese zlo njenom tamničaru. A zatim, da li je bio iskren? Nije li sve to trebalo samo da me natera da se držim zadate reči, pa i ono što je rekao kad smo stigli do improvizovane garaže?

– Nikola, mnogo sam razmišljao. Stvarno verujem da bi nam mogao biti veoma koristan u budućnosti i želim da te bolje upoznam. Pošto želiš da ostaneš ovde nekoliko dana, često ćemo za to vreme pričati. Jutrom malo radim, korišćićemo to za šetnje, bilo peške, bilo tvojim kolima, i da ćaskamo. Ali, ne zaboravi svoja obećanja!

Klimnuh potvrdno glavom. „Na kraju krajeva”, pomislih, „izgleda da on zaista želi jednoga dana da objavi to još nepoznato otkriće za kojim traga. Stvarno, zbog čega ono ne bi bilo valjano ako radovi koji treba da omoguće da se do njega dođe to nisu? Samo njih, bez sumnje, želi da drži u tajnosti dok ne dođe do rezultata: on pretpostavlja da će njegov blistavi uspeh opravdati divljaštvo ovih radova i doneti mu oproštaj grehova ... Samo ako cilj – opravda sredstva i ako ta sredstva budu mogla zauvek da ostanu nepoznata ... S druge strane, da li se Lern zaista boji konkurencije? Što da ne? ...“

Mozgao sam o svemu tome sipajući u rezervoar mojih dobrih kola kantu benzina koju sam, zahvaljujući blagonaklonom slučaju, pronašao u prtljažniku.

Lern sede u kola pored mene. Otkri mi jedan pravi put koji je prolazio pored litice klanca – vošto prikriven tajni prolaz. Začudih se u prvi mah što mi je moj ujak pokazao tu prečicu, ali, kad se dobro

promisli, nije li mi tako ukazao i na način na koji mogu da odem? A nije li, u sušitni, to iz sveg srca želeo?

Taj dragi ujak! Mora da je živeo povučeno ili je bio veoma obuzet svojim radom, jer je što se tiče automobila bio dirljiva neznalica: neznalica kao naučnici u odnosu na nauke koje ne ulaze u okvire njihove struke. Moj fiziolog nije bio jak u oblasti mehanike. Jedva da je naslućivao principe tog poslušnog, spretnog, tihog i brzog kretanja koje ga je oduševljavalo.

Na šumskom puteljku će on:

– Zaustavimo se ovde, molim te – reče. Objasnićeš mi kako ta mašina radi: ona je divna. Dovde obično dolazim pri svojim šetnjama. Ja sam jedan stari manijak! Produžićeš posle dalje sam ako hoćeš.

Počeh sa demonstracijom i primetih pri tome da se sirena, samo malo oštećena, može opraviti malim prstom. Dva šrafa i parče žice vratiše joj njenu zaglušujuću moć. Lern, kad je začu, sav zablista od bezazlenog zadovoljstva. Nastavih sa svojim predavanjem; što sam duže govorio, moj me je ujak slušao sa sve većom pažnjom.

Doista, stvar je bila dostojna interesovanja. Tokom poslednje tri godine, ako se motor i nije mnogo izmenio u pogledu svoje osnovne strukture, sam sklop automobila se mnogo poboljšao, a materijal od kojeg je pravljen postao je podesniji. Tako pri konstruisanju mojih kola, koja su imala, kao trkački auto, najmanju moguću karoseriju, nije korišćeno drvo. Mojih osamdeset konja bili su mala, skupocena i precizna fabrika, u potpunosti napravljena od livenog gvožđa i čelika, bakra, nikla i aluminijuma. Veliko otkriće epohe bilo je primenjeno pri njihovom pravljenju; hoću da kažem da nisu počivala na četiri obične gume već na točkovima s oprugama, zadivljujuće elastičnim. Danas to izgleda veoma prosto; još pre godinu dana moji obruči od gvožđa izazivali su prilično iznenađenje.

Ali, kod mog 234-XY, kad se razmisli, najupadljivije je bilo, po mom mišljenju, ono savršenstvo koje su inženjeri postigli tako postepeno da uopšte nije zapažano iz dana u dan: automatizam.

Prva „kola bez konja“ bila su načičkana polugama, pedalama, ručicama i volanima, neophodnim za vožnju, i slavinama i podmazivačima koji se okreću, neophodnim za funkcionisanje motora. Elem, svaka generacija automobila sve se više i više

oslobađala njih. Jedna po jedna, nestale su gotovo sve te poluge koje su iziskivale neprekidne i mnogostruke čovekove intervencije. U naše vreme, sa svojim delovima koji su postali automatski, mehanizam upravlja mehanizmom. Vozač je sada samo pilot; kad se jednom pusti u pogon, njegovi delovi sami ga održavaju u pokretu; pošto se pokrene, on se zaustavlja samo po komandi. Ukratko, kako me je Lern nagnao da primetim, savremeni auto ima u stvari svojstva koja bi mu dala kičmena moždina: on poseduje instinkte i reflekse. U njemu se odigrava spontano kretanje, pored voljnih pokreta izazvanih inteligencijom vozača, koji postaje, da tako kažemo, mozak vozila. Iz te inteligencije polaze naredbe za voljno kretanje, koje se prenose metalnim nervima u čelične mišiće.

– Uostalom – dodade moj ujak – sličnost između tih kola i tela kičmenjaka je zapanjujuća.

Sada je Lern ponovo bio na svom terenu. Naćulih uši. On produži:

– Tu su već nervni i mišićni sistem, predstavljeni komandnom tablom, transmisijom i izvorima energije. Ali šasija, Nikola, zar šasija nije kostur u koji se zavlače žice kao tetive? ... Krv od petroleja, vitalni element, kruži arterijama od bakra! Karburator diše: to su pluća; umesto da meša vazduh sa krvlju, on ga meša sa benzinskim parama, eto, to je sve! ... Taj poklopac na motoru liči na grudni koš u kome život ritmički bije ... Naši zglobovi kreću se u zglobnoj tečnosti kao te čašice u ulju ... Rezervoari, zaštićeni otpornom kožom kartera, jesu želudac koji ogladni i utoli glad ... Evo očiju, fosforescentnih kao mačje, ali još lišenih pogleda, evo očiju – farova; glas je – sirena; izduvna cev može se uporediti s nečim što nije baš lepo pominjati, Nikola ... Konačno, tvojim kolima nedostaje samo mozak – a tvoj pokatkad igra tu ulogu – pa da postane velika gluva, slepa, neosetljiva i neplodna životinja, bez čula ukusa i mirisa.

– Pravi muzej telesnih mana! – rekoh prsnuvši u smeh.

– Hm! – produži Lern – automobil je, uostalom, bolje prošao od nas. Pomisli na tu vodu koja ga hladi: kakav lek za snižavanje temperature! ... A koliko samo takva naprava može da traje ako se njome pametno rukuje! jer ona se može beskonačno popravljati... uvek se može izlečiti; nisi li upravo maločas vratio glas njenom grlu? Isto tako mogao bi joj zameniti oko ...

Profesor se prepusti oduševljenju.

– To je moćno i strašno telo – povika – ali telo koje se može obnavljati, oklop u kome se onaj ko je u njemu oseća snažan preko svakog očekivanja, oklop koji umnogostručava snagu i brzinu! Ma šta! U njemu se osećate, ni manje ni više, kao Velsovi Marsovci u svojim tronožnim cilindrima! Vi ste mozak jednog veštački načinjenog i mahnitog čudovišta!

– To su sve mašine, ujače moj.

Ne. Ne tako potpuno. Izuzev oblika – koji, naravno, nema ničeg sličnog životinjskom – automobil je najsposobniji automat koji je ikada načinjen. On više odgovara našem obličju nego najbolja Maelzova ili Vokansova lutka na navijanje, on je robot najbližnji čoveku, jer se u robota pod ljušturom sličnoj čovekovoju, skriva organizam načinjen na principu osovine koja se okreće, a s tim se ne može uporediti ni anatomija jednog puža. Dok ovde ...

On se odmaknu obuhvativši moja kola razneženim pogledom:

– Divno stvorenje! – uzviknu. Kako je čovek veliki!

„Da“, – reko u sebi – „drukčija lepota počiva u činu stvaranja nego u tvom groznom spajanju antičkog mesa i prastarog drveta! Ali, od tebe je dovoljno i što to priznaješ“.

Mada je bilo prilično kasno, kretoh prema Grej-l’Abejeu da bih uzeo benzin i, mada se strogo držao svojih navika, Lern, prosto lud za automobilom, pređe uobičajenu granicu svojih šetnji i pođe sa mnom.

Zatim se ponovo vratismo na put za Fonval.

Moj ujak, sa svim žarom novovernika, nagingjao se nad poklopac motora da bi osluškiavao njegov rad kroz lim, a zatim prekide jednu od cevi za dovod ulja. Sve vreme me je ispitivao, te sam morao da ga uputim u najmanje pojedinosti o mojim kolima.

– Nikola, čuj, pritisni sirenu, hoćeš li? ... Sada uspori ... zaustavi ... pođi ponovo ... brže! ... Dosta! Ukoči! ... Sada nazad ... Zaustavi! ... Kolosalno!

Smejao se. Njegovo razvedreno lice kao da se prolepšalo. Da nas je neko video, pomislio bi da smo odlični prijatelji. U stvari, gotovo da smo to i bili... I učini mi se da bi se moglo desiti da mi se, zahvaljujući mom „trkaču“, Lern jednoga dana poveri.

Očuvao je tu veselost sve do našeg povratka u zamak; nije se nimalo promenio kad smo se približili tajanstvenim radionicama;

njegova veselost iščeze tek u trpezariji. Tu se Lern odjednom smrкну.

Ema je upravo ulazila. Muž moje tetke Lidivine kao da iščeze s osmehom mog ujaka, a stari mrzovoljni naučnik ostade sam između svoja dva gosta. Osetih tada koliko su mu malo bila važna njegova buduća otkrića u odnosu na tu ženu, i da želi da stekne slavu i bogatstvo samo zato da bi sigurno zadržao tu ljupku devojku.

Sasvim je sigurno da ju je voleo na isti način kao i ja: kao kad čovek oseća glad, žeđ – žestokom glađu epiderme i žeđu kože. On je bio veći sladokusac, ja sam imao bolji apetit – u tome je razlika.

Da budemo iskreni, Elvida, Beatriče, idealne ljubavnice, vi prvobitno bejaste samo hrana za kojom se žudelo. Pre no što su vam spevali stihove, želeli su vas bez literarture, kao – čemu tražiti licemerne metafore – kao tanjir sočiva, kao čašu hladne vode ... Ali, za vas su iznađene skladne rečenice jer ste umele da postanete obožavane prijateljice, i otada ste voljene onom nežnošću dovedenom do savršenstva koja je naše remek-delo nastalo protiv naše volje, naše izvanredno i blago retuširanje Stvaranja. Sigurno da je, kako reče Lern, čovek velik! Ali, njegova ljubav je prekrasni kalemljeni cvet, najlepší kalem naših vrtova, načinjen gotovo veštački, i vešto ublaženog mirisa.

Avaj! Lern i ja nismo udisali njen miris; mirisali smo primitivnu i jednostavnu krunicu kratkih latica u kojoj se slikovito odražava težnja za održanjem vrste i čiji je plod jedini razlog postojanja. Njen neodoljivi miris nas je opijao – miomirisni otrov – težak od pohote i ljubomore, vonj Prirode mračnih pobuda, iz koga se manje crpe ljubav prema nekoj ženi, a mnogo više mržnja prema svim muškarcima.

Barb je ulazila i izlazila razvlačeći do zla boga s posluživanjem obeda. Ćutali smo. Izbegavao sam dopadljivi prizor koji je Ema predstavljala, ubeđen da bi moji pogledi, kad bi se spustili na nju, bili ravni poljupcima, što ne bi izmaklo mom ujaku.

Ema, sada potpuno spokojna, zračila je bezbrižnošću i, brade oslonjene na ruke, stavivši laktove na sto, potpuno nagih mišica koje su se pomaljale iz bluze bez rukava, posmatrala je kroz prozor pašnjak na kome je mukalo stado.

Želeo sam makar da gledam isto što i moja voljena; ta daleka i sentimentalna veza ublažila bi, činilo mi se, niske težnje za intimnijim spajanjem. Na nesreću, pašnjak se s mog mesta nije mogao videti, te su moje oči lutale posvuda, dokone, primećujući sve uprkos moje volje – belinu nagih mišica i grudi koje su podrhtavale više no što je za to bilo razloga.

Više no što je za to bilo razloga.

Kako sam to protumačio u svoju korist, Lern, neprijateljski raspoložen i ćutljiv, rasturi sedeljku. Dok sam se sklanjao pred mladom ženom koja me okrznu u prolazu, osetih da sva dršće; nosnice su joj podrhtavale. Obuze me golema radost. Mogu li se nadati da sam je uzbudio?

Prolazili smo pored prozora kad me Lern kucnu po ramenu i obrati mi sasvim tiho, meketavo, kako su se, mislim, smejali Satiri:

– Ah! Eno Jupitera na delu!

I pokaza mi na pašnjaku, sred njegovog harema, uspravljenog bludnog bika.

U salonu se moj ujak ponovo namrgodio. On naloži Emi da se popne u svoju sobu i, pošto mi dade nekoliko knjiga, posavetova me tonom bez pogovora da odem da se kulturno uzdižem u senci drveća.

Moradoh da ga poslušam. „Pih!” – rekoh u sebi – „mada mene prisiljava na pokornost, ipak njega treba žaliti...”

Ono što se dogodilo tokom sledeće noći znatno je ohladilo to sažaljenje.

Taj događaj me je uznemirio utoliko više što je, daleko od toga da doprinese razjašnjenju tajne, sam po sebi izgledao neshvatljiv.

Evo šta se desilo:

Spokojno sam zaspao obuzet Emom i prijatnim nadama u vezi s njom. Međutim san, umesto da mi donese neko razbludno snoviđenje puno raznih zbivanja, vrati me u besmisao prošle noći: biljke su mukale i lajale. San je postajao sve ubedljiviji. Postao je tako određen a buka tako stvarna da se odjednom probudih.

Moje telo i čaršavi plivali su u znoju. Na mojim bubnim opnama zamirali su poslednji treptaji odjeka nekog maločas ispuštenog krika. Nije to bilo prvi put... ne... već sam čuo taj krik, u labirintu, iz daljine, dopirao je od Fonvala... hm!

Pridigoh se na ruke. Nešto mesečevog svetla obasjavalo je sobu. Ništa se nije čulo. Jedino je u satu Vreme ritmički odmicalo kroz njihanje klatna. Glava mi ponovo klonu na jastuk ...

I odjednom, u strašnom grču čitavog mog bića, zabih se u pokrivače zapušivši pesnicama uši: grozni urlik dizao se iz parka u noći, natprirodan, nečuven... Bio je to krik iz košmara, i san se pretvarao u javu.

Setih se velikog platana, tamo, pored zamka ...

S nadljudskim naporom ustadoh. A tada se začu cviljenje ... neka vrsta prigušenog cviljenja, veoma prigušenog ...

Pa šta onda? Sve je to moglo da izađe iz neke pseće gubice, k vragu!

Kad sam pogledao kroz prozor, okrenut vrtu, ništa ... ništa sem platana i drveća, nepomičnog pod mesečevom svetlošću ...

Ali, urlik se ponovo začu, sada s leve strane. S drugog prozora spazih nešto što mi se učini, za trenutak, da sve razjašnjava. (Neka izvesnost, ipak: stvarnost je prouzrokovala ono što sam čuo, pravi zvuci izazvali su u snu viziju zamišljenih krikova.)

Tamo dole, jedam izmršaveli pas bio mi je okrenut leđima. Veoma velik, stavio je svoje prednje šape na zatvorene žaluzine moje nekadašnje sobe i u razmacima pluštao iz sveg glasa duge jecaje. Drugi lavež – onaj prigušeni – odgovarao mu je iz unutrašnjosti kuće; ali, da li je to stvarno bilo kevtanje? Da me moj sluh, koji se već pokazao nepouzdanim, nije još jednom prevario? Pre bi se reklo da se ljudski glas trudio da podražava pseći... Što sam duže slušao, sve mi se više nametao taj zaključak ... Da, naravno, bilo je čak nemoguće prevariti se; kako sam mogao da se dvoumim? Bilo je to jasno kao dan: neka šaljivčina koja se zavukla u moju sobu zabavljala se time da draži jednu kucu ...

Uostalom, to mu je polazilo za rukom; životinja je pokazivala znake sve većeg očajanja. Grozno je izvijala zapomažući, svaki put drukčije, očajnički... Na kraju stade besno da grebe žaluzine i da ih grize. Čuo sam kako drvo krcka pod njenim zubima.

Odjednom se životinja umiri, nakostrešene dlake. Neki osoran i silovit uzvik odjeknu u kići. Prepoznadoh glas svoga ujaka, ali nisam mogao da razumem smisao pretnje. Ukoreni šaljivac smesta začuta. Ali – kako objasniti tu nesuvislost? – pas, čija bi pomahnitalost

trebalo da se ublaži, bio je sad van sebe; njegova se kičma nakostrešila kao čekinja divljeg vepra. On poče brundajući da se vuče duž zida zamka prema središnjim vratima.

Pošto ga je čuo, Lern otvori vrata.

Na moju sreću, bio sam oprezan i nisam podigao zavese. Prvi pogled bacio je na moj prozor.

Tihim glasom, s uzdržanim besom, profesor izgrdi psa; ali, nije mu se primakao, i ja shvatih da se boji. Pas se približavao, još uvek brundajući, užagrenih očiju pod širokim čelom. Lern reče malo glasnije:

– U kućicu, prljava životinjo! – Pa nekoliko reči na nekom stranom jeziku. – Odlazi! – nastavi na francuskom; a kako je životinja produžavala svojim putem: – Hoćeš li da te umlatim, hoćeš li?

Moj ujak kao da je poludeo. Mesec je naglašavao njegovo bledilo. „Pustiće da ga rastrgne” – pomislih – „nema ni korbač!”

– Nazad, Neli, nazad!

Neli? ... Bila je to, dakle, kuja onog njegovog učenika koji je otpremljen? Škotlandaninov bernardinac? ...

A reči na stranom jeziku tekle su kao bujica, i shvatih da moj ujak govori engleski, što me potpuno zbuni.

Njegove grlene pogrde odzvanjale su u noćnoj tišini.

Pas se zgrči. Htede da skoči kad mu Lern, na kraju svojih snaga, zapreti revolverom i pokaza mu drugom rukom pravac kojim treba da ide.

Viđao sam, u lovu, pse koji, dospeli pod nišan, beže ispred puške čiju su smrtonosnu moć upoznali. Kad spazih revolver, sve to učini mi se manje banalnim. Da li je Neli nekad iskusila dejstvo tog oružja? Verovatno, ali bio sam ubeđen da je bolje razumela engleski – jezik Mak-Bela – nego revolver mog ujaka.

Ona se umiri kao da je čula Orfejev glas, sasvim se pribi uz tle i, repa podvučenog među noge, krete putem prema sivim zgradama koji joj je Lern pokazao. On potrča za kujom, i mrak ih proguta.

U mom satu večiti Žetelac otkosio je mnoge minute.

U daljini se bučno zalupiše vrata.

Zatim se Lern vrati.

Ničeg više.

Dakle, u Fonvalu su postojala dva bića za koja nisam znao: Neli, čiji bedni izgled nije baš govorio o nekoj sreći, Neli, koju je njen gazda nesumnjivo ostavio zato što je pobjegao u žurbi, i neukusni šaljivac. Nije to mogla, razumljivo, biti nijedna od dve žene, nijedan od tri Nemca; priroda lakrdije otkrivala je godine njenog autora: jedino dete može da se zabavlja mučeći psa. Ali niko, koliko sam znao, nije stanao u tom krilu.

Ah! Lern mi je rekao: „Služim se tvojom sobom”. Ko li tamo stanuje?

Doznaću to.

Ako je prećutno prisustvo Neli u sivim zgradama doprinosilo zanimljivosti tog ionako sumnjivog mesta, i zaključane odaje zamka postajale su novi cilj istraživanja.

Najzad su se ocrnali obrisi onoga što treba ispitati.

Kako su izgledi na lov na misterije izazvali grozničavost u mene, neko predosećanje me upozori da bi pametnije bilo da smesta otpočnem s njim i da prekršim prvu Lernovu zabranu pre no što pogazim drugu. „Da prodremo prvo u smisao zbivanja” – govorio mi je moj razum – „on je nejasan. Posle ćemo natenane razjašnjavati sitnice”.

Što nisam duže razmislio o tome! ... Ali, savest pevuši tiho, i ko bi je čuo, pitam ja vas, kada strast stane da reve?

V – LUDAK

Nedelju dana kasnije. U zasedi iza vrata moje nekadašnje – žute – sobe, s oknom na ključaonici.

Preksinoć sam već bio ovde, ali nisam imao vremena da dobro osmotrim ...

Oh! Poduhvat nije tako lako izvodljiv, bar na prvi pogled! Nikada levo krilo Fonvala nije bilo tako ljubomorno čuvano, sem u vreme kad su se kaluđeri zatvarali u njega ...

Kako sam prodro u njega? Najjednostavnije moguće na svetu. Žuta soba povezana je sa središnjim hodnikom, kojim svako prolazi po svojoj volji, preko niza po tri sobe; hodnik se graniči sa velikim salonom, zatim dolazi sala za bilijar, koja prelazi u budoar na ovaj se zdesna nadovezuje žuta soba, na uglu prema parku. Elem,

preksinoć, iskoristivši trenutak slobode, pokušao sam da otvorim vrata salona ključevima koje sam pokupio iz niza drugih brava. Nisam imao kalauz. Odjednom, jezičac popusti. Otvorih vrata i spazih, u polusvetlu zatvorenih kapaka, čitav niz otvorenih sala.

Prepoznadoh, idući od praga do praga, specifični miris svake od njih, svaki pomalo plesniviji no nekad – mirise koje bi prošlost odavala kad bi se kroz nju moglo putovati... Svuda prašina. Sledio sam na vrhovima prstiju blatnjavi trag mnogih čizama. – Jedan miš pretrča preko salonskog ćilima.

– Na bilijaru – kugle od slonovače, crvene i bele, gradile su ravnostrani trougao; pomislih kakav bi potez trebalo izvesti, kakav bi poen postigao. Zatim uđoh u budoar; zaustavljeno klatno pokazivalo je podne – ili ponoć? Osećao sam da odlično mogu da primam utiske.

Međutim, jedva što sam zatvorio vrata žute sobe, kad zbog nekog zvuka moradoh žurno da se vratim u hodnik ...

Stvarno se nije trebalo šaliti! Lern je radio u sivim zgradama, ali je znao da sam u zamku; u takvim okolnostima često je imao običaj da se iznenada vrati da bi proverio šta radim. Činilo mi se da bi bilo pametno da odgodim premetačinu.

Bilo mi je neophodan jedan čas slobode. Smislio sam ovakvu mudroliju.

Sutra ću otići automobilom u Grej-l'Abeje i kupiti tamo raznorazne toaletne sitnice, koje ću sakriti u neki žbun u šumi, nedaleko od parka.

Prekosutra, za vreme ručka, rekoš Emi i Lernu:

– Idem popodne u Grej. Nadam se da ću tamo naći neke sitnice koje su mi veoma potrebne. Ako ih ne nađem, produžiću do Nantela. Treba li nešto da vam donesem?

Na sreću, nije trebalo; inače bi sve propalo.

I tako, za petnaest minuta mogao sam da donesem iz žbunja stvari koje sam kupio, kao da sam odlazio u selo po njih. Put od Fonvela do Greja i natrag mogao je da traje otprilike jedan čas i četvrt, kad se doda vreme potrebno da se procunja po delikatesnoj i manufakturnoj radnji. Dakle, raspolagao sam jednim časom. To je trebalo iskoristiti.

Izađoh, ostavih kola u jednom guštiku, zatim se vratih u vrt preko zida – bršljan s jedne strane, čardaklija s druge uprostili su taj

podvig.

Šunjajući se uz zamak, stigao sam do hodnika.

Evo me u salonu, pošto sam brižljivo zatvorio vrata za sobom. Ukoliko bude potrebe da bežim, pametnije je da ne okrećem ključ. A sada, na špijuniranje, s okom na ključaonici žute sobe.

Rupa je široka. Ona gradi, kako vidim, otvor u vidu puškarnice, kroz koji bije oštra hladnoća. A šta se vidi?

Soba je mračna. Prelomljen kroz žaluzine, jedan kosi sunčev zrak kao da podupire prozor svojim blistavim snopom u kome lebdi prašina kao planete koje kruže. Na tepihu se odražavaju daščice kapaka. U pamrčini: prljavi log neke skitnice. Tu i tamo nešto odela. Na zemlji tanjir s ostacima jela, a sasvim blizu njega – nečist... Reklo bi se – pećina nekog isposnika. Krevet ... Ah! ah! Neko se pokrenuo?

Evo zatočenika:

Neki čovek.

Leži potrbuške, među jastucima u neredu, u perju, glave oslonjene na prekrštene ruke. Od odeće ima na sebi samo noćnu košulju i pantalone. Brada, nebrijana više sedmica, i kosa, prilično kratka, plave su, gotovo bele.

Već sam video to lice ... Ne. Sudeći po krikom od prošle noći, to je neka dvorska budala ... Nikad nisam video to bucmasto i bradato lice, to gojazno telo, nisam se sreo s tim debelim mladim čovekom ... nikada ... Oči su mu prilično dobroćudne, glupe, ali dobroćudne ... Hm! Kako ravnodušna fizionomija! Mora da je to neka teška lenština!

...

Zatočenik je dremuckao – prilično neudobno. Muve mu dosađuju. On ih goni zdepastom i nespretnom rukom. Njegov nezainteresovani pogled prati njihov let između dva padanja u san, a pokatkad, obuzet nekim kratkotrajnim besom, klimnuvši glavom uz mljackanje usnama, pokušava da zgrabi u prolazu te nepodnošljive životinje.

Ludak!

Neki ludak kod mog ujaka? Ko je on?

Dotakoh obrvom ključaonicu. Oko mi se ukočilo. Onaj drugi takođe je na oprezu, pomalo je kratkovid. Ne vidim dobro. Taj procep je tako uzak! ... Hiljadu gromova! Bučno sam grunuo u vrata!...

Ludak je skočio na noge. Kako je mali! Evo ide prema meni... Ako pokuša da otvori? ... Dobro! Bacio se na pod pored vrata, onjušio, zamumlao ... Jadni mladić! To je mučno gledati ...

Ništa nije otkrio. Sklupčan sada u zraku sunca i sav u prugama od senke kapaka, još je bolje izložen u mom indiskretnom pogledu.

Lice i ruke posuti su mu sitnim ružičastim tačkicama, koje liče na tragove od uboda. Reklo bi se da je nekad bio u nekoj bici – ali to je, bogme, nešto ozbiljnije! – druga ljubičasta pruga ide mu od slepoočnice do slepoočnice i gubi se pod kosom; ona okružuje njegovu glavu sa zadnje strane. To strašno liči na ožiljak ... Tog čoveka su mučili! Ne znam kakvom ga je postupku Lern podvrgao niti kakvu je osvetu izvršio nad njim ... Ah! Krvnik!

Jedan niz nevezanih ideja se poveza; uporedio sam indijanski profil mog ujaka sa neobičnom Eminom kosom, ludakovom, tako plavom, i sa zelenim dlakama pacova. Da nije Lern tražio način da presadi kosmate skalpove na ćelave glave? Nije li to bio Poduhvat? ... I odmah shvatih koliko je moja pretpostavka glupa. Ništa izvesno nije je podupiralo. Sem toga – i to je bio odlučujući argument – taj beslovesni čovek nije bio skalpiran. Ožiljak bi opisivao potpuni krug. Zbog čega isključiti mogućnost da je poludeo posle nekog nesrećnog slučaja, jednostavno posle pada na teme?

Lud! Ne besan: bezopasan. Izraz lica doista mu je blag. Njegove oči čak povremeno obasjava neka vrsta inteligencije ... Mora da nešto zna ... Siguran sam da bi, kad bih ga pažljivo ispitaio, odgovorio na pitanja. Da okušam sreću.

S moje strane je samo zasun zatvarao vrata. Odvažno ga povukoh. Ali, dok još nisam čestito ni kročio u žutu sobu, zatočenik se baci, opuštene glave, provuče mi se između nogu, preturi me, diže se i pobeže kevući kao pas, zbog čega sam prošle noći pomislio da je posredi neka šaljivčina ...

Njegova me je brzina zbunila. Kako je mogao tako da me izigra? Kakva ideja da mi se provuče kroz noge! ... Uprkos tom nepredviđenom događaju, onako brzo kako me je oborio, tako sam se i osovio na noge, ošamućen, usplahiren. Taj ludak koga je pustio na slobodu blesavko kojeg će upropastiti! ... Oh! Propao si, Nikola! propao! nema nimalo sumnje u to. Možda bi bilo bolje strugnuti nego jurnuti za beguncem? Čemu bi to sada moglo da posluži? ... Da, ali

Ema? A tajna? Prepustimo sve božjoj volji i pokušajmo da ga uhvatimo, dođavola! ...

I tako se stuših za neznancem.

Samo da ne ode prema sivim zgradama! ... Srećom, krenuo je suprotnim pravcem. Šta vredi! Svako može lepo da nas vidi... Moj begunac čilo se udaljava u skokovima. Nestaje u šumi. Bogu hvala, životinja više ne pušta krike, bar nešto dobro! Neko nailazi... Ne: to je kip ... Treba ga što pre stići. Ako skrene negde gde ne treba, opaziće ga i onda je gotovo sa mnom ... Kako radosno izgleda, klipan jedan! K vragu! Ako produži tim putem, napravićemo krug oko parka, i proći ćemo pored sivih zdanja, ispod Lernovih prozora! Blagosloveno drveće koje nas još zaklanja! Brzo! ... A vrata salona, koja sam ostavio otvorena? Brzo, brzo! ... Čovek ne zna da ga gonim, ne osvrće se; sporije trči. Bole ga bose noge ... Smanjujem razdaljinu.

On se zaustavio, onjušio povetarac, ponovo krenuo. Ali, ja sam mu se približio. On skoči u šipražje, levo, prema litici ... Ja takođe. Sledim ga na deset metara. On juri kao lud kroz žbunje kupina ne obraćajući pažnju na trnje. Jurim za njim ... Šiblje ga bičuje, bodlje mu nanose bol, on sklanja biljke vešajući se o njih. Ma zašto ih ne razmiče? Tako bi izbegao njihove kandže ... Litica nije daleko. Idamo pravo na nju. Časna reč, moja divljač izgleda, savršeno dobro zna gde hoće da stigne. Vidim mu leđa... ne stalno ... moram da ga sledim prema pucketanju grančica ...

I najzad, kod zida od stena, njegova glupa glava se pomoli i ostade tako.

Tiho se prikradoh ... Još jednu sekundu i baciću se na njega ... – Ali, jedan njegov neočekivani postupak natera me da zastanem na ivici proplanka na kome se obreo, a koji se s jedne strane završava liticom.

Bacio se na kolena i izbezumljeno počeo noktima da kopa zemlju. Nokti mu se lome pri tome ... toliko ga boli da jauče, kao maločas među trnjem gloga i granama duda ... Zemlja leti iza njega i dopire sve do mene; njegove zgrčene ruke pomamno rade, zahvatajući zemlju brzo i u pravilnim razmacima; on kopa rupu cvileći od bola, povremeno zabija nos u nju što dublje može, njuška trzajući glavom i

ponovo počinje s besmislenim poslom. Ožiljak mu se vidi potpuno jasno, kao modri polukrug.

– Eh! briga me za svu tu zbrku, sad je povoljan trenutak da skočim na njega i da ga ščepam ...

Izvukoh se iz žbunja na vrhovima prstiju. Gle! Neko je već kopao ovde: o tome svedoči gomila posivele zemlje; plavojko samo nastavlja ranije nedovršeni posao. Pih!

Savijam noge, spremam se za skok.

Čovek zadovoljno zabrunđa; i šta spazih na dnu jame? Jednu staru cipelu koju je uspeo da izvuče! Ah bedo ljudska!

Paf! Skočio sam. Moj je, lupež jedan! ... Pobogu! Okrenuo se, gura me, ali ja ga neću pustiti! ... Čudno! ... Kako su mu nevešte ruke! ... Joj! Ti grizeš, kretenu! ...

Stegoh ga tako da mu kosti zakrckaše. Nikad se nije tukao, to se vidi. Pa ipak, još nisam pobedio ... Hoću li ga srediti? ... Pogrešan korak: rupa ... stao sam na staru cipelu. Užas! Ima nečeg unutra! Nešto što je drži prikovanu za zemlju! ... Gubim dah ... Ništa ne liči tako na nogu kao cipela ...

S tim apsolutno treba završiti. Minuti blaga vrede ...

Stežući jedan drugog, moj protivnik i ja našli smo se licem u lice pored stene, zadihani, izjednačenih snaga ... Ideja! Strašno razrogačih oči, kao da hoću nešto da naredim nekom nevaljalom detetu ili da ukrotim neku životinju, i dadoh svom licu zapovednički izraz gospodara. A onaj popusti svoj zagrljaj, pokoren, pun kajanja ... Stade da mi liže ruke u znak poslušnosti! ...

– Ajde, dođi!

Povukoh ga. Cipela – gumena – se ispravi, vrha okrenutog uvis. Nema onaj tužni izgled cipela ostavljenih na drumu, ali je mnogo odvratnija od njih. Ono što je drži za zemlju samo se malo izvuklo. Vidi se jedino kraj neke tkanine. Možda je to čarapa? ... I ludak se okrete da pogleda.

– Trkom, prijaško!

Drugar posluša zahvaljujući magijskim pogledima, i mi potrčismo iz sve snage.

Gospode! Šta li se dogodilo u zamku za vreme ove ludorije?

Baš ništa.

Ali, dok smo ulazili u trem, začuh, s gornjeg sprata, razgovor između Eme i Barb. Počele su da silaze niz stepenice kada famozna vrata salona, zatvarajući se za nama, smiriše moju uznemirenost da bi izazvala novu.

Stvarno, pošto sam strpao nevoljnika u sobu, kako da klisnem a da me ne primeti ni jedna, ni druga žena?

Pošto sam se tiho vratio u sobu, stadoh da slušam, dok mi je srce tuklo iz sve snage, na koju će stranu krenuti njih dve. Ali, odjednom ustuknuh sa sredine odaje, sav izgubljen, tražeći neko skrovište, neki zaklon ... mašući rukama kao davljenik, grla punog uzdržanih krikova ...

Ključ je čegrtao u bravi.

Moj? Moj ključ, koji sam zaboravio u vratima za vreme mog odsustva? Nipošto; moj ključ bio je ovde, kod mene, praveći guku na jakni, u džepu. Stavio sam ga tu kad sam se vratio.

Pa onda? Patinom pokrivena brava polako se pokrete. Neko će ući... Ko? Nemci? Lern?

Ema.

Ema, koja je videla samo praznu sobu. Jedna od velikih damastanih zavesa se možda micala – micala se kao da podrhtava. Ona to ne primeti.

Barb nije ušla u sobu. Mlada žena reče joj poluglasno:

– Ostani tu i pazi na vrt. Radi ono što si radila neki dan, bilo je dobro. Čim stari izađe iz laboratorije, nakašlji se da me opomeneš.

– Ne brine me on – odgovori Barb, očigledno upaničena – on sada ima poverenja, kažem vam; nećemo ga videti pre večeri. Ali Nikola, to je druga priča ... Da vidite ako on naiđe! ...

Siva zdanja zvala su se, dakle, laboratorija! Zbog te reči profesor je bio zalepio ćušku služavci. Moja su saznanja rasla ...

Ema s dosadom nastavi:

– Ponavljam ti: nema opasnosti. Ma hajde! Je l' ovo prvi put?

– Nije tu bio Nikola ...

– Hajde, uradi ono što ti kažem!

Ne baš pomireno sa sudbinom, Barb ode da čuva stražu.

Ema ostade nekoliko trenutaka osluškujući. Lepa! Oh! Lepa kao Vampirica Bluda! A ipak, bila je samo silueta u obasjanom pravougaoniku vrata, nepokretna senka... ali gipka kao da je u

pokretu. Jer Ema je dok miruje uvek izgledala kao da se zaustavila sred igre i kao da je čak nastavila s njom neznano kakvom čarolijom, toliko je njeno obličje bilo skladno: bio je to sklad sablažnjivih bajadera koje umeju da podražavaju samo ljubav, i ne znaju da hodaju, da se njišu, da podrhtavaju, da se isprse, da zabace kosu niti da načine i najmanji pokret a da ih čovek ne zamisli kako sladostrasno uživaju ...

Život uzavre u mom telu. Obuze me ushićenje, svemoćna plima koja potiče iz daljine vekova. Ema! Ona! Kod ludaka! ... Sva ta rajska uživanja toj životinji! ... Bestidnica! ... Ubio bih je!

Reći ćete da nisam ništa sigurno znao? Da sam pravio proizvoljne pretpostavke? Vama, dakle, nije poznato ono nagonско držanje, onaj pretvoran i proždrljiv izraz žene koja kradom ide muškarcu? ... Pogledajte: krenula je dalje. I šta? Da li ju je trebalo dvaput pogledati da bi se dokučilo šta će uraditi? ... Sve u njoj vikalo je to. Sve je odavalo tu nadu i tu bolesnu potrebu; koja je već neka vrsta zadovoljstva ... Ali, neću da opisujem to đavolom opsednuto telo niti da tumačim njegov nedoličan jezik ... Ne očekujte od mene da potanko slikam sramotnu sliku ženke obuzete žudnjam. Jer – gadno je to napisati – to je ona bila. Ima trenutaka u kojima je opažanje tako oštro da, pad dejstvom nekog priviđenja ili nekog nadljudskog saznanja, čovek postaje čudovište i pretvara se u jedno veliko ako, i ništa više. Kao što onaj koji sluša neku divnu muziku sluša svojim očima, nosnicama i čitavim svojim bićem, tako je ova zaljubljena žena bila sva samo u zračenju seksa jedan mali organ koji je porastao i personifikovao se – Afirodita lično.

A ja se pomamih zbog toga!

Lepa devojka, žureći da se prepusti gnusnoj sceni, ošinu suknjom zavesu koja me je zaklanjala.

Preprečih joj put.

Ona prestrašeno zahropta. Pomislih da će se onesvestiti. Barb izbulji oči i upaničeno pobeže. A ja glupo otkrih razlog svog postupka:

– Zašto idete tamo, kod tog ludaka? – Moj glas, bezbojan, izveštačen, oporo je naglašavao reči.

– Priznajte! Zašto? Ma recite, blagi bože!

Bacio sam se na nju i stegao joj šake. Ona je veoma pokorno cvilela; čitavo njeno divljenje dostojno telo bilo je u nekom neodređenom pokretu. Stegoh nežno i čvrsto meso njenih mišica kao da hoću da zadaviim dve golubice, i nagingujući se nad njene oči u agoniji, rekoh:

– Zašto? Reci! Zašto?

Da nije trebalo da se pravim nevešt? – Kako sam je oslovio sa „ti“, ona me s visoka pogleda i prkosno odvrati:

– Pa šta? Dobro znate – reče – da je g. Mak-Bel bio moj ljubavnik! Lern vam je to dao na znanje preda mnom, onog dana kad ste stigli...

– Mak-Bel? To je on, onaj ludak?

Ema ne odgovori, ali mi njen iznenađeni izraz pokaza da sam načinio novu grešku otkrivši svoje neznanje.

– Zar nemam više prava da ga volim? – produži ona. – Ne mislite možda vi to da mi zabranite?

Prodrmusah je za mišice.

– Još ga voliš?

– Više nego ikad, da znate!

– Ali to je beslovesna životinja!

– Ima ludaka koji miisle da su bogovi; on, na trenutke uobražava da je pas; možda je njegovo ludilo blaže. A zatim, uprkos svemu ...

Ona se tajanstveno nasmeši. Čovek bi se zakleo da je želela da me izda strpljenje. Taj osmeh i te reči nametnuše mi svirepu viziju ...

– Ah! bestidnice!

Stegoh devojku sa željom da je smrvim bacajući joj uvrede u lice. Morala je misliti da umire, pa ipak, gušeći se, i dalje se smejala. Meni su se podsmevala ta usta u kojima je drugi do mile volje uživao! Sav se moj bes sruči na nju. Ha! Srediću taj osmeh! Biće crveniji i vlažniji, da! ... Moje su vilice želele da grizu ... Gori sam od ludaka! Sve sam ludosti sada razumeo! Bacih se na podsmešljive usne – koje ću uskoro okrvaviti i iskidati, zar ne? Ah! ah! ... Naši zubi udariše jedni o druge i to beše poljubac kakav je nesumnjivo bio onaj prvi u čovekovoј vrsti, tamo negde, u pećini ili sojenici, surov i primitivan, manje nežnost, a više grub udarac, ali ipak poljubac.

Zatim razbludno prodiranje razdvoji moje zube, i nastavak tog divljeg poljupca beše tako prefinjen da otkri u Emi ne samo mnogo

prirodne sklonosti ka razvratnim igrama već i stečeno iskustvo.

Ta naša isprepletenost nagoveštavala je jednu drugu – prizivala ju je. Ali, ovoga dana trebalo je da upoznam samo najpoznatiji od uvoda u nju, hoću reći onu daleku zvonjavu kojom se, pod dvostrukim padom, oglašavaju opruge starih kanapea da bi najavila, nadam se, onaj pravi čas.

Barb, istovremeno neumesno i u pravi čas, dotrča. Nakašljavala se da dušu ispusti:

– Evo Gospodina!

Ema se oslobodi mog zagrljaja. Lern je ponovo preuzeo vlast nad njom.

– Odlazite! požurite! – izusti ona. – Kad bi doznao ... bili biste izgubljeni... a možda i ja, ovoga puta! ... Oh! Ma odlazite! ... Beži, voljeni moj vučiću; Lern je sposoban za sve! ...

I ja osetih da govori istinu, jer su njene ohladnele ruke drhtale u mojima, a pod mojim blagim i zaljubljenim usnama njena su usta mucala od užasnog straha.

Još sav prožet ludom srećom koja je upedesetostručavala moju snagu i moju okretnost, brzo preskočih čardakliju i skočih preko zida.

Pronašao sam svoja kola u njihovoj garaži od zelenila. Moji paketi bili su rastureni svuda po njima.

Bio sam podlo srećan. Ema će biti moja! A kakva ljubavnica! ... Žena koja je smatrala svojom dužnošću da donese svom sada odvratnom ljubavniku utehu svojih poseta, slast svojih uzbuđenih draži! ... Ali, sada je želela mene, bio sam siguran u to. Taj Mak-Bel ... njega da voli? Ma kakvi! Lagala je da bi me uzбудila ... Ona je osećala sažaljenje prema njemu, jednostavno! ...

A kako li se ludilo sručilo na Škotlandanina? I zašto ga je Lern skrivao? Moj ujak je tvrdio da je on otputovao ... I zbog čega drži njegovu kuju zatvorenu? ... Jadna Neli! Shvatao sam njen bol, na prozoru, i njenu mržnju prema profesoru! Neka drama odigrala se pred njom, između Eme, Lerna i Mak-Bela, pošto ih je profesor zatekao in flagranti. Kakva drama? Uskoro ću to doznati: žena nema tajni pred svojim ljubavnikom, a ja ću to uskoro postati! Hajde! Sve će se divno srediti!

Moja se radost obično ispoljava pesmom. Beše to, ako se ne varam, neka segedilja koju sam pevao uz put; međutim, naglo

prekidoh tu raspevanu melodiju jer sećanje na staru cipelu izroni jezovito iz mojih sanjarija kao crvena Smrt sred nekog bala.

Moj žar smesta iščeze. Sunce zađe u dubine moje misli; sve postade crno, sumnjivo, preteće; jedan nagli zaokret prikaza mi kao izvesnost, najčudnije pretpostavke, pa kako ni sama slika te vatrene Eme nije mogla da odoli zloslutnom svetlu, stigoh obuzet užasavanjem od Nepoznatog do tog zamka-samice i onog vrta-groba u kome me je Mora Poroka očekivala u društvu jednog ludaka i jednog leša.

VI – NELI, BERNARDINAC

Prođe nekoliko dana koji ne doneše nijedan događaj koji bi zadovoljio moju ljubav ili moju radoznalost. Lern je – da li je nešto naslućivao? – tako postupao da je sve moje vreme bilo iskorišćeno.

Jutrom bi me molio da mu se pridružim u šetnjama, bilo peške, bilo automobilom. One su proticale, što se njega tiče, u razglabanju o nekom naučnom pitanju, bilo kakvom, i u ispitivanju, kao da je zaista hteo da oceni moje sposobnosti. Krstarili bismo dugo automobilom. Kad bismo išli peške, moj ujak je obično prolazio pravim putem koji vodi u Grej; on se stalno zaustavljao da bi bolje besedio i nikada nije prelazio ivicu šume. Često je usred neke rasprave, na samom početku pešačenja ili vožnje, donosio odluku da se smesta vratimo, jer nije imao poverenja u bića ostavljena u Fonvalu.

On je određivao i kako treba da provedem svoja popodneva. Ponekad zadužen da nešto obavim u gradu ili u selu, a pokatkad prisiljen da odem sam na neku određenu ekskurziju, morao sam bez oklevanja da napunim rezervoar ili da obujem gojzerice. Lern je prisustvovao mojim odlascima, a uveče, ustobočen na pragu vrata, tražio je od mene da ga obavestim o tome kako sam proveo dan. Zavisno od slučaja, morao sam da mu podnesem izveštaj o izvršenju poruke ili da mu opisujem predele. Istina, moj ujak nije poznavao većinu predela koje je trebalo opisati, ali ja nisam mogao da pogodim koje nije znao, a pod tim uslovima svaki izveštaj „napamet“ bio bi opasan.

I tako sam savesno bazao šumom i poljima, od jutra do mraka.

A ja sam, međutim, toliko želeo da se privučem do Emine sobe! Prema broju zatvorenih ili otvorenih prozora proračunao sam mesto gde se ona nalazi u topografiji zamka, koju sam detaljno upoznao. Čitavo levo krilo stalno je ostajalo zatvoreno. Što se tiče desnog krila, za svakodnevni život korišćeno je njegovo prizemlje, a od šest soba na spratu samo su tri ostajale otvorene: moja, u prednjem delu, i, na drugom kraju, soba moje tetke Lidivine, koja se nalazila na kraju središnjeg hodnika i bila povezana s Lernovom sobom. Ema je, znači, ili nasledila moju tetku u njenoj sopstvenoj postelji ili je delila krevet mog ujaka. Ova poslednja pretpostavka me je izbezumljivala, i nestrpljivo sam iščekivao kad ću dospeti do nje da bih je proverio.

Bilo bi mi dovoljno pet minuta: da preletim glavne stepenice u nekoliko koraka, gurnem jedna vrata, i znao bih na čemu sam ...

Ali – profesor je bdeo.

Potčinjen njegovoj neumoljivoj tiraniji, viđao sam gospođicu Burdiše samo za vreme obeda. Oboje smo se ponašali uzdržano. Osmelio sam se da je gledam, ali se nisam usuđivao da joj se obratim. Ona uporno nije puštala ni glasa od sebe, tako da sam, lišen njenog razgovora, morao da proučavam njeno biće na osnovu njenog ponašanja. I, priznajem, ma koliko neprefinjena bila čovekova funkcija hranjenja mrtvim životinjama i sparušenim biljkama, ima i te kakve razlike između osoba koje jedu ... Ona je rado uzimala prstima karabatak ili kotlet, i svaki put kad bi to uradila, činilo mi se da je čujem kako govori „vučiću moj” svojim glasom iz predgrađa. Ali, molim vas, koja je dodirna tačka između pristojnosti i raskalašnosti, i čega ima zajedničkog između trpeze i postelje?

Lern se vrteo između Eme i mene. Mrvio je hleb i zveckao viljuškom. Prigušeni bes obarao je njegovu pesnicu na stolnjak na kome su zveckali čaše i porculan.

Jednog dana, iz nepažnje, moja noga gurnu njenu. Doktor osumnjiči za nestašluk tu nevinu nogu, nabedi je za telegrafske namere, i ubeđen da sam člankom otkucao neki zavodnički madrigal, smesta zaključuje da se gospođica Burdiše ne oseća dobro i da će ubuduće jesti u svojoj sobi.

Zahvaljujući tome, dve strasti obužeše moje misli u dvostrukoj potrebi da u onom drugom izazovu bol odnosno zadovoljstvo: mržnja prema Lernu i ljubav prema Emi. Reših se da budem do kraja neustrašiv ne bih li zadovoljio i jednu i drugu.

Upravo tog istog dana moj mi ujak naprasno reče da bi želeo da me sutra povede u Nantel, gde ima posla.

Naslutih u tome priliku da se izvučem ispod njegovog nadzora. Sutradan, u nedelju, Grej je slavio dan svoga zaštitnika; umeću to da iskoristim.

– Sa zadovoljstvom, ujače – odgovorih. – Poći ćemo rano na put, zbog eventualnih kvarova.

– Više bih voleo da autom odemo do Greja, pa da tamo uhvatimo voz za Nantel ... Tako će biti sigurnije ...

To mi je savršeno odgovaralo.

– U redu, ujače.

– Voz kreće iz Greja u osam. Vratićemo se onim u pet i četrdeset; nema nijednog ranije.

Kad smo stigli u selo, začusno graju iz koje se s vremena na vreme izdvajalo mukanje. Neki konj zarza. Bliže nama zablejaše ovce.

Malo se pomučih da prokrčim put kroz seoski trg pretvoren u stočni vašar na kome se gurala mirna i spora gomila. Među streljanama i drugim veoma jadnim šatrama smestili su stoku za prodaju: hrapave ruke odmeravale su težinu vimena, rastvarale gubice da bi dokučile starost stoke, klizile duž mišića da bi procenile njihovu snagu; na očigled sviju, jedna mlada devojka je, veoma prirodno, proveravala pol zeca koga je stegla kolenima; džambasi su pevali slavopojke konjima; kroz špalir poslušnih seljaka konjušari su kasali na krupnim peršeroncima i teškim bulonezima; pucnjava sobarica slivala se sa puštanjem vetrova konja. Prvi pijanac toga dana teturao se obraćajući mi se sa „građanine“. – Probijali smo se kroz masu. – U prigušenom žamoru ardenskog vašara iz krčme je već odjekivala pesma, ali još ne dreka; crkvena zvona pozivala su na službu, a u centru tog trga jedna mala kapelica od belog drveta, okićena granjem, obećavala je da će fanfare seoske muzike uklopiti svoju jednostavnu muziku u prazničnu vrevu.

Stigosmo pred stanicu. – Taj trenutak odredio sam za prelazak u akciju.

– Ujače, hoću li vas pratiti u stopu u Nantelu?

– Naravno da ne. Zašto pitaš? ...

– Pa, ujače, pošto ne podnosim bifee, krčme i kafane, zamolio bih vas da me ostavite ovde, tu ću vas sačekati isto tako lepo kao i u nantelskoj pivnici.

– Ali, ti uopšte ne moraš ...

– Prvo, proslava u Greju veoma mi se dopada. Voleo bih da duže posmatram takav jedan skup: tu se mogu videti običaji jednog podneblja, a ja danas osećam u sebi dušu etnologa ...

– Ili mi se podsmevaš, ili je to neki hir!

– ... Drugo, ujače kome bismo poverili moja kola na čuvanje? Krčmaru, zar ne? Alkoholisanom vlasniku jedne rupe pune cvrcnutih grmalja? Ne mislite valjda da ću na deset časova ostaviti jedno

vozilo od 25.000 franaka na milost i nemilost neslanih šala podnapitog sela! A, to ne! Mogu sam da pazim na auto!

Moj ujak nije bio baš ubeđen u moju iskrenost. Mora da je slutio da sam možda smislio malu podvalu – da odem do Fonvala bilo automobilom, bilo pozajmljenim biciklom, i da se vratim u Grej u 5.40. – A to je upravo bila smicalica koju sam izmozgao. – Prokleti naučnik umalo mi sve ne poremeti.

– Imaš pravo – reče hladno.

On izađe iz kola i, među gomilom uparađenih putnika, podiže haubu i pažljivo se zagleda u motor. – Meni pripade muka.

Moj ujak izvuče svoj nož, demontira karburator i natrpa u svoj džep neke od njegovih delova. Zatim mi se obrati:

– Eto, tvoje vozilo je imobilisano – reče. – Ali, kako bi mogao da klisneš na neki drugi način, zadaću ti jedan zadatak. Kad se vratim, pokazaćeš mi kompletan karburator, opravljen delovima koje ćeš sam načiniti. Potkivač nije zatvorio svoju radionicu; pozajmiće ti nakovanj i mengele; ali, on je jadne pameti, nesposoban da ti pomogne. Imaćeš čime da se zabavljaš do 5,40 ...

Videvši da nisam ni trepnuo, on produži pomalo nesigurno.

– Oporsti mi, Nikola; budi ubeđen da je cilj svega toga da obezbedim tvoju budućnost zaštićujući tajnost naših radova ... Zbogom.

I voz ga odnese.

Pustio sam ga da radi šta hoće ne pokazujući bes i ne osećajući ga. Kako sam bio bednjikav vozač, pošto sam mrzeo masnoću i modrice na svojim rukama, a prisiljen, po volji mog ujaka, da se lišim mehaničara, poneo sam u prtljažniku više rezervnih delova, među njima i čitav karburator, koji je samo trebalo namestiti. Neznanje mi je bolje poslužilo nego što bi mi pomogla veština profesionalca.

Bacih se bez odlaganja na posao, uznemiren što sam stanovnike Fonvala prepustio same sebi.

Malo kasnije, pošto sam sklonio kola u jedan šumarak, preskočih zid parka.

I popeo bih se pravo u Eminu sobu da turobno zavijanje psa nije odjekivalo iz sivih zdanja.

Laboratorija ... Neli ... To čudno zatočeništvo jednog psa u laboratoriji natera me da se počnem kolebati između privlačnosti

misterije i Emine zavodljivosti. Ali, ovoga puta morala je da prevagne neka vrsta instinkta samoodržanja koju je probudilo Nepoznato i opasnost koja ga uvek prati. Uputih se prema sivim zdanjima. Povrh toga, Nemci su sigurno bili tamo, njihovo prisustvo sprečiće me da se dugo zadržim. Trebalo je, dakle, oteti samo nekoliko minuta od ašikovanja: razum je odneo veoma ubedljivu pobeđu.

Prolazeći pored žute sobe, oslušnuh kroz žaluzine, ne bih li se uverio da je Mak-Bel sam. Bio je sam, zbog čega mi srce ispuni ogromno i ružno zadovoljno.

Nekoliko srebrnobelih oblaka jurilo je preko surovog neba. Vetar je duvao od Grej-l' Abejea i donosio do mene, u naletima, monotonu zvonjavu zvona. Ona su bez prestanka ponavljala tri ista tona, melodiju iz *Arlezijanke*; bio sam veseo; zviždukao sam uz svetu pesmu profanu orkestarsku pratnju, što je, tako zajedno, ličilo na modernu statuetu nakalemljenu na gotsko postolje ... Doista, Lernovo odsustvo ublažavalo je osećaj teskobe koji sam stalno imao: moglo se misliti na ludorije, i da duh se prepuštao nerazumnim digresijama ...

Pred laboratorijom, s one strane puta, nalazio se jedan šumarak. Šunjao sam se u pravcu njega, u stanju pune pripravnosti. Usred tog šumarka imao sam starog prijatelja – jednu jelu; njene blistave grane gradile su kao neko zavojito stepenište. Ona je nadvišavala zgrade: nikakva osmatračnica ne bi bila bolje postavljena niti pristupačnija. Nekad sam se tu igrao „mornara u jedrima” ...

Drvo mi ponudi svoje grane, malo potkresane, ali još uvek guste. Na najvišim granama čekala me je jedna uspomena, sačinjena od konopaca i istrulelih dasaka: osmatračnica na jarbolu! Ko bi rekao da ću jednog dana biti tu, na straži, i da ću posmatrati nešto tako neverovatno stvarno – ja koji sam sa tog mesta nekada tobož otkrivao kontinente i arhipelage, sa toliko fantazije!

Bacih pogled naniže.

Kao što sam već rekao, laboratorija se sastojala od jednog dvorišta i dva paviljona.

Onaj na levoj strani imao je široke prozore na svom jedinom spratu i u prizemlju. Učini mi se da su to samo dve prostrane sale, jedna iznad druge. Mogao sam da vidim samo gornju, punu svega i svačega – apotekarski ormar, stolovi od mramora krcati staklenim

sudovima, fiolama i retortama, otvorenim kutijama sa blistavim instrumentima i dva aparata koja ne umem da opišem, od stakla i poniklovanog metala, čiji izgled nije ni na šta podsećao, sem, možda, na polulopte na jednoj nožici u kojima kelneri po bifeima drže kuhinjske krpe.

Drugi paviljon, suviše daleko da bih mogao da vidim šta je unutra, izgledao je kao obična stambena zgrada; u njemu su očigledno stanovala trojica pomoćnika.

Ali, ono što sam na dan svog dolaska, pomislio da je zadnje dvorište farme privuklo je svu moju pažnju.

Jadno li je izgledalo! Njegova ograda bila je načičkana kavezima s rešetkama, nejednake veličine, koji su bili poređani jedan na drugi do visine čoveka. Na svakom od njih stajao je natpis; unutra su se pažljivo kretali zečevi, zamorci, pacovi, mačke i i druge životinje koje nisam mogao tačno da razaznam zbog udaljenosti, ili su ležali, dopola zavučeni u slamu. U jednom kavezu slama je podrhtavala, ali nisam mogao da vidim zašto – pretpostavljam da je to bilo leglo miševa.

Poslednji kavez, na desnoj strani, služio je kao živinarnik. Protivno običaju, živina je bila zatvorena unutra.

Sve živo je ćutalo i bilo snuždeno.

Četiri kokoške i jedan petao, obične rase, ipak su vodili malo veseliji život i šepurili se kokodačući na betonskom tlu; uzalud su tvrdoglavo ključali po njemu ne bi li pronašli zrnevlje i crve.

Na sredini dvorišta jedna ograda od šipki opisivala je veliki kvadrat. Bila je to štenara. Ispred svojih vojnički postrojenih kućica šetali su gore-dole psi, kao istovremeno cinični i peripatetični filozofi, pomireni sa sudbinom. Bili su to strašni neplemeniti rundovi, mešanci zverokradica, džukci gostioničara i podvodača, degenerisane pudlice i bastardi lovačkih pasa – ukratko, čitav čopor bezvrednih pasa. Oni su se, dakle šetali, i tako upotpunjavali tu sliku dvorišta neke veterinarske bolnice.

Tu su stvari postajale mračnije.

Zaista, veoma je malo od svih tih životinja bilo u dobrom stanju. Većina njih nosila je zavoje, poneko na leđima, poneko oko vrata, na potiljku, a najčešće na glavi. Gotovo ni jedna nije bila bez belog platna obmotanog u vidu kape, dečje kapice ili turbana, koliko se

videlo kroz rešetke samica. Mnoštvo tužnih pasa, s nakaradnim kapama od platna, kao Tuarezi ili opatice, koji su vukli o vratovima kartice, sačinjavalo je najtužniju moguću karnevalsku povorku. Povrh toga, gotovo svi ti nesrećnici bili su unekoliko oduzeti. Jedan je padao na njušku pri svakom koraku, drugi je ćopao, treći je klimao glavom senilno podrhtavajući; jedan ovčarski pas posrćući je ječao ne zna se zašto, i odjednom otegnuto arlauknu – na smrt, kako kažu ljudi...

Neli nije bila tu.

U jednom mračnom uglu spazih neki kavez za ptice iz koga se nije čuo ni glas niti je ijedna ptica letela. Koliko sam mogao da procenim, ptice u njemu pripadale su najobičnijim vrstama a vrvelo je od vrabaca. Ipak, pretežno je bio zastupljen jedan varijetet sa belom glavom, ali, prema mom znanju iz ornitologije, one ne bi trebalo da budu toliko visoke.

Miris fenola dopirao je do mene.

Ah! Lepa dvorišta na majurima, koja mirišu na stajsko đubre! Gugutanje golubova na kosini mahovinom obraslih crepova, kukurikanje, kevtanje psa koji se prži na suncu vezan lancem, četa gusaka koje lutaju bez cilja, bez razloga, opuštenih krila! Pomislio sam na vas posmatrajući tu bolnicu. Zaista tužno zadnje dvorište, sa svojom disciplinom i svojim bolesnicima etiketiranim kao biljke u staklenoj bašti!

Odjednom nastade neko muvanje. Psi se zavukoše u svoje kućice, a živina pobeže pod mermerni valov. Ništa se više ne pomeri; izgledalo je kao da su u kavezu za ptice i u drugim kavezima bile životinje ispunjene slamom. Kari, Namac sa carskim brkovima, izašao je iz levog paviljona.

On otvori jednu od pregrada, pruži ruku prema lopti od dlake koja se tu zgrčila, zgrabi je, i izvuče jednog majmuna. Životinja se – bio je to šimpanzo – otimala. Pomoćnik je odvuče i iščeze s njom odakle je i došao.

Ovčarski pas dugo je zavijao.

Tada nastade darmar u sali s instrumentima, i videh kako u nju ulaze tri pomoćnika. Polegli su majmuna, čvrsto ga vezali na jedan uski sto, dobro ga zavezali, i Vilhelm mu turi nešto pod nos. Karl ubode špric s morfijumom u šimpanzovu butinu. Tada mu se približi

krupni starac, Johan. On namesti zlatne naočare rukom koja je držala skalpel i naže se nad pacijenta. Ne mogu da iskažem koliko je brzo obavljena operacija, ali za tren oka šimpanzovo lice postade bezobličan i crven predmet.

Okretoh se, osetivši gadnu mučninu: vrtoglavicu od krvi.

I tako je tu, iza mojih leđa, bila laboratorija za vivisekciju, ta grozna institucija u kojoj filantropi muče životinje, zdrave i prave, ne bi li izlečili nekoliko bolesnika više. Nauka tu prisvaja veoma sporno pravo koje, pred dramom prolivene krvi, izgleda čak nemoguće podržati. Jer, onaj ko muči jednog zamorca siguran je da uvek stavlja na muke nevinost, a možda i blaženstvo, dok spasilac nekog čoveka, deset puta od dvanaest, samo odgađa kraj neke hulje ili nekog nesrećnika. I tako, dugovati svoju egzistenciju vivisekciji gotovo da je isto što i održavati život hranjenjem živim životinjama. Može se drukčije govoriti kad se časka pored vatre, ali ne u poziciji kritičara sličnoj mojoj, dok čovek prisustvuje strašnom činu i strepi od mračnih opasnosti.

Nisam uspevao da skrenem svoje ogorčene oči na taj prizor, mada bih možda mnogo štošta razumeo. Moj pogled *nije hteo* da napusti deblo jele, niti crvenu bubicu s crnim tačkama čija su ravna leđa u obliku štita na smolastoj kori izgledala kao grb u vidu nepravilnog zlatnika.

Najzad se okretoh. Suviše kasno. Sunce je bilo u prozorska stakla i plamen u njima sprečavao me je da bilo šta vidim.

Ali, u dvorištu, psi su napustili svoje kućice, i s njima se sad gegala i kuja Donifana Mak-Bela, Neli. Kašljala je. Njena olinjala dlaka više ni po čemu nije podsećala na lepo runo bernardinca. Od divne kuje ostao je samo kostur, čija je mršavost bila u suprotnosti s relativnom gojaznošću njenih drugara. I Neli je imala zavoj na potiljku. – Šta li je Lern izmозgao da bi je naterao da pati, posle one noći kad su se žestoko sukobili? Kakvu je đavolsku izmišljotinu oprobao na njoj?

Kuja kao da je razmišljala o tome, toliko je izgledala utučena. Držala se podalje od drugih pasa, a kad joj se približio neki prilično živahan buldog, šeretskog oka i pun ljubavnih nagoveštaja, kuja načini jedan skok praćen tako krvoločnim pogledom i tako strašnim promuklim krikom da onaj klisnu u dubinu svoje kućice, dok ostali psi, zbunjeni, podigoše sve te karnevalske glave.

Stidljiva Neli produži da korača.

Zbog čega da još ostajem tu? Uprkos moje žurbe da prekratim to istraživanje i da otrčim drugim zabavama, nešto me je zadržavalo ... nešto što ne umem da opišem, nešto neodređeno u kujinom ponašanju.

U tom treoutku toptanje koraka uz fanfare iz Grej-l' Abejea dopre u Fonval na krilima vetra. Moji prsti spontano počеше da udaraju takt o granje moje osmatračnice, i spazih da Neli ubrzava svoje kretanje i *maršira* odmerenim korakom prema ritmu muzike.

Setih se da je Ema pomenula majstorije dresiranog psa. Da li je ovo bila cirkuska vežba u kojoj je Mak-Bel naučio svog bernardinca? Činilo mi se da jedna takva „numera” ne bi bila izvodljiva u odsustvu dresera, niti da bi auditivna senzacija mogla da u životinje izazove te mahinalne pokrete koji su uvek bili svojstveni ljudima i koji proizlaze iz kompleksnijih navika no što su one instinktom stečene.

Muzika se izgubi u vetru koji se smirio. Kuja sede, podiže oči i opazi me ... Dođavola! Počeće da laje, podići će uzbunu! ... Ništa od toga. Gledala me je bez straha i besa, takvim očima ... da ih nikada neću zaboraviti. A zatim, klimnuvši svojom velikom čupavom glavom, stade da cvili tiho, tiho, dok joj je šapa izvodala neke pokrete. Zatim ponovo počе da ide u krug, neprekidno brundajući i bacajući kriomice poglede prema meni, kao da je želela da shvatim šta hoće da mi kaže, a da ne privuče pažnju Nemaca. (Po sebi se razume da je to samo stilska figura, ali mogao sam čak pomisliti da je kuja pokušavala da govori, toliko se menjala intonacija njene modulirane žalopojke, kao da želi da izrekne naku dugu grlenu rečenicu, slivenu i zbrkanu, u kojoj se neprekidno ponavljalo: „ekbual, ekbual”. Sve to zajedno ličilo je na grleni govor ... pomalo kao loše artikulisane engleske reči.)

Ulazak trojice pomoćnika na scenu prekide taj fenomen. Oni predoše preko dvorišta, a svi psi, sa Neli na čelu pobegoše u zaklon. Vilhelm u prolazu baci preko rešetaka štenare parče zguljenog, dlakavog mesa, na kome se držalo telo jednog majmuna. Ono teško pade; bilo je mrtvo. Nemci udoše u desni paviljon, čiji se dimnjak stalno pušio.

Tada, jedan po jedan, psi priđoše da onjuše šimpanza. Bulldog prvi zari zube u njega, i ubrzo zatim nastade otimanje oko plena, puno

pretećeg i proždrljivog režanja. Njuške obogaljenih životinja postadoše crvene, a njihovi snažni očnjaci rastrgoše tu jednu karikaturu dečjeg leša. Jedino je Neli, skrštenih šapa na pragu svoje kućice, prezrela gozbu i posmatrala me svojim lepim dubokim očima. Pomislih da sam otkrio razlog njene mršavosti.

Uto se otvori jedan prozor, kroz koji spazih kompletno postavljen sto za troje. Pomoćnici su se spremali da ručaju preko puta mog drveta. Bilo je uveliko vreme da se povučem.

Tu sam načinio jednu golemu, neoprostivu grešku. Trebalo je da odem u polje do stare cipele, to je bilo osnovno. Pogrešno mi se učinilo da sam razboritosti učinio krajnje ustupke, da jedna gumena cipela ima pravo da bude gumena cipela, a ne zakopani čovek, pa čak ni zakopana noga; i najzad, da u osetljivom srcu lepa devojka mora da odnese prevagu nad svim cokulama na svetu.

I tako, povodeći se za tim razlozima kojima sam sam sebe pravio budalom, uputih se prema zamku.

Soba moje tetke Lidivine služila je kao spremište za starež. Reklo bi se – garderoba neke kurtizane. Više krojačkih lutaka od ive, odevenih u krajnje elegantne toalete, činilo je skup koketa bez ruku i obezglavljenih. Kamin, stočići, izgledali su kao izložba neke modiskinje, gde perje i pantljike stvaraju onu zbrku, majušnu ili predimenzioniranu, koja se pretvara u lepe šešire tek kad jednom stigne na glavu. Četa lakih cipelica bila je navučena na kalupe. A hiljadu ženskih tričarija ležalo je u gomilama, dok je sve prožimao fini i perverzni miris – miris Eme.

Jadna moja draga tetko, voleo bih iz sveg srca da je vaša soba bila još više profanisana i da je gospođica Burdiše od nje napravila svoju; više bih to voleo nego da slušam kako se smeje u onoj susednoj, sobi vašeg muža, jer to mi nije ostavljalo mnogo iluzija ...

Ema i Barb se zapanjiše kad se pojavih. Mlada žena smesta shvati sve i stade da se smeje.

Bila je u postelji i doručkovala. Jednim pokretom šake ona uvi pramen svoje kose i načini frizuru bahanatkinje. Barb, koja je posluživala svoju gospodaricu, sekla je parčad šunke prošarane masnoćom. Prva moja pomisao beše da će mi sto i Barb poprilično smetati.

Posmatrao sam bela prsa – kao da ih je oblikovala nežnost – na kojima se, ispod čipke, pomaljalo malo ružičastog.

– A Lern? – reče Ema.

Umirih je.

– On se neće vratiti pre pet, ja odgovaram za to.

Ona pusti onaj veseli prigušeni krik koji je u stvari jecaj izazvan radošću, a Barb, zaista potpuno odana, obradova se kličući čitavim svojim bićem – svaka od njenih draži grohotom se smejala za svoj račun u opštem oduševljenju.

Podne je bilo prošlo za pola časa. Raspolagali smo sa četiri časa. Nabacih da je to prilično kratko ... Ali Ema reče:

– Da doručujemo, hoćeš li, pacovčiću moj?

Nisam u tom trenutku mogao da uradim ništa bolje, zbog stola i Barb, te sedoh preko puta gospođice.

– Po vašoj želji, ali onda, brže! – rekoh joj preklinjućim glasom.

Ona je pila. Neodređeno mrmljanje u znak povlađivanja izgubi se u čaši u smešnom gundanju, a njene oči, preko kruga od kristala, postadoše podrugljive.

Ona me posluži belim rukama na kojima su se isticali namazani nokti.

Istovremeno su mi nedostajali i duhovitost i apetit. Ništa nije moglo ni da izađe iz mojih usta ni da uđe u njih. Eros me je stezao za gušu.

Ema! ... Odmeravali smo se pogledima. U njenom je bilo mnogo obećanja i ne malo ironije. – Jela je špargle uz zvuke proždrljivih poljubaca. – Povremeno, kad bi se nagla prema meni, njena se košulja još više otvarala, a ono što sam video bilo je toliko izvanredno uzbudljivo da je prožimalo čitavo moje biće preko mojih zenica i da sam prosto osećao u rukama slast...

– Ema! ...

Ali, ona se već uspravljala, gotovo naga, smejući se svojoj lepoti kao nekoj velikoj sreći, i sigurno je da nepogrešiva umetnost instinkta nikada nije s toliko umešnosti istakla tako pravilne obline i tako istinsku svežinu.

Doista, nisam osećao nikakvu glad, ništa nije moglo da mi prođe kroz grlo; reših se da posmatram Emu ne navaljujući više. Ona nije žurila, podsmešljiva, i – pretpostavljam – namerno, ne bi li nestrpljenje raspalilo moju žudnju do vrhunca.

Uživala je u obedu kao pravi gurman. Nisam je još nikada video tako raskomočenu. Ona je izvanredno dopunjavala mirisnu opuštenost sobe, i ta predstava izazivala je rađanje neodoljive želje za potpunim spektaklom. Zahvaljujući skrivenim vezama kojima su, kažu, povezane čari koje se pokazuju i one prikrivene, zabavljao sam se zamišljajući ono nevidljivo prema onom što se dalo videti. Emin nos bio je mali, veoma izražajan nestaško, a njena mala usta imala su mesnate i rumene usne, koje su čak i ćuteći – ćutanje puno drhtaja, osmeha i pućenja – govorile golicave reči ...

Ona se protegnu. Batits se pripi uz njeno telo, vitko tamo gde treba a najedralo upravo kako valja, i uz dva vrška, od kojih se jedan izvuče kao da se odjednom zapalio – na bleštavom nebu jedna purpurna zvezda, začuđena što je takva.

Nehotice gurnuh sto. Jedna jagoda upade u čanak s mlekom.

– Pokupi sve to i odlazi, Barb! – reče Ema.

Pošto je služavka otišla, ona se zimogrožljivo skupča pod čaršavima. Lice joj dobi izraz nekog ko je upravo čuo neku prijatnu novost.

U sekundi koja je zatim usledila bog polnosti dopusti mi da uživam u njegovoj večnosti.

Međutim, Ema je ostala nepomična mnogo duže no što to obično biva. Njeno ukočeno telo postalo je još lepše zahvaljujući čudnom bledilu, i nisam mogao da joj rastvorim usne da bih joj dao malo vode.

Upravo htetoh da pozovem nekog kad je protrese kratki trzaj. Ona uzdahnu, ujedno blago i promuklo, otvori oči, i ponovo zahropta, ali sa više mačje gracioznosti... Izgleda da joj je svest bila ostala veoma daleko; posmatrala me je još uvek odande, sa dalekih obala Kitere sa kojih se polako vraćala.

Odjednom stidljiv, navukoh čaršave na savršenu nagotu, savršeniju od drugih.

Ema je uvrtala oko prsta jedan pramičak na svom čelu. Dolazila je sebi ... želela je da govori ... statua od snega i vatre oživeće, i okruniće divnom rečju divni čin, čin nad činovima ...

A ona reče:

– Samo da matori ne sazna, to je važno, je 1' da, dragi? ...

VII – TAKO JE GOVORILA GOSPOĐICA BURDIŠE

Ta me rečenica dobro razočara.

Nekoliko minuta ranije ne bih je čak ni primetio: s jedne strane, njen autor bio je načinio dosta drugih vulgarnosti, a s druge, znao sam da je neosnovan njen strah da će nas moj ujak zateći sred našeg greha. Ali period zasićenosti takođe je i period vrline i lepog ponašanja, kajanja i nemira.

U međuvremenu, kao što se obično radi pri sličnim sastancima, posmatrali smo jedno drugom fizionomije. One su se ravnale prema pravilima koja su na snazi tolike hiljade godina: njena je bila obasjana prilično neracionalnom zahvalnošću, moja je odavala najsmješnji moguć ponos.

Ćutanje moje Venere koja je govorila šatrovački bilo je veoma prijatno. Poželeh da se ono produži. Ona ga prekide. Srećom, kao što se mantija često prilagodi kaluđeru, sadržaj može da koriguje formu, i njen govor postade malo manje nakaradan kad je trebalo da izrazi ozbiljne stvari, koje su, od pre jednog trenutka, i mene mučile. Ona produži svoju misao:

– Mali moj – reče – sad kad smo dotle stigli, nema potrebe da ne pokušamo ponovo to da radimo. Ali, preklinjem te, nikakve neopreznosti! Nek' to uvek bude u potpunoj sigurnosti! Lern ... znaš ... Lern! Ti ni ne slutiš kakve nam opasnosti prete ... prete *tebi*, naročito *tebi*.

Opazih da se priseća tragičnih scena.

– Ali, kakve opasnosti?

– To je najgore: ne znam. Ne razumem ništa od onoga što se odigrava oko mene, ništa, ništa ... sem da je Donifamn Mak-Bel postao ludak zato što sam ga ja volela ... a da i tebe volim!

– Dede, Ema, malo hladnokrvnosti! Sad smo zajedno, udvoje ćemo otkriti istinu! – Kad si ti došla u Fonval? I šta se otad dogodilo?

I tako mi ona ispriča svoje peripetije. Izložiću ih povezujući ih najbolje što umem, da bih postigao veću jasnoću, ali u stvari priča se pretvarala u dijalog u kome su moja pitanja vodila pripovedačicu,

sklonu digresijama i pričljivo kad su posredi kojekakve trice. To ćaskanje bilo je, uostalom, ulepšano intermecima koja su ga ljupko prekidala – drama s pevanjem – i naročito zbog toga odustajem od njenog prepričavanja in extenso, da bih poštdeo svoje emocije sećanja na zauvek prošle zanose. Ne može se sasvim povezano razgovarati sa nezajažljivom ljubavnicom, naročito ako je ona odevena samo u čaršave i ako, povrh toga, dražesno zaboravlja na to svaki put kad se upusti u ludorije.

Povremeno bi neko pucketanje, neki šum prekidao naš razgovor ili naše nestašluke usred reči ili poljupca. Ema bi se uspravljala u strahu od Lerna, a ja nisam mogao da ne zadrhtim videći njenu izgubljenost, jer bi dovoljno bilo jedno uho na vratima, jedno oko na ključaonici pa da se mračni događaj ponovi, ovoga puta sa mnom.

Malo milom, malo silom, saznadoh od Eme o njenom poreklu i prvim koracima u životu. To ovde nije važno i moglo bi se rezimirati ovako: „Kako je jedno nahoče postalo propala devojka”. Ema tokom tog ispovedanja pokaza iskrenost koja bi se mogla smatrati cinizmom kod nekog drugog, manje bezazlenog.

S istom prostodušnošću, ona nastavi:

– Upoznala sam Lerna pre pet godina – imala sam tada petnaest – u nantelskoj bolnici. Bila sam tamo u službi. Kao bolničarka? – Ne. Bila sam se potukla s jednom drugarkom, Leoni, zbog Alsida, mog čoveka. – E, pa šta? Ne crvenim zbog toga. On je divan. Pravi džin, mali moj; s tobom bi mogao da žonglira! Moj struk bio mu je pretesna narukvica! ... – Sve u svemu, dabila sam dabar udarac nožem, kunem ti se! Pogledaj malo!

Ona zabaci čaršave i pokaza mi, u pregibu prepona, trouglast i modar ožiljak, žig opake Leoni.

– Da, možeš da ga poljubiš, ajde! – produži ona. – Umalo nisam umrla od toga. Tvoj me je ujak lečio i spasao, treba to da se kaže.

„U to doba tvoj ujak bio je valjan dečko, nije se uznosio. Često je razgovarao sa mnam. Meni je to laskalo! Glavni hirurg! Možeš misliti! ... A tako je lepo pričao! Držao mi je pridike o mom životu kao u crkvi: „Loš ti je bio život, morala bi da ga izmeniš“, i tako, bla-bla... I sve to bez odvratnosti prema meni, tako ozbiljno da sam i sama počela da se gadim svega toga i nisam više želela da se udam, čak ni za Alsida... – bolest, zar ne, smiruje krv ...

A zatim mi Lern reče jednog dana: „Ozdravila si, možeš da ideš gde želiš. Samo nije sve u tome da se donese dobra odluka, treba se nje i pridržavati. Hoćeš li da dođeš k meni? Vodićeš računa o rublju i zarađivaćeš za život daleko od svog starog društva. I sve to potpuno časno, znaš!

Mene je to zbunilo. Govorila sam u sebi: „Samo ti pričaj, to su priče za malu decu da bi me obrlatio. Kad jednom budem kod tebe... zbogom platonska ljubavi! Kad te čovek sluša, da ne poveruje; nema više svetaca, ne nudi se jednoj ženi izdržavanje za lepe oči ...

Međutim, Lernova dobrota, njegov položaj, njegov dobar glas, izvesna neobična otmenost, povećavali su moju zahvalnost i pretvarali je u neku vrstu naklonosti, shvataš? I tako, rado prihvatih njegov predlog – s onim što je on nosio u sebi, u šta sam bila sigurna.

E pa, ništa od toga! Postojao je na ovom svetu jedan svetac: on. Čitavu godinu dana nije me ni takao.

Prešla sam kod njega u tajnosti. Pomisao da bi Alsid mogao da me pronađe nije mi dala da spavam. – Ne boj se – reče Lern – nisam više hirurg u bolnici; baviću se istraživačkim radom; živećemo na selu, i niko neće doći tamo da te traži.

I zaista, odmah me je daveo ovamo.

Ah! Trebalo je videti zamak i park! Vrtari, sluge, kola, konji... ništa tu nije nedostajalo. Bila sam srećna.

Kad smo došli, radnici su završavali zgrade za staklenu baštu i laboratoriju. Lern je nadgledao radove. Stalno se šalio i ponavljao: Dobro će se tu raditi! Dobro će se raditi! – istim tonom kojim đaci viču: Živeo raspust!

Opremili su laboratoriju. Uneli su u nju mnogo sanduka, i kada je sve bilo gotovo, Lern jednog jutra otputova u Grej špediterskim kolima.

Avenije je tada jaš bila prava. Ugledah tvog ujaka kako se vraća sa pet putnika i psom, koje je sačekao na stanici: Donifan Mak-Bel, Johan, Vilhelm, Karl, Oto Kloc – sećaš se: onaj visoki crni sa fotografije, i Neli. Škotlandanin se pridružio Nemcima u Nantelu. Mislím da ih pre toga nije paznavao.

Pamoćnici su se smestili u laboratoriji, a Mak-Bel je dobio sobu u zamku, kao i doktor Kloc.

– Od njega sam se smesta uplašila. Bio je, međutim, lep i snažan. Ne mogadoh da se uzdržim da ne upitam Lerna odakle dođe ta porotnička glava. Moje ga pitanje mmogo razveselilo: – Smiri se – odgovori mi on – ti svuda vidiš Alsidove doušnike! Doktor Kloc dolazi iz Nemačke. On je veoma učen i poštovam. Nije to nikakav potčinjeni već saradnik, koji će nadgledati rad trojice svojih zemljaka ...”

– Izvini, Ema – prekidoh je usred reči – da li je moj ujak u to vreme govorio nemački i engleski?

– Veoma loše, čini mi se. Vežbao se u tome svakog dana bez velikog rezultata. Tek krajem te godine, i to odjednom, uspeo je da progovori tečno. Pomoćnici su, uostalom, već bili naučili neke francuske reči. Kloc još više, a naučio je i malo engleskog. Što se tiče Mak-Bela, on je razumeo apsolutno samo svoj jezik. Lern mi reče da je pristao da ga primi u Fonval samo na navaljivanje njegovog oca, koji je želeo da mladi student radi neko vreme pod njegovim rukovodstvom.

– Gde ste vi spavali, Ema?

– Bliziu ostave za rublje. Oh! daleko od Mak-Bela i Kloca – dodade ona smejući se.

– Kako su se ponašali između sebe svi ti muškarci?

– Izgledali su kao dobri prijatelji. Da li su bili iskreni? Nimalo u to ne verujem, i nije nemoguće da su od početka četiri Nemca bila ljubomorna na Mak-Bela. Bila sam uhvatila zlobne poglede. U svakom slučaju, Donifan nije morao da iskijava njihovo neprijateljstvo, jer se bavio u zamku i staklenoj bašti, a ne s njima u laboratoriji. Njegovo se učenje, uostalom, sastojalo prvenstvo u bubanju francuskog iz knjiga. Često smo se sretali jer sam stalno tumarala tamo-amo po kući. Bio je prijatan, pun poštovanja – na izgled, naravno – i bila sam prisiljena da budem prijatna.

„To beznačajno koketiranje bilo je, sigurna sam, uzrok pritajene netrpeljivosti između njega i Kloca. Ubrzo sam to zapazila: ako su oni divno prikrivali svoj bes, Neli, nesposobna da sakrije svoj, nije propuštala nijednu priliku da reži na Nemca; a to je za mene bio još najmanji dokaz da situacija nosi u sebi buru. Ali tvoj ujak nije ništa video, i nisam se usuđivala da remetim njegovu sreću svojim jadikovkama. Nisam se usuđivala ... a s druge strane, to suparništvo

nije mi bilo nimalo neprijatno. Uprkos svim mojim obećanjima datim Lernu, da ću živeti pametno, ljubomorna, žudnja te dvojice suparnika na kraju me je uzбудila, i nisam znala kakav će rasplet uslediti – kad se naša sudbina naglo izmeni.

Bilo je prošlo godinu dana kako smo došli ovamo. Sad je, eto, četiri godine ...”

– Ah, ah! – uzviknuh.

– Šta je?

– Ništa, ništa! Produži!

– Sad je, eto, četiri godine kako je Donifan Mak-Bel otputovao u Škotsku da tamo provede nekoliko nedelja odmora pored svojih raditelja. Odmah sutradan po njegovom odlasku, ujutru, Lern me napusti: Idem – reče – u Nantel, sa Klocom; ostaćemo tamo čitav dan.

„Uveče se Kloc vratio sam. Raspitah se kod njega o Lernu. Profesor beše saznao, izgleda, važne novosti koje su iziskivale da ode u inostranstvo, i biće odsutan dvadesetak dana. – Gde je on? – upitah još. – Kloc je oklevao, pa najzad odgovori: U Nemačkoj ... Bićemo sami ovde sve to vreme, Ema ... Obujmio me je oko struka i duboko mi se zagladao u oči ...

Nisam mogla da objasnim sebi Lernovo ponašanje: mada je vodio računa o tome da bodem čestita kao što sam obećala, ostavio me je, baz reči, na milost i nemilost jednog stranca. – Kako ti se dopadam? – upita Kloc stežući me uz sebe bez izmotancija.

Već sam ti rekla, Nikola, da je bio visok i snažan. Osetila sam mangle njegovih mišića i prepustila sam im se i nehotice. – E pa, Ema – nastavi Kloc – volimo se još danas, jer me više nećeš videti!

Nisam bojažljiva. Među nama rečeno, upoznala sam milovanja čak i ruku koje gotovo ubijaju; posedovali su me na način sličan ubistvu. Prvi moji ljubavnici vodili su ljubav kao da zarivaju noževe ... oni su bili teški i gadno su tukli: za njih si žrtva; ne znaš da li se više bojih ili uživaš. Nije to neprijatno. Ali, sve to nije ništa. Noć sa Klocom bila je divna. Ostavila mi je utisak silovanja. Zauvek ću sačuvati u sećanju strah i umor koji sam tada osetila.

Probudih se kasno pre podne. Nije više bio pored mene, i nikad ga nisam ponovo videla.

Prodoše tri sedmice. Tvoj ujak nije pisao, a njegovo odsustvo se produžavalo.

Vratio se iznenada. Nisam ga čak ni opazila kad je ušao. Primetila sam ga tek kad je izašao, oko podne. Reče mi da je odmah po svom povratku otrčao u laboratoriju. Njegovo bledilo izazvalo je sažaljenje u mene. Neka velika tuga kao da ga je povila. Koračo je polako, kao iza mrtvačkih kola. Šta je doznao? Šta je učinio? Kakva se nesreća sručila na njega?

Pažljivo sam ga ispitivala. Njegove zbrkane reči sačuvale su akcenat zemlje koju je upravo napustio. – Ema – reče – mislim da me voliš? – Dobro znate, dragi moj dobrotvore, da sam vam odana telom i dušom. – Interesuje me samo telo. Osećaš li se sposobnom da me voliš ... ljubavlju? ... Oh! – učini on cerekajući se – ja nisam više mlad čovek, ali konačno ...

Šta da odgovorim? Nisam znala. Lern nabra obrve. – Dobro! – odseče. – Od ove večeri moja soba biće i tvoja.

Priznajem, Nilkola, da mi je to izgledalo prirodnije. Ali, nisam uopšte pomišljala da će Frederik Lern biti tako mrk i naprasit kakvim se pokazao! On me zgrabi za ruke; oči su mu bile čudne: – Sada je – povika – svršeno sa smejanjem! Nema više očijukanja, znaš? Pripadaš *isključivo* meni. Dobro sam prozreo šta se ovde odigravalo, da su se, ti lafovi vrzmali ako tebe. Oslobodio sam se Kloca. A što se tiče Donifana Mak-Bela, čuvaj se! Ako bude tvrdoglav, dobiće svoje! Čuvaj se!

Zatim Lern, pošto je otpustio poslugu, uze za sve poslove jednu Barb i načini staze labirinta.

Određenog dana Malk-Bela, zaprepašćen što je šumu zatekao svu izrovanu, vratio se u zamak, praćen svojom kujom. Lern mu priđe dok je još držao svoj prtljag i dovede do kraja njegovo zaprepašćenje napadajući ga toliko bez mere, mašući rukama i tako zlog lica da Neli, nakostrešivši dlaku i iskezivši očnjake, stade da reži.

Ono što je moralo da se zbude – zbilo se. Ako se uzmu u obzir godine i pozitivne osobine našeg damaćina, trebalo je mažda da Mak-Bel i ja poštuemo njegov krov, kako se to kaže. Ali, sada se radilo o tome da li prevariti jednog besom obuzetog Starkelju-tiranina, i mi to učinismo.

Međutim, profesor je iz dana u dan postajao sve isključiviji i sve razdražljiviji. Živeo je u stanju neizrecive prenadraženosti, ne izlazeći nikud, radeći bez prestanka, možda genijalan, ali sigurno bolestan! Dokaz? Pamćenje mu je popuštalo. Zaboravljao je bezbroj stvari, i često me je ispitivao o svojoj sopstvenoj prošlosti, jer je sačuvao tačno sećanje samo za ono što se odnosilo na nauku.

Gotovo sa smehom! To je bila istina. A gotovo i sa srećom s njim! Zbog neke pretpostavke Lern me je grdio, zbog neke sumnje tukao. Ne mrzim pogrдне reči i udarce, priznajem ti to, ali samo ako mi te reči nagone suze na oči ili ti udarci bole do krvi; ako su usta koja vređaju voljena a pesnica koja udara jaka, mogu da istrpim do kraja. Izjavih tom starom izlapelom majmunu da mi je dosta samoće i siromaštva: – Hoću da odem – rekoh mu. – Ah, mali moj, da si ga video! Bacio mi se pred noge i počeo da ih ljubi! – Kako! kako! Ema, ostani, preklinjem te! Kasnije ćemo zajedno otputovati, živećeš kao kraljica; biću bogat, veoma bogat ... Budi strpljiva! Dobro znam da nisi stvorena da živiš tako, kao u manastiru. Veruj mi, pripremam ti neprocenjivo bogatstvo ... Dve godine malograđanskog života za carski život!

Zablesnuta, nisam naputila Fonval.

Ali godine su prolazile jedna za drugom, rok koji je on odredio prođe, a od raskoši – ništa. Čekala sam uza sve to, verujući u samu veru u Lerna i njegovu genijalnost. – Nemoj klonuti duhom, govorio je on, – približavamo se cilju. Sve će se desiti kao što sam prorekao: imaćeš milijarde.

Da bi mi stvorio zabavu u mojoj dokolici, naručivao je iz Pariza svake sezone, haljine, šešire i svakojake tričarije: – Nauči se da ih nosiš, igray u mislima svoju ulogu i pripremi se za budućnost!

Tri godine proživela sam tako, između Lerna i Mak-Bela: jedan me je zlostavljao, vređao, zatim obožavao kao Bogorodicu i zatrpavao beskorisnim ukrasima, a drugi me je krišom uzimao, bilo gde, zavisno od slučaja, na nekoj sofi ili na tepihu.

U to doba pade dugo Lernovo putovanje. Ono potraja dva meseca; za to vreme tvoj ujak je poslao Mak-Bela njegovoj porodici, izgovarajući se letnjim odmorom.

Vratiše se istog dana. Mislím da su profesor i on zakazali sastanak u Dijepu.

Lern, namrgođen, ljut: – Treba još da čekaš, Ema. – Šta se desilo? Nešto nije u redu? – Misle da moji pronalasci nisu još dovoljno usavršeni ... Ali, nema mesta strepnji! Ja ću naći pravo rešenje!

On produži sa istraživanjem u laboratoriji ...

Još jednom prekidoh Emino pripovedanje.

– Izvini – ubacih – da li je Mak-Bel takođe radio u to vreme u laboratoriji?

– Nikad. Lern mu je poveravao ono što je trebalo uraditi u staklenoj bašti, u koju ga je zatvorio, dragi moj! Jadni Donifan! Bolje bi učinio da je ostao tamo! Zbog mene se vratio iz Škotske. Dao mi je to na znanje svojim nerazumljivim govorom: „Zbog vas! Zbog vas!” Nije umeo više da kaže. Zbog mene! Veliki bože, šta je postao zbog mene nekoliko meseci kasnije! ...

Slušaj, sada ću o ludilu.

Iste te zime. Pada sneg. Lern dremucka u fotelji u malom salonu, pored trpezarije, bar se pravi da spava. Donifan mi daje znak očima. Praveći se da iz detinjaste želje ide da se prošetala po snegu koji pada, on izlazi kroz trem. Čuje se kako napolju zvižduće neku melodiju. Udaljava se. Ja, kao da želim da pomognem služavci da raspremi sto, odlazim u trpezariju. Donifan mi se tu pridružuje, ušavši kroz vrata nasuport onima od malog salona, koja su, da bismo mogli da oslušujemo Lernovo kretanje, ostala otvorena. Objmio me je rukama, ja sam ga zagrlila. Tihi poljubac.

Odjednom Donifan pozele. Pratim pravac njegovog pogleda ... Na vratima malog salona nalazi se jedna staklena pločica – da se vrata ne prljaju kad se uhvati za bravu, znaš – i, u dnu tog mutnog ogledala, *spazih Lernove oči koje nas špijuniraju ...*

Evo ide prema nama! ... Kolena mi klecnuše ... Mak-Bel se sasvim smanjio, Lern ga je oborio na zemlju. Tuku se. Krv lije. Tvoj je ujak navalio na njega nogama, noktima, zubima! ... Vičem, kidam njegovu odeću ... Odjednom se diže. Mak-Bel se onesvestio. A Lern prsnu u raspojasani smeh, natovari Donifena na ramena i ponese ga prema laboratoriji. Ja još uvek vičem, a onda mi pade na pamet da pozovem: „Neli! Neli!” Kuja dotrča. Pokazah joj na njih, i ona pojuri u trenutku kad je Lern iščezao pod drvećem sa svojim teretom. Iščeze

i ona. Osluškujem. Ona laje. Ubrzo posle toga mogla sam da razaberem samo šuškanje snega koji pada.

Lern me je zlostavljao. Bilo je potrebno čitavo poverenje u njegovu reč, čitavo moje duboko ubeđenje da će nastupiti raskošna sutrašnjica da me spreče da pobegnem toga dana.

Uprkos tome što me je video nevernu, još me je vatrenije voleo.

Dani su proticali ...

Jedva sam se usuđivala da se nadam da je Mak-Bel doživeo Klocovu sudbinu: da je otpremljen. Ni on ni kuja nisu se pojavljivali. Konačno me profesor zamoli da pripremim žutu sobu za Škotlandanina. – On je, znači, živ? – upitah bez razmišljanja. – Napola odgovori Lern – lud je. Tužan epilog vaše greške, Ema. Prvo je mislio da je Svevišnji, zatim Londonska kula; sada uobražava da je pas. Sutra će nesumnjivo zamišljati nešto drugo.

– Šta ste mu učinili? – promucah. – Mala moja! – povika profesor – ništa mu nije učinjeno! Zapamti da ti je to rečeno, i ugrizi se za jezik ako imaš samo gluposti da izvaljuješ. Kad sam odneo Mak-Bela posle naše tuče u trpezariji, odneo sam ga da bih mu pružio lekarsku pomoć – dobro si videla da mu nije bilo dobro. Pri padu je ozbiljno povredio glavu, otuda – ozleda, otuda – ludilo. I to je sve, razumeš?

Ništa nisam dodala, ubeđena da je jedini razlog zbog koga tvoj ujak nije ubio Donifena bio strah od njegove porodice i sudskih posledica.

Iste večeri doveli su ga u zamak, glave sve u zavojima. Nije me prepoznao.

I dalje sam ga volela, i posećivala sam ga krišom.

Brzo se oporavio, ali se u zatočeništvu ugojio. Mak-Bel sa fotografije i Mak-Bel iz žute sobe veoma se razlikuju, toliko da si se i ti prevario, Nikola ...

– Ema – promrmljah – da li je moguće da si milovala tog maloumnika? ...

– Ljubavi um nije potreban, naprotiv; čitala sam u jednom romanu da je Mesalina, koja je bila veoma strasna kraljica, prezirala usluge pesnika. Mak-Bel ...

– Ah! Zanemi!

– Ne budi glup! – reče ona – Ti si moj mali čovek, jedino ti! ...

– Stvarno – pomislih. – Ali, reci mi, ne znaš ništa o Klocu? Kakvu mu je sudbinu moj ujak dodelio? Govorila si maločas da ga je

otpremio ...

– Uvek sam bila ubeđena da su ga oterali. Njegovo ponašanje pri odlasku, kao i Lernovo, povratak iz Nemačke, ubedili su me u to.

– Ima li on porodicu?

– Mislim da je siročić i neženja.

– Koliko je vremena Mak-Bel ostao u laboratoriji?

– Otprilike tri sedmice ... mesec dana ...

– Je li mu kosa bila tako plava i pre nesreće? upitah, pošto su me uhvatile stare bube.

– Naravno, hajde kakva ideja!

– A Neli, šta su njoj učinili?

– Sutradan posle tuče čula sam je kako pušta prodorne krike, očigledno zato što su je odvojili od njenog gospodara. Prema rečima tvog ujaka, koga sam zapitkivala, ona je bila u štenari s drugim psima: ... „na pravom mestu za nju”, dadeo je Lern. Izašla je iz nje tek one večeri. Možda si čuo? Jadna Neli! kako je brzo pronašla Mak-Bela! ... Često noću zavija. Nije joj veseo život.

– I na kraju – rekoh – zaključak? Šta se krije u svemu tome? Gde je istina? Prihvataš li da je ludilo posledica pada?

– Šta znam? Moguće je. Ali, naslućujem da u laboratoriji ima raznih gnusoba i da je taj prizor dovoljan da čovek poludi. Donifan tamo nikad ranije nije ušao. Mora da je prisustvovao nekoj strahoti ...

Setih se šimpanza i snažnog utiska izazvanog njegovom smrću, od čega sam bio počeo da drhtim. Ema je mogla biti u pravu. Događaj sa šimpanzom potvrđivao je njenu pretpostavku. Ali, umesto da tražim rešenje za svaku zagonetku posebno, zar ne bi bilo bolje da se vratim unazad za četiri godine, u onu kritičnu fazu kada je toliko problema bilo začeto? Ne bi li trebalo pažljivo ispitati tajanstvenu eru u kojoj su tolika vrata bila zatvorena i u njoj naći ključ koji bi ih sva otvorio?

Jedna nožica pomoli se ispod pokrivača, bela i rumena na bleđožutoj svili, kao neki smešan nakit iz svoje kutije.

– Pobogu, gospođice! Zar zaista hodate na toj nežnoj stvarčici namazanih i uglačanih noktiju kao japanski korali? Na toj živoj i goličljivoj dragocenosti koju neki bik može da nagna u beg? ... Kakva veličanstvena nerazboritost! ...

Nožica se povukla u svoju veliku torbicu. Ali, mada tako hitra i ljupka, tako nežna, ona me podseti na jednu drugu, kao antiteza: na onu sa proplanka, na grozni kalup – u to sam sada bio ubeđan – na leš koji je nosio tu staru cipelu.

I odjednom mi se učini da sam sam u noći prepunoj zaseda.

– Ema! Da otputujemo?

Ona zatrese svojim kovrdžama Menade i odbi.

– Donifan mi je to predlagao ... Ne. Lern mi je obećao ogromno bogatstvo. Povrh toga, na dan tvog dolaska zakleo mi se da će me ubiti ako ga prevarim ili pobegnem. Odavno znam da je u stanju da izvrši svoje prvo obećanje, a odnedavno osećam da bi ispunio i drugo ...

– To je istina, kad nas je predstavljao jedno drugom, smrt ti je bila u očima!

– Elem – nastavi ona – možemo da skrivamo našu ljubav, ali ne da prikrijemo naše bekstvo. Ne, ne! Ostanimo ovde i budimo na oprezu. Budimo pametni, ali isto tako spretno iskoristimo vreme!

A kako je ono odmicalo, mi ga iskoristismo.

Pola četiri je odbilo na zidnom satu kada ostavih svoju nezajažljivu ljubavnicu da bih se vratio na put za Grej-l'Abeje. Ema nije bila u stanju da se oprostila sa mnom: uz uzdahe i mačje protezanje, ona se bezbrižno vraćala sa ostrva ljubavi.

VIII – DRSKOST

Kretoh ponovo punom brzinom za Grej. Proslava je tamo bila u punom jeku, i gomila, čije je raspoloženje dostiglo vrhunac, obasu me uvredama i neslanim šalama. Pet časova na velikom satu na keju. Iskoristih taj predah da malo izrežiram scenu, da bi moj ujak bolje upao u zamku koju je sam postavio zahtevajući od mene da opravim deo motora čiji sam netaknuti primerak posedovao. Natukavši plavi mehničarski kombinezon, umazanih ruku i lica, pošto sam izvukao sanduče za alat i napravio nered u njegovim pregradama, polako sam kuckao, slabim udarcima čekića, po novom karburatoru i podmazivao ga. Nekoliko poteza turpijom, povučениh nasumce, dalo mu je konačno neskladan i sklepan izgled nečeg upravo načinjenog.

Voz se zaustavio.

Kad me je Lern kucnuo po ramenu, ja sam se tobož iz sve snage upinjao da zašraim neki potpuno čvrsto stegnut zavrtnj.

– Nikola! ...

Okretoh prema ujaku lice ugljara, mrzovoljno koliko sam u tome uspeo.

– Upravo završavam – promrmljah. – U lep ste me sos uvalili! ...
Goniti ljude da se džabe muče! ...

– Može li opet da radi?

– Može; upravo isprobavam. Vidite i sami da se motor puši...

– Želiš li da vratiš u karburator delove koje sam uzeo?

– Sačuvajte ih za uspomenu na ovaj lep dan, ujače! ... Hajd'mo, u kola! Dosta mi je boravka ovde! – Frederiku Lernu bi neprijatno.

– Ne ljutiš se, eh, Nikola?

– Ne ljutim se, ujače moj ...

– Imam svoje razloge, ti znaš. Kasnije ...

– Vaša volja. Kad biste me poznavali, ipak biste manje bili na oprezu ... Ali, vaše današnje ponašanje u skladu je sa našim sporazumom – Ne bi priličilo da zbog toga kukam.

On načini neki neodređeni pokret.

– Ne ljutiš se na mene: to je bitno. Sve u svemu, shvataš stvari.

Očigledno, Lern se bojao da me ne povredi i da, ukoliko se rešim da otputujem posle nekog sličnog zlostavljanja, ne rastrubim priču o tome kako u Fonvalu ima nekih značajnih tajni, makar i ne mogao da dokumentujem kakva je njihova prava priroda. Kad se sve dobro proceni, prisustvo jednog stranca u njegovoj kući, koji je slobodno mogao da pobegne, bilo je za mog ujaka predmet stalnog straha. Činilo mi se da bih na njegovom mestu prinuđen da primam u kuću treće lice zbog srodstva sa mnom, sigurno više voleo da od njega načinim u najkraćem mogućem roku svog saučesnika, da bih osigurao njegovu diskreciju.

„Posle svega” – rekoh u sebi – po čemu moj ujak nije na to pomislio? Do onog neizvesnog dana – koji možda nikad i neće doći – kada bi Lern trebalo da me uputi u stvari proći će dug period, mučan za njega, u kome će morati dvostruko da pazi na mene – kao analitičar i kao policajac. Ako ja načinim korak napred u tim njegovim planovima? Bez sumnje bi s radošću dočekao mogućnost da ranije

prenese na mene to sveto znanje ravno ispovesti koje treba da sjedini učitelja i učenika u istoj zaveri.

Ne vidim zbog čega bi on pogrešno shvatio moje prve korake jer, budući da postoje dve mogućnosti – da je Lern dobronameran ili da to nije kad želi da me uputi u svoja istraživanja – danas ima samo dva izlaza iz situacije: ili moj odlazak, bremenit već sada izdajničkim posledicama, ili sporazum sa mnom.

Međutim, Ema i misterija zadržavaju me u zamku. Prema tome, ja ću otputovati.

Ostaje, dakle glumljenje komedije, koje će mi omogućiti da proniknem u zagonetku, a ko bi drugi sem Lerna mogao da mi je razjasni, budući da Ema ništa ne zna, i da će, ako budem sam tragao, svaki razrešeni problem najavljivati sledeći?

Oštromumno sprovedena diplomatija možda će naterati mog ujaka da uskoro otkrije tajnu. I on sam to želi. Ali, kako da ga navedem na to?

Važno je da mu nabacim da me te tajne ne užasavaju, ma kako zločinačke bile. Elem, biće dobro da se predstaviam kao smeon čovek kojeg dodir sa zločinom ne sablažnjava, i koji ume da čuti o njima jer bi u slučaju potrebe bio i sam u stanju da ih poćini. – Eto, tako. Savršeno. – Ali kako da se setim nekog delikta koji bi Lern bio u stanju da izvrši i za koji bih mogao da kažem da je prirodan, bezazlen, da bih ga i ja poćinio u prvoj prilici? ... Dođavola! Nikola, posluži se svojim sopstvenim nedelima! Priznaj mu da znaš za jedan od njegovih postupaka koji i te kako zaslućuje kaznu i da odobravaš ne samo taj postupak nego i sve druge iste vrste, i da si spreman da mu pomogneš! Pred takvom jednom izjavom on će razvezati svoju bošću i doznaćeš sve, i moći ćeš kasnije dobro da unovćiš tu ispovest diktiranu interesom! – U međuvremenu, budimo lukavi, i ne govorimo ništa ujaku sve dok ne bude dobre volje i u slučaju da nam stara cipela ništa ne kaže.

Tako sam razmišljao vozeći Lerna u Fonval. Zasićenje ųudnje osiromašilo je moje misli; verovao sam da su smirene i jasne, ali pre će biti da sam bio umoran. Oćigledno, pod jakim uticajem svega oko mene, prvenstveno su me okupirali Lernovi nedokazani napadi na druge ljude, i uobraćavao sam da su gnusni i brojni. Prelazio sam preko toga da su njegovi radovi, izvoćeni krišom, bez opasnosti od kraće ideja, stvarno mogli da imaju industrijski cilj. Nestrpljiv da

zadovoljim svoju radoznalost, umoran pošto sam zadovoljio svoju ljubav, učini mi se da je ta strategija dobro zamišljena. Nisam bio u stanju da procenim obim pretpostavljenog priznanja koje je trebalo da učinim pre nego što bih bilo šta dobio u zamenu.

Da sam više promislio, uočio bih opasnost. Ali zla kob htjede da moj ujak, zadovoljan mojim odgovorom i videći kako dobro „razumem stvari”, poče sasvim nepredviđeno da glumi veselost. Nikad se neće ukazati bolja prilika za ostvarenje mojih planova.

Ja je nerazborito iskoristih.

Po svom običaju, oduševljen kolima, moj me je ujak naterao da manevrišem kroz labirint, te sam tako izvodio zaokrete i razmišljao.

– Kolosalno! Nikola, ponavljam ti: automobil je čudesan! To je jedna životinja! Prava organizovana životinja ... možda najmanje nesavršena! ... I ko zna dokle će napredak stići? Jedna iskrica života u njemu, malo više spontanosti ... mrvčica mozga ... i eto najlepšeg bića na Zemlji! Da, lepšeg nego mi u izvesnom smislu; seti se onog što sam ti rekao: ona se može usavršavati i besmrtna je – a to su svojstva kojih je fizičko biće čoveka, na žalost, lišeno ...

Čitavo naše telo se gotovo u potpunosti obnavlja, Nikola. Tvoja kosa (kog se đavola uvek govori o kosi?), tvoja kosa nije ista kao prošle godine, na primer. Manje je smeđa, starija, desetkovana – dok automobil zamenjuje svoje organe *po volji*, i podmlađuje se svaki put potpuno novim srcem, potpuno svežom kosti, bolje postavljenim ili otpornijim no što su bili prvobitni organi.

I tako, kroz hiljadu godina automobil, ako se ne prekine sa njegovim usavršavanjem, biće isto tako mlad kao danas, ako se obnavlja u pravo vreme, deo po deo.

I nemoj mi reći: „To više neće biti isti auto jer će svi njegovi delovi biti zamenjeni”. Ako mi staviš takvu primadu, Nikola, šta bi tek mislio o čoveku koji je, tokom te trke ka smrti koja se zove život, *podvrgnut isto tako radikalnim promenama*, ali u smislu opadanja? ...

Trebalo bi da iz toga izvučeš neobičan zaključak: Onaj ko umre star nije više isti onaj koji se rodio. Onaj ko se rodio i koji će kasnije morati da propadne – neće umreti. Bar neće umreti odjednom, već postepeno, raznet na sve četiri strane sveta vetrovima u vidu

organske prašine, tokom jedne faze, za vreme koje će neko drugi lagano oformiti na istom mestu, u istom telu. Taj drugi, čije se rađanje ne da primetiti, razvija se u svakom od nas a da to ne zapažamo, razvija se dok onaj prvi propada. On ga istiskuje iz dana u dan i, menjajući se i sam, neprekidno, putem milijardi ćelija koje neprestano umiru i ponovo se rađaju, a čiji je on skup, na kraju će preminuti.

Takav bi bio tvoj zaključak, koji bi neki smatrali tačnim; treba dodati još ovo: istina je da izgleda da duh perzistira, nepromenljiv sred svih tih kretanja; pa ipak, to nije dokazano. Iako se crte deteta većinom mogu prepoznati u crtama starca, duša se pokatkad menja do te mere da sami sebe ne možemo da prepoznamo. E pa onda, zašto se elementi mozga ne bi mogli obnoviti, molekul po molekul, a da se proces mišljenja pri tome ne prekine, kao što se mogu jedan po jedan zameniti elementi jedne baterije a da se stvaranje električne struje ne obustavi?

Ali, konačno, šta se čoveka² tiče to pitanje ličnosti *in extremis*? I šta bi značilo besmrtnim automobilima – čiji razvoj kao individue i razvitak vrste on usmerava kao neki tvorac – da sačuvaju dosadnu istovetnost kroz sve faze njihovog usavršavanja? Dosta tih budalaština! I da li bi zbog toga bili lepši ti kolosi od gvožđa koji su već gotovo živi?

Kažetm ti, Nikola, kada bi nekim čudom automobil postao nezavisan, čovek bi mogao da spakuje kofere. Došao bi kraj njegove ere. Posle njega automobil bi postao kralj sveta, kao što je pre njega vladao mamut.

– Da, ali ta bi vladavina uvek zavisila od čoveka-konstruktora – rekoh rastreseno, obuzet sopstvenim razmišljanjima.

– Lep argument! Nismo li mi robovi životinja, pa čak i biljaka, koji održavaju našu *konstrukciju* svojim mesom i svojim paranhimom!

Moj ujak bio je toliko zadovoljan tim paradoksima da je vikao iz sveg glasa, poskakivao u kolima i, sav pomahnitao, vitlao rukama kroz vazduh kao da je hteo šakama da zgrabi svoje ideje.

– Stvarno, nećaće moj, divno je što si se odlučio da dovezeš ta kola! Ona u meni izazivaju zadovoljstvo nad zadovoljstvima! ... Moraću da naučim da upravljam tom životinjom. Biću vodič mamuta budućnosti! Eh, eh, Ha, ha, ha! ...

Upravo kad je stigao do vrhunca razdraganosti, ja završih s razmišljanjem, i upravo zbog te njegove dobre volje odlučih da smesta krenem u napad.

– Kako ste zabavni, ujače! Vaša me radost veseli. Ponovo prepoznajem u vama onog starog ujaka. Zašto niste uvek takvi i zašto nemate poverenja u mene, kad ga ja potpuno zaslužujem?

– Ali – reče Lern – poznato ti je: kada dođe vreme, poveriću ti se, čvrsto sam to odlučio.

– Zašto ne odmah, ujače? – I ja produžih bezglavo sa svojim glupostima. – Hajdete! Vi i ja smo istog kova! Uopšte me ne poznajete. Ništa ne može da me zapanji. Znam više no što vi mislite. E pa, ujače, znajte da delim vaše mišljenje, divim se vašem postupku!

Lern, malo iznenađen, stade da se smeje.

– A šta ti to znaš?

– Znam da čovek ne može da se osloni na sadašnju pravdu kad treba da sredi svoje probleme. Neko je pogrešio? Sigurnije je da ga se čovek sam otarasi, i bacanje nekog u zatočeništvo, u takvom slučaju, iako je u stvari protivzakonito, postaje zakonito ... Jedan slučajni incident učvrstio me je u tom mišljenju. Ukratko, ujače, kad bih se ja zvao Frederik Lern, gospodin Mak-Bel ne bi tako olako prošao. Ne poznajete vi mene, kažem vam!

Po profesorovom licu shvatih da sam napravio glupost. On se stade braniti glasom u kome nazreoh prepredenost.

– Vidi novosti! – uskliknu. – Takva mašta! Jesi li stvarno takav nitkov kakvim se predstavljaš? Utoliko gore. Što se mene tiče, nisam ja od te sorte, nećaće moj! – Mak-Bel je lud, ali ništa ja s tim nemam! ... Šteta što si ga video: ružan je to prizor ... Nesrećniče! Ja da ga bacim u zatočeništvo! Kakva fantazija, Nikola! Šta ćeš još izmisliti? ... Ipak je velika sreća što si mi to rekao: otvorio si mi oči. Prividno su okolnosti zaista protiv mene. Iščekivao sam poboljšanje bolesnikovog stanja da obavestim njegove, jer bi ih manje očevidna nesreća manje pogodila ... Ali ne! Odugovlačenje je još opasnije; moja sigurnost to iziskuje; uz opasnost da ih mnogo više ražalostim, moram ih obavestiti! Pisaću im još večeras da dođu po njega. Jadni Donifan! ... Njegov će odlazak, nadam se, raspršiti tvoje sramne pretpostavke. Mnogo sam tužan zbog njih, Nikola ...

Osetih veliku zbunjenost. Jesam li se prevario? Da li je Ema lagala? Ili je Lern hteo da uspava moju sumnju? ... U svakom slučaju, napravio sam tešku nesmotrenost! Lern, bilo da je čestit čovek ili zločinac, neće mi oprostiti što sam ga optužio, pogrešno ili s pravom. Doživeo sam poraz, a jedino što sam time dobio jeste nova sumnja – sumnja u Emu.

– ... U svakom slučaju, ujače, kunem vam se da sam samo zahvaljujući slučaju otkrio Mak-Bela ...

– Ako te *slučaj* navede da otkriješ druge povode da klevetaš – odgovori osorno Lern – nemoj propustiti da me o tome obavestiš, ja ću se smesta opravdati. Ipak, stalan nadzor nad onim što radiš sprečiće te da pomogneš izvesnom *slučaju* koji ti omogućava susrete sa ludacima ... i ludakinjama.

Bili smo stigli do Fonvala.

– Nikola – reče Lern malo blaže – osećam veliku naklonost prema tebi. Želim ti dobro. Budi onda poslušam, dete moje!

„Pokušava da me obrlati” – pomislih – „ulaguje mi se. Oprez!”

– Budi poslušan – nastavi on sa sladunjavom blagonaklonošću – pomoz mi svojom uzdržanošću. Inteligentan si, morao bi ipak da shvatiš tu nijansu! Ako se ne varam, nije daleko dan kada ću moći da te uputim u sve. Videćeš onu veliku lepotu o kojoj sam snevao, nećaće moj, i od koje sam deo tebi namenio! U međuvremenu, pošto si doznao za aferu sa Mak-Belom – gle! evo jednog dokaza poverenja koji si tražio! – pođi sa mnom do njega; donećemo odluku o tome da li može da podnese put i plovidbu preko mora.

Posle kratkog oklevanja, pođoh s njim u žutu sobu.

Ludak se zgrči kad ga spazi i, neprekidno mumlajući, povuče se u ugao, zaplašen i zlobnog pogleda.

Lern me gurnu k njemu. – Zadrhtah od straha da će me zatvoriti.

– Uhvati ga za ruke. Dovuci ga na sredinu sobe.

Donifan je puštao da radim s njim šta hoću.

Doktor ga osmotri sa svih strana, ali primetih da ožiljak najviše privlači njegovu pažnju. Po mom mišljenju, ostatak pregleda bio je čisto prenemaganje mene radi.

Ožiljak! Usečena dijadema, dopola iščezla pod odužom kosom, rana duž potiljka – od kakvog je pada na bilo kakav parket mogla

nastati?

– Izvrsno zdravlje – prozbori moj ujak. – Vidiš, Nikola, on je bio sav mahnit u početku i strašno se izgremao ... posvuda. Kroz petnaestak dana to se više neće primećivati. Mogu da ga odvedu.

Pregled je bio završen.

– Misliš li da treba što pre da ga se rešim, Nikola? Reci mi svoje mišljenje, ja ga cenim.

Čestitah mu na njegovoj odluci, mada sam bio na oprezu zbog tolike prijaznosti. Lern uzdahnu:

– U pravu si. Svet je tako zao! Idem smesta da napišem pismo. Da li bi hteo da ga odneseš na poštu u Greju? Napisaću ga za desetak minuta.

Moji se nervi opustiše. – Pitao sam se dok sam se vraćao u zamak da li ću iz njega izaći, i pokatkad mi je demon ružnih snova određivao kao tamnicu ludakovu sobicu. – Ljudožder se doista pokazao očinski nastrojenim i dobroćudnim. Iako je raspolagao mojom slobodom i mogao da me zatoči, slao me je preko polja na put, koji je mogao, ukoliko bih to zaželeo, da se završi bekstvom. Da li je trebalo iskoristiti tako od srca datu dozvolu? Nisam toliko glup. Neću to učiniti.

Dok je Lern sastavljao pismo za Mak-Belove, otišao sam da prošetam parkom.

Tamo sam prisustvovao veoma čudnom događaju – bar po utisku koji je na mene ostavio.

Sudbina se očigledno neprekidno poigravala sa mnam; ona me je kao lutku od krpa bacala od spokojstva ka uznemirenosti. Ovoga puta poslužila se, da bi me uzrujala, najmanjim mogućim povodom. Da mi je duša bila spokojna, ne bih smatrao tajanstvenim ono što je moglo da bude samo bizajrnost prirode: ali vetar je čudno duvao, osećao sam ga odasvud, a u ušima mi je stalno odzvanjala Lernova rečenica da je *u noći kad sam doputovao bilo napolju ponečega što nije tamo trebalo da bude*.

Sem toga, ono što sam video u parku toga dana – i što, podvlačim, nekog namernika ne bi zapanjilo kao što je mene – kao da je popunilo rupu u mojoj dokumentaciji u vezi sa Lernom: krug njegovih proučavanja se time zatvarao, da tako kažem. Sve je bilo veoma

nejasno. Nazirao sam, ipak, na osnovu nekih neodređenih podataka, rešenje svih problema – grozno rešenje! – ali moje misli, uzburkane i zbrkane, nisu bile dovoljno određene da bi i same bile jasne. Ipak, za jednu sekundu one su dobile nezamislivu snagu i, mada sam slegao ramenima posle kratke scene koja ih je izazvala, treba da priznam da me je ona bacila u agoniju. – Da je opišem.

Budući da sam odlučio da iskoristim onih deset minuta da razgledam staru cipelu, pošao sam niz jednu aleju čija je visoka trava već bila obasjana večernjim rumenilom. Prethodnica noći počela je da osvaja šumsko rastinje. Razgledao se po vrabaca. Mislim da je bilo šet i po. Bik zamuka. Prolazeći pored pašnjaka, izbrojao sam samo četiri životinje. Pasifeja nije više šetala po njemu svoju crno-balu haljinu. Ali to nije bilo nimalo važno.

Odvažno sam koračao kad me zaustavi siktanje izmešano sa kratkim kricima – niz oštih pijuka, ako tako mogu da kažem.

Trava se talasala.

Približih se tiho, istežući vrat.

Tu se odigravo jedan dvoboj, jedna od onih nebrojanih bitaka koje od svakog puta prave provaliju bezakonja; zločinačka borba u kojoj je jedan od protivnika osuđen da izgubi život da bi se drugi njime nahranio: dvoboj jedne ptice i jedne zmije.

Zmija je bila povelika, a njena trouglasta lobanja nosila je na sebi širok beli ožiljak istog oblika.

Ptica ... Zamislite grmušu crne glave, s tom razlikom – verovatno veoma značajnom! – što je njena glava sa zadnje strane bila bela: neki varijetet, nesumnjivo iz kaveza za ptice, koji bih bolje opisao da sam bio više upućen u prirodne nauke.

Licam u lice, dva borca krenula su jedan na drugog. Ali – shvatate li moju zbunjenost? – zmija je uzmicala pred grmušom! ... Ona je išla napred na mahove, malim, naglim i povremenim skokovima, ne udarajući krilima, kao da hoće da hipnotiše protivnika: njeno ukočeno oko imalo je onaj magnetski sjaj kojim blistaju oči pasa koji vrebaju plen, a zmija, nespretna, gmizala je natraške, opčinjana neumoljivim pogledima, dok je užas izvlačio iz nje sipljivo siktanje ...

„Dođavola!” – rekoh u sebi – „da li se svet okrenuo tumbе ili moja pamet?”

Načinih grešku: da bih bio svedok raspleta, isuviše se približih, i zbog toga se on izmeni. Grmuša me opazi, odlete, a njen neprijatelj šmugnu u travu, dak je za njim ostajao trag koji je išao u cikcak.

Međutim, već je čilio smešni i preterani užas od koga sam se bio sledio. Grdio sam sebe što sam tom događaju pridao toliki značaj „Slep sam kod očiju... to je samo jedam podvig koji je plod materinske ljubavi, i ništa vise. Ne zna se kolika je majčinska snaga ... eto, k vragu! Eto! ... Šta bi to drugo moglo da bude? ... Ne, ma nisam toliko blesav! Šta bi to drugo bilo? ...“

– Ooooooop!

Moj me je ujak dozivao.

Vratih se nazad. Ali, taj me je događaj mučio. Uprkos tome što sam pokušavao da ubedim sebe da je to bila veoma prosta stvar, ne poverih se Lernu.

Profesar je, međutim, bio prijatan, nasmejan, kao čovek koji je doneo veliku odluku i veoma je zadovoljan zbog toga. Stajao je pred glavnom kapijom zamka sa pismom u ruci i zainteresovano posmatrao strugalo za blato.

Budući da moje prisustvo uopšte nije umanjilo njegovo ushićenje, pomislih da bi bilo pristojno da se i sam zagladam u strugalo. Bila je to oštra pločica, uglavljena u zid, koju su dinastije domova izlizale, izvile u kosir, gotovo u srp, mnogim struganjem. Pretpostavljao sam da Lern, zamišljen, gleda u tu pločicu ne videći je.

Doista, izgledalo je kao da se odjednom probudio:

– Drži, Nikola, ovo pismo. Oprosti mi što te mučim.

– Oh, ujače moj, navikao sam ja na to. Vozači su kuriri, koliko god da ih je. Kad se zna koliko im zadovoljstvo pričinjava da besciljno krstare toliko često, može se od njih tražiti da s nekom svrhom voze ... da prevoze gomile dobro nabijenih paketa ... i poteških ... To je namet na sport.

– 'Ajde, 'ajde, dobar si ti dečko! Kreni, spušta se noć.

Uzeh pismo, očajno pismo koje će obznaniti u Škotskoj Donifanovo ludilo, blagosloveno pismo koje će udaljiti od Eme njenog degradiranog ljubavnika.

Ser Džordž Mak-Bel

12, Trafalgar strit,

Glazgov (Škotska)

Rukopis kojim je bila napisana adresa natera me da se zamislim. Lernovo pero prepoznavalo se samo po ponekom ostatku starog načina pisanja. Ali, većina slova, akcenti, interpunkcija i opšti izgled odavali su „grafički duh” dijametralno suprotan onom nekadašnjem.

Grafologija nikad nije omanula, njeni zaključci su nepogrešivi: autor te adrese potpuno se izmenio.

Elem, u svojoj mladosti moj ujak je bio dokazao svoju vrednost. Koji li su ga poroci krasili? – I kako mora da me mrzi, on koji me je toliko voleo!

IX – ZASEDA

Mak-Belov otac došao je smesta po njega, zajedno sa svojim drugim sinom.

Otkad mu je Lern pisao, ništa se novo nije desilo u Fonvalu. Misterija se produžavala, a na nju se nadovezivala gomila okolnosti protiv mene. Ema više nije silazila; slušao sam je, iz malog salona, kako traći vreme u svojim vetrenjastim razonodama u sobi sa krojačkim lutkama; njene tvrde potpetice bubnjale su o tavanicu.

Noći mi nisu donosile san. Pomisao na Lerna i Emu zajedno – on sadista, ona podatna – progonila me je u mojoj besanici. Ljubomora ume da obogati maštu; zahvaljujući njoj, pred oči su mi sa neizdržljivom jasnoćom izlazile raznorazne slike. Uzakud sam se zaklinjao da ću se i sam tako zadovoljavati čim budem imao priliku, progonila me je vizija Lerna gospodara moje ljubavnice, kako uživa u vrelini njenog zagrljaja i besramnosti njenih želja sa savršenstvom koje je udvostručavalo njihovu slast.

Pokušah jednom da izađem i da hodanjem kroz svežu noć izmučim svoje telo kao prenapeta životinja, i odoh sve do kraja zapuštenog parka ... Vrata u dnu bila su zaključana.

Ah! Lern me je dobro čuvao!

Pa ipak, nepromišljenost koju sam počinio otkrivši mu da sam pronašao Mak-Bela prividno je za posledicu imala samo jačanje njegovog prijateljstva. Tokom naših šetnji, koje su postajale sve češće, izgledalo je da sve više i više uživa u mom društvu, trudeći se da ublaži krutost mog špijuniranog života i da me zadrži u Fonvalu,

bilo stvarno zato da bi sebi pripremio saradnika, bilo da bi otklonio opasnosti koje bi proistekle iz mog bekstva. Beše to period u kome sam, iako je izgledalo da me ne nadzire, bio još više nadziran. Moji su dani bili ispunjeni uprkos mojoj želji. Nagrizalo me je nestrpljenje. Istražujući dubinu ljubavi i misterije, i jedne i druge zabranjene za mene, nisam primećivao da me je, praktično uzev – groteskna alternativa! – ljubav privlačila obličjem jedne nedostupne lepe žene isto tako neodoljivo kao i misterija, posebno u vidu jedne stare cipele, do koje je bilo *isto tako* teško dopreti.

Ta pogan od gume bila je osnova svih hipoteza koje sam noću postavljao u nadi da ću ljubomoru smiriti radoznalošću. Ona je stvarno bila jedini jasno određeni cilj kojem je moja znatiželja mogla da stremi. Zapazio sam da se koliba za alat nalazila blizu proplanka; to je bilo pogodno za iskopavanje cipele ... i ostalog, u slučaju potrebe. Ali Lern, iako pun ljubavi, ipak me je nemilosrdno držao daleko od nje, kao i od staklene bašte, laboratorije, Eme, svega.

I tako sam iz sveg srca vapio za bilo kakvim događajem, za nekim novim momentom koji bi mi, poremetivši naš *modus vivendi*, dozvolio da izigram budnost čuvara: Lernov kratak odlazak do Nantela, neki nesrećan slučaj, ako treba, bilo šta iz čega bih izvukao neku korist.

Taj nepredviđeni događaj beše dolazak gospode Mak-Bel, oca i sina.

Moj ujak, obavešten telegramom, najavi mi to u izlivu dobrog raspoloženja.

Odakle tolika njegova radost? Ozbiljno, da li sam mu skrenuo pažnju na opasnost od zadržavanja bolesnog Donifana bez znanja njegove porodice? U to sam đavolski sumnjao ... A zatim, taj Lernov smeh, čak i iskren, bio mi je gadam ... on je i te kako mogao proisticati iz neke zle namere ...

Ali, uprkos tome što je uzrok bio drugi, i ja se, kao i profesor, obradovah, i to iz sveg srca, jer sam imao razloga za to.

Oni stigoše jednog jutra u breku³ iznajmljenom u Greju koj je vozio Karl. Ličili su jedan na drugog i obojica na Donifana sa fotografije. Bili su ukočeni, bleđi, hladnokrvni.

Lern me predstavi njima veoma neusiljeno. Oni mi hladno stegoše ruku istim pokretom u rukavicama. Reklo bi se da su stavili rukavice

na svoje ponašanje.

Kad su bili uvedeni u mali salon, sedošše bez reči. U prisustvu trojice pomoćnika Lern održa jedan dugi govor na engleskom, veoma živ, ilustrovan izrazitom mimikom, i neobično pun osećanja. Na izvesnom mestu on odglumi pad na leđa jedne osobe koja se okliznula. Uzevši dvojicu muškaraca pod mišku, on ih odvede pred glavna vrata zamka, koja gledaju na park. Pođosmo za njima. Tu im on pokaza strugač za blato u vidu kosira i ponovi svoju komediju sa padom. Nesumnjivo je objašnjavao da se Donifan pozledio padajući nauznak i da je njegova glava udarila o tu izvijenu pločicu.

To je stvarno bilo nečuveno!

Vratili simo se u salon. Moj je ujak blebetao brišući oči, a trojica Nemaca stadoše da šmrču da bi pokazali junački potiskivanu želju za plakanjem. Gospoda Mak-Bel otac i sin ni ne trepnuše. Ništa nije odavalo njihov bol niti nestrpljenje.

Konačno Johan i Vilhelm, pošto odoše na Lernovu zapovest, dovedošše Donifana, kratko podšišanog, napomađenog, sa razdeljkom sa strane, koji je izgledao kao veoma elegantan mladi grof, mada je njegovo putno odelo, tesno, zatezalo dugmad a njegov suviše tesan okovratnik stezao njegovo dobroćudno debelo lice. – Ulepljena kosa gotovo da mu je sasvim skrivala ožiljak.

Kada spazi svoga oca i svoga brata, ludakovo oko blesnu inteligentnim sjajem, a njegov osmeh obasja srdačnom dobrotom to dotad tako antipatično lice. Poverovah da je došao svesti ... Ali on se baci na kolena pred noge svojih najbližih i stade da im liže ruke kevući nerazgovetne zvuke. Njegov brat nije ništa drugo uspeo da izvuče iz njega. I otac nije ništa postigao. Posle toga gospoda Mak-Bel bejahu spremna da se oproste od Lerna.

Moj ujak počše nešto da im govori. Razumeo sam da su odbijali poziv da ostanu u kući ili na ručku. Lern nije navaljivao i oni izadoše.

Vilhelm smesti Donifanov kofer na sedište kola.

– Nikola – reče mi ujak – otpratiću ovu gospodu do njihovog vagona. Ostaćeš ovde sa Johanom i Vilhelmom. Karl i ja vratićemo se pešice. Poveravam ti kuću! – dobaci on raspoloženo.

I srdačno se rukova sa mnom.

Da li mi se ujak rugao? Lepa neograničena vlast pod paskom dvojice čuvara!

Popeše se u brek. Napred – Karl i kovčeg. Pozadi – Lern i poludeli Mak-Bel naspram dvojice lucidnih Mak-Belovih.

Vrata kočije se već zalupiše kad se Donifan iznenada uspravi izbezumljena lika, kao da je čuo Smrt kako oštri svoju kosu. Dugo zavijanje, koje su svi prepoznali, dizalo se iz laboratorije ... Ludak pokaza u tom pravcu i odgovori Neli dugim životinjskim krikom, zbog čije grozote svi prebledesmo ... očekivali smo njegov kraj kao neko oslobođenje.

Lern, energična pogleda i oštra glasa, naredi:

– Vorwartz! Karl! Vorwartz – i bezobzimo, udarcem u rebra, gurnu svog učenika na klupu.

Kola krenuše. Ludak šćućuren pored svog brata, gledao ga je izgubljenim pogledom, skrhan, reklo bi se, nekom neshvatljivom nesrećom.

Užasno Napoznato podsećalo me je na sebe. Ono je lutalo umaokolo, sve bliže i bliže; ovoga puta osetih kako me je okrnulo.

U daljini se zavijanje pojačavalo. U breku koji je odmicao g. Mak-Bel otac uzviknu:

– Ho! Nelly! Where is Nelly?

A moj ujak odgovori.

– Alas! Nell' is deaid!

– Poor Nelly! – učini g. Mak-Bel.

Ma koliko nedotupavan bejah, znao sam dovoljno engleski da bih preveo taj dijalog iz osnovnog priručnika. Ozlojedila me je Lernova laž: da se usudi da tvrdi da je Neli mrtva i da taj glas nije bio njen! Kakva laž! Ah! Zašto ne povikah tim flegmatičnim ljudima: „Stanite! obmanuli su vas! Postoji nešto ne znam šta strašno!” Da, ali eto, nisam znao šta ... Mak-Belovi bi i mene smatrali ludim ...

Za to vreme iznajmljeno kljuse kasalo je prema kapiji pored koje je stajala Barb, spremna da je zatvori. Donifan je ponovo sedeo. Preko puta njega, gospoda Mak-Bel otac i sin zadržali su svoje, ukočeno dostojanstvo. Ali, dok su se kola kretala prema vratima, spazih roditeljeva leđa kako, odjednom pogrbljena, drhte više no što bi trebalo zbog truckanja po kaldrmi ...

Stara i škriputava krila kapije se sklopiše.

Siguran sam da je ubrzo zatim zajecao i g. Mak-Bel brat.

Johan i Vilhelm klisnuše.

Da li su hteli da me oslobode svog društva? „Šunjao“ sam se za njima preko pašnjaka sve do laboratorije. Neli je i dalje jadikovala; možda su hteli da je učutkaju. Zaista, ona zaneme čim su pomoćnici ušli u dvorište. Ali, suprotno od onog čega sam se bojao, umesto da se upute prema zamku da bi me utamničili u njemu, moje hulje, pošto zapališe cigare, bez srama i stida prepustiše se lenčarenju.

Kroz otvoreni prozor njihovog paviljona posmatrao sam ih kako sede u košuljama i ljuljajući se vuku dimove.

Pošto sam se uverio šta su nameračili – ne postavljajući sebi pitanja da li su to radili protiv Lernove volje ili uz njegovu saglasnost, na hiljade mija od pomisli da su, pušeći pri otvorenom prozoru, izvršavali tačku po tačku njegova uputstva – kretoh prema kolibi s alatom.

Uskoro zatim kopao sam zemlju oko stare cipele – sada mogu reći: oko *stopala*.

Vrha okrenutog uvis, ona se dizala sa dna velikog levka u kome su se još videli Donifanovi nokti među ostalim svedočanstvima nekadašnjeg grebanja. Samo, sudeći po tragovima koje su ostavile moćne šape naoružane kandžama, prvi je tu kopao neki krupan pas, po svoj prilici Neli, u vreme kada je lutala parkom potpono slobodna.

Na to stopalo nastavljala se noga, plitko zakopana. Čvrsto sam se uhvatio za mogućnost da je posredi anatomski deo, ali bez pravog ubeđenja.

Rutavi torzo sledio je za nogom. Čitav jedan leš, jedva odeven, u veoma lošem stanju. Zakopali su ga ukoso; glava, niže postavljena od nogu, još je bila zatrpana zemljom. Drhtavom lopatom oslobodih bradu, skoro plave zulufe, zatim guste brkove, najzad lice ...

Sada mi je bila poznata sudbina svih osoba okupljenih na fotografiji. Oto Kloc, dopola iskopan, čela u zemlji, ležao je preda mnom. Identifikovao sam ga bez oklevanja; bilo je suviše da ga potpuno izvlačim naprotiv, bolje bi bilo da ponovo zatrpan grob, da ne ostavim nikakvog svedočanstva o ovoj ludoriji ...

Pa ipak, odjednom mahnito ponovo zgrabih pijuk i stadoh da kopam pored pokojnika. Odatle je virila neka kost, okrugla, kao otrovna pečurka, pobebele, već sunderaste apofize ... Da li je tu ... drugi

grob? ... Oh! ... Kopao sam, kopao ... uhvatila me groznica. Blistave pahuljice – priviđenja moje poludele mrežnjače – lepršale su pred mojim očima; učini mi se da pada sneg u plamenim jezicima ...

Kopao sam, kopao ... i otkrih čitavo groblje odmah ispod površine; ali – bogu hvala! – beše to groblje životinja: jedne kosturi, druge u svom perju ili krznu, sasušene ili u takvom stanju da čoveku muka pripadne; zamorci, zečevi, psi, koze, pokatkad celi, često isečeni u parčad čiji su ostaci bačeni psima, jedna konjska noga – jadni moj Biribi, tvoja je bila! – pod gomilom sveže nabacane zemlje, isečeno meso natrpano u dvobojnu kožu: oderana koža Pasifeje.

Smrdljivi zadah ispuni mi grlo. Iscrpljen, oslonih se na moju gnusobom zaprljani pijuk sred te kosturnice.

Znoj koji je liptao sa mene pekao mi je oči. Drhtao sam.

I tada se moj pogled slučajno spusti na jednu mačju lobanju. Smesta je podigoh. Prava glava lule? S nje je bio skinut poklopac u vidu kalote ... Uzeh drugu, zečju, ako me pamćenje ne vara – ista čudna stvar; četiri, šest, petnaest drugih, sve su lobanje zjapile, s tim što je otvor bio na unekoliko različitim mestima. Tu i tamo bili su po proplanku razbacani koštani poklopci u vidu velikih kupa ili malecki, duboki ili zaravnjeni. Reklo bi se da su sve te životinje bile ubijene na isti način, da je to pravi pokolj, promišljeno žrtvovanje ...

I odjednom – jedna ideja! Jedna grozna ideja!

Nagoh se nad mrtvacem, i potpuno očistih od blata njegovu glavu. Ničeg nenormalnog spreda; kratko podsečena kosa. Ali odostrag, obuhvatajući potiljak kao Mak-Belov ožiljak, od jedne slepoočnice do druge, jedan strašan zarez otvarao je probušenu lobanju ...

Lern je ubio Kloca! ... Ubio ga je zbog Eme, na isti način na koji je brisao sa spiska živih životinja i ptice pošto bi iscrpeo njihovu snagu svojim eksperimentima! Bilo je to hirurški zločin. Pomislih da sam u potpunosti razjasnio misteriju.

„Po mom mišljenju” – rekoh u sebi – „Mak-Belovo ludilo proističe iz ovog: što ga je Lern osakatio; što je nesrećnik video groznu smrt kako mu se približava, kako se sručuje na njega ... Ali, u stvari, usred tog mračnog posla – na koji se bacio bez razmišljanja, vođen slepim besom i ljubavlju, čije su oči zavezane – on se iznenada osvetio i uplašio odmazde porodice Mak-Bel ... Kloc je, međutim, bio siročić i neženja, kako Ema tvrdi – i eto ga ovde! ... Ista takva

sudbina očekuje i mene! Čak možda i nju, ako nas zatekne zajedno! ... Ah! Da pobegnemo po bilo koju cenu, ona i ja! Jedina razumna stvar je bežanje! Prilika nam se upravo pruža. Hoće li se više ikada ukazati? Treba da krenemo na put i stignamo do stanice kroz šumu, da bismo izbegli Lerna i Karla, koji će se vratiti pravim putem. Ali labirint? ... Da li bi bilo bolje upotrebiti automobil i pregaziti ih? Ne znam ... videćemo ... Da li ću stići na vreme? Brzo, za ime boga, brzo!”

Potrčah, gubeći dah, boreći se da prestignem hitru, lakonogu, nevidljivu Smrt; trčao sam, dvaput pao, dvaput se digao, hropćući od užasa što sam daleko od nje ...

Zamak! – Nema jos Lerna; njegov šešir nije bio okačen o kuku o kojoj je obično visio, u tremu. Dobio sam prvi poen. Drugi se sastojao u tome da pobegnemo pre njegovog povratka.

Pošto sam preleteo preko stepenica, prešao preko odmorišta, bacio se kroz garderobu u jednom skoku, upadoh u Eminu sobu.

– Krenimo! – promucah. – Dođi, prijateljice moja! ... Ma dođi! Objasniću ti! U Fonvalu ubijaju! ... Šta ti je? ... Šta? ...

Ona je ostala kao ukopana pred mojim uzbuđenjem, potpuno ukočena ...

– Kako si bleđa! ne boj se ...

I tada, ali tek tada, opazih da je sva obuzeta strahom i da mi njeno mrtvački bledo lice daje znak da ćutim užasnutim očima i beskrvnim usnama, ukazujući mi da mi pretila velika opasnost, tu, previše blizu da bi me mogla opomenuti pokretom ili glasom a da joj se ne osveti neprijatelj koji vreba.

Ipak se ništa nije desilo ... Jednim pogledom obuhvatih tihu sobu. Sve mi se u njoj učinilo tajanstveno, i sam vazduh bio je neprijateljski nastrojeni fluid, talas koji se nije mogao udisati i u kome sam se davio. Ono što se moglo desiti iza mojih leđa užasavalo me je. Iščekivao sam pojavu legendarnog bića.

A ono se pojavi strašnije nego Mefistofelo – beše to Lern, koji, kao u malograđanskim komedijama, izađe iz jednog ormara.

Bio sam sav satrven. Ema, s penom na usnama i sva u grču, pade na pod obarajući nameštaj u nervnoj krizi.

– Jetzt! – povika Lern.

Šuštanje tkanine u susednoj sobi. Začuh kako padaju krojačke lutke. Vilhelm i Johan baciše se na mene.

Od užasa pred mučenjem postadoh kukavica.

– Ujače! – preklinjao sam. – Ubite me odmah! Kumim vas bogom! Bez mučenja! Revolverski metak, na primer! Ili otrov! Sve šta hoćete, dobri moj ujače, ali ne mučenje! ...

Lern se cerekao udarajući vlažnom salvetom po Eminim obrazima.

Osećao sam da ludim. Ko zna nije li se Mak-Belov razum pomračio u ovakvom jednom trenutku? ... Mak-Bel ... Kloc ... životinje ... Pričini mi se da osećam prodoran bol u lobanji, od jedne slepoočnice do druge...

Pomoćnici me ponesoše, Johan za glavu, Vilhelm za noge. – Ako me samo sklone u neku zaključanu sobu? Nećak se, do đavola, ne kolje kao neko pile...

Uputiše se prema laboratoriji.

Kao u nekoj omaglici, čitav moj život, dan po dan, prođe preda mnom za jedan kucaj srca.

Profesor nam se pridruži. Prošli simo pored paviljona Nemaca; prođosmo uz dvorišni zid; Lern otvori vrata na prizemlju levog paviljona, i spustiše me u salu za instrumente, u neku vrstu perionice gole kao grob i pokriveno odozgo do dole belim pločicama. Zavesa od grubog platna, obešena o šipku pomoću karika, delila je na dva dela podjednake dimenzije. Atmosfera je tu bila kao u apoteci. Bilo je veoma svetlo. Pokraj zida postavili su jedan mali poljski krevet, koji mi Lern pokaza govoreći:

– Tvoj pokrivač odavno te čeka, Nikola...

Zatim moj ujak izdade neka uputstva na nemačkom. Dvojica pomoćnika, pošto su me pustila, svukoše me. Nije vredelo pružati otpor.

Posle nekoliko minuta ležao sam udobno, čaršava navučena do brade i podvučena pod dušek. Johan me je čuvao, sam, uzjahavši jednu klupicu koja je bila jedini ukras tog mesta čiju sam strogost ispitivao.

Zavesa, povučena s jedne strane, dozvoljavala je da se vide jedna dvokrilna vrata, ona prema dvorištu. Preko puta mene, kroz prozorčić na vratima, video sam kako se uzdiže moja prijateljica jela

...

Moja tuga postade još veća. U ustima mi je bilo gadno, kao da sam okusio svoje blisko raspadanje. Oh! Kad pomislim da će se možda na meni smesta ogledati odvratna hemija! ...

Johan se poigravao revolverom, uzimajući me svaki čas na nišan, oduševljen izvrsnom šalom. Okretoh se prema zidu, i tako otkrih jedan natpis urezan nezgrapnim slovima u glazuru pločica pomoću – tako sam pretpostavljao – kamena iz prstena:

GOOD BYE FOR EVERMORE, DEAR FATHER, DONIFAN.

Zbogom zauvek, dragi oče. Donifan. – Jadnik! I njega su bili polegli na taj krevet ... I Kloca ... A ko kaže da je moj ujak samo njih dvojicu žrtvovao pre mene? ... Ali to me je tako malo brinulo, tako malo ...

Dan se gasio.

Iznad nas se čulo užurbano tumaranje. S večeri se to kretanje uspori i prestade. Zatim Karl, koji se vratio iz Grejn-l'Abejea, smeni Johana na straži.

Skoro odmah zatim Lern reče da me okupaju u kadi i na silu me natera da progutam neki gorak napitak. Prepoznao sam magnezijum-sulfat. Nema više sumnje: iskasapiće me; bile su to pripreme za operaciju; nikom to više nije nepoznato u ovom veku apendicitisa. Odigraće se to sutra ujutro ... Kakav će ogled izvesti na mom telu pre nego što ga dokrajče? ...

Sam sa Karlom.

Ogladneo sam. – Nedaleko od mene čulo se komešanje iz jadnog dvorišta za živinu: šuškanje po slami, zastrašeno kakotanje, suzdržano lajanje. – Stoka je mukala.

Noć.

Uđe Lern. Bio je sav u pokretu. Opipa mi puls.

– Jesi li pospan? – upita me.

– Životinjo! – odgovorih mu.

– Dobro. Daću ti neko sredstvo za smirenje.

On mi ga pruži. Popih ga. Mirisalo je na hlor.

Opet sam sa Karlom.

Kreketanje žaba. Svetlost zvezda. Pomaljanje meseca. Dizanje njegovog rumenog kruga. Mistično Uzaščašće zvezde, od zvezde do zvezde. Sva lepota noći ... Neka zaboravljena molitva, neka molitva malog deteta uzvitru se iz moje nesreće prema rajju, koji je juče bio

mit, a sada izvesnost. Kako sam mogao sumnjati u njegovu postojanje? ...

A mesec je luatao nebeskim svodom kao oreol u potrazi za nečijim čelom ...

Bilo je veoma kasno kad se moji kapci sklopiše nad suzama ...

Dremao sam, sav u bunilu. Zujanje je dobijalo razmere buke. (Ima gotovo neprimetnog brujanja koje liči na tutnjanje veoma udaljenih kataklizmi ...) Čepkali su po slami. To dvorište za živinu bilo je nesnosno. Bik je rikao. Imao sam utisak da je rikao sve jače i jače. Da li su ga svake večeri zatvarali, njega i njegove krave, u neku štalu te čudne farme? ... Bah! ... Kakva buka, blagi bože!

U takvom bunilu, pod dejstvom narkotika, bez milosti osuđen na ludilo ili smrt, usnuh iscrpljujućim i veštačkim snom koji potraja do jutra.

Neko me kucnu po ramenu.

Lern, u beloju bluzi, stajao je pored kreveta.

Moj osećaj smrtno opasnosti smesta se ponovo rodi, jasno izražen i sveobuhvatan.

– Koliko je časova? Hoću li uimreti? ... Ili ste već uradili ono što ste hteli?

– Strpljenja, nećaće! Ništa još nije počelo.

– Šta ćete učiniti od mene? Hoćete li mi ubrizgati bacile kuge? ... tuberkuloze? ... kolere? ... Recite, ujače ... Ne? A šta onda?

– Ajde, bez detinjarija! – reče on.

I odmakavši se, otkri operacioni sto koji je, postavljen na nagore kao sito od žice, ličio na spravu za mučenje. Instrumenti, aparati i boce blistali su na svetlu izlazećeg sunca. Hidrofilna vata stajala je na jednom stočiću kao oblak od pamuka. Dve poniklovane kugle na stalcima nadimale su kacige skafandra: po jedan rešo goreo je pod svakom od njih.

Osećao sam takav užas da sam se gotovo onesvestio.

Pored stola, iza zavese, koja je sada bila navučena i podrhtavala, užurbano su nešto radili. Otuda je dopirao prodorni miris etra. Tajne! Tajne do kraja!

– Šta se krije iza toga? – povikah.

Karl i Villheilm prođoše između zida i zavese, prenoseći pripremljeni ormarić u drugu polovinu sale. I oni su obukli bele bluže. – Oni su, dakle, bili samo pomoćnici ...

Ali Lern zgrabi nešto i ja osetih na potiljku hladni čelik. Kriknuh.

– Glupače! – reče moj ujak. – To je mašinica za šišanje.

Ošiša mi kosu, zatim mi potpuno obrija glavu. Pri svakom dodiru brijaača činilo mi se da osećam rez kroz kožu.

Zatim mi ponovo nasapunja lobanju, oprala je i prekrila moju celavu glavu kabalističkim linijama pomoću debele olovke i šestara.

– Skini košulju – reče profesor. – Pazi, nemoj da zabrljaš oznake! ... Opuži se tu gore.

Pomogoše mi da se popnem na sto. Čvrsto me vezaše iza njega, stavivši mi ruke ispod pletera.

Gde li je bio Johan?

Karl mi bez ikakvog upozorenja podnese pod nos neku vrstu muslina. Etarsko isparenje prože mi pluća. – Zašto ne hloroform? – pomislih.

Lern mi preporučila:

– Diši duboko i pravilno, to je za tvoje dobro! Diši!

Poslušah.

Špric sa oštrom iglom u ujakovim prstima ... Joj! Ubo me njime u vrat. Promrmljah, a jezik i usne bili su mi kao od olova:

– Pričekajte! Još ne spavam! ... Šta je to? Virus? ... Sifilis?

– Jednostavno morfijum – reče profesor.

Anestezija je počela da deluje.

Drugi ubod, u rame, veoma bolan.

– Ne spavam! Pričekajte, zaboga! ... Ne spavam!

– To sam hteo da znam – progundala moj krvnik.

Od pre nekoliko minuta izvestan osećaj olakšanja ublažio je moje muke. Zar pripreme izvršene na lobanji nisu pokazivale da će me bez odlaganja ubiti? ... Pa ipak, Mak-Bel je preživeo trepanaciju ...

Udaljavao sam se od samog sebe. Srebrni zvončići radosno su zvonili u nebesnom horu, koga se nikad posle nisam mogao setiti uprkos tome što mi se učinio nezaboravnim.

Nov ubod u rame, gotovo neosetan. Htedoh ponovo da kažem da ne spavam: uzaludan napor, moje su reči gluho odjekivale,

potopljene, sasvim na dnu nekog nadolazećeg mora; one su već bile mrtve, samo sam ih ja još razaznavao.

Karike zazveckaše duž šipke.

I, ne osećajući bol na pragu nastupajuće Nirvane, naslutio sam šta se dešava: Lern izvodi preko potiljka, od desne slepoočnice do leve, jedan dugi rez, pravi nepotpuni skalp, i prebacuje preko lica čitav isečeni deo, tako da koža čela igra ulogu šarke. Sprenda mora da mi se vidi krvava i sva razrovana glava kakvu sam video kod majmuna

...

– U pomoć! Ne spavam!

Ali srebrni zvončići zaglušiše moje pozive u pomoć. Prvo su bili suviše duboko pod morem, a sada zvončići zvone iz sve snage, kao kad zvone sva zvona odjednom, zastrašujuće. Da li se davim u okeanu etra?

Postojim li ili ne? Ja sam... ja sam mrtvac koji je svestan da je mrtav ... I gore ...

Ništavilo.

X – KIRKINA OPERACIJA

Oči mi se ponovo otvoriše na neprobojni mrak u kome je vladalo, u pustoši zvukova, odsustvo mirisa. Htedoh da ponovim: „Ne počinjite! Još sam budan!” Ali, ne odjeknu nijedna reč; košmar noći se produžavao: učini mi se da se mukanje toliko približilo da ga čujem u samom sebi ... Nesposoban da savladam uznemirenost svojih čula, začutah.

A ono ubeđenje da se tajanstveni događaj odigrao ojača još više.

Malo-pomalo mrak se razišao. Ono potpuno duševno mrtvilo se okončavalo. Kako je prolazilo moje slepilo, mirisi i zvuci, sve snažniji, navirali su kao neka razdragana gomila. Blaženstvo! Oh! ostati, ostati tako! ...

Ali ta agonija obrnutog toka razvijala se uprkos meni, i život me ponovo prože.

Međutim, predmeti koje sam sada mogao da razaznam i dalje su bili bezoblični, lišeni reljefnosti i čudnih boja. Moj je pogled obuhvatao veliki prostor, veću površinu no ranije – setih se uticaja

nekih anestetika na širenje zenice – fenomen koji je nesumnjivo povlačio za sobom poremećaje vida.

Ipak sam konstatovao, bez velikih teškoća, da su me skinuli sa stola i položili na pod, na drugoj strani sobe; uprkos tome što su mi oči funkcionisale kao iskrivljujuće sočivo, uspeo sam da shvatim situaciju.

Zavesa nije više bila navučena. Lern i njegovi pomoćnici, okupljeni oko operacionog stola, radili su na njemu nešto što su mi zaklanjala njihova tela – verovatno su prali instrumente. Kroz širom otvorena vrata video se park i, na jedva dvadeset metara, delić pašnjaka sa koga su nas posmatrale krave, preživajući i mučući.

Samo, mogao sam da pomislim da sam prenet na najrevolucionarnije platno impresionističke škole. Plavetnilo neba, ne gubeći svoju protaračnu dubinu, dobilo je lep narandžasti ton; pašnjak, drveće, umesto da budu zeleni, činili su mi se crveni, ljutići u travi blistali su ljubičasto u kao cigla crvenoj travi. Sve je promenilo boju – izuzev, ipak, belih i crnih stvari. Tamne pantalone četvorice muškaraca tvrdoglavo su ostajale iste kao ranije, a takođe i njihove bluže. Ali te bele bluže bile su poprskane ... zelenim mrljama! Na podu su se prelivale takođe zelene barice; šta je ta tečnost mogla biti ako ne krv? I čega čudnog ima u tome što mi ona izgleda zelena kada mi zelenilo ostavlja utisak crvenog? ... Ta tečnost ispuštala je snažan miris koji bi me oterao daleko da sam bio sposoban da se pokrenem. A ipak, njen vonj nije bio onakav kakav sam bio navikao da pripisujem krvi ... *nikad* ga nisam udahnuo ... a isto tako ni sve te druge mirise ... kao što se moje uši nisu sećale da su primale zvuke slične ovima ...

Opsena je trajala, a zabluda mojih čula nikako da se razide sa eterskim parama!

Pokušah da se pomerim. Nemoguće.

Položili su me na postelju od slame ... očigledno od slame – ali *zelenožute!* ...

Svi operatori bili su mi okrenuti leđima izuzev Johana. S vremena na vreme Lern je bacao u jednu malu zdelu vatu umrljanu zelenom krvlju ...

Johan prvi primeti da sam se probudio i skrenu pažnju profesoru na to. Tada zbog moje ličnosti nastade komešanje izazvano opštom

radoznavo; skup se razmače, što mi omogući da vidim jednog potpuno nagog čoveka vezanog za sto, ruku pod pleterom, nepomičnog i bledog kao vosak, mrtvačkog izgleda, ormh bikova koji su činili još bleđim njegovo bledilo, glave umotane u zavoj poprskan ... zelenim tačkicama. Grudi su mu se ritmički odizale; udisao je vazduh punim plućima, dok su mu nosnice podrhtavale pri svakom udisaju.

Taj čovek – trebalo mi je izvesno vreme da to shvatim – BIO SAM JA.

Pošto se uverih da mi nikakvo ogledalo ne vraća moj sopstveni lik – što je bilo lako proveriti – pade mi na um da je Lern udvojio moje biće i da sam sada dvoje ...

Ili možda sanjam?

Ne, sigurno ne. Ali, sve dosad avantura još nije prelazila u bizarnost; nisam bio ni mrtav, ni lud – očiglednost toga obradova me u najvećoj mogućoj meri. (Možete se do mile volje buniti protiv mog ubeđenja da posedujem sve svoje umne snage. Budućnost će potvrditi taj smeli zaključak.)

Operisani pokrete glavu. Vilhelm ga odveza i tako sam prisustvovao malaksalom buđenju svog dvojnika. Pošto je otvorio oči koje nisu Videle, on zaklima glavom s idiotskim izrazom, pogladi ivice stola i sede. Veoma je loše izgledao. Nisam hteo da prihvatim da moja slika i prilika može toliko da poživinči.

Polegoše bolesnika na krevetić od oputa. Pustio je da se bave njime. Ali odmah zatim njegovo telo stade da potresa bolna mučnina, što mi potvrdi potpuno odsustvo komunikacije između njega i mene, jer ja nisam nimalo patio zbog njegove fizičke slabosti – sem svojim razumom i zbog veoma prirodnog sažaljenja prema jednom džentlmenu toliko sličnom meni.

Eh! ... Sličnog? ... Nije li tamo ležala kopija moga tela? Ili upravo moje telo? ... Ma koješta! Apsurtd: ja sam osećao mirise, video, čuo – prilično loše, pravo rečeno – ali ipak dovoljno da bih bio ubeđen da posedujem nos, oči i uši. Napregnuh se i uzice mi se urezaše u udove: posedovao sam, dakle, i kožu, mlitavu i ukočenu od zime, ali kožu ... Moje je telo bilo ovde, a ne tamo! ...

Profesor reče da me odvežu.

Mreža od kudelje se razveza. Žurba me je podbadala. Oslonih se na noge jednim skokom; opšti utisak koji sam pri tome stekao prože užasom moju dušu i ona klonu. Bože! Kako sam težak i malen! ... Htedoh da se pogledam: ničeg ispod moje glave. I kako sam se sve više savijao, uz mnogo muke, opazih, na mestu gde bi trebalo da mi budu noge, dva rašljasta kopita kojima su se završavale crne noge u obliku slova X, pokrивene gustom dlakom.

Osetih da ću riknuti ... Mukanje koje sam čuo noću odjeknu u mojim ustima; ono potrese kuću a zatim se odbi o neprohodne litice.

– Ma ćuti, JUPITERU! – uskliknu Lern. – Zamaraš tog jadnog Nikolu, kome je potreban odmor!

I pokaza na moje uznemireno telo, koje se podiglo sa kreveta.

Tako, dakle, bio sam crni bik! Lern, gnusni mađioničar, pretvorio me je u životinju!

On se prostački zabavljao. Tri nitkova, ropski odana, stajala su po strani i pucala od smeha; moje bivolje oči naučiše da plaču.

– E, pa, dobro! – reče čarobnjak kao da odgovara rasulu mojih misli – da, ti si Jupiter. Ali, imaš pravo da o tome doznas nešto više. Evo tvojih ličnih podataka. Rođen si u Španiji, na jednoj čuvenoj hacijendi; imaš čuvene pretke čije potomstvo slajno umire, s mačem u vratu; na pesku arena. Oteo sam te banderiljama toreadora. Za ostvarenje mojih planova trebale su mi životinje vaše rase, i kupio sam te za skupe pare, tebe i krave. Koštaš me 2000 pezeta, ne uzimajući u obzir transport. Rođen si pre pet godina i dva meseca; znači da možeš da živiš još toliko, ne više ... ako te pustimo da umreš od starosti. Ukratko, pribavio sam te da bih na tvom organizmu izveo neke ogledе ... Sad smo tek pri prvom ...

Moj duhoviti rođak dobi napad ludačkog smeha. Pošto je iscrpeo višak svoje dobre volje, on produži:

– Ha, ha! Nikola! ... Dobro ti je, eh? Nije mnogo loše, siguran sam. Tvoja ljubopitljivost, sine Žene, tvoja paklena ljubopitljivost daće ti snage i kladim se da si manje ljut nego zainteresovan, a? 'Ajde, ja sam dobri princ, i pošto ne možeš sada više da budeš indiskretan, dragi moj učenice, saslušaj lekciju za kojom si žudeo. Nisam li ti već rekao: „Približava se trenutak kad ćeš doznati sve”? Nikola sad ćeš sve doznati. Ne bih voleo da me smatraš đavolom, ni čudotvorcem ni vešcem. Ni Belfegor, ni Mojsije, ni Merlin – jednostavno Lern. Moja

moć ne proističe iz nečeg van mene, već iz mene samog, i ponosim se time. Moja je moć – moje znanje. Mogla bi se ipak načiniti jedna ispravka – da je to znanje čovečanstva, koje sam dopunio kad je došao moj čas i čiji sam pionir koji je najviše napredovao, čovek koji je prvi ovladao njime ... Ali, nemojmo cepidlačiti. Da li ti zavoji prekrivaju uši? Možeš li da me čuješ?

Klimnuh potvrdno glavom.

– Dobro. Slušaj me onda, i ne kolutaj očima: sve će se razjasniti; k vragu, nismo u nekom romanu! ...

Pomoćnici su glačali i ređali instrumente. Moje usnulo telo je hrkalo. Privukavši stoličicu blizu mene, Lern sede kraj mene i ispriča mi ovo:

– Pre svega, dragi moj nećaće, maločas sam pogrešio nazvavši te Jupiterom. Tačno rečeno, ja te nisam pretvorio u bika, ti si još uvek Nikola Vermon, jer ime prvenstveno označava ličnost, koju čini duša, a ne telo. Kako si, s jedne strane, sačuvao svoju dušu, a kako je, s druge strane, sedište duše mozak, lako možeš izvesti zaključak, gledajući te hirurške instrumente, da sam jednostavno zamenio Jupiterov mozak tvojim i da se njegov nalazi sada u tvojoj ljušturi čoveka.

– To je, reći ćeš mi, Nikola, poprilično gadna šala ... Ti u tom ne naslućuješ ni velelepni predmet mojih proučavanja ni vezu među idejama koje su ih usmeravale. Iz te veze proističe, međutim, mala lakrdija slična onoj koju je prikazao Ovidije; ali možda ti ona nište ne kazuje, jer se nisam u to slučajno upustio. Ako hoćeš, definisaćemo je.

Ne, moj cilj uopšte nema takav vid – šaljivdžijski i zloban, složićeš se s tim – ali detinjast i bez društvene i industrijske primene.

Moj je cilj *zamenjivanje ljudskih ličnosti* – koji pokušavam da ostvarim prvenstveno zamenom mozgova.

Poznata ti je moja davnašnja strast prema cveću. Uvek sam ga gajio sa velikim oduševljenjem. Moj nekadašnji život proticao je u obnavljanju svoga posla, što sam nedeljom prekidao rekreacijom u vidu jednog dana posvećenog bavljenju vrtarstvom. I tako, hobi je uticao na profesiju, kalemljenje na hirurgiju, a u bolnici sam težio da se posebno posvetim transplantaciji na životinjama. Specijalizovao sam se u tome i oduševio, radeći na klinici s onim entuzijazmom koji sam osećao u staklenoj bašti. – Već u samom početku maglovito

sam naslutio izvesnu dodirnu tačku između kalemljenja na životinjama i biljkama, jednu spojnicu koju je moj rad, prožet logikom, nedavno odredio. Vrat ćemo se na to.

Kada sam se oduševio transplantacijom na životinjama, ta grana hirurgije bila je u povoju. Moramo reći da je od starih Indusa, prvih ljudi koji su se bavili transplantacijom, ona ostala na istom nivou.

Ali, možda si zaboravio njene principe? Ništa ne mari! Počuj ih ponovo:

Ona se zasniva, Nikola, na ovoj činjenici: svako životinjsko tkivo poseduje sopstvenu vitalnost, a telo jedne životinje jedina je pogodna sredina za život tih tkiva; kada su lišena nje, mogu samo izvesno kraće ili duže vreme da prežive.

Nokti i kosa rastu posle smrti, to ti nije nepoznato. Oni mogu da prežive.

Ali, da nastavim s navođenjem primera.

Pod određenim uslovima vlažnosti, oksigenacije, toplote sačuvani su živi: odsečeni rep pacova – sedam dana; amputirani prst – četiri dana. Na kraju tih perioda oni su umrli, ali da su tokom sedam odnosno četiri dana bili vešto pripojeni, produžili bi da žive.

Taj su postupak prvi izvodili Indusi, koji su ponovo stavljali na njihovo mesto noseve odsečene po kazni ili su ih – ako su ti delovi bili spaljeni – zamenjivali nosevima načinjenim od kože sa stražnjice, uzetom, dragi moj Nikola, sa stražnjice samog kažnjenika.

Tako izvedena operacija smatra se prvim slučajem transplantacije u životinja, i sastoji se u prenošenju jednog dela tela određene individue na nju samu.

Drugi slučaj sastoji se u tome da se dve životinje spoje putem dve rane. Tada se može odseći od jedne od njih deo tela uz sam spoj i on će otada živeti na drugoj.

Treći slučaj sastoji se u tome da se bez peteljke transplantira jedan deo jedne životinje na drugu, uvek tako da on očuva u njoj svoj sopstveni život. – To je najelegantniji način od sva tri navedena. On me je privukao.

Za ovu operaciju smatralo se da je teško izvodljiva iz više razloga, od kojih je glavni taj što se transplantirani deo utoliko teže prima ukoliko su dva bića o kojima je reč udaljenija na lestivici srodnosti.

Transplantirani deo napreduje veoma dobro na istoj životinji, i lošije kad su posredi dva brata, dva rođaka, dva stranca, Namac i Španac, crnac i balac, muškarac i žena, dete i starac.

U vreme kad sam počeo time da se bavim izmena tkiva o kojoj govorim nije uspevala među zoološkim familijama i, iz veoma jakih razloga, između pojedinih rodova i klasa.

Međutim, izvedeno je nekoliko eksperimenata koji su bili izuzetak od tog pravila; na njima sam zasnovao svoje opite, tražeći da izvedem što je moguće više ogleđa da bih postigao bar poneki uspeh, i da izvršim transplantaciju između ribe i ptice pre no što pređem na sam ljudski rod. – Rekoh: nekoliko eksperimenata.

Vajsman je iščupao iz svoje mišice pero jednog čiška koje je tu transplantirano mesec dana ranije i koje je ostavilo malu krvavu ranicu.

Boronio je transplantirao čiškovo krilo i rep pacova na petlovu krestu.

Bilo je to malo. Ali, sama me je priroda ohrabivala:

Ptice se bez zazora ukrštaju i stvaraju mnogobrojne hibride koji su mi bili potvrda mogućnosti sjedinjavanja vrsta.

Sem toga, ako se još više udaljimo od ljudskog roda, vidimo da biljke poseduju značajnu moć modeliranja.

To je bio, jednostavno rečeno, kratak pregled situacije koju sam zatekao i na osnovu koje sam počeo da radim.

Došao sam ovamo da bih imao bolje uslove za rad.

Gotovo odmah uspeo sam da izvedem lepe operacije. One su postale čuvene, naročito jedna. Sigurno ćeš se setiti nje.

Lipton, kralj konzervi, američki milijarder, imao je samo jedno uvo, a želeo je da ima oba. Neki jadnik prodade mu jedno svoje po ceni od pet hiljada dolara. Izveo sam mali zahvat. Presađeno uho umrlo je dve godine kasnije, tek kad i Lipton, koji je umro – od pretovarenog želuca.

Tada, dok je čitav svet pljeskao mome trijumfu – i upravo u onom trenutku kada me je ljubav koja me iznenada obuzela nagnala da počnem da zarađujem da bi Ema živela u bogatstvu – tada mi pade na um velika ideja, plod ovakvog rezonovanja:

Ako taj milijarder, nezadovoljan svojim izgledom, plaća pet hiljada dolara zadovoljstvo da postame malo lepši, šta li bi on tek dao da se

potpuno promeni i *da pribavi sebi – svom mozgu – novo telo*, odoru punu ljupkosti, snage i mladosti, umesto starih dronjaka, izmoždenih i odbojnih? – S druge strane, koliko bednika znam koji bi dali svoju divnu anatomiju za nekoliko godina uživanja za bogatom trpezom!

Obrati pažnju, Nikola, na to da ta kupovina nekog mladog tela ne bi omogućivala samo da se uživa u gipkosti, snazi i izdržljivosti već bi pružala još jednu ogromnu prednost – da se u mladoj sredini transplantirani organ regeneriše i podmladi! Oh, nisam ja prvi ko je to želeo da uradi, i Pol Bert je već prihvatio mogućnost da se jedan organ transplantira na više tela uzastopno kako koje od njih stari. Na taj način, pomoću niza podmlađivanja, on je predviđao da će jedan isti stomak, jedan isti mozak moći *večito da živi* u nizu organizama. To znači da je on izjavio da *jedna ličnost može večito da živi* kroz niz metamorfoza, prolazeći kroz razna tela i napuštajući ih u pravi čas.

Otkriće kome sam stremio prevazilazilo je moje nade. Nisam tragao samo za *izmenama izgledu: držao sam u svojim rukama tajnu besmrtnosti*.

Budući da je mozak sedište našeg „ja“ – jer ti znaš da je kičmena moždina samo transmisiona stanica i centar refleksa – trebalo je samo stvoriti uslove za njegovu transplantaciju.

Naravno, dug je put od presađivanja uha do transplantacije mozga. Pa ipak, ta razlika samo je pitanje stepena u kome se razlikuju: 1) hrskavičava supstancija od nervne materije i 2) nevažni deo od bitnog organa. Logika je podražavala moje ubeđenje, a ona se oslanjala na slavne zvanično proverene prethodne slučajeve:

1) Sem što su transplantirali sluznicu, kožu, čaponjke itd., 1861. godine Filipo i Vulpijan zamenjivali su nervnom materijom vidni živac.

Godine 1880. Gluk je zamenio nekoliko santimetara nervusa ishijadikusa kod jedne kokoške nervima zeca. Vadio je iz lobanja pasa i mačaka mozgove i uneo u tako dobijene šupljine istu količinu nervne supstancije uzete od drugih pasa i mačaka *ili drugih različitih vrsta*.

2) Vrtari često kaleme čitave organizme.

Sem prstiju, repova i šapa, Filipo i Mantegaca transplantirali su prilično značajne organe: slezine, želuca, jezike. Iz čistog ćefa pretvarali su kokošku u petla. Pokušali su čak da transplantiraju pankreas i tireoidnu žlezdu.

Kerel i Gatri, u Njujorku, mislili su da se životinjskim venama i arterijama mogu zameniti čovečje.

Prešli smo rastojanje između nebitnog i bitnog.

Konačno, Mantegaca je pokušao da presadi kičmenu moždinu i mozak žabe!

Ta su mi zapažanja dala čvršću potvrdu da se moji planovi mogu ostvariti. Prema tome, ostvariću ih.

Jedna me prepreka zaustavila: kako se nije mogla upotrebiti peteljka, dogodilo se da su i telo i mozak, pošto su bili razdvojeni, uginuli, bilo jedan ili drugi ili, pak, oba, pre no što su dovedeni u dodir sa svojim novim domaćinom.

Ali, i ovde su me činjenice ohrabrile.

Što se tiče tela:

Životinja vrlo dobro živi s jsdnom polovinom mozga. Video si onog goluba kako se vrti oko sebe lišen tri četvrtine svoga mozga.

Dekapitovane patke često lete daleko, na stotinu metara od panja na kome je ostala njihova odsečena glava.

Jedan skakavac živeo je bez glave petnaest dana. Petnaest. Taj je ogled proveren.

Što se tiče organa, već sam naveo izvesne zaključke.

To me je nagnalo na pomisao da bi mozak i telo, ako se sa njime postupa na odgovarajući način, mogli da prežive, i jedan i drugi, nekoliko trenutaka neophodnih za rad.

Bilo kako bilo, sporost izvođenja trepanacije nagnala me je da, u principu, ne menjam mozgove već glave, a znao sam, zahvaljujući Braun-Sekaru, da je pseća glava u koju je ubrizgavana oksigenisana krv preživela četvrt časa posle odsecanja.

Iz te epohe datiraju dva čudna bića: jedan magarac s konjskom glavom i jedna koza sa jelenskom glavom; voleo bih da sam ih sačuvao, zato što su tako načinjene životinje bile prilično udaljene jedna od druge iako su pripadale istoj porodici. Tim postupkom nikad nisam uspeo da prebrodim veću udaljenost među životinjskim vrstama. Avaj! One noći kada si doputovao Vilhelm je ostavio vrata otvorena i ta čudovišta dostojna *doktora Moroa*, odmaglila su sa mnogim drugim bićima koja su bila na posmatranju. Možeš da se pohvališ da si došao u Fonval kao kec na jedanaest ...

Da nastavim. Ali, da ne bih preterano naprezao pažnju jednog rekonvalescenta, neću detaljno govoriti o napuštanju te prve metode, pronalasku Lernovog trepana sa ultrabrzom cirkularnom testericom, o zvonima za čuvanje mozгова ili veštačkih moždanih opni, o masti za spajanje nerava, proveravanju korisnosti injekcija morfijuma koje je Broka s uspehom upotrebljavao za stezanje krvnih sudova i sprečavanje većeg gubitka krvi, o prihvatanju etra kao anestetika, o podešavanju mozgovog koje je trebalo tačno prilagoditi lobanji, itd.

Zahvaljujući svemu tome, izmenio sam karakteristične osobine jedne ... (ah! nikad ne mogu da se setim te reči!) ... jedne veverice i goluba grivaša – to nije bilo loše – zatim jedne grmuše i jedne zmiје, i jednog šarana i kosa: toplokrvna i hladnokrvna životinja – to je savršeno uspelo. Kad se uzmu u obzir ta čudesa, moj cilj, zamenjivanje ljudskih bića, postao je obična šala.

Uto su se Karl i Vilhelm ponudili za izvođenje tog eksperimenta. Bila je to prava epopeja. Oto Kloc me je napustio, hm! Mak-Bel nije bio pouzdan. Operaciju koju sam izveo sam, uz pomoć Johana i automatskih uređaja.

Uspeh!

Ah! Kakve junačine! ... Ko bi pretpostavio da im je amputirano čitavo telo, a da ipak svaki od njih od tog dana živi u telu svog prijatelja! Pogledaj!

On pozva pomoćnike i, odižući im kosu, pokaza ljubičasti ožiljak. Dvojica Nemaca nasmejaše se jedan drugom i ja ne mogadoh da im se ne divim.

Lern produži:

– Uspeo sam, prema tome, da ostvarim svoju sreću, istovremeno sam osigurao svoju slavu, Eminu sreću i njenu ljubav, koja je ono što najviše cenim, Nikola!

Ali, pošto je pronalazak jednom bio potvrđen, trebalo ga je primeniti.

Istina rečeno, postojala je jedna crna tačka – hoću reći uticaj duševnih svojstava na fizička i obratno. Posle nekoliko meseci operisani su se počeli menjati. Ako sam njihovim telima podario finiji mentalitet no što su prvobitno imali, ovaj je propadao; gledao sam, između ostalog, svinje sa psećim mozgom kako postaju bolešljivije, kako slabe i ubrzo zatim umiru. Nasuprot tome, intelekti jači no što

su bili oni prethodni puštali su da ih nadvlada telo u koje su usađeni i životinja savršenije građe postajala je gluplja i deblja. To je bilo neminovno pravilo. Pakatkad je telo koje je gospodarilo prerađivalo duh shodno svojim instinktima na brutalan način: jedan od mojih vukova, dragi moj, uneo je svirepost u mozak jedne ovce! – Ali zar ta loša strana ne bi trebalo da kod mojih budućih klijenata – ljudi – dovede do nepredvidljivih dostignuća u poboljšanju zdravlja i karaktera? Bila je to smešna sitnica koja me nije nimalo omela.

Bojeći se da ostavim Mak-Bela pored Eme, poslao sam ga u Škotsku, a ja otplovih prema Americi, zemlji odvažnosti, milijardi i ušiju za kalemljenje, koja mi se u isti mah učinila najboljim terenom za rad. Bilo je to pre dve godine.

Sutradan pošto sam kročio na tle Amerike imao sam na raspolaganju trideset i pet nikogovića rešenih da prodaju svoju besprekornu građu trideset petorici milijardera široke ruke koje je trebalo da pronađem, procenim i pridobijem za svoje delo.

Poraz.

Bio sam počeo od najružnijih i najbolešljivijih.

Jedni su me smatrali ludakom i izbacili.

Drugi su se uvradili i, presecajući me uzvišenim i zrikavim pogledom, sipljivo dišući slabunjavim grudnim košem, ili, pak, ustobočeni na X-nogama, iščuđavali su se kako neko može da ih smatra ružnim.

Samrtnici su gajili nadu da će ozdraviti, jaču od straha da će izdahnuti pod etrom.

Poneki su se uplašili: „Bilo bi to huljenje na boga!” Sklanjali su se od mene kao od đavola, a neki bi me, da su mogli, poškropili svetom vodicom ... Uzalud sam ih ubeđivao da se čovek više menja tokom svog života no što bi se oni izmenili pod mojim skalpelom i da je crkveni moral načinio golem put od 1670. godine, kada je bio ekskomuniciran onaj Rus čija je glava bila zakrpljena pomoću pseće kosti ... Ništa nisam postigao.

Mnogi su ovako mudrovali: „Čovek zna šta ima, a ne zna šta uzima”.

Da li ćeš poverovati! Umalo me ne spasoše žene! Gomila njih želela je da postanu muškarci. Na nesreću, moji nikogovići – sem dvojice, onih najsmelijih – kategorički odbiše da prime ženski pol.

Doveden u bezizlaznu situaciju, počeh da podvlačim primamljivu perspektivu većitog života, koji dobija nov polet sa svakom novom inkorporacijom. „Život je”, odgovarali su mi sedamdesetogodišnjaci, „ionako već predug onakav kakvim ga je bog odredio. Mi ne želimo ništa drugo do da umremo“. – „Ali, ja ću vam uz mladost istovremeno vratiti i sve želje!” – „Veliko hvala; sudbina naših želja je da ostanu neuslišene.“

Od zrelih ljudi često sam čuo ovakav odgovor: „Čar stečenog iskustva vredi toliko da ga treba očuvati od svakog smanjivanja i ne bi nikako trebalo rizikovati da se ono umanju žestinom neiskustva i neustrašivošću mladičke krvi”.

Našlo se ipak nekoliko Faustovih sadruga koji su želeli da potpišu ugovor o podmlađivanju.

Ali, svi ti nabobi koje sam pronašao stavili su mi istu primedbu: opasnost operacije, bezumlje izlaganja opasnosti života u žudnji za životom. I vidiš, Nikola, stvarno su pristali da se operišu bez zadnjih misli samo mladi ljudi na samrti, i to oni svesni svoga stanja.

Pošto sam shvatio neophodnost potrebe da odstranim sve opasnosti od kojih su ljudi prezali, osetih da sam spreman na nova proučavanja, oh! lišen mnogih iluzija, i znajući koliko će mali, u slučaju da dođem do drugog otkrića, biti broj mojih klijenata, ali znajući isto tako da je on dovoljan za sticanje bogatstva i ostvarenje moje sreće. Jedino što će sve to biti na kukovo leto.

Vratih se u Fonval, ogorčen i ćutljiv, sa besom u srcu. Ema i Donifan nisu mogli nabasati na neumoljivog sudiju. Iznenadio sam ih – osvetio sam se. Ti si to otkrio, zar ne? Juče su Mak-Belovi odveli Nelin mozak, a Donifanova duša čami u bernardincu. Salomon ne bi bolje presudio niti bi Kirka bolje provela presudu.

I tako, nećaće moj, radio sam i – uprkos tvog neželjenog dolaska i nadgledanja tvojih postupaka na koje sam bio prinuđen – možda za nekoliko dana otkriću mogućnost prenošenja ličnosti *bez hirurške intervencije*.

Ipak sam bio toliko pametan, pretpostavljaš, da ne zabatalim kalemljenje biljaka. Daleko sam stigao sa svim tim otkrićima, i ta škola, zajedno sa mojim zoološkim eksperimentima, čini gotovo univerzalno proučavanje kalemljenja. Kombinovanje te grane nauke

sa drugima otkrilo mi je moguće rešenje. – Nikad dovoljno uopštavanja, Nikola! Obuzeti željom za detaljisanjem, žarko žudeći za beskrajno malim i sve manjim, patimo od manije analiziranja i živimo oka prikovanog za mikroskop. U polovini naših istraživanja trebalo bi da upotrebljavamo drugu jednu napravu, koja bi prikazivala skupove, neki instrument za optičku sintezu, sinoptičke naočari ili, ako ti se tako više dopada, megaloskop.

Predviđam da ću doći do kolosalnog otkrića ...

I kad čovek pomisli da bez Eme, budući da sam prezirao novac, ne bih dospeo tako visoko! Ljubav je rodila ambiciju, a ona, opet, slavu! ... Zbog toga, nećaće moj, umalo nisi dobio lik profesora Lerna. Da! Ona te voli tolikim žarom, dobričino moja, da sam pomišljao da uzmem tvoje obličje i budem voljen umesto tebe! Takva bi osveta možda bila najbolja ... i veoma duhovita ... Ali, još izvesno vreme potrebna mi je moja stara njuška; kasnije ćemo se pobrinuti da se otarasimo te starudije ... Zar nije tvoja očaravajuća spoljašnjost sačuvana i zar nije na mom raspolaganju?

Na te zajedljive reči zaplakah iz dubine duše. Moj ujak produži, izigravajući sažaljenje:

– Eh! Zloupotrebljavam tvoju srčanost, dragi moj bolesniče! Odmori se. Zadovoljenje radoznalosti doneće ti, nadam se, okrepljujući san.
– Ah! Zaboravio sam nešto da ti kažem: namoj se uzbuđivati što opažaš spoljni svet drukčije nego nekad. Sem hiljade novih stvari, sve će ti, sigurno, izgledati ravno kao na fotografiji, zato što većinu predmeta gledaš samo jednim okom u jedan mah. Stoga su, da se pogramo rečima, mnoge životinje dvostruki ćoravci. Njihov vid nije stereoskopski. Drukčije oči, drukčije viđenje; nova bubna opna, novi zvuci; i tako dalje. I među ljudima svako na svoj način percipira stvari. Navika nas uči, na primer, da neku boju treba zvati „crvena”, pa neka bude tako! Ali poneko od onih koji je zovu „crvena” dobija od nje utisak zelenog – što je čest slučaj – a neko drugi utisak žutozelenog ili tamnoplavog ... 'Ajde, laku noć!

Ne, moja radoznalost nije uopšte bila zadovoljena. Ali, bio sam svestan toga ne mogavši da odredim šta mi to moj ujak nije razjasnio; beskrajn jada ispunjavao me je tugom, a operacija dostojna Kirke ostavila me je svog prožetog etrom; obilje njegovih

para ometalo je sporazumevanje mozga čoveka i srca bika u meni samome.

XI – NA PAŠNJAKU

Tokom osam dana oporavljanja u laboratoriji bio sam negovan, ležao u miru i kljukan nekim drogama, te se moj bol izmenio: za očajanjem je usledila iznemoglost.

Svaki dremež ostavljao mi je utisak da sam sanjao tu nesreću. A važno je da napomenem da su me utisci pri buđenju podržavali u toj zabludi, koja bi se smesta raspršila. Poznato je, uostalom da ljudi u kojih je izvršena amputacija veoma mnogo pate, i da prenose svoj bol na krajnju periferiju presečenih nerava, što će reći na ud koji više ne poseduju, i zato misle da je još uvek očuvan. Boli ih odsečena ruka ili noga. Kad se pomisli da mi je bilo amputirano čitavo telo, može se shvatiti da sam osećao bol u svim njegovim delovima, u mojim dalekim rukama, u mojim ljudskim nogama, i da mi je taj bol gotovo očigledno dokazivao da posedujem ono čega sam bio lišen.

Taj je fenomen postajao sve slabiji i na kraju je iščezao.

Tuga je sporije čilela. Oni koji su zabavljali druge pričanjem sličnih farsa – Homer, Ovidije, Apulej, Pero – nisu znali kakve bi tragedije bile njihove fikcije da su se ostvarile. Kakva je drama, u suštini, Lukijanov „Magarac“! Kakvo je mučenje za mene bila ta sedmica dijete i prinudne neaktivnosti!

Mrtav za ljudski rod, bez hrabrosti sam iščekivao muke vivisekcije ili brzu starost koje bi okončale sve ... pre no što prođe pet godina! ...

Uprkos mojoj tuzi, ozdravih. Pošto je Lern to konstatovao, ćušnuše me na pašnjak.

Evropa, Ator i Jo dokaskaše do mene. Ma koliko me bio stid zbog toga, iskrenost me prisiljava da kažem da sam u njima otkrio neslućemu ljupkost. One me ljubazno okružiše i, uprkos svim naporima moje duše da to suzbijem, neki svemoćni instikt – nesumnjivo svojstven mojoj kičmenoj moždini! – izaziva strast u meni. Ali junice strugnuše, možda začuđene što nisu dobile odgovor na nekom tajanstvenom jeziku, ili, pak, zaplašene nekim predosećanjem.

Nisam uspeo da ih pripitomim ni posle mnogo dana – mnogo dana i sveg čovečjeg lukavstva koje sam upotrebio u tu svrhu. Konačno sam im nametnuo svoju vlast grubim navaljivanjem. – Taj bi incident dao povoda za filozofsko razmišljanje i siguno bih se prepustio

prijatnosti razglabanja kad takvi detalji ne bi veličanstveno, ali neumesno narušavali tok mog izlaganja.

Zasad, ožalošćen dočekom triju rogatih dama i žudeći za njihovim društvom i slabašnim žarom i klecavim oduševljenjem, stadoh pitomo da pasem travu na livadi.

Time je počeo jedan krajnje zanimljiv period: period mojih opažanja u vezi s mojim novim stanjem. Ona su me toliko obuzela da sam uspeo da posmatram svoje telo bika kao postaju izgnanstva, naravno, ali postaju koja je neispitana i puna iznenađenja sa koje će me možda izvući slučaj. Jer – dovoljno je da neko mesto ne bude neprijatno pa da se uplašimo opasnosti da ćemo odatle biti izgnani.

Sve dok je trajala ta usaglašenost mog ljudskog duha sa životinjskim organima bejah stvano prilično srećan.

U stvari, otkrivao mi se jedan potpuno novi svet, naglo, kroz ukus bilja koje sam pasao. Kao što su mi oči i uši, i gubica, slali u mozak neopisive vidne, slušne i ukusne predstave, i moj jezik sa čudnim bradavičicama pribavljao mi je veoma originalne gustativne senzacije. Lekovito bilje ima bezbroj raznoraznih ukusa o kojima čoveče nepce nema ni pojma. Kuhinja nekog ganstronoma, uz sijaset marifetluka, ne bi mogla da mi pruži ona zadovoljstva koja nalazi jedam bik na svakoj stopi pašnjaka. Nisam mogao da ne upoređujem ukus krmiva s ukusom hrane koju sam nekada jeo. Veća je razlika između lucerke i obične deteline nego između prženog lista i srnećeg buta u lovačkom sosu. Svi mogući začini daju poseban ukus biljkama kad su posredi usta biljoždera: ljutić je pomalo bljutav, čakalj ljutkast, ali ništa nije ravno mirišljivom i raznovrsnom senu ... Pašnjaci su stalno postavljene svečane trpeze na kojima neprekidna glad zadržava njihove zvanice, sladokusce.

Voda sa pojila menjala je ukus zavisno od doba dana i vremena; bila je pokatkad kiselkasta, pokatkad slana ili slatka, pitka ujutru, gusta kao sirup uveče. Ne mogu da opišem uživanje koje sam osećao pijući je, i verujem da su pokojni Olimpijci osvetoljubivim i podrugljivim testamentom ostavili ljudima samo smeh, a životinjama su podarili to preimućstvo da jedu ambroziju u travi sa ledina i da piju nektar na svim izvorima.

Upoznadoh uživanje u preživanju, i shvatih usredsređenost ozbiljnih degustatora koju pokazuju volovi za vreme rada svoja četiri želuca,

dok čitava jedna pastoralna simfonija ispunjava njihove nozdrve poljskim mirisima.

Oprobavajući svoja čula i ispitujući svoje mogućnosti stekao sam čudne utiske ... Najlepša sećanja dugujem svojoj gubici, centru za dodir, nepogrešivom i prefinjenom kamenu kušnje kad je posredi dobro, odnosno loše zrnevlje; ona je najavljivala neprijatelja, vodila me i savetovala, bila je neka vrsta autoritativne i dogmatične savesti, proročanstva sažetog u jednom *da* ili *ne*, koje nikada ne greši i koje uvek treba poslušati. Možda je i Jupiter, pošto je uzeo obličje bika zbog princeze Evrope, bio više očaran svojom gubicom nego čitavom tom prilično neukusnom otmicom ...

Uostalom, pametno sam učinio što sam te opaske načinio bez okolišenja, jer me ubrzo zatim moje slabašno zdravlje otrže od spokojstva neophodnog za bistro razmišljanje, kao i od želje da produžim sa razglabanjem. Napadoše me migrene, reumatizam, zaboše me zubi – čitav niz nedaća svojstvenih građanima XX veka. Omršavih. Skoliše me crne misli. Prvo je njihov uzrok bio prevladavanje duše nad telom, koje je nagovestio moj ujak, a zatim se odigraše dve stvari zbog kojih se moja slabost smesta pogorša:

Posle besvesnog stanja – koje je bilo izazvano, pretpostavljam, bolešću koja se nadovezala na preveliki pretrpljeni strah – pojavi se Ema. Bez uzbuđenja spazio sam je prvo na prozorima njene sobe, a zatim na onima u prizemlju, pa onda napolju. Izlazila je svakog dana oslonjena na služavkinu ruku i šetala parkom, izbegavajući laboratoriju u kojoj su Lern i njegovi pamoćnici neumorno radili. Očekivao sam manje zategnute crte lica, manje crvene kapke.

Karačala je lagano, bleđa, ukočena pogleda, izlažući suncu kao mesečina blede lice i oči otvorene kao u *noć*. Izgledala je patetično poput udovice i pokazivala prilično uzvišeni revolt svoje, u crninu zavijene, ljubavi i žar svoga kajanja. Znači, volela me je, i pošto me više nije viđala, smatrala je da sam doživeo Klocovu sudbinu, ne Mak-Belovu – koja joj je, uostalom, bila nepoznata! – Za nju sam bio ili mrtav ili pabegao. Istina joj je izmicala!

Svakog dana sam sve pobožnije pratio njen prolazak onoliko dugo koliko sam mogao. Odvojen od nje mrežam i bodljikavom žicom, pokušavao sam da se izrazim mimikom i rečima. Ali, Ema se užasavala bika, njegovog poskakivanja i mukanja. Ništa nije shvatala

– kao što ni kroz kujino ponašanje nije shvatala Donifana. – Pokatkad, kada bi, pokušavajući da načinim neki suviše ljudski pokret, moje telo četvoronošca izgubilo ravnotežu, mlada žena se zabavljala ...

I ja uhvatih sebe kako posrćem da bih je video kako se smeje ...

I tako je ljubav, malo-pomalo, ponovo stekla svoja mučiteljska prava.

Nije se ona mogla vratiti bez pratnje ljubomore. A to takođe ubrza napredovanje moje malaksalosti.

Bila je to ona, ali ju je izazivao čudan neki osećaj ...

Između pašnjaka i jezera nalazio se onaj heksagonalni paviljon, ona kućica za uživanje: bivši div Brijare. Lern je, na moju žalost, u nju smestio moje nekadašnje telo. Video sam kako su pomoćnici odneli tamo nešto nameštaja i kako su zatim doveli biće ... Od tog dana ono je bilo tamo, čela priljubljenog uz prozor, i blesavo me posmatralo.

Kosa mu je bujala, brada rasla. Pošto je postao blesast i bucmašt, odelo je pucalo na njegovoj spodobi. Njegove oči – bademaste oči, na koje sam bio toliko ponosan – zaokrugliše se kao u vola. Čovek sa mozgom bika polako je dobijao izraz koji sam bio zapazio u Donifana, ali još više životinjski i manje dobroćudan. Moje jedno telo sačuvalo je običaj da izvodi izvesne pokrete na koje se bilo naviklo: jedan tik koji nisam bio mogao da savladam izazivao je povremeno sleganje ramenima, tako da je izgledalo da mi se jedna kreatura podsmeva stojeći na prozoru paviljona. Često je vikao u suton – moj lepi bariton cepao se u dugom diskordantnom vikanju, u zovu gorile. U laboratoriji je Mak-Bel urlikao iz svog grla bolesnog psa, a pošto sam i ja osećao neodoljivu potrebu da jadikujem, iz fonvalske kotline odjekivao je monstrozni trio.

Ema primeti da u paviljonu neko živi.

Toga dana su se ona i Barb šetale duž pašnjaka. Pratio sam ih, kao i obično, do jednog šumarka kroz koji prolazi put, i iščekivao sam da izađu iz toga tunela u kome su gukali galubovi.

One izađaše otuda, ali se smesta zaustaviše.

Ema se beše preobrazila. Dobila je onaj uzbuđeni izraz koji sam poznavao: raširenih nosnica, treperavih i poluzatvorenih kapaka,

uzburkanih grudi. Stegla je Barb za mišicu.

– Nikola! – pramrmlja – Nikola! ...

– Šta rekoste? – učini služavka.

– Tamo! tamo! ... Ma zar ne vidiš ništa! ...

I dok se u žbunju osipalo prigušeno smejanje grlica, Ema pokaza Barbi biće u paviljonu, iza rešetaka.

Pošto se uverila da je ne vide iz laboratorije, Ema načini nekoliko znakova, posla nekoliko poljubaca ... Biće je imalo odlične razloge da ništa od toga ne shvati. Buljilo je svojim okruglim očima, klembesilo usne, i pravilo od moje spoljašnjosti tipičnog, savršenog kretena.

– Lud! – izusti Ema. – I on! Lern mi ga je vratio ludog kao i Malk-Bela! ...

I dobra devojka zajeca iz dubine duše, a ja osetih kako bes narasta u meni.

– Nipošto – posavetova je služavka – nipošto se ne usuđujte da se približite kućici: vidi se sa svih strana!

Ema strese svoje lepe kovrdže, obrisa suze i, legavši na travu, opružena na trbuhu kao sfinga, glave oslonjene na ruke, izvijenih krsta, dugo je s ljubavlju posmatrala to telo mladog mužjaka iz kojeg je crpla uživanje svoga tela. Benavko se, izgleda, zainteresova za tu pozu više no za ranije postupke.

Takva scena prevazilazila je granice grotesnog i užasnog. Ta žana zaljubljena u moje obličje u kome više nisam bio! Ta žena, koju sam obožavao, zaljubljena u životinju! Kako to prihvatiti mirne duše? ... A znao sam, zahvaljujući Mak-Belovoj istoriji, da Emina strast ne uzmiče pred ludilom i da će joj se moje nekadašnje telo, koje je postalo snažnije, još više sviđati! ...

Moj bes provali. Beše to prvi put da sam osetio kako mnome vlada moje snažno telo. Lud od besa, dahćući, frkćući, sav zapenušen, stadoh da trčim livadom u svim pravcima, da kopam zemlju, kopitama i rogovima, u izbezumljenoj želji da ubijem bilo koga.

U tom trenutku mržnja je otrovala moju maštu, divlja mržnja prema tom protivprirodnom bukvanu, prema glupom Minotauru koji je od Broselijande načinio nakaradni Krit svojim šumskim labirintom! ... Omrznuh to telo koje su mi ukrali, to sam ljubomoran na njega, i dok smo je Jupiter-Ja i Ja-Jupiter posmatrali, oboje obuzeti nostalgijom

za telima koja smo napustili, ponovo me obuze bes. Jurcao sam tamo-ovamo, mučući kao na koridi, dignuta repa, zapenušane gubice, spuštenog čela, spreman na ubistvo i žudeći za njim kao što se u proleće žudi za zagrljajem. Krave su se sklanjale kako su najbolje znale; sve životinje u dvorištu uplašile su se pobesnelog bika; jednoga dana Lern, koji je tuda prolazio, pobeže koliko ga noge nose.

Život mi postade mučenje. Bio sam iscrpao sve zadovoljstvo posmatranja, i moje novo boravište donosilo mi je samo neugodnosti i zlovolju. Neprekidno sam slabio. Hrana je izgubila ukus, izvorska voda postade bljutava, a društvo junica mrsko. Nasuprot tome, nametnuše mi se stare želje u vidu morbidnih prohteva: da jedem meso i da ... pušim! ... Prekrasno, zar ne? Ali druga razmišljanja nisu me baš nagonila na smeh. Zbog straha od laboratorije, uzdrhtao bih svaki put kad bi neki od pomoćnika prilazio pašnjaku, i strepnja da će me svezati tokom noći sprečavala me je da spavam.

Nije to bilo sve. Bio sam ubeđen da će moj mozak u lobanji preživara poludeti. To će prouzrokovati napadi nesavladljivog besa. Oni su bivali sve češći. A Emino ponašanje nije ih nimalo proređivalo.

U stvari, lepa šetačica istrajno se šunjala oko kućice, a na Minotaurovom licu ocrtavala se pohota.

– Istinu rečeno, u tim trenucima imao je izgled kompletnog čoveka; toliko nas požuda izjednačava sa životinjama! ... Ema je sa zadovoljstvom posmatrala to svirepo lice čija se nijedna crta nije micala, na kome su oči sijale kao žeravice iznad zažarenih jagodica, to gnusno lice koje sam već ranije primetio u pravih ljudi obuzetih razvratnim mislima, i koje bi uvek izazivalo isti drhtaj i u najrazboritije devdice ... Zar može biti da je lik ljubavi to lice požudnog ubice! Kako se čuditi što tolike ljubavnice sklapaju oči pod poljupcima svoga idola?

Ema je, dakle, posmatrala sa zadovoljstvom tu gadnu fizionomiju i nije opazila Lerna kako je vreba i smeje se njemoj zabludi.

Smejao se, ali kao filozof, da ne bi plakao. Moj je ujak očigledno patio. Izgleda da je shvatio da ga Ema nikad neće voleti, i profesor je teško primio svoj deo razočarenja. Stario je i ubijao se radeći.

Na terasu laboratorije i na krov zamka postavili su neke mašine. Veoma me je interesovala njihova namena. Bile su načičkane karakterističnim antenama i, kako je zvonjava neprekidno odjekivala u ta dva zdanja, moje je mišljenje bilo da su ih pretvorili u telegrafsku i telefonsku stanicu.

Jednoga dana Lern pusti na jezero neki brodić topiljer. Upravljaio je njime s obale nekim aparatom koji je takođe imao antene. Telemehanika. Bilo je izvesno da profesor proučava komuniciranje na daljinu bez posredstva veza. Nova metoda za zamenu ličnosti? Vrlo verovatno.

Prestadoh da se interesujem za to. Srećan ishod mojih patnji činio mi se sada nemogućim čudom; neću, znači, upoznati ni buduće otkriće niti sve tajne koje su skrivale prošlost mog ujaka i njegovih drugara.

Ipak sam razmišljanjem o tim misterijama zavaravao svoju nemirodno prožetu noćnu nesanicu i dnevnu dokolicu. Ali, ništa nisam mogao da dokonam. Može biti, uostalom, da mi je duh otromio jer nije bio sposoban da zapamti, među svakodnevnim događajima o kojima pričam, neke kojima je izvesna Lernova tajnovitost davala kapitalno značenje; da sam mogao razborito da ih preispitam, stekao bih izvesnu nadu na oslobođenje.

Do njega je ipak došlo oko polovine septembra, iako na to nisam računao. Evo šta se dogodilo.

Od pre izvesnog vremena uspostavio se platonski odnos između Minotaura i Eme. Oni su uživali u sve većem zanosu posmatrajući se izdaleka.

Čudovište, koje se priviklo na moje telo, gestikuliralo je. Njegova pantomima bila je lascivna i majmunska.

Što se tiče Eme, njena se taktika sastojala u tome da ostane zaklonjena šumicom. Tu, nevidljiva za sve sem za tog gadnog zvekana koji je parodirao moju ulogu kao bedni pajac, ona je potpuno slobodno mogla da upražnjava parenje putem pogleda, da šalje poljupce ružičastim vrhovima svojim belih prstiju kao sa mekog ljupkog i fiktivnog katapultu i da se zaklinje na ljubav pokretima i prenemaganjem, kao što čine balarine. Neću da dopustim da je dobacivala druge izjave i druge zakletve... Pa ipak, zar bi to bilo dovoljno da izazove pohotu u životinje? ...

Da. Ta se gadost odigrala.

Jadnoga popodneva, dok sam se trudio da nazrem svoju prijateljicu kroz žbunje iz kojeg je ona mamila lažnog Nikolu, razleže se prasak i stropoštavanje razbijenog stakla. Minotaur, čije je strpljenje prevršilo, provalio je kroz prozor paviljona. Ne vodeći nimalo računa o mom jadnom fizičkom biću, on joj pritrča, sav isečen, izranavljen, izubijan, obliven krvlju, ričući da čoveka strah spopadne.

Učini mi se da je Ema kriknula i pokušala da se skloni. Ali, biće je već iščezlo u šumici.

Začuh tada iza sebe bat trčećih koraka. Na buku koju su izazivala razbijena stakla Lern i njegovi pomoćnici izašli su iz laboratorije; videli su kako je Minotaur pobjegao i potrčali u fatalnu šumicu. Na nesreću, pomoćnici su zazirali od moje blizine, te su se zadržali zaobilazeći pašnjak da bi izbegli susret sa mnom. Lern, neustrašiv, potričao je prečicom, preskočio gvozdenu ogradu, i pohitao u sredinu ograđenog prostora, redengota iskidanog bodljikavom žicoim. Avaj! Bio je star i spor... Svi će stići pošto se Stvar odigra... Grozno! Grozno!

Ne! Do toga neće doći!

Bacih se na slabašnu ogradu, grunuh u nju, slomih je uprkos gvozdenim šiljcima koji su mi kidali kožu; provalih jednim skokom zid od lišća ...

Slika koja mi se ukazala zasluživala je zapanjenost.

Sunce je kroz svod od lišća šaralo svetlom šumsko rastinje. Na ivici nešto ulegnutog puta spazih oprućenu Emu, bledu i zgrčenu, zavodljivo zadgnutog kitnjastog rublja. Sladostrasno je ječala, a njeno promuklo, mačje cviljenje bilo mi je isuviše dobro poznato da bih se i za trenutak dvoumio u vezi sa njegovom prirodom. Pred njom, uspravljeno i još smušenije no obično, gnusno stvorenje nije skrivalo ruglo svoje utažene i sada bezopasne muškosti.

Nisam imao kad da posmatram taj prizor. Između mene i njega blesnuše sve ponoćne zvezde. Opi me kolanje krvi. Nesavladljiv bes baci me na tu crvenu maramu, rogovima napred. Grunuh u nešto što pade, stadoh da ga gnječim sa svoja četiri kopita, i nagnut nad svoju žrtvu, gazio sam je, gazio, gazio ...

Odjednom moj ujak zadihano povika:

– Ej, prijatelju moj, ubijaš samoga sebe! ...

Mog ludila nestade. Zvezde zgasnuše. Sve se ponovo pojavi.

Lepa devojka, izašavši iz svoje bludne kome, treptala je ništa ne shvatajući. Pomoćnici su pazili na mene, svaki iza jednog drveta, a Lern, nagnut nad moje nekadašnje nepomično i izmrcvareno telo, podiže njegovu glavu na kojoj je tekla krv iz jedne velike rupe.

Ja sam – ja! – počinio tu preispoljnu glupost, uništio i upropastio samoga sebe! ...

Profesor, pošto je sa svih strana opipao ranjenika, postavi dijagnozu:

– Jedna ruka iščašena; tri rebra slomljena; fraktura ključnjače i leve cevanice; to se da namestiti. Ali udarac rogom u glavu, to je ozbiljnije ... Hm! Mozak je pretvoren u kašu. Gotovo je s njim. Ništa ga ne može izvući. Za pola časa: *finita la commedia!*

Moradoh da se oslonim na neko drvo da se ne bih srušio. I tako će moje telo, moja domovina nad domovinom, umreti! Gotovo je ... Zauvek prognan iz mog upropašćenog prebivališta, uništio sam osnovni uslov za svoje izbavljenje ... Gotovo je. Ni sam Lern nije tu ništa mogao, priznao je to ... Pola časa! ... Mozak pretvoren u kašu! ... Ali, ... ali ... taj mozak ... Mogao je ...

Naprotiv, mogao je sve!

Prbližih mu se. Staviću na kocku svoju najveću šansu.

Moj ujak, okrenut prema mladoj ženi, tužno joj je govorio:

– Koliko mora da ti je drag kad ga još voliš i u takvom stanju! ... Jadna moja Ema! Mora da sam veoma neprijatan kad mi pretpostavljaš takve ruševine!

Ema je plakala zarivši lice u šake.

– Koliko mora da ga voli – ponovi Lern pogledajući čas grešnicu, čas umirućeg, čas mene – koliko mora da ga voli! ...

Nekoliko trenutaka pre toga počeo sam da poskakujem i da pokušavam zvucima da izrazim svoju misao. Moj ujak išao je za svojim mislima. Zapažajući samo da njegovo natušteno čelo sigurno skriva neki uzburkani sukob interesa i strasti, nad kojim se nadvija pretnja koju može da otkloni, ja udvojih svoje preklinjanje.

– Da, shvatam tvoju želju, Nikola – učini moj ujak. Rado bih vratio svoj mozak tvom nekadašnjem obličju, što bi ga spaslo, jer si izbacio iz upotrebe Jupiterov! ... Pa dobro, neka bude tako!

– Spasite ga! spasite ga! – preklinjala je neverna ljubavnica koja je shvatila samo tu reč. – Spasite ga! Zaklinjem se, Frederiče, zaklinjem vam se da ga nikad više neću pogledati! ...

– Dosta! – reče Lern. – Naprotiv, treba da ga voliš iz sve snage. Neću više da ti nanosim bol. Čemu se boriti protiv svoje sudbine?

On pozva pomoćnike i izdade im nekoliko kratkih naređenja. Karl i Vilhelm dočepaše Minotaura koji je hroptao. Johan je već pošao trčeći ispred njih.

– Schnell! Schnell! – govorio je profesor, i dodao: – Brzo, Nikola, pođi za nama!

Poslušah, kolebajući se između radosti što ću ponovo steći svoje telo i bojazni da ono ne umre pre operacije.

Operacija je u potpunosti uspela.

Međutim, pošto nisu mogle da budu provedene mere koje prethode anesteziji – zbog hitnosti – proživih pod etrom jedan poučan, ali bolan san.

Sanjao sam. Lern mi je, iz šale, umesto da mi vrati moj izgled, dao Emin. Kakvo je čistilište bilo to očaravajuće obličje! Žalio sam za bikovim. Moju su dušu u njemu spopali nervozni prohtevi i siloviti instinkti, koji su ga mučili. Prirodna želja, jača od volje, upravljala je mojim postupcima, i osećao sam da se moj muški duh tome opire sasvim mlako. Naravno, imao sam posla sa jednim izuzetnim temperamentom čija je hronična bolest bila ljubav, ali ipak, ako se uzme u obzir uobičajeno ponašanje muškarca i moć Venere kod tolikih žena, koliko bi od vas, braćo moja, kada biste promenili pol a sačuvali svoj mozak, bili čestite devojke, a ne drolje?

Može biti, uostalom, da je etar bio loš profesor ginekologije i da me je moj san prevario. Jer, bio je to samo varavi košmar. Potrajao je možda samo četvrtinu sekunde – vreme potrebno da se oseti neki zubac testere ili rez loše postavljenog skalpela.

Suton ispuni perionicu rumenim polumrakom. Kada spustih pogled, opazih vrhove svojih brkova.

Beše to uskrснуće Nikole Vermona.

A takođe i Jupiterov kraj. U dnu sale komadali su tu crnu masu u kojoj sam boravio. Na dvorištu se gomila pasa već otima oko prve parčadi koju im Johan baca ...

Osećam bol u svojoj slomljenoj nozi ... i u ključnjači! ... Vratio sam se u taj oklop bola.

Lern bdi nada mnom. Veseo je. Ili će bar to biti. Nije li mu savest mirna? Nije li iskupio svoje grehove prema meni? Kako bih mogao i dalje da se ljutim na njega? ... Čini mi se da mu čak dugujem izvesnu zahvalnost ...

Toliko je istina kad se kaže da ništa ne liči u toj meri na dobročinstvo kao voljno ispravljenje nekog nedela ...

XII – LERN MENJA ORUŽJE

Dak sam bio pod crnim runom bika, zakleo sam se sebi da ću, ako mi ikada bude vraćeno moje nekadašnje obličje, smesta pobeći, s Emom ili bez nje. Pa ipak, jesen je odmicala a ja nisam bio napustio Fonval.

Bilo je to zato što su sa mnom postupali sasvim drukčije nego ranije.

Pre svega, svojim vremenom raspolagao sam po svom ćefu. Prvo za šta sam iskoristio tu slobodu bilo je da odem do kosturnice na proplanku i da uništim svaki trag moje posete. Neki blagonakloni bog nije dozvolio da iko tamo ode za vreme mog bikoličkog stanja na livadi niti da neki od pomoćnika opazi da je grobnica oskvrnuta. Ili su ukopavali životinje na drugom mestu, ili je moj ujak vivisecirao sam sitne životinjice, od kojih, pošto bi bile bačene psima, nije ostajalo ništa, ili su eksperimenti *in anima vivi* bili potpuno napušteni.

(Da uzgred pomenem, tog dana sam ustanovio jednu pojedinost koja mi skide sa srca golem teret. Bojao sam se da duša nesrećnog Kloca nije zatočena u neku brižljivo skrivenu životinju. Ali njegovi posmrtni ostaci – mada su veličanstveno podsećali na neku badlerovsku poemu – pobili su to moje mišljenje. Mozak mrtvaca, na dnu rane, imao je mnogobrojne i duboke vijuge, još vidljive. Njihov broj i njihova dubina, koji su svedočili o ljudskom poreklu, dokazivali su da je posredi čisto i jednostavno ubistvo, hvala nebesima!)

Elem, uživao sam potpunu nezavisnost.

Zatim, Lern je pokazao osećajnost i kajanje dok je bdeo nada mnom tokom dana koje sam proveo u postelji – Oh! nije to bio negdašnji Lern, veseli drugar moje tetke Lidivine! Ali to ipak nije bio

okrutni i krvoločni domaćin koji me je dočekaao onako kako se obično izbacuje iz kuće.

Kad je video da sam stao na noge, moj ujak pozva Emu i u mom prisustvu joj reče da sam izlečen od prolazne imbecilnosti i da može da me voli.

– Što se mene tiče – nastavi on – Odustajem od izvesnog gimnasticiranja koje više ne odgovara mojim godinama. Ema, odsad ćeš imati svoju sobu, pored moje; onu u kojoj držiš svoje drangulije. Od vas tražim samo da me ne napustite. Samoća u kojoj bih se naglo obreo povećala bi patnju koju ćete lako shvatiti i koju ćete oboje lako oprostiti. Ta će patnja proći; rad će je brzo odagnati ... Ne uzbuđuj se, kćeri moja, najveći deo bogatstva koje ću steći svojim pronalaskom biće tebi namenjen. Ništa se ne menja u vezi s tim; ni Nikola neće biti isključen iz testamenta zato što je bio u tvojoj postelji – volite se u miru!

Pošto je to izgovorio, profesor odjuri svojim električnim uređajima.

Ema se ničemu nije čudila. Poverljiva i naivna, ona je tapšući rukama dočekala tiradu mog ujaka. – Ja, pak, budući da sam znao da je on komedijant, mogao sam sebi reći da se pravi dobar ne bi li me zadržao pored sebe, ili da strahuje od onoga što mogu otkriti, ili da kuje neki novi plan. Ali, dve operacije dostojne Kirke malo su mi pomutile pamćenje i rezonovanje. „Zašto“ – rekoh samom sebi – „zašto da sumnjam u tog čoveka koji me je svojom dobrom voljom izvukao iz najmračnije prošlosti? On će istrajati na dobrom putu! Sve je najbolje što može biti!”

I tako započe prijatan, amoralan život: ovde život pun ljubavi i sloge, a tamo rad i prividno odricanje. Svako je sa svoje strane bio diskretan: Ema i ja u našim izlivima ljubavi, a moj ujak u svojoj tuzi.

Kad čovek pogleda uposlen i porodični profesorov izgled, zar bi mogao poverovati u njegove žrtve, stupicu koju mu je postavio, u to da je Kloc ubijen i da Neli-Mak-Bel ne prestaje da urliče put oblaka i zvezda tu groznu patnju koju sam i sam pretrpeo?

Jer – ona je još uvek bila tu! Zbunjivalo me je što Lern produžava s kažnjavanjem jedne greške koja mu je sada morala izgledati mnogo blaža, sada kad mu Ema nije više bila prirasla za srce.

Odlučih da poverim svoje iznenađenje mom ujaku.

– Nikola – odgovorio mi je on – stavio si prst u moju rakranu. Ali, šta da radim? ... Da bi se u vezi s tom avanturom uspostavio normalan red stvari, neophodno je da se Mak-Belovo telo vrati ovamo ... Kakvu strategiju upotrebiti da bi nam ga njegov otac poslao? ... Pokušaj nešto da iznađeš. Pomozi mi. Obećavam ti da ću bez odlaganja poduzeti potrebne mere čim jedan od nas nađe rešenje.

Taj je odgovor raspršio i poslednja moja predubeđenja. Ne upitah se zbog čega se Lern tako promenio, u potpunosti, i zašto se s dana u dan menja. Po mom mišljenju, profesor se konačno pokajao; budući da nije više posedavao svoje nekadašnje druge vrline, koje će se nesumnjivo ipak ponovo pojaviti jedna po jedna, činilo mi se da se ponovo pomalja njegova nekadašnja dobrotu, ravnopravna s tim znanjem koje ga nikad nije ostavljalo na cedilu, a očigledna kao i ono.

A Lernovo znanje bilo je gotovo bezgranično. U to sam se svakog dana uveravao. Ponovo smo počeli s našim šetnjama, i on je to koristio da bi s poznavanjem stvari govorio o svemu na što smo nailazili. Iz jednog cveta rađala se čitava botanika; entomologija se razvijala povodom jedne bubice, kap kiše izlivala je na moje oduševljenje potop hemije; do ivice šume tako bih, kroz Lernova usta, saslušao predavanja čitavog učenog skupa profesora.

Ali upravo tu, na međi šume i polja, tu ga je trebalo videti. Pošto bismo prošli pored poslednjeg drveta, on bi se zaustavljao – neumitno – peo se na jedan kamen međaš, i počinjao raspravu okrenut poljani i nebu. On ih je opisivao tako oštromno da bi, slušajući ga, čovek poverovao da vidi kako se priroda razjašnjava i otvara do dubina Zemlje i do kraja beskonačnosti. Njegove su reči znale isto tako da raskole brežuljke ne bi li ogolele slojeve zemljišta, kao i da približe nevidljive planete da bi bolje govorile o njima. One su umele da analiziraju vodenu paru iz oblaka i da otkriju poreklo lahora, da evociraju preistorijske pejzaže, a isto tako i da proriču budućnost ovoga kraja za sto godina unapred. Istraživao je umom i očima tu ogromnu panoramu, od slamčice tu, pored nas, do neodređenog horizonta koji je daljina prelivala plavetnilom. Jednom rečju, svaka je stvar bila definisana, sa svake je skinut veo, objašnjena je jednim komentarem; a kako je pravio široke pokrete u

svim pravcima, da bi ukazao čas na neku reku, čas na neki zvonik, izgledalo je kao da se raspon njegovih ruku povećava u vidu zrakova i da baca na zemlju svetlo farova.

Povratak u Fonval obično je imao manje naučnu boju. Moj je ujak produžavao u sebi s umovanjem koje je smatrao, pretpostavljam, suviše apstraktnim za moju inteligenciju, i pevuckao je uz put svoj omiljeni refren, koji je sigurno poticao od njegovih pomoćnika: „Rum fil dum, fil dum”.

Zatim, čim bismo se vratili, on bi žurno odlazio u laboratoriju ili u staklenu baštu.

Te šetnje su se smenjivale sa vožnjama automobilom. Tada bi mog ujaka hvatala druga fiks-ideja. On je svrstavao moje vozilo na određeno mesto među životinjskim kategorijama, prikazivao životinje današnjice, jučerašnjice i sutrašnjice, među kojima bi automobil bez ikakve sumnje mogao da zauzme mesto. I pridika bi se završavala razneženim penegirikom nad mojih osamdeset konja.

Poželeo je, da nauči da rukuje mašinom. Beše to lak posao. Sa tri lekcije postao je pravi majstor. Sada me je uvok on vozio, i ja se zbog toga nisam žalio, moje su se oči veoma zamarale pri napetoj vožnji posle dvostrukog presecanja i dva uzastopna spajanja vidnih živaca. Moje levo uho nije više bilo onako osetljivo kao pre. Ali, nisam smeo to da poverim Lenu iz straha da kajanje, koje sam zapazio u njega, ne postane još veće.

Tokom jednog od tih sportskih pohoda desilo se da sam, dok sam prao kola – to sam morao sam da radim – našao, između naslona i jastuka na Lenuvom sedištu, jedan mali notes koji je ispao iz njegovog džepa. Stavih ga u svoj, s namerom da mu ga vratim.

Međutim, kako me je koprkala radoznalost, kada sam došao u svoju sobu ne sretnuvši profesora, stadoh da proučavam tu beležnicu koju sam našao.

Bio je to podsetnik krcat zabeleškama i na crtežima skiciranim olovkom na brzinu. Ličio je na istorijat nekih proučavanja vođen iz dana u dan, na laboratorijski dnevnik. Za mene ti crteži nisu imali nikakvo značenje. Tekst je bio napisan na nemačkom – pretežno – i francuskom, a reči su, izgleda, uzimane iz jednog i drugog jezika zavisno od inspiracije. Sve to zajedno nije mi govorilo ništa. Pa ipak,

jučerašnjim datumom bio je zapisano nešto manje zbrkano, a činilo mi se da je to rezime prethodnih strana; smisao više francuskih reči koje su se mogle izvući iz teksta probudi u meni u isti mah neizlečivog detektiva i novorođenog lingvistu. Evo tih imenica, međusobno povezanih nemačkim rečima: *Transmisija ... misao ... elektricitet ... mozgovi ... baterije ...*

Uz pomoć rečnika koji sam digao iz sobe mog ujaka dešifrovao sam ovaj kvazi-kriptogram, u kome su se na svu sreću, isti izrazi često ponavljali. Evo prevoda. Dajem ga onakvog kakav je, nevičan tom poslu, a prisiljen da što je moguće pre vratim beležnicu.

ZAKLJUČAK NA DAN 30-OG

Cilj kome se teži: zamena ličnosti *bez* zamene mozgova.

Baza istraživanja: prethodni ogledi dokazali su da svako telo poseduje dušu. Jer, duša i život su nedeljivi, i svi organizmi u periodu između rođenja i smrti poseduju više ili manje razvijenu dušu zavisno od toga da li su i sami više ili manje organizovani. I tako, od čoveka do mahovine preko polipa – svako živo biće ima sopstvenu dušu. (Zar biljke ne spavaju, ne dišu, ne vare? – zašto ne bi i mislile?)

To dokazuje da duša postoji i tamo gde nema mozga.

Elem, duša i mozak ne zavise jedno od drugog.

Prema tome, mora biti da se duše mogu međusobno zamenjivati bez zamene mozgova.

EKSPERIMENTI SA TRANSMISIJOM

Misao je elektricitet čije su baterije naši mozgovi (ili akumulatori – još ne znam; ali, izvesno je da se transmisija mentalnog fluida odigrava na način analogan onom kojim se prenosi električni fluid).

Eksperiment od 4 dokazuje da se misao prenosi pomoću provodnika.

Onaj pod 10 dokazuje da se ona prenosi bez provadnika, talasima etra.

Ogledi koji slede pokazuju defektnu tačku, koja se sastoj i u sledećem:

Duša koja se prebaci u neki organizam bez njegovog znanja pritiskuje, da tako kažemo, dušu koja se već u njemu nalazi, a nije u stanju da je odagna; duša koja se prebacuje, međutim, otrgnuta od

tela i sama ostaje zadržana u svom organizmu nekom vrstom neobjašnjive *mentalne peteljke*, koju ništa do dana današnjeg nije uspeo da preseče.

Ako su dva bića srodna, uzajamna transmisija ne polazi za rukom iz istog razloga. Najveći deo dveju duša doista se smesti u organizmu svog partnera, ali nesnosna mentalna peteljka onemogućava svakoj od njih da u potpunosti napusti telo od koga ova želi da se odvoji.

Što je organizam primalac jednostavniji u odnosu na organizam davaoca, to lakše može da primi dušu u sud koji je ranije sadržao tako malo duše, i tim se više *smanjuje*, da tako kažemo, peteljka koja zadržava dušu u telu davaoca – ali ona i dalje postoji.

Pod 20, ušao sam svojom dušom u Johanovu unutrašnjost.

Pod 22, dao sam svoju dušu jednom mačku.

Pod 24, jednom jasenu.

Pristup je bio sve jednostavniji i jednostavniji, invazija sve potpunija, ali peteljka ostaje.

Mislio sam da bi eksperiment uspeo na lešu, jer tu nikakav fluid ne ispunjava posudu koju treba napuniti. Nisam bio razmislio o tome da je smrt inkompatibilna sa dušam, tom nerazdvojnomo družbenicom života kao takvog. Ništa nismo postigli, a osećanje je bilo grozno.

Teorijski, šta bi trebalo učiniti da se peteljka odstrani? Trebalo bi naći organizam primaoca koji uopšte nema dušu (da bi se u njemu mogla smestiti čitava sopstvena duša), a koji ipak nije mrtav; drugim rečima, *organizovano telo koje nikada nije živelo*. A to je nemoguće.

Elem, praktički, naši naponi moraju se usmeriti na odstranjivanje peteljke nekim zaobilaznim sredstvima koja nigde ne vidim.

Ipak, ne može se raći da eksperimenti iz tog perioda nisu dali zanimljive rezultate, jer smo došli do sledećih zaključaka:

1. Ljudski mozak se gotovo potpuno prazni u neku biljku.

2. Kad su posredi dva čoveika, *uz uzajamnu saglasnost*, prelaženje ličnosti odigrava se gotovo potpuno, izuzev peteljke, zahvaljujući kojoj duše postaju neka vrsta sestara, sijamskih mentaliteta.

3. Kad su posredi dva čoveika, *bez uzajamne saglasnosti*, sabijanje duše primaoca (pod pritiskom druge) izaziva, uprkos nesavršenosti postupka, delimičnu i trenutnu metamorfozu individue davaoca; ta je

metamorfoza veoma zanimljiva jer zadovoljava nešto od onoga za čime težim, a što ću upotpuniti ukoliko postignem cilj kome stremim.

On mi izgleda nedostižan.

Eto čemu su težila proučavanja koja mi je moj ujak s takvim žarom hvalio!

Teorija je izazvala zbunjenost. Morala me je zapanjiti. Bilo je u njoj okretanja spiritualizmu, veoma čudnog u materijaliste kao što je Lern, i nova doktrina se prezentirala u svetlu fantazmagorije zbog koje bi se iskolačile mnoge učene oči iza naočara, mnoge oči sa cvikerima i monoklima. Što se mene tiče, nisam smesta uočio sve ono što se treba diviti jer mi um baš nije bistar u to vreme. Nisam registrovao ni to da sam zahvaljujući svojoj spretnosti preveo jedan *Mene tekel fares*. Moja se pažnja usmerila na ove činjenice: da *organizovano biće koje nikad* nije živelo ne postoji i da, s druge strane, profesor sumnja da će moći da odstrani peteljku. Dakle, nije postigao uspeh. Posle njegovih nekadašnjih podviga, očekivao sam od njega sva maguća čuda, kome je jedno moglo zapanjiti: njegova nemoć.

Podoh da potražim mog ujaka da bih mu vratio beležnicu. Barb, koju sam sreo, čije su grudi pale na pozamašnu trbušinu, obavesti me da se on šeta parkom.

Nisam ga tamo našao. Ali, na obali jezera spazih Karla i Vilhelma koji su posmatrali nešto na površini vode. Ta dva prostaka izazivala su odvratnost u meni zbog toga što su im mozgovi zamenjeni; obično sam izbegavao njihovo prisustvo, ali ovoga dana prizor koji ih je zadržavao na obali privuče me blizu njih.

To nešto što su posmatrali skakalo je iz vode uz prskanje dijamantskih kapljica; bio je to šaran. On je skakao pokrećući peraja koja su zahvatala vazduh kao krila. Reklo bi se da je pokušavao da poleti ...

Nesrećnik! Zaista se trudio da to učini! Preda mnom je bila ona riba kojoj je Lern podario dušu kosa. Zarobljena ptica, žrtva u telu prekrivenom krljušti, sledeći davnašnje težnje svoje rase i umorna od gladi za plavetnilom, bacala se ka nedostižnom nebu. Na kraju, izvevši jedan očajnički skok, životinja pade na obalu premorenih peraja. Tada je Vilhelm zgrabi, i pomoćnici se udaljiše sa svojim ulovom. Pričali su zabavljajući se, kao stari neotesani mangupi;

zviždali su, podražavajući pesmu kosa, a zatim bi, nimalo nalik na smeh, iz njihovih grudi izlazilo njištanje; iako nisu bili svesni toga, mnogo im je bolje priličilo konjsko frktanje nego nebeska flauta.

Ostao sam, zamišljen, da posmatram jezero, taj tečni kavez u kome je ukleto čudovište preživelo mučnu žudnju za letom i tugovanje za gnezdnom ... tečni pokrivač, za trenutak poremećen besom njegovog skakanja, još nije ponovo postao nepokretan, a ono je već bilo mrtvo ... Njegovo će se mučenje završiti u tiganju ... Čime će se završiti mučenje drugih žrtava? Kako će skončati životinje koje su pobile? A Mak-Bel? ... Oh! Mak-Bel! ... Kako da ga izbavim? ...

Na smirenoj, umrtvljenoj vodi poslednja brazda širila se u krug, i bezdan nebeskog svoda ogledao se u njenom ponovo nastalom zrcalu. Severnjača je u njemu blistala sasvim iz daljine, na milione kilometara ... ali moglo se pomisliti da pliva na površini jezera. A cvetovi lokvanja, različitog oblika, – krugovi, polomeseci i polukrugovi – izgledali su kao odrazi meseca u svim njegovim sukcesivnim menama, koji će ostati tu, ulovljeni u tu vodu zamrznutu snom ...

„Mak-Bel!” – mislio sam i dalje – „Mak-Bel! ... Šta uraditi? ...“ U tom trenutku iz daljine odjeknu zvono na kapiji. – Neko u to doba! Neka poseta! Nama nikad niko ni je dolazio! ...

Vratih se u zamak ubrzanim korakom pitajući se prvi put šta bi se dogodilo sa Nlikolom Vermonom kada bi pravda stavila svoju šapu na Fonval.

Skriven iza zida zamka, gvirnuh jednim okom.

Lern je stajao pored kapije i čitao neki telegram koji je upravo primio. Izađoh iz svog skrovišta.

– Držite, ujače – rekoh – evo vam neka beležnica. Mislim da vama pripada. Ostavili ste je u automobilu.

Ali, šuštanje sukanja natera me da okrenem glavu.

Ema nam je prilazila, sva obasjana onim zalazećim suncem iz koga njena kosa kao da je svake večeri crpla novu zalihu svog crvenog sjaja. S pesnicom na usnama, kao da gricka neku ružu, ona je dolazila, i njen skladni hod bio je gotovo kao igra.

I nju je zainteresovalo zvono. Upita kakav je to telegram.

Profesor nije odgovarao.

– Oh! Šta je? – izusti ona. – Šta se desilo, bože moj? ...

– Je li tako ozbiljno, ujače? – upitah i ja.
– Ne – odgovori Lern. – Donifan je mrtav. To je sve.
– Jadni Donifan! – prozbori Ema. A zatim posle kraćeg ćutanja: – Ali, možda je bolje biti mrtav nego lud? Sve u svemu, to je najbolje što mu se moglo desiti ... Hajde, Nikola, ne pravi takvo lice ... Dođi!

...

Ona me uze za ruku i povuče prema zamku. Lern ode na svoju stranu.

Bio sam sav klonuo.

– Pusti me! Pusti! – povikah odjednom. – To je suviše strašno! Donifan ... nesrećnik! ... Ti ne znaš, ti ne možeš znati ... Ma pusti me!

...

Uhvati me ludi strah. Oslobođen Eme, potrčah za ujakom, i stigoh ga na ulazu u laboratoriju. Razgovarao je s Johanom i pokazivao mu telegram. Namac iščeze u kući istog trenutka kad sam prišao profesoru.

– Ujače! – Ništa mu niste kazali, zar ne? ... ništa ... Johanu? ...

– Jesam! Zašto?

– Oh! Ali, on će to preneti dnugima! On će razglasiti Mak-Belovu smrt ... i Neli će to doznati, ujače! To je sigurno! Oni će joj reći ... shvatite me najzad: Donifanova duša doznaće da više ne poseduje ljudsko telo! ... Ne treba to da se desi ... ne treba! ...

Moj ujak, s razdražljivom mirnoćom izusti:

– Nema nikakve opasnosti, Nikola. Ja za to odgovaram.

– Nikakve opasnosti? Šta vi o tome znate? Ti su ljudi nitkovi; oni će sve reći, kažem vam! ... Pustite me da ... da otklonim ... tu opasnost ... vreme prolazi ... pustite me da uđem, molim vas! ... da prođem ... jednu sekundu ... preklinjem vas ... Do sto đavola, proći ću!

Lekcija koju sam naučio dok sam bio bik bila mi je od koristi. Jurnuh, čelom napred. Moj ujak pade u travu, iznenađen, a ja razjapih udarcem pesnice pritvorena vrata. Čestiti Johan, koji je stražarčio iza njih, sruši se krvava nosa. Prođoh u dvorište, s čvrstom odlukom da po svaku cenu izvedem kuju i da se više ne odvajam od nje.

U kavezima nastade komešanje. – Odmah spazih Neli. Dali su joj izdvojenu štenaru. Njeno veliko izglednelo telo, dlakavo, bedno, bilo je opruženo iza rešetaka.

Pozvah:

– Donifane!

Nije se micala. – Zenice pasa caklile su se iz mračne jazbine. Neki od njih su režali.

– Donifane! ... Neli! ...

Ništa.

Naslutih istinu: i ovde je prošla Smrt sa svojom kosom.

Da. Neli je bila hladna i ukočena. Lanac, obmotan oko njenog vrata, izgleda da ju je zadavio. Upravo htjedoh da se uverim u to kad se Lern i Johan pomoliše na ulazu u dvorište.

– Razbojnici! – povikah. – Ubili ste je!

– Ne. Na časnu reč! Kunem ti se! – izjavi moj ujak. Našli su je jutros upravo tako kako je vidiš.

– ... Da ne mislite da je to namerno učinila? Da je sama sebe ubila? Oh! kakav grozan kraj!

– Možda – reče Lern. – Pa ipak, postoji i drugo tumačenje, verovatnije. Po meni, strašan grč je izvio lanac. To telo bilo je veoma bolesno. Već više dana postojala je hidrofobija ... Ništa ti ne skrivam, Nikola, ni na koji način se ne opravdavam, možeš to i sam da uočiš.

– Oh! – promrmljah užasnuto – besnilo!

Lern spokojno produži:

– Možda ne možemo da uočimo neki drugi uzrok smrti. Našli su kuju u osam ujutru, još toplu. Smrt je nastupila oko jedan čas ranije

...

Profesor pogleda u telegram:

– I Mak-Bel – dodade on – podlegao je u sedam časova, upravo u isti tren.

– Od čega? – jedva izustih – od čega je umro?

– Takođe od besnila.

XIII – EKSPERIMENT? HALUCINACIJE?

Ema, Lern i ja bili smo u malom salonu, posle ručka, kada profesor dobi napad gubljenja svesti.

Nije to bio prvi put: već sam ranije primetio slične poremećaje u zdravlju mog ujaka. Ali ovaj je bio potpuno karakterističan, mogao sam da posmatram sve njegove pojedinosti i čudne okolnosti koje su

ga pratile. Naročito zbog toga govoriću o njemu. Neki unapred neobavešteni svedok mogao bi da pripiše slučajeve tog napada intelektualnoj prenapregnutosti. Istina rečeno, moj je ujak preterano radio. Nisu mu više bili dovoljni laboratorija, staklena bašta i zamak; priključio im je i park. Sada je čitav Fonval bio načičkan komplikovanim sistemom šipaka, izvitoperenim katarkama, čudnim semaforima; ako je drveće smetalo eksperimentima, slata je ekipa drvoseča da ga obori. – Radost što je oslobođen prolaz kroz imanje tešila me je u pogledu te svetogrdne seče. – U kotlini, ogromnoj radionici, viđao se profesor kako grozničavo tumara od jedne zgrade do druge, od neke mašine do neke naprave, sav obuzet problemom uništenja fatalne peteljke. Ponekad bi, međutim, smalaksao, pogođen jednim od tih napada gubljenja svesti o kojima govorim. Napad bi ga uvek skolio dok bi duboko razmišljao, očiju prikovanih za bilo koji predmet i pri potpunoj misaonoj aktivnosti. Bledeo bi sve više i više ... sve dok se boja ponovo ne bi vratila u njegove obraze, sama od sebe i postepeno. Posle tih kriza bio je sav klonuo i bez snage. Gubio je svoje lepo samopouzdanje, i čuo sam ga kako se jada posle jedne od njih, mrmljajući obeshrabreno: „Nikad neću to postići, nikad!“ Često sam bio na granici da mu uputim nekoliko reči. Na to se odlučih ovoga dana.

Pili smo kafu. Lern, koji je sedeo u fotelji naspram prozora, držao je u ruci svoju šoljicu. Razgovarali smo. Nevezan razgovor, sa pauzama. U nedostatku predmeta dostojnog pažnje, konverzacija je jenjavala; malo-pomalo ona se prekide, kao što se vatra gasi u nedostatku goriva.

Sat izbi; videli smo drvoseče kako odlaze na posao, sa sekirama o ramenu.

Koji će od mojih starih drugova danas umreti? Ova bukva? Onaj kesten? ... Video sam ih kroz prozor, osute svim zlatastim prelivima riđaste jeseni, od najtamnije bakarne boje do najsvetlijeg zlata; svako od njih bacalo je u tom šarenilu svih mogućih žutih boja svoju riđu senku ili ružičasti odsjaj. – Jele su potamnele. Lišće je opadalo polako, jer nije bilo povetarca. – Jedna topola, div ostarele krošnje, nadvišavala je šumsko rastinje svojim kubetom. Oduvek sam je takvu znao, veličanstvenu, i dok sam je posmatrao, u meni su se budile uspomene iz detinjstva.

Odjednom iz nje izlete jato usplahirenih ptica; dva gavrana je napustiše grakćući; jedna veverica odskakuta s grane na granu i sakri se u obližnju lesku. Mora da ih je zaplašila neka gadna životinja koja se popela na drvo. Nisam mogao da je uočim; uostalom, gomila mladica zaklanjala mi je čitav donji deo topole. Ali, obuze me mučno iznenađenje kad opazih kako ona zadrhta od vrha do korena, protrese se jedanput-dvaput, i kako joj se lagano zanjihase grane. Reklo bi se da se digao neki vetar koji je duvao samo za nju.

Pomislih na drvoseče, iako nisam imao određenu predstavu o ulozi koju bi oni mogli da imaju u tome. „Da im nije moj ujak” – rekoh u sebi – „naredio da obore topolu, tog poštovanog patrijarha, tog kralja Fonvala? To bi bilo isuvise!” – I upravo tada, kad sam hteo o tome da se raspitam kod Lerna, opazih da ga je uhvatio napad.

Nepomičnost, bledilo, ukočenost pogleda – ustanovio sam znake svojstvene njegovoj bolesti, i uspeh da odredim šta posmatra uporno kao mesečar. Elem, posmatrao je topolu, to *živo* drvo čiji je sadašnji izgled tako strašno padsećao na urme iz staklene bašte, koje se vole ili se tuku ... Setih se beležnice. Nije li između *odsustva* ovog čoveka i *života* tog drveta postojala neka grozna saglasnost? ...

Odjednom gluvo odjeknu zvuk udarca sekire po stablu. Topola uzdrhta, savi se ... a moj ujak se trže, šoljica koju je ispustio prosu se po parketu; i dok su njegovi obrazi ponovo dobijali boju, on brzo prinese ruku svojim člancima na nogama, kao da je sekira istovremeno udarila i čoveka i drvo.

Za to vreme Lern je malo-pomalo dolazio k sebi. Napravih se da nisam primetio ništa sem gubljenja svesti, i rekoh mu da bi morao da se leči, da će ga te nesvestice koje se ponavljaju na kraju ubiti. „Da li bar zna od čega potiču?”

Moj ujak potvrdno klimnu glavom.

Ema se užurba oko njegove fotelje.

– Znam – reče on najzad – ... palpitacije ... sinkope ... obolelo srce ... lečim se.

To ne! Profesor se nije lečio. On je sagorevao etape svoga života u potrazi za svojom himerom, ne štedeći svoju kožu više od starih dronjaka, koje treba odbaciti pošto se posao završi.

Ema mu posavetova:

– Da izađete? Vazduh bi vam dobro činio ...

On izađe. Videsmo ga kako se uputio prema topoli pušeći na lulu. Udarci sakirom se udvostručise. Drvo se nakrivi, pade ... Njegov pad odjeknu kao zemljotres. Mog ujaka okrznuše grane – ne beše učinio ni korak u stranu.

Sada, lišen svog prirodnog zvonika, Fonval se ravnije pružao ka dnu doline, a ja sam pokušavao da na opustošenom nebu odredim mesto drveta, već zaboravljeno, i njegovu visinu, već legendarnu.

Lern se vrati otuda. Nije čak ni pomislio da je počinio nepromišljenost. Njagova nerazboritost izazvala je drhtaj kad se pomisli da se tako mogao upustiti u najopasnije eksperimente: na primer, u te transfuzije duše o kojima je govorila beležnica.

Da li sam prisustvovao jednom od tih pokušaja? – Razmišljao sam o tome s nekom bojazni, s nekim čudnim osećanjem koje sam toliko puta imao u Fonvalu, i iz koga proističe moje tumaranje u pomrčini nepoznatog. – Da li je između Lernove sinkope i njihanja drveta postojala jednostavna koincidencija? Ili ih je, pak, vezivala neka tajanstvena veza ostvarena u trenutku kad je pala sekira? ... Naravno, dolazak drvoseča u podnožje drveta bio je dovoljan da izazove beg ptica ... Što se tiče podrhtavanja, zar ga nije mogao prouzrokovati čovek koji se popeo na drugu stranu debla da, kao što se to uvek čini, priveže konopac? ...

Još jednom je preda mnom raskršće problema nudilo (nekoliko) puteva koji su vodili različitim rešenjima. Ali, moj duh nije posedovao oštromnost: deprimirajući efekt kirkinskih operacija i dalje se održavao, a režim intenzivnog vođenja ljubavi, koji mi je nametala moja ljubavnica, a što je moj ujak podržavao, nije u sebi imao ničeg okrepljujućeg.

Elem, kako je blud za mene bila Dobra Drogica, nisam mogao više da se lišim Eme kao ni pušač opijuma ili morfinoman svoje lule odnosno šprica. (Neka mi prekrasna glupača oprostí neprikladnost takvog upoređenja na račun njegove tačnosti!) Čak sam se do te mere bio osmelio da sam se često pridruživao inspiratorci mog zanosa u njenoj sobi. Lern nas je jedne večeri tamo iznenadio, a sutradan je iskoristio taj povod da nam ponovi uslove našeg ugovora: „Potpuno ste slobodni da vodite ljubav pod uslovom da ne pobegnute od mene. U suprotnom slučaju, ništa nećete dobiti od

mene". I dok je to govorio, obraćao se Emi, jer je znao koji je argument neoboriv za nju.

Za mene je predmet čuđenja, koje me je bacalo u ponore zbunjenosti, bilo to što sam tako laka srca pristao na taj sramni uslov ... Ali, žena poseduje veću moć i od najmudrijeg čarobnjaka: jedan pogled, pokret kukovima i naše najintimnije biće se menja u većoj meri no pod čarobnim štapićem ili opsenalskim skalpelom. Šta je Lern prema Emi?

Ema! ... Posedovao sam je svake noći, uprkos naučnikove blizine. On je disao tu, s druge strane pregrade; mogao je da nas sluša do mile volje, da nas gleda kroz ključaonicu ... Neka mi bog oprost! U tome kao da sam nalazio neki podsticaj, neki poročni začim za naše orgijanje!

A kakve su to svetkovine bile! Sve lepše iz noći u noć!

Ema, prostodušna žena, a domišljata ljubavnica, umela je beskonačno da menja naše antičke gozbe, čija je osnova uvek ista, novim ritualima koji su im davali potpuno nov vid. Ona je uvek na drugi način postizala svoje zadovoljenje, ne na klasičan, numerisan, katalogiziran i, uostalom, dosadan način nego zahvaljujući nečem ne znam čemu originalnom, nečuvenom, ljupkom. Bila je mnogostruka u ljubavi, i sama po sebi, bez neke posebne želje, vična instinktivno, čas tiranska ljubavnica, čas pokorna žrtva. Njeno telo, to je istina, njeno zavodljivo i podatno telo divno se prilagođavalo ćudima tih različitih fizionomija. Ako bi neki pokret načinio od nje raskalašnu kurtizanu, odjednom bi neka ljupkost, namerno stidljiva, ili nepomičnost, činila moju prijateljicu sličnom veoma mlađoj, već savršeno građenoj devojci. Ah! To telo kickaste device, u čudesnoj nedozreloj nagosti!

Čini mi se da sam dovoljno govorio o našim razonodama da pokažem koliko sam ih visoko cenio, kao i to da bih se odlučio da prekinem s njima samo ukoliko bi postojao neki neoboriv razlog.

Taj bi razlog mogao da bude sledeće poniženje, koje bih sigurno pripisao svom nervnom stanju da nisam pročitao beležnicu. Nazvao bih ga „patološka konsekvencija operacije”, i Lern bi me do kraja ismejao. – Srećoim, od prve sam prozreo njegovu taktiku.

Jedne večeri, kad sam, kao obično, prolazio kroz prostorije u prizemlju da bih otišao u Eminu sobu, začuh kako neko vuče stolicu iznad trpezarije, kod mog ujaka. U taj pozni čas on je obično mirovao, i ta beznačajna pojedinost ostavila me je prilično ravnodušnim. Nastavih, ne prigušujući bat svojih koraka, pohod koji je bio odobran, a ne tajan.

Ema je kovrdžala za noć posladnji uvojak. U sobi je lebdeo, sem drugih koketnih aroma, onaj miris nagorelog papira na kome se proverava toplota gvožđa za zavijanje kose, i u kome se simbolično mešaju Đavolov vonj i miris lepih devojaka u kratkim haljinicama.

U susednoj sobi sve se utišalo. Kao još jednu predostrožnost, navukoh s unutrašnje strane malu rezu koja je zatvarala Lernova vrata. Nismo se morali bojati iznenadnog upada mog ujaka, koji sigurno ne bi bio opasan, ali bi bio neprikladan. Nikakvo svetlo kroz ključaonicu. Nikad nisam preduzeo tolike mere.

Sva uzdrhtala, u svilenkastom muslinu i još svilenije puti, Ema me povuče ka postelji.

Dve lampe bacale su jako svetlo sa kamina, jer taj lepi prizor nipošto ne treba prezirati, taj prizor koji pruža radosti; treba zahvaliti Prirodi na tome što želi da svako od naših čula na svoj način uživa u zanosnim igrama i što ih samo u ovoj prilici ima šest.

Ema je dražila sva čula postepeno. Moje se zadovoljstvo razgorevalo od njenog i razbuktavalo u sve veći plaman. S njom je božanstvena komedija postajala potpuna. Ničeg tu nije nedostajalo: prolog, zaplet, neočekivan preokret, rasplet. Bilo je to kao u izvrsnim pozorišnim komadima, u kojima se željeni događaji uvek odigravaju, ali na neočekivan način.

Ema požele prvo da je milujem

Zatim, pošto je ocenila da je uvod dovoljno dugo trajao, ona zauze položaj heroine i htjede, ove večeri kao i tolikih drugih, da se upusti u svadbeni i fantastični galop.

Ali, dok je jurila u ponor zadovoljenja kao vična Valkira, dogodi se nešto iznenađujuće i čudno.

Umesto da se penjem razbludnim usponom ka željenom vrhuncu, učini mi se, naprotiv, da silazim, prelazeći iz uživanja u slabije uživanje, klizeći malo-pomalo u ravnodušnost. I dalje sam se junački

držao, sve veća strast razbuktavala je pomamu moga tela, ali što je više ono učestvovalo u lepoj igri, to je manje zadovoljstva nalazio moj duh u tome ... Taj jadni rezultat izaziva nemir u meni. Zatim se i ta uznemirenost ublaži ... Htedoh da zaustavim svoje pomahnitalo telo. Pih! Ma kakvi! Moja se volja smanjivala dok ne ostadoh bez snage. Osećao sam kako moje moći postaju sve manje, kako slabe; moja duša, koja je postala liliputanska, bila je nemoćna da vlada mojim mišićima, kao i da primi utisak od njihovog kretanja. Jeidva sam mogao da pratim postupke svoga tela i da shvatim da je pokazalo sasvim izuzetan polet, u kome je Ema očigledno uživala.

U nadi da ću uspeti da prekinem taj fenomen, usredsredih snagu svoje volje. Uzalud. Reklo bi se da je neka druga duša osvojila mesto moje, i da upravlja po svojoj volji mojim ponašanjem i uživa preko mojih živaca u piru razvratnih naslada. Ta je ličnost sabila moje „ja” u neki ugao moga mozga; neki uljez varao me je s mojom ljubavnicom, koja je i sama bila prevarena zahvaljujući nekoj gadnoj maskaradi!

Ta razmišljanja – mikroskopska – uznemiravala su moju dušu – patuljastu. Ona postade tako sićušna u trenutku apoteoze spajanja da se uplaših da ne osetim da nestaje.

Zatim se ona razmaha, poraste, raširi, i postepeno ponovo osvoji svoje područje. Moje misli stekoše svoje proporcije. Bio sam u stanju da osetim golemi srećni umor, pratioca Erosa – i grč u desnom listu. Na ramenu, neki dodir dobi težinu pritiska: tu se oslanjala Emina glava, i njena neizbežna nesvestica mrvila je moje grudi dvostrukom slašću njenih opuštenih dojki.

Počeo sam ponovo da se usredsređujem. To je dugo trajalo. Oči mi čak još nisu bile trepnule: fiksirale su jednu tačku, i zapazio sam da tokom tih čudnih minuta nisu prestajale da posmatraju bravu Lernovih vrata. Još i sada nisu uspevale da se odvoje od nje.

Odjednom sam mogao da skrenem pogled. Odvojih se od beskorisne i besvesne ljubavnice ... Iza ujakovih vrata, iz njegove sobe, začu se krcanje stolice, zvuk nečijeg ustajanja sa stolice i udaljavanja na vrhovima prstiju ... – Ključaonica je izgledala kao mračni prozorčić koji gleda pravo na misteriju ...

Ema uzdahnu:

– Nikad nisi bio na takvoj visini, Nikola ... sem jednom ... Hoćemo li ponovo ... reci ...

Pabegoh bez odgovara.

Sada mi je sve bilo jasno. Zar mi profesor nije poverio: „Pomišljao sam da se prerušim u tebe da bih bio voljen na tvom mestu”? Njegova žurba, želja da spase moje isprebijano telo, metoda izložena u beležnici, događaj sa tapalom, sve to zajedno oblikovalo je u meni jedno ubeđenje. Ono što sam pretpostavljao da je gubljenje svesti ličilo je na eksperimente tokom kojih je Lern, nekom vrstom hipnoze, ubrizgavao svoju dušu u određena bića. S okom na ključaonici, on je pretakao svoje „ja” u moj mozak, koristeći se moći koju mu je pružalo njegovo još nedovršeno otkriće da bi ostvario doista neverovatnu zamenu ličnosti! ... – Neko će mi reći da je trebalo da se zamislim nad vrednošću svog rezonovanja upravo zbog te neverovatnosti; ali u Fanvilu nesuvislost je bila pravilo, neko objašnjenje je imalo utoliko veću šansu da bude ispravno ukoliko je više ličilo na apsurd!

Ah! To Lernavo oko na ključaonici! Ono me je pratilo, svemoćno, slično Jehovinom oku koje je zgromilo Kaina na njegovoj trouglastoj špijunki! ...

Iako se sada šalim s tim, tada sam nazreo novu opasnost, i razmišljao sam jedino o tome kako da je otklonim. Posle prilično dugog mudrovanja zaustavih se na jednoj razumnoj odluci, koju sam davno morao da provedem u delo: na odlasku. Odlazak s Emom, razume se, jer je sada ni za šta na svetu ne bih ostavio svom ujaku, koji je kroz anatomiju drugog muškarca ostvarivao svoju zaludnost prema toj ženi.

Ali Ema uopšte nije bila od onih koje se mogu oteti protiv njihove volje. Da li bi pristala da napusti Lerna i obećano bogatstvo? Sigurno da ne. Jadna devojka nije opažala da se oko nje odigrava na neprijatan način modernizovana bajka; nju je okupirao samo budući raskošan život; bila je nedotupavna i gramziva. Da bih je nagovorio da pođe sa mnom, trebalo bi da je uverim da time neće izgubiti ni jedan santim! ... A to joj je osnovano mogao izjaviti samo Lern.

Trebalo je, dakle, dobiti profesorovu saglasnost! ... Naravno pristanak bi se mogao samo silom iznuditi; međutim, zastrašivanje bi

čuda moglo učiniti u tom pogledu. Vešto bih igrao na kartu Mak-Belovog uništenja i Klocovog ubistva, moj upaničeni ujak govorio bi s Emom shodno mojim željama, i ja bih poveo sobom svoju prijateljicu ... spreman da lišim g. Nikolu Vermona nasljedstva, nesumnjivo prilično krnjeg, a g-đicu Burdiše raskoši – uostalom, prilično himerične.

Moj plan je ubrzo bio potanko razrađen.

XIV – SMRT I MASKA

Ali, taj se plan nikada nije ostvario.

Ne zbog toga što sam oklevao da ga provedem u delo. Uvek sam ostao kod iste odluke što se toga tiče; ako sam pokatkad i posumnjao u neku opasnost koju je valjalo izbeći, bilo je to onda kada se moji planovi ionako više nisu mogli ostvariti. Dok su to još mogli, naprotiv, iščekivao sam s nestrpljenjem da ih realizujem, pa je, priznajem, moja žurba da s tim svršim neprekidno rasla.

Svuda se opasnost ukazivala mojim očima koje su videle utvare, tim podmuklije i tajanstvenije što često nije bilo ničega čega se trebalo bojati.

– Ema je provodila noći u mojoj sobi. Svi otvori oko brave, svi procepi na vratima, sve rupice kroz koje bi pogledi opasnog posmatrača mogli da se provuku bejahu začepljeni. Uprkos tome što je odaja bila bezbedna, Ema se žalila na moju hladnoću – nisam se više usuđivao da se prepustim zadovoljstvu. Kada sam to jednom pokušao, njena čudna završna nesvestica nastupila je ranije nego obično; danas mislim da je uzrok tome bio prethodni post; ali, onda kad se to odigralo, to naglo odsustvo nateralo me je da pomislim na novu nesreću: da nije u Emu za trenutak prešla tuđa duša? ... I užasavanje što zadovoljavam Lernov sadizam preko moje prijateljice konačno me je odbilo od njenog zagrljaja. – Nisam se više usuđivao da pogledam mog ujaka u lice. Tumarao sam tamo-amo, skrhan užasom, poniknutih očiju i izbegavajući tuđe poglede, čak i portrete, čiji vas pogled svuda sledi. Bilo kakva sitnica nagnala bi me da poskočim. Bojao sam se svake životitnje bele glave, biljke koja se njiše pod daškom vetra, onog glasa koji ptice daju drveću ...

Dobro vidite da je bilo vreme da odem, i da sam tome težio iz sve snage! Ali, bio sam odlučio da izaberem trenutak u kome bi Lern saslušao moj predlog naklonjenim uhom, tako da bih bio prinuđen da iskoristim pretnju samo kao krajnje sredstvo. A taj trenutak nikako nije dolazio. Otkriće nije htelo da se pomoli. Neuspesi su nagrizali profesora. Njegova učestala gubljenja svesti – ili, bolje rečeno, njegovi eksperimenti – izazivala su njegovo naglo propadanje. A to se i te kako odražavalo na njegovom karakteru.

Jedino su naše šetnje sačuvala prednosti rekreacije. Još uvek je tokom njih pevušio „rum fil dum” zaustavljajući se svakih deset metara da bi obznanio neku naučnu istinu. Ali, automobil je najviše opsenjivao opsenara.

Elem, uprkos lošim rezultatima koje sam postigao u istim okolnostima pre više meseci, trebalo je da se odlučim da govorim s njim za vreme vožnje sa mojih osamdeset konja.

I to bih i učinio da nije bilo nesrećnog slučaja.

On se dogodio u šumi kad Lurka, tri kilometra pre Greja, dok smo se vraćali u Fonval posle vožnje prema Vuzijeu.

Peli smo se blagom padinom velikom brzinom. Vozio je ujak. Ja sam ponavljao u sebi govor koji ću održati, po stoti put sam izgovarao njegove dugo pripremane delove, i strepnja mi je sušila jezik. Od našeg polaska adgađao sam trenutak da se obratim mom tiraninu odlučnim tonom koji bi ga zastrašio. Pred svakim selom, pre svakog zavijutka nalagao sam sebi: „Tu ćeš progovoriti”. – Ali, prošli smo kroz sve zaseoke i dvaput prešli sve okuke a da nisam uspeo da izustim nijedan slog.

Preostalo mi je jedva deset minuta. Hrabro! Otvoriću paljbu na vrhu padine. Poslednji rok! ...

Prva rečenica bila je spremna u mom pamćenju i dok je očekivala da bude izgovorena – kola naglo načiniše strahovit zaokret nadesno, pa se baciše nalevo, ševrdajući na dva točka ... Prevrnućemo se! ... Zgrabih volan pokušavajući da isključim sve što mogu, i nogama i rukama ... Automobil poče malo-pomalo da ublažava svoje skokove, uspori i zaustavi se upravo na vrhu padine.

Tada pagledah Lerna.

Bio se nagnuo iz kola, opuštene glave i izgubljena pogleda iza svojih naočara; jedna ruka mu je visila. – Nesvestica! Lepo smo se izvukli! ... Ali, to znači da su nesvestice bile prave sinkope; šta li sam izmislio s tim svojim glupim idejama! ...

Međutim, moj ujak nije dolazio k sebi. Pošto sam mu skinuo masku s naočarima, videh da je njegovo ćosavo lice bledo kao vosak; ruke sa kojih sam skinuo rukavice takođe su bile voštane boje. Zgrabih ih i, veoma neupućen u medicinu, stadoh snažno da ih tapšem, kao što se pljeska glumicama kad čoveka obuzme zanos u pozorištu.

Plijeskanje odjeknu u šumskom spokoju. Zvonko i pogrebno, pozdravljao je izlazak na scenu velikog komedijanta.

Frederik Lern je doista prestao da živi. To sam shvatio po njegovim prstima koji su se hladili, po njegovim sve modrijim obrazima, po njegovom pogledu bez duše, srcu koje se zaustavilo. Srčano oboljenje u koje nisam hteo da verujem ubilo ga je, kako to imaju običaj takve bolesti, bez ikakve opomene.

Zaprepašćenje, a takođe i iznerviranost zbog karambola koji sam izbegao, prikovali su me na mestu... I tako, za jednu sekundu od Lerna je ostalo samo meso za crve i ime namenjeno zaboravu – ništa ... Uprkos moje mržnje prema tom opasnom čoveku i mom olakšanju zbog saznanja da ga se više ne treba bojati, užasnula me je hitrina Smrti, koja je žonglerskom veštinom smotala tu monstruožnu inteligenciju.

Kao marioneta lišena ruke koja joj je ulivala život, kao lutan koji je klonuo na ivici bine, Lern, skljojkan, mlitavo je opustio ruku prema tlu; smrt je učinila još beljim njegovo lice tužnog Pjeroa.

Međutim, što se više oslobođeni duh udaljavao od njega u nepoznato, to su mi zemni ostaci mog ujaka izgledali lepši. Duša se toliko diže u nebesa u odnosu na telo da se čovek začudi kad vidi da je telo postalo lepše pošto ga je duša napustila. Pratio sam na Lernovim crtama napredovanje tog fenomena. Velika misterija obasjavala je njegovo čelo božanskom vedrinom, kao da je život bio neki oblak čiji je prolaznik otkrio ne znam kakvo sunce. A kada lice dobi boju belog mermera, lutam se pretvorio u kip.

Jedna suza pomuti mi pogled. Skidoh kapu. Da je moj ujak umro pre petnaest godina, u punoj sreći, pri čistoj pameti, tadašnji Lern ne bi mogao biti lepši ...

Ali, nisam mogao u beskraj da produžavam svoje sanjarenje i taj razgovor u četiri oka na prometnom putu s jednim lešom. Bez oduševljenja ga obujmih i postavih ga da sedi na levom sedištu. Kaiševi za vezivanje prtljaga dobro ga pričvrstiše uz karoseriju. Pašto sam mu ponovo navukao rukavice, i zaklonio mu lice razbarušenom kosom, naočarima i vratnom maramom, izgledalo je da spava.

Krenusmo sedeći jedan pored drugog.

Niko u Greju nije primetio ukočenost mog suseda, tako da sam ga na miru dovezao do Fonvala, prožet dubokim poštovanjem prema tom upokojenom naučniku i sažaljenjem prema tom starom zaljubljeniku koji je toliko propatio. Zaboravio sam uvrede suočen sa krajem onoga koji mi ih je nanosio. Ulivao mi je samo ogromno uvažavanje, i – treba li to reći? – nesavladivu odvratnost, zbog koje sam se udaljavao od njega što sam više mogao.

Od našeg susreta u labirintu, onog jutra kad sam doputovao, reč jednu nisam uputio Nemcima.

– Oдох da ih potražim u laboratoriji, pošto sam pred vratima trema ostavio na čuvanje služavki automobil i njegovog vozača s one strane groba.

Pamoćnici smesta po mom gestakuliranju shvatiše da se odigralo nešto veoma neobično, i pođoše za mnom. Imali su onaj zabrinuti izraz krivaca koji smatraju zlokobnim svaki događaj. Kada postadoše svesni onaga što se desilo, trojica saučesnika ne mogadoše da prikriju svoje razočarenje i svoj strah. Počeše žustro da se raspravljaju. Johan preuze glavnu reč, a ostala dvojica postadoše preponizna. – Očekivao sam da se smiluju da mi pomognu.

Najzad mi pomogoše da popnem profesora u njegovu sobu i da ga pognem u njegovu postelju. Ema nas spazi, kriknu i pobeže; kad su Nemci otišli bez ikakvih formalnosti, Barb i ja ostadosmo sami s mojim ujakom. Debela služavka proli nekoliko suza na oltar, pretpostavljam, smrti kao takve, a ne da bi se dodvorila senima svoga gospodara. Posmatrala ga je s visine svoje telesine. Lern se menjao, nos mu je postajao ušiljen, nokti plavičasti.

– Treba ga okupati – rekoh odjednom.

– Prepustite to meni – odgovori Barb – nije to baš veseo posao, a ja se u to razumem.

Okretoh leđa dok je ona oblačila mrtvacu. Barb je posedovala ono znanje seoskih prija koje su sve pomalo babice i pomalo grobari. Ubrzo mi objavi:

– Gotovo je, dobro je urađeno! Ništa ne fali, sem svete vodice i ordenja, koje ne mogu da nađem ...

Lern je bio tako beo u svojoj potpuno beloj postelji da su se te dve beline slivale te je njegov odar ličio na sarkofag od alabastera sa nadgrobnim kipom, koji kao da su bili isklesani od jednog komada. Moj ujak, brižljivo očešljan, imao je nabranu košulju i belu kravatu. Ruke, bele-belcate, bile su prekrštene i držale su brojanice. Jedan krst svetlucao je na prsima košulje. Kolena i noge virili su ispod pokrivača, i ličili na šiljate brežuljke prekrivene snegom i veoma udaljene. Na noćnom stočiću, iza tanjirića sa svetom vodicom, u kojoj je bez potrebe počivalo suvišno škropilo, grančica suvog šišmiša, gorele su dve sveće; Barb je od nameštaja načinila neku vrstu oltara, i ja joj žustro prebacih zbog te nedoslednosti. Ona odgovori da je takav običaj i zatvori žaluzine. Senke izdubiše mrtvačevo lice najavljujući ono što će se u budućnosti dogoditi i prerano stvarajući mramorne pege.

– Otvorite prozore širom! – rekoh. – Pustite da uđu svetlo, pojava ptica i miris iz vrta ...

Služavtku poslušala „iako se to kosi s običajem“, a zatim, pošto je dobila od mene uputstva u vezi s onim što je trebalo učiniti, ostavi me na moju molbu.

Iz parka je dopirao opojan miris mrtvog lišća. On je beskrajno tužan. Čovek ga udiše kao da sluša pogrebnu himnu ... Proletaše gavrani grakćući kao što to čine nad razvalinama ... Dan se gasio zbog približavanja večeri.

Pažljivo sam razgledao sobu da bih posmatrao nešto drugo, a ne postelju. Iznad sekretera osmehivao se jedan pastel, podsećajući me na moju tetku Lidivinu. Greška je što se portreti smeše jer im je suđeno da vide isuviše bolnih stvari, kao i toj Lidivini u bojama, koja se osmehivala posmatrajući svoga muža kako bludniči s jednom prostakušom, a osmehivala se i sada pred njegovim ostacima dostojnim sažaljenja. Slika je bila načinjena pre dvadeset godina, ali

prašina koja je pokrila pastel, slična prašini godina, davala joj je pečat starine. Svaki dan senčio ga je sve više i činio ga sve starijim. Odgurivao je u daleku prošlost moju tetku i moju mladost. To mi se nije dopadalo.

Pokušah da se zainteresujem za druge predmete u sumraku koji se spuštao dok su poletali prvi slepi miševi, za tričarije u sobi, za sveće koje su, na žalost, bacale slabu treperavu svetlost ...

Vetar, koji se naglo podiže, privukao je za trenutak moju pažnju; hujao je kroz lišće kao nevidljiva bujica, i dok sam ga slušao kako u ognjištu para noć jecajima, činilo mi se da čujem Vreme kako prolazi. U jednom jačem naletu on ugasi jednu sveću, a druga zatreperi. Brzo zatvorih prozor. Nije me baš očaravala mogućnost da ostanem bez svetla.

Odjednom postadoh iskren prema sebi, nisam više pokušavao da se zavaravam: osećao sam potrebu da posmatram mrtvacu, da bdim nad njegovom nemoći.

Upalih lampu i bacih na Lerna snop svetla.

Doista je bio lep. Veoma lep. Ništa nije preostalo od one divlje fizionomije koju sam našao posle petnaest godina odvojenog života, ništa ... sem, možda, izvesne ironije oko usta, senke bolnog grča. Da li je moj ujak imao još neku zadnju misao? On, koji je za života menjao Veliko Delo, kao da je mrtav prkosio Prirodi ...

Pred oči mi izađe njegovo delo, sa uzvišenim smelostima i zločinačkim drskostima zbog kojih je zasluživao i sramni stub i pijedestal, i šibe i palmove grančice. Nekada sam smatrao da je zaslužio ove prve i zakleo bih se da nipošto nije dostojan drugih! Ali, kakva je to značajna avantura pre gotovo pet godina učinila od njega kobnog kastelana koji ubija svoje goste? ...

Postavljao sam sebi to pitanje. A za to vreme utvare Kloca i Mak-Bela kao da su vapile da ga bace na muke u ognjištu u kome je duvao vetar. Vihor koji se pretvorio u oluju zviždao je kroz rastočena vrata; plamen sveće zatreperi; jedna zavesa, podignuta vetrom, pade u nekom rezigniranom pokretu; Lerno kosa, seda i laka, polete uvis. Uragan je rasuo tu kosu, dugo ju je držao podignutu i čupao je u svim pravcima ...

I dok je laka ruka rafala vetra igrala kosom, ja, sleđen od zaprepašćenja, ostadoh nagnut nad posteljom, netremice

posmatrajući kako se ispod srebrnih kovrdža pojavljuje i nestaje LJUBIČASTI OŽILJAK koji je obuhvatio Lernovu glavu od jedne slepoočnice do druge! ...

Grozan polukrug, znak kirkinske operacije! Moj ujak operisan! Ko ga je operisao? ...

OTO KLOC, dođavola!

Misterija se razjasni. Pocepao se njen poslednji veo – mrtvački pokrov. Sve se razjašnjava! Sve: profesorova nagla metamorfoza koja se poklapala s iščezavanjem njegovog glavnog pomoćnika, s Mak-Belovim putovanjem, s nestankom samog Lerna! Sve: neprijatna pisma, izmenjen rukopis i, povrh toga, Klocov preki karakter, njegova preterana smelost, njegova strast prema Emi, zatim ti kažnjivi poslovi, zločin nad Mak-Belom i nada mnom! Sve! Sve! Sve!!! ...

Pošto se setih onoga što mi je moja prijateljica pričala, mogao sam da rekonstruišem ono što se dogodilo zahvaljujući jednom nezamislivom zlodelu:

Četiri godine pre mog povratka u Fonvil Lern i Oto Kloc vraćali su se iz Nantela, gde su proveli ceo dan. Lern je verovatno bio radostan. Vraćće se svojim plemenitim proučavanjima u vezi sa kalemljenjem, čiji je cilj, jedini cilj, da donese olakšanje čovečanstvu. Ali Kloc, zaljubljen u Emu, želi da tim proučavanjima da drugi objekt – što predstavlja profanisanje a donosi materijalnu korist: zamena mozgov. On je, bez sumnje, ranije već nabacio tu ideju mom ujaku, i to bez rezultata!

Ipak je ostvario tu ideju – makijavelistički. Uz pomoć svoja tri zemljaka, koji su o tome ranije bili obavešteni i sakrili se u čestaru, on obori profesora na zemlju, začepi mu usta, i zatvori u laboratoriju tog čoveka za čijim je bogatstvom i nezavisnošću žudeo, drukčije rečeno – za njegovom ličnošću.

Ipak je želeo da poslednji put iskoristi onu fizičku snagu koje će se lišiti, i provede noć s Emom.

Sutradan, pre zore, vratio se u laboratoriju u kojoj ga, budno čuvan, čeka Lern. Trojica njegovih pouzdanika opiše ih obojicu, i presadiše Klocov mozak u lobanju mog ujaka. Što se Lernovog mozga tiče, zadovoljiše se time da ga ćušnu pod čelo Kloca, koji je sada samo

bio samo leš, i na brzinu ga zakopaše, zajedno sa drugim anatomskim otpacima.

I eto Ota Kloca iza maske, u željenom obličju, prurušenog u Lerna, gospodara Fonvala, Eme, radova – neka vrsta raka-pustinjaka u ljušturi bića koje je ubio.

Ema ga je opazila kako izlazi iz laboratorije. Vratio se u zamak, bled i posrćući. Izmenio je uobičajeni tok života, i izukrštao staze labirinta. A zatim, siguran da neće biti kažnjen, počeo je u svojoj nepristupačnoj jazbini sa svojim strašnim eksperimentima.

Nekorisnim, na svu sreću! Kradljivac telesa suviše je brzo izdahnuo, ne uzbravši plod krađe čija je žrtva postao, jer je srčano oboljenje koje je upravo odnelo Klocov duh bilo savladalo Lernovo telo. Tako neki provalnik biva kažnjen kad se krov sruši na njega.

Shvatio sam zašto je to biće ponovo steklo pravu fizionomiju mog ujaka! Nemčeva duša nije više bila tu unutra da bi mu dala svoj izraz! ...

Kloc Lernov ubica, a ne Lern Klocov ubica! ... Nisam mogao da se osvestim od tog saznanja. Eto nečeg što je ta dvostruka ličnost bila zaboravila da mi kaže! ... I ljut što sam tako dugo bio njegova budala, rekoh samom sebi da bih, da sam živeo sam s njim, možda i prozreo podvalu, ali da me je društvo poverljivih ljudi Eminog nivoa ili saučesnika kao što su pomoćnici uvuklo u tu zamešanciju uz sopstvene zablude ili laži.

„Ah, tetka-Lidivina!“ – pomislih – „s pravom se osmehujete svojim usnama pastela. Vaš je Frederik upao u jednu groznu zasedu pre gotovo pet godina i nije to njegov duh koji je upravo maločas napustio ovo obličje. Ničeg u njemu nema više čudnog sem praznog mozga, lopte od tkiva isto tako običnog kao što je, na primer, jetra. Mi doista bdimo nad vašim divnim mužem, iako je drugi umro i platio svoj dug...“

Na tu pomisao zajecah iz dubine duše nad čudnim pokojnikom. Ali sardonični osmeh koji je nitkovska duša ostavila posle svog bekstva, kao neki pečat, još uvek je ometao izliv mojih osećanja. Izbrisah ga vrhom prsta, modelišući po svojoj volji usta koja su postala kruta, jedva pokretna.

U trenutku kad sam se odmakao da bih bolje procenio utisak neko zakuca na vrata.

– Ja sam, Nikola, ja... Ema.

Naivna devojka! Da li da joj kažem istinu? Kako bi primila takvo jedno zastranjenje Sudbine? ... Znao sam je. Pošto su joj se mnogo puta podsmevali, prebacila bi mi da hoću da je sludim ... Oćutah.

– Odmori se – reče ona tiho. – Barb će te zameniti.

– Ne, ne, hvala; pusti me.

Trebalo je da produžim da bdim nad mojim ujakom. Optužio sam ga za previše nedela, i valjalo je da zaslužim oprostaj od njegove seni i seni moje tetke.

Zbog toga smo, uprkos bahanalijama oluje, mrtvac, pastel i ja razgovarali čitave noći.

Kada je u zoru Barb došla, izađoh na jutarnju hladnoću, koja je ublažila zažarenost moje kože izazvanu bdenjem.

Park je u to doba jeseni odisao uvelim mirisom groblja. Snažan vetar otresao je prethodne noći sve lišće, i moji koraci su šuštali po debelom sloju koje je ono načinilo; na kosturima drveća video se još tu i tamo poneki list, ali se nije moglo razabrati da li je po sredi list ili vrabac. Šta će biti sa divnom staklenom baštom kad naiđu mrazevi? ... Možda ću uspeti da prodrem u nju, zahvaljujući toj smrti koja je zbunila Nemce? Krenuh u pravcu nje. Ali ono što sam opazio iz daljine natera me da ubrzam karak. Vrata staklene bašte bila su otvorena i iz nje je dopirao opor dim pun čađi, koji je izlazio i kroz rupe na oknima.

Uđoh.

Rotonda, akvarijum i treće krilo davali su utisak razvaline. Sve je bilo ispreturano, razbijeno, spaljeno. Gomile đubreta bile su nagomilane na sredini triju dvorana; tu nađoh, ispreturane, polomljene biljke u razbijenim ćupovima, parčice kristala i biljaka, blatnjavo cveće uz crknute životinje – ukratko, tri gnusna đubrišta u kojima su tri palate doživele kraj svojih prijatnih, uzbudljivih ili odbojnih čudesa. U jednom uglu još su gorele krpe; u drugom, na gamili pepela, nekoliko grana – najsumnjivijih – pretvaralo se u pucketavu žeravicu. Kalcifikovane kosti zaudarale su do neba.

Sasvim sigurno, pomoćnici su napravili ovaj krš da bi uništili svaki trag svojih radova, i samo me je oluja sprečila da ih čujem. Ali, mora biti da se nisu zaustavili na tako lepom putu ...

Da bih se uverio u to odah do kosturnice na litici. Ovde u razvaljenoj grobnici, nalazile su se kosti i kosturi raznih životinja, jedni bez lobanje, drugi bez glave. Kloc više nije bio tu. Ni Neli.

Rusvaj u laboratoriji ostavio je na mene utisak remek-dela. On je pokazivao urođenu sklonost toj vrsti zabave ljudi uopšte, a izvesnih naroda posebno. Prođoh kroz sva krila kuće; svi su prozori lupali i treskali na vetru. U dvorištu su ostale u životu samo one životinje koje nisu bile podvrgnute nikakvim zahvatima; one druge sam otkrio tek kasnije. Ovde, dakle, ništa nije bilo upropašćeno. – Operacione sale, nasuprot tome, predstavljale su neopisivi haos polomljenih flašica, čija je izmešana tečna sadržina plavila pločice u vidu farmaceutskog jezera. Upropašćene knjige, zabeleške i sveske bile su rasute preko potpuno iskrivljenih aparata. Povrh toga, većina hirurških instrumenata bila je ukradena. Nitkovi su pobjegli sa tajnom kirkinske operacije i oruđem potrebnim za njeno izvođenje. I doista, njihova kućica, sa svojim ispražnjenim komodama i ormarima, ispreturanim nameštajem, dokazivala je da su tri drugara isparila.

Dok sam izlazio iz opustošene kuće, pažnju mi privuče plavičasti dim koji se dizao iz levog krila zgrade. On je poticao sa gomile poluugljenisanih otpadaka, čiji mi se miris na lešine smuči. Ipak se približih, a nešto sa gomile, pošto se pomaklo, izdvoji se iz kužne humke. Bio je to jedan jadni pacov, ćopav i ispečen, koji mi se, poludeo, baci u noge. Iz njegove glave, na kojoj je izvršena kružna trepanacija, virio je ogoljeni krvavi mozak.

Obuzet grozom i sažaljenjem, dovrših petom poslednju žrtvu čudovišta.

XV – NOVA ŽIVOTINJA

Pod uticajem izvesnog nehaja koji se potpuno može opravdati u svoj toj gužvi, gospodin sudski lekar ništa nije proverio, ništa nije razgledao. Ispričah mu o sinkopama mog pokojnog ujaka, o njegovom ubeđenju da ima srčano oboljenje, i gospodin sudski lekar izdade mi dozvolu za sahranu.

– Doktor Lern je doista mrtav – reče – a naša misija bi se danas, ako nemate ništa protiv, ograničila na tu kontrolu. Što se ostalog tiče, nije naše da otpočinjemo s istraživanjem uzroka smrti koje bi nas

moglo dovesti do poricanja onog što je rekao jedan tako poznat naučnik, i da mu dadelimo drukčiju smrt nego što je on želeo.

Sahrana beše obavljena u Grej-I-Abejeu, bez pompe i prisustva građanstva.

Posle toga upotrebih deset dana da sredim poslove te nemoguće dvostruke ličnosti, tog nečuvenog spoja ubice i žrtive – Kloca-Lerna.

Za vreme trajanja svoje fenomenalne egzistencije – koja je potrajala gotovo četiri i po godine – on nije sastavio nikakvu belešku u vezi s testamentom. To mi je dokazivalo da ga je, uprkos njegovih zlokobnih prognoza, smrt stigla sasvim neočekivano; u suprotnom slučaju, nema sumnje da bi preduzeo neophadne korake da me liši nasleđa. U sekreteru, u dnu tajnog pretinoca, nađoh testament mog ujaka, onakav kakav mi je njegovo nekadašnje pismo bilo najavilo. Određivao je mene za jedinog naslednika svih svojih dobara.

Ali, Kloc-Lern se uvalio u ogroman broj hipoteka i napravio mnogobrojne dugove. Prva mi je pomisao bila da se parničim; posle postadoh svestan apsurdnosti procesa, i naslutih svu zbrku koju bi u pravničkom načinu mišljenja mogla da izazove takva jedna zamena ličnosti, to sticanje nasleđa van prirode i zakona. Trebalo bi pristati na sve posledice jedne strašne prevare, i ne zucnuti o tome nijednu reč, pod pretnjom najgorih insinujacija.

Uostalom, kad se sve uzme u obzir, prihvatanje nasledstva ipak mi je donosilo koristi, a bio sam se unapred rešio da se budzašto otarasim Fonvala, jer sam predosećao da bi on za mene mogao da bude samo vrelo ružnih uspomema.

Pregledah sve hartije. One koje su poticale od pravog Lerna svakim svojim redom potvrđivale su njegovo medicinsko poštenje i čistotu njegovih istraživanja transplantacije. Kloc-Lernove, koje je bilo lako prepoznati po izmenjenom rukopisu po tome što se često pojavljivala gotica, svedočile su o opreznoj krađi, te ih spalih kao neosporno svedočanstvo mnogobrojnih prestupa, s tim što ništa nije smanjivalo učešće izvesnog gospodina Nikole Venmona u njima, prisutnog u Fonvalu šest meseci. Obuzet istom brigom, prerovah park i sporedne prostorije.

Pošto sam završio, poklonih životinje seljacima, a Barb bi otpuštena.

Zatim pozvah pomoćnike. Natrpasmo velike sanduke porodičnim stvarima, dok je Ema pakovala svoje kofere, osećajući istovremeno bes što se njeno fantaziranje izjalovilo i zadovoljstvo što sa mnom ide u Pariz.

Odmah posle smrti Kloc-Lerna, nestrpljiv da ponovo osetim metež velegrada i udobnosti koje pruža bogatstvo bez prethodnih petljavina oko sređivanja stana, pisao sam jednom od svojih prijatelja i zamolio ga da mi iznajmi neki apartman prostraniji od moje garsonjere i pogodan za stanovanje zaljubljenog para. Njegov nas odgovor očara.

Otkirio je gnezdašce u Aveniji Viktora Igoa: jednu kućicu kao po meri i nameštenu po našim željama. Tu nas je čekala posluga za koju se on pobrinuo.

Sve je bilo spremno. Poslao sam u Pariz zamašne pakete i Emine kofere. Jednoga jutra, advokat Palid, beležnik iz Greja, održao je sa mnom poslednji sastanak u vezi s prodajom dobara. – Emu više mesto nije držalo. – Odredili smo to isto veče za polazak na put automobilom, planirajući da prespavamo u Nantelu da bismo sutradan bili u Parizu.

I tako kucnu čas mog konačnog odvajanja od Fonvala.

Obiđoh zamak bez nameštaja i park bez lišća. Kao da ih je jesen oboje odjednom ogolila.

Napuštenim odajama još su se povlačili stari mirisi noseći sobom sećanja i melanholiju. Ah! Kakvu čar potkad imaju plesan i ustajali mirisi! ... Na zidovima su se videli neizbrisivi tragovi slika ili ogledala, odnetih škrinja ili ormara: mesta na izbledelim tapetima koja su bila zadržala boju, a čija je sudbina bila da takođe izblede, kao sećanje na one koji su odsutni. – Pošto su bile ispražnjene, neke sobe su izgledale skućenije, a neke prostranije, bez nekog vidljivog razloga. Obiđoh zgradu od potkrovlja do suterena; pri svetlu koje je padalo kroz tavanski prozorčić, odnosno kroz podrumsko okno, razgledao sam mansardu, odnosno podrum. I nije me umaralo da lutam kroz te kulise moje mladosti, kao živ čovek koji pohodi neko mesto na kome se okupljaju utvare ... Ah! Moja mladost! Jedino je ona živela u Fonvalu, osećao sam to. Uprkos svom značaju, drame koje su se nedavno odigrale bledele su pred njom; Donifanova i Emina soba

bila je opet moja soba odnosno soba moje tetke ... Da li sam dobro učinio što sam stavio Fonval na licitaciju?

Razmišljao sam o tome dok sam se opraštao od parka. Livada se ponovo pretvorila u ledinu, a Minotourova kućica podsećala me je samo na Brijare. Načinih jedan veliki krug koračajući uz liticu. Nebo je bilo tako nisko da je ličilo na tavanicu od sive vate koja se spustila na zaobljene vrhove planina. Pri tom enterijerskom osvetljenju, karakterističnom za zimu, kipovi, lišeni svojih zelenih toga, pokazivali su betonsko obličje oštećeno vremenom i kišama. Nekima je bio okrnjen nos, nekima razbijena brada, a neki su se pretvarali u prah. Jedan od njih pružao je bahovskim pokretom svoju osakaćenu ruku, koja je nosila sud za vino, i koja je bila pričvršćena za lakat samo armaturom, samo jednom kosti od gvožđa, groznom za gledanje ... Oni će i dalje zadržati svoje poze u samoći ... Nešto divlje je već počinjalo da osvaja teren, nešto što se jedva moglo nazreti po neodređenim znacima. Jedan kobac oštrio je svoj kljun na vetreuški paviljona. Jedna kuna pređe preko pašnjaka malim, spokojnim skokovima ...

Kako se nisam mogao rešiti da krenem, ponovo otključah zamak; zatim se vratih u park. Slušao sam svoje korake kako odjekuju po parketu hodnika i šušte po lišću aleja. Tišina je svakog trenutka sve više osvajala. Osećao sam, dok sam je narušavao, neku vrstu nelagodnosti. Bio sam ubeđen da će ona ovde zagospodariti, a kad sam se zaustavio usred imamja, ona okuša svoju svemoć.

Dugo sam sanjario – čovek u centru ogromnog amfiteatra, a takođe u centru razmišljanja. Na moj poziv dohrlili su kao ciklon likovi iz davnih vremena i oni od juče, fantastični odnosno stvarni, ličnosti iz bajke odnosno Istine; kovitlali su se oko mene u razuzdanom metežu i načinili su od kotline maelstrom sećanja u kome se okretala cela Prošlost.

Ali, stvarno je trebalo poći i prepustiti Fonval bršljanu i paučini.

Pred garažom je čekala Ema, sva napirlitana za put i nestrpljiva. Otvorih vrata. Automobil je bio ostavljen ukoso u dnu odaje. Nisam ga video od onog događaja, čak se nisam sećao ni da sam ga garažirao. Nesumnjivo su ga pomoćnici, sa malo zakasnelom predusretljivošću, dovukli kako su umeli.

Uprkos mojoj nebrižljivosti, motor blagonaklono zabrunđa na prvi električni kontakt. Izvezoh kola do zaravni u vidu polumeseca i zatvorih za tolikim uspomenama kapiju sa grbom koja je škripala. Gotovo je sa strašnom pričom o Klocu, hvala nebesima, ali isto tako je gotovo sa mojim mladim godinama! ...

Pomislih da bi zadržavanje Fonvala u svojini imalo moć da ih produži.

– Zaustavićemo se u Greju, kod beležnika – rekoh Emi. – Ne prodajem zamak. Samo ga izdajem.

Bejasmo krenuli. Pošao sam pravo. Zidine od stena postadoše niže. Ema je brbljala.

Automobil je u početku radosno preo. Odjednom se pokajah što sam mu posvetio tako malo pažnje. Jedan mali odskok ga zadrži, praćen mnogim drugim, i ubrzo se njegovo kretanje pretvori u niz naglih trzaja koji su prestajali isto tako naglo kako su i počinjali.

Rekao sam da su ta kola bila primer automatizma, i da je broj pedala i ručica bio sveden na minimum. Takva mašina ima jednu nezgodnu stranu: ona iziskuje savršeno sređivanje pre polaska na put, jer kad jednom krene, može se uticati samo na njeno ubrzavanje ili usporavanje, ali se ne može regulisati njen rad.

Perspektiva kvara na drumu izaziva u meni loše raspoloženje.

Međutim, kola su produžavala da se kreću na mahove, i ne mogadoh da se uzdržim da se ne nasmejem. Takav način kretanja nekako me je podsećao na moje šetnje ovim krajem u društvu Kloc-Lerna i na kapricioznu sporost mog lažnog ujaka, koji se svaki čas zaustavljao i svaki čas ponovo kretao. Nadajući da je posredi prolazna indispozicija mehanizma, na primer preterana količina ulja, pustih automobil da radi i pokušah da razaznam po zvuku motora koja je od njegovih funkcija oštećena te prouzrokuje s vremena na vreme tu neravnomernost u uspostavljanju kontakta, koja je bila sve naglašenija pri svakom usporavanju. Pokatkad se to dešavalo tako naglo da smo ostajali gotovo nepomični za jednu sekundu. Moja smešna pretpostavka sve se više nametala, i to me raspoloži. „Potpuno kao ta fukara od profesora” rekoh u sebi – „baš je to zabavno!”

– Šta se dešava? – dobaci moja prijateljica.

– Izraz lica ti je uznemiren ...

– Meni? ... Ma koješta!

Čudna stvar: to je pitanje ostavilo utisak na mene. Ja sam, naprotiv, pretpostavljao da mi je lice spokojno! O čemu li sam razmišljao da ne bih bio smiren? Dodijalo mi je, eto, to je bilo sve; jednostavno sam se pitao koji je organ patio u tom „velikom telu”, kako ga je profesor zvao, i pošto ništa nisam našao, a pretilo mi je zaustavljanje, bilo mi je ... bilo mi je dojadilo, eto to je sve. Uzalud sam osluškivao vičnim uhom eksplozije motora, klopotanje, prigušene udarce; nijedan karakterističan zvuk nije mi ukazivao na neki kvar na svećicama, ventilima ili klipovima.

– Kladim se da je kontakt u kvaru! – povikah. – Pa ipak, motor sasvim dobro radi ...

Ema tada reče:

– Nikola, pogledaj! Je l' ovo treba da se kreće, ono čudo?

– Ha! Šta sam rekao! Vidiš!

Ona je pokazala kuplung koji se pokretao sam od sebe, dok se poskakivanje kola usklađivalo sa njegovim kretanjem. Eto havarije! ... – Dok je moj poglad počivao na pedali, ona je ostala prisutna do kraja, i automobil, isključena motora, stade. Upravo htjedoh da izađem iz kola kada ona naglo krenuše. Pedala se bila vratila nazad.

Obuze me neki nemir. Sigurno da ništa nije tako nesnosno kao kola koja ne mogu da se pokrenu, ali ipak se nisam sećao da sam ikad bio tako čudno uznemiren zbog nekog kvara ...

Odjednom sirena stade da zavija sama od sebe ...

Osetih nesavladivu potrebu da kažem bilo šta; ćutanje je udvostručivalo moj strah.

– Sve je u kvaru – izjavih prisiljavajući sebe da govorim neusiljenim tonom. – Nećemo stići pre mraka, jedna moja Ema.

– Ne bi li bilo bolje da pokušaš odmah da ih opraviš?

– Ne. Više volim da produžim da vozim ... Ako se zaustavi – nikad se ne zna da li će moći ponovo da krene. Biće uvek vremena za to ... Možda će se zagrejati ...

Ali sirena je zaglušila moj nesigurni glas. A moji se prsti odjednom zgrčiše na volanu: ta buka, pošto je oslabila, pretvorila se u jedan otegnuti, produženi ton, sličan pesmi, koji je postajao ritmičan, moduliran ... i kroz tu kadencu osetih kako se izdvaja ... jedna arija ...

arija jednog marša ... (Možda sam to ja želeo da je čujem! ...) – Ta arija postade Određena, i posle izvesnog moduliranja pevača koji isprobava svoj glas, automobil stade odrešito da peva iz svog bakarnog grla.

Bilo je to „*Rum fil dum, fil dum.*”

Na zvuke nemačke pesme gomila sumnji sruči se na moj nemir. Obuze me predosećanje da je posredi neka fantastična i tajanstvena grozota – opet! Osetih stravu. Htedoh da smanjim gas, ručica se zaglavi; da isključim motor, pedala se zaglavi; da ukočim – ručica se zaglavi. Neka viša sila držala ih je ukočenim. Izgubivši glavu, pustih volan i povukoh s obe ruke đavolsku ručicu: isti rezultat. Jedino je sirena zagrgotala i zanemela, pošto se pošteno otcereketala.

Moja prijateljica prsnu u smeh i reče:

– Kakva smešna truba!

Ja nisam imao želju da se smejem. Misli su mi se vrtoglavom brzinom povezivale, a moj razum odbijao je da prihvati rezultat mog razmišljanja.

Taj metalni automobil, u kome nije bilo ni parčeta drveta, gume, kože, čiji nijedan deo nije bio načinjen od nekad žive materije, nije li to bilo *organizovano telo koje nikada nije živelo*? Nije li taj automatski mehanizam bio telo koje ima reflekse, ali uopšte ne poseduje inteligenciju? Nije li to, u krajnjoj liniji, prema teoriji iz beležnice, jedina posuda koja može da primi celokupnu dušu? Ona posuda za koju je profesor, bez razmišljanja, izjavio da ne postoji? ...

U trenutku svoje *tobožnje* smrti Kloc-Lern je nad kolima nesumnjivo izvršio jedan ogled sličan onome s topolom; ali, rastresen od pre nekoliko sedmica, možda – smrtonosna lakoumnost – nije bio predvideo da će njegova duša cela skliznuti u tu praznu posudu i da će, kad se peteljka prekine, njegovo ljudsko obličje postati leš u koji će joj zakoni njegovog otkrića zabranjivati da se vrati ...

Ili je, možda, zamoren pokušajima da se domogne neuhvatljivag bogatstva, Kloc-Lern postupio tako po svojoj volji, i počinio neku vrstu samoubistva zamenjujući suštinu mog ujaka sa suštinom jedne mašine? ...

Ali, zašto ne bi moglo biti da je on jednostavno hteo da postane nova životinja, čiji je nastanak prerekao kroz ekscentrične pretpostavke, životinja budućnosti, vladar Stvaranja, koju bi

zamenjivanje organa moglo da učini besmrtnom i sposobnom za usavršavanje do beskonačnosti, u skladu sa njegovim zanesenjačkim proročanstvom?

Još jednom, ma koliko razložna bila ta unutrašnja diskusija, nisam hteo da prihvatim zaključke koji su iz nje proizlazili. Izvesna sličnost u ponašanju između automobila i profesora, eventualna slušna halucinacija i zakočenost jadne poluge nisu bili dovoljni da dokažu takvo čudo. Mojoj mori bio je potreban neki određeniji dokaz.

Ona ga bez odlaganja dobi.

Bili smo stigli do ivice šume, do one granice na kojoj je pokojni manijak uvek završavao naše šetnje. Shvatih da ću biti zaustavljen i, za svaki slučaj, opomenuh Emu:

– Drži se dobro; zabaci telo unazad!

Uprkos našoj predostrožnosti, naglo zaustavljanje automobila nateralo nas da *načinimo reverans*.

– Šta to bi? – učini Ema.

– Ništa. Ostani mirna ...

Iskreno gavoreći, bio sam u nedoumici. Šta da se radi? Bilo bi opasno sići. Na leđima Kloca-automobila bili smo bar van njegovog domašaja, i nisam morao da brinem o tome da li će me napasti ... Pokušah, dakle, da ga nateram da krene napred. Kao maločas, nijedan deo nije hteo da se pokori mojoj volji. Uzalud sam pritiskivao gde god sam stigao, buntovnik nije imao slabu tačku ...

U toj neprilici, iznenada osetih kako se volan okreće uprkos mojoj volji: poluge i pedale se pokrenuše, i automobil, krenuvši, načini poluokret i stade da nas vraća u Fonval. Pođe mi za rukom da ga okrenem na prepad. Ali, čim sam upravio kola u željenom pravcu, ona ne dozvoliše točkovima ni da se pomere.

Ema najzad primeti da se dešava nešto neobično i navali na mene da siđem iz kola ne bih li sredio taj „kvar”.

Ali, od pre nekoliko trenutaka moj se užas bio Pretvorio u bes ...

Sirena zakokodaka.

– Najslade se smeje ko se poslednji smeje! – promumlah.

– Ma šta se to događa? Šta se to događa? – ponavljala je moja prijateljica.

Ne slušajući je, uzeh iz prtljažnika jednu čeličnu šipku, koju sam inače nosio da mi posluži za odbranu i, na duboko Emينو

zaprepašćenje, počeh da udaram njome ćudljivi automobil.

Ono što se zatim desilo bilo je za priću. Pod strašnim batinama teška kola stadoše da se ponašaju kao šugavo živinće; skakala su, ritala se, poskakivala kao ovca, i sve pokušala da nas zbace.

– Drži se čvrsto! – viknuh svojoj prijateljici.

I produžih da udaram iz sve snage. Motor je brektao, sirena cvilela od bola i rikala od besa; udarci su pljuštali po limu haube; od batina je šuma odjekivala neverovatnom bukom ...

Odjednom, pustivši oštar krik kao slon, metalni mastodont podskoči, prope se dva-tri puta, i jurnu napred brzo kao munja – kao tane.

Nisam više bio gospodar situacije. Ludilo razbesnelog ćudovišta upravljalo je nasumce. Gotovo smo leteli, osamdeset konja jurilo je brzinom pada; od snažnog vetra nije više moglo da se diše ... Povremeno bi odjeknuo piskavi krik sirene ... Prođosmo kroz Grej-l'Abeje brzo kao munja. Kokoške, psi pod točkovima; krv na mojim naočarima ... Toliko smo jurili da su mi se slova sa firme beležnika Palida učinila kao pruga ... Na izlasku iz sela državni put načini nam ogradu od svojih platana; zatim duga uzbrdica suprotstavi svoj nagib našoj brzini. Tu, pokazujući znake umora koje sam prvi put primetio, automobil, usporivši, dopusti da upravljam njime.

Morao sam počešće da ga udaram ne bi li nas doveo do Nantela, u koji uđosmo kasno, ali bez problema. Ipak, prelazeći pareko jednog jarka, bakarna usta pustiše uzvik bola, i opazih da se od drmusanja slomila jedna optuga na prednjem desnom točku. Kad smo stigli u dvorište hotela, htedah da stavim novu oprugu na obruč; to mi uopšte nije pošlo za rukom; moji pokušaji izvlačili su iz sirene takvu dreku da morah da odustanem od opravke. Ona, uostalom, nije bila hitna; doneo sam odluku da dovršim putovanje vozom a da jogunastu mašinu kasnije transportujem. Budućnost će odlučiti o njenoj sudbini. Za sada, ostaviću je u garaži, među kočijama, buradi i kruzinama, i žurno ću otići odatle, znajući da iza mene blistaju veštačkim pogledom okrugle oči njenih farova.

Prinuđen da potanko razmislim o ovom neverovatnom fenomenu, dok sam se udaljavao, jedna rečenica iz nekog naučnog članka, koji sam nekad površno pročitao, i koji je ostavio dubok utisak na mene,

vratila mi se u sećanje. Zabezeknuo sam se što sam u tim rečima našao neko neodređeno objašnjenje ovog čuda i nagoveštaj isto toliko zbunjujućih čudesa:

„Može se pretpostaviti da postoji neki prelazni oblik između živih bića i nežive materije, kao što postoje prelazni oblici između životinja i biljaka.”

Hotel je svojim spoljašnjim izgledom nagoveštavao raskošan komfor. – Lift me odnese uvis, i odvedoše me u našu sobu.

Moja drugarica koračala je preda mnom. Zatočena toliko dugo, posmatrala je s izvesnom vrstom požude ulicu, ljude koji idu tamo-amo, i radnje čije su se blistave firme palile. Ema nije mogla da se odvoji od prizora života; dok se oblačila, neprekidno je prilazila prozoru, i razmicala je navučene zavese da bi ga opet posmatrala. Učini mi se da je manje prijatna u mom prisustvu, i da je svet zanima više no moja ličnost. Moje čudno ponašanje u automobilu unekolilko ju je iznenadilo, a kako sam bio rešio da joj ne dam nikakvo objašnjenje, nisam, sumnjao u to da me je smatrala čudakom, loše izlečenim od ludila.

Pri večeri, za malim, intimnim stolovima, obasjanim svećnjacima koji su bacali budoarsko svetlo, Ema, okružena muškarcima u večernjim odelima i ženama u dekoltovanim haljinama pokaza nedoličnu živost. Posmatrala je muškarce ispod oka, a žene je odmeravala od glave do pete, čas diveći se, čas podsmevajući se, povlađujući sasvim glasno, nametljivo se podrugujući; muškarci su joj se podsmeivali i divili, jer je bila i smešna i prekrasna. Želela je da ćaska sa čitavim skupom ...

Odvukoh je čim mi se ukaza prilika. Ali njena želja da se vrati među svetinu bila je tako žarka da smo smesta morali da odemo na neko drugo javno mesto.

Pozorište je bilo zatvoreno, ali kazino otvoren; te večeri to se održavao finale šampionata u hrvanju, organizovanom po uzoru na pariske priredbe.

Mala sala bila je krcata kalfama, đacima i kojekakvim protuvama. Njom je lebdeo oblak od mešavine svih proleterskih i sitnoburžujskih duvana.

Ema se kočoperila u svojoj loži. Neka gnusna pesmica, koju je odsvirao orkestar bez srama i stida, bacila ju je u ekstazu. A kako

njene ekstaze nisu bile nimalo diskretne, te stotine pari očiju uperi se u nju privučeno vitlanjem lepeze i perima na šeširu koji su tako bodro udarali takt. Ema se nasmeši i prelete očima tri stotine pari očiju.

Borbe je oduševiše, a još više borci. Te životinje u ljudskom obliku, čije su glave – mnogo vilice a malo čela – izgledale kao stvorene za zobnicu, izazivale su u moje prijateljice pomahnitalost dostojnu sažaljenja.

Neki rutavi i tetovirani kolos odnese pobjedu. On dođe da pozdravi publiku i, da bi to učinio, nevešto klimnu, s vrha svog titanskog tela, mirmidonskom glavom za sitnim svinjskim očima. Bio je meštani i njegovi sugrađani prirediše mu ovacije. Dodeliše mu titulu „Bastion Nantela i Šampion Ardena“. Ema, koja je ustala, pljeskala je i vikala „bravo!“ tako jako i tako nametljivo da je izazivala sablažnjivu veselost sale. Šampion joj posla poljubac. Osetih kako mi se lice žari od sramote.

Vratismo se u hotel izmenjujući zajedljive reči koje su bile vesnici čedne noći.

Čedne, ali burne. Naš se apartman nalazio iznad zasvođene kapije kroz koju su do jutra ulazili i izlazili automobili, zbog čega sam sanjao nesreće i besmislice.

Buđenje mi tek donese nedaće. Bio sam sam u postelji.

Zabezeknut, pokušah da objasnim odsustvo moje prijateljice uzrocima domaćičke prirode koji se u potpunosti mogu opravdati, ali njeno mesto bilo je hladno, i to me izbacilo iz ravnoteže.

Pritisnuh zvonce za poslugu. Sobar dođe i dade mi ovo pismo koje sam sačuvao i čiji kockasti papir, posut mrljama i prskotinama, priključujem spajalicom na beli papir.

Dragi Nikola,

Izvini za muku ali Bolje da se rastanemo, juče sam ponovo našla mog prvog Ljubavnika, čoveka što sam se tukla sa Leoni za njega, Alsida. To je lepi čovek koji je juče bio pobednik. Vraćam muse jer mi se uvukao pod kožu. Naravno da ne mogu da napustim taj život za mnogo para koje mi je lern obećao. Azatim donelabiti nesreću Azatim nabila biti rogove jer vidiš bio si navisini samo 2 puta, onaj put kada ti je bik sredio jednu nogu rogom posle u šumici, Azatim onaj put kad si odma zdimio iz moje sobe, Ostalo nije ono. Želim

pravog čoveka. Nije totvoja greška, pase nadam dati neće zadati muku.

Zbogam za ceo život

EMA BURDIŠE⁴

Pred jednim do te mere kategoričnim saopštenjem, i to sačinjenim gotovo isto toliko varvarskim jezikom kao što je pravnički žargon, čovek se samo mogao pokloniti. Uostalom, zar osećanja koja je Ema dokazivala nisu bila ista ona koja su me očarala kod nje? Nisam li više od svega voleo tu veliku žeđ za ljubavlju, koja je bila uzročnik njene opčinjavajuće lepote i razlog njenog neverstva?

Smogao sam energiju i mudrost da ostavim za sutra dalje razmišljanje. Ono me je moglo navesti na slabosti. Raspitah se kad ide prvi voz za Pariz, i poslah po jednog mehaničara da se pobrine oko prenošenja mojih osamdeset konja ili, ako vam se tako više dopada, Kloca-automobila.

Ubrzo zatim javiše mi da je čovek stigao. Odosmo zajedno u garažu.

Kola behu nestala.

Možete pretpostaviti da sam, naravno, povezao ta dva slučaja odmetništva, da sam optužio Emu za mračno saučesništvo. Ali direktor hotela, koji je mislio da je posredi krađa drskih lopova, ode u policijsku stanicu. Vratio se sa obaveštenjem da su u jedinoj uličici u predgrađu našli automobil s brojem 234-XY, koji su – po njemu – lupeži ostavili pošto je nestalo benzina: rezervoar je bio ispražnjen.

– Savršeno! – rekoh u sebi. – Kloc je hteo da pobegne. Nije računao na to da će potrošiti benzin, i eto, paralizovan je!

Zadržah za sebe pravu verziju događaja i preporučih mehaničaru da odgura kola do vagona i da ne pokušava da pusti motor u rad.

– Obećajte mi to – navaljivao sam – veoma je važno ... Vreme je za polazak voza, treba da požurim. Idite! I nipošto nemojte sipati benzina!

XVI – ČAROBNJAK KONAČNO UMIRE

Eto me sada u toj kućici u Aveniji Viktora Igoa, iznajmljenoj za Emu. Sam sam u njoj sa mojim čudnim uspomenu, jer je ona više volela da g. Alsidu prinese na žrtvenik svoju opojnu i raskošnu lepotu ... Ne govorimo više o tome.

Početak je februara. Pucketajući kao zastava koja leprša, vatra buktu iza mojih leđa. Od mog povratka u Pariz, besposlen, ne uzimajući nikakvu knjigu u šake, svake večeri i svakog jutra pišem na ovom okruglom stočiću prikaz mojih čudnih avantura.

Da li su se okončale? ...

Automobil-Kloc je tu, u garaži, u jednom boksu koji sam dao da se načini upravo za njega. Uprkos mojim preporukama, mehaničar iz Nantela sipao je benzin, i moj novi šofer i ja iskusili smo sve muke ovoga sveta dok smo dovezli ta kola-čoveka, jer nismo uspeli da okrenemo slavinu i ispraznimo rezervoar. Kola su počela svoje divljanje time što su demolirala svog naslednika, jedan automobil od dvadeset konja, poslednji model ... Šta sam mogao da uradim s tim prokletim Klocem? Da ga prodam? Da izložim svoje bližnje njegovoj zlobi? – Bio bi to zločin. Da ga uništim? Da upokojim profesora u njegovoj poslednjoj transformaciji? – Bilo bi to ubistvo. I tako sam ga zatočio. Boks ima visoke pregrade od hrastovine, a vrata na njemu snabdevena su teškom rezom.

Ali novonastala životinja provede čitave noći puštajući preteće i bolne krike iz svoga metalnog grla, i susedi se požališe zbog toga. Tada su, u mom prisustvu, demontirali sirenu-delikventa. Uz velike teškoće skinuli su šrafove i klipove i primetili da je ta naprava tako reći srasla sa kolima. Morali smo da je iščupamo iz njih, pri čemu čitava mašina stade da drhti. Neka vrsta žute tečnosti koja je mirisala na benzin šiknu iz rane i zatim stade da teče kap po kap iz amputiranih delova. Na osnovu toga zaključih da se metal organizovao pod uticajem života koji se ulio u njega; stoga moji naponi da na točak stavim novu oprugu nisu urodili plodom, jer je ta operacija sada predstavljala neku vrstu kalemljenja na životinji, koje se nije moglo izvesti kao ni transplantacija zglavka od drveta na živu ruku.

Lišen svog ovalnog aparata, moj zatočenik još jednu sedmicu produži sa noćnom galamom, gruvajući u vrata svojom masom kao gredom. Zatim odjednom učuta. Prošlo je otada gotovo mesec dana.

Mislim da su rezervoari za ulje i benzin prazni. Pri svemu tome, zabranio sam Luju, mom mehaničaru, da ide da to proverava, da ulazi u kavez te krvoločne životinje.

Sada imam mira, ali je Kloc i dalje tu.

Luj je izrekao filozofska razmišljanja koja je trebalo da poteknu iz mog pera. Luj je užurbano došao i rekao mi izbuljivši oči:

– Gospodine, gospodine! Nek' gospodin dođe da vidi kola od osamdeset konja! ...

Ne postavih mu nikakvo pitanje i izađoh što sam brže mogao.

Na stepeništu, sluga mi priznade da je dozvolio sebi da otvori garažu jer je otuda od pre izvesnog vremena dopirao neki zadah. I doista, čak je i vazduh u dvorištu izazivao mučninu. Luj uskliknu gotovo sa divljenjem:

– Nek' gospodin sam kaže da to zaudara!

I uvede me u boks.

Kola su tako čudno izgledala da u prvi mah nisam mogao da ih prepoznam.

Pretvorena u krš na razmekšalim točkovima, bila su bezobličena kao da su od voska. Poluge su se nagle, savijene kao šipke od kaučuka. Farovi, bezoblični, izgledali su kao izduvani, a njihova sočiva, plavičasta i lepljiva, ličila su na beonjače mrtvih očiju. Opazih neke sumnjive pege koje su nagrizle aluminijum, i rupe koje su se pojavile na gvožđu. Čelik, koji je postao porozan, raspadao se u prah, a bakar je postao sunderast kao pečurka. Povrh toga, ridasta odnosno zelenkasta guba išarala je poput mramora većinu organa, a to nije bila ni buđ ni bakarna patina. Na zemlji, gnusno đubre počinjalo je da okružava gusta kao sirup i odvratna bara koja je isticala iz njega, mrkocrvena, s prelivima. Čudne hemijske reakcije izazivale su na tom mesu od metala koje se raspadalo glomazne pucketave mehure, a u unutrašnjosti mehanizma neprekidno se čulo krčanje. Odjednom, padajući meko, kao balega na blato, sruči se volan, odvalivši prednji deo kola, a zatim i poklopac na motoru. Unutra se uzburka nešto čemu nema imena, i grozni smrad organskog raspadanja odbaci me unazad. Ali, ipak sam uspeo da opazim, u dubokoj senci, gmizanje crva koji jedu leševe ...

– Kakva gadarija! – izjavi mehaničar.

Pokušah da ga uverim da se od potresa metal katkada može razložiti, i da to može izazvati molekularnu izmenu. Nije baš izgledalo da je poverovao u moju tvrdnju, a ja, koji sam znao da je istina još neverovatnija, bio sam prinuđen, da bih je razumeo i prihvatio, da je podrobno razmotrim dajući joj *in petto* verbalni oblik, da je preciziram rečima, kojima se stvari potvrđuju i objašnjavaju, kao neki matematički problem jezgrovitosti cifara:

Kloc je mrtav. Automobil je mrtav. Sa svojim autorom propala je lepa teorija o mehanizmu koji se pretvara u životinju, besmrtnu zahvaljujući zameni delova i pogodnu za beskonačno usavršavanje. Podariti život znači i istovremeno podariti i smrt, koja je njegov neumoljivi pratilac; organizovati neorganska tela znači nameniti ih manje ili više bliskoj dezorganizaciji.

Ali uprkos mojoj pretpostavci, fantastično biće nije preminulo zbog nedostatka benzina, zbog toga što mu je istekla sva krv. Ne: rezervoari su bili dopola puni. Znači, ubila ga je duša, ljudska duša, ta pogubna duša koja tako brzo uništava konstituciju životinja, zdravija od naše, i koja je brzo nadjačala to mentalno i čisto telo.

Naredih da se baci ta gnusna gomila đubreta. Neka kanalizacija bude Klocov grob. On je mrtav! Mrtav je! Oslobodio sam ga se! *Nepovratno* je mrtav! ... MRTAV JE, konačno! Njegova je duša sa dušama pokojnika.

Neće više moći da mi dodijava! ...

Ha! ha! ha! MRTAV! Prljava životinja!

Trebalo bi da budem srećan. Nisam nimalo. – Oh! Nije to zbog Eme! Naravno, brbljivica mi je „zadala muka”. Ali to će iščileti; ako pretpostavljamo da se neka tuga može preboleti, to znači da smo je već preboleli. – Moja velika nesreća proističe iz uspomena. Uznemirava me ono što sam video i osetio na svojoj koži: ludak, Neli, operacija, Minotaur, Ja-Jupiter, i toliko drugih grozota! ... Bojim se zenica koje me fiksiraju, i obaram pogled pred ključaonicama ... Moja nesreća otuda potiče. Ali, strepim takođe i pred jednom strašnom perspektivom ...

Ako sve to nije gotovo? Ako se Klocovom smrću ne završava moja priča? ...

Prema njemu sam potpuno ravnodušan, jer više ne postoji, čak i kad bi došao da me uznemirava u Lernovom obličju ili kao neki

fantomski auto, znao bih da je to samo san ili halucinacija mojih oslabelih očiju. On je mrtav! I nije me briga zbog toga, ponavljam.

Uznemiravaju me trojica pomoćnika. Gde su? Šta rade? Ta pitanja ponavljam. Oni poseduju uputstvo za izvođenje kirkinske operacije, i tim znanjem mogu da se posluže za svoje sopstveno bogaćenje ili za trgovinu ličnostima ... Uprkos svog poraza, Kloc-Lern je naišao na više osoba koje su bile voljne da se podvrgnu njegovom zlokobnom hirurškom zahvatu i da trampe svoju dušu za tuđu. Trojica Nemaca uvećavala su svakim danom broj tih jadnika, željnih novca, ili mladosti, ili zdravlja. Diljem sveta bilo je, a da niko u to nije sumnjao, muškaraca i žena koji nisu bili ono što su ...

Ni u šta nisam siguran ... Lica mi izgledaju kao maske. Možda sam to mogao da primetim i ranije, ali ima izvesnih ljudi čija fizionomija odražava dušu koja je suprotna njihovoj. Druge, poštene i čestite, za trenutak otkrivaju neočekivane poruke i nepredviđene strasti, zastrašujuće kao neko čudovište.

Poseduju li oni danas svoju jučerašnju dušu?

Pokatkad u očima mog sagovornika promine neka čudna munja, neka ideja koja nije njegova; on će je odmah poreći ako ju je izrekao, i prvi će se začuditi što je mogao tako nešto da pomisli.

Poznajem ljude čije se mišljenje menja od danas do sutra. A to je veoma nelogično.

I najzad, često me obuzme nešto čemu ne mogu da odolim – neki grubi predak potisne me u mene samog, da tako kažem, pa zapoveda mojim nervima i nalaže mojim mišićima da učine nešto loše ili da izreknu reči zbog kojih žalim – za vreme potrebno da se udari šamar ili iskaže psovka.

Znam, znam: svako odvajkada vrši te nepromišljene radnje. *Ali razlog zbog koga do toga dolazi postao je za mene nejasan i tajanstven.* To nazivaju groznica, bes, budalaština, kao što nazivaju dobrim ponašanjem ili pristojnošću, računicom, hipokrizijom ili diplomatijom uzrok iznenadnih razgolićavanja koja sam zapazio kod svojih bližnjih, a koja su, kažu, samo odraz neispunjenja velikih stvari ili, pak, pobuna protiv njih ...

Zar ne bi mogla veština jednog čarobnjaka da bude u njihovoj osnovi?

Očigledno, stanje mojih nerava me iscrpljuje i iziskuje lečenje. Njega još podržava opsesija mog čudnog boravka u Fonvalu. Zbog toga sam, čim sam se vratio, pošto mi je postalo jasno da je neophodno da to zaboravim, počeo da pišem o tome; ne, blagi bože, s ambicijom da napišem knjigu, već u nadi da će, kad to bude bačeno na papir, biti manje u mojoj glavi, i da će biti dovoljno da izađe iz nje da bih ga odagnao.

Nisam uspeo. Daleko od toga. Naprotiv, proživljavam tu priču još stvarnije dok je pričam; ne znam kakva me je moćna čarolija pokatkad nagonila da napišem neku reč, neku rečenicu, suprotna onom što sam nameravao.

Promašio sam svoj cilj. Moram da nateram sebe da zaboravim taj košmar, da ga uništim, u paramparčad da bih o njemu mogao da mislim ... Uskoro će razni predmeti biti uništeni ... Možda će se u okolini Fonvala roditi neka previše inteligentna telad: valja ponovo kupiti Jo, Evropu, Atora, i pogubiti ih. Prodati Fonval i sav nameštaj. Živeti! Živeti svoj život, kao smešna ili glupa, ili ekstravagantna ličnost. Nije važno! Ali originalna, nezavisna, bez tutora, i slobodna, oh! Oslobođena sećanja!

Ovaj užas, kunem se, poslednji put prolazi kroz moj mozak. Pišem o njemu samo da bih to svečano potvrdio.

A ti, izdajnički rukopise, ti koji ovekovečavaš bića i događaje kojima odsad poričem postojanje, na lomaču, *Doktor Lern!* Na lomaču! Na lomaču! Na lomaču! ...

Maj 1906.

Maj 1907.

KRAJ

Notes

[1] – Mi nismo izmenili nijedno slovo originalnog teksta *Doktora Lerna* onakvog kakvog ga je izdiktirao(?) stočić Kardajaku. Ima nekih sloboda zbog kojih ne treba zameriti nepoznatom autoru kada se njegovo delo objavljuje bez njegovog odobrenja. Trebalo bi takođe da čitalac ne pripisuje nama emfazu, često sasvim iskrenu, g. Vermona, kao ni njegovu slobodu u izražavanju, pokatkad sasvim biblijsku. Uostalom, on će mu to oprostiti iz sveg srca pošto se upozna sa strašnim iskušenjima koja je mladićev zdrav razum *morao* da proživi pri sastavljanju ovog Dnevnika. (Beleška prepisivača.)

[2] – Gospodin Vermon prenosi više rečito nego verno reči dra Lerna. Ovaj, tako pedantan i pri izlaganju najneobičnijih mišljenja, sigurno da je zapazio i podvukao značaj koji bi, u pogledu odgovornosti, imala potvrda jedne tako lude teorije. Prosto ga čujemo kako se pita: Da li su odrasli ljudi dužni da isprave greške svoje mladosti? Imaju li oni pravo da odustanu od toga pod izgovorom da ih je neko drugi počinio? ... Drukčije rečeno, može li kralj Francuske s pravom da odbije poverioce vojvode od Orleansa?... Da li su stare mržnje legitimne? ... Da li zahvalnost treba vremenom da iščili? ... itd. – Gospodin Vermon nam kaže da je bio rasejan. Mi to bez po muke primećujemo, jer je on toliko nevešt u umetnosti pisanja da ga možemo nabediti da je hotimice skratio ovaj paragraf ne bi li učinio čitljivijim ovo ionako suviše zbrkano poglavlje u kome je jednostavno reprodukovao stvarnu životnu konfuziju umesto da sve dovede u onaj lepi red jer je to veština kojom se diči jedan pisac. (Beleška prepisivača.)

[3] – Vrsta kočije (prim prev.).

[4] – Pri prvom našem zajedničkom čitanju Doktora Lerna način pisanja a naročito stil te ceduljice učinili su mi se sasvim suprotni uobičajenom govoru g-đice Burdiše. Ma koliko prosečan bio, taj je jezik manje nepravilan nego način pisanja, zaista. (Videti poglavlje VII, gde se ta razlika još više ističe.) Žilber se u prvi mah pozvao na taj nesklad da bi podupro svoje mišljenje da to i više no što je potrebno dokazuje Kardajakovu prevaru; po njemu, on nije umeo do kraja da održi integritet svoje heroine. Odgovorili smo mu da za trenutak bude dobar i pretpostavi da u Kardajaka valja imati poverenja: u tom slučaju ceduljica je nepobitan dokument, direktna emanacija g-đice Burdiše, dok su njene rečenice navedene tu i tamo u tekstu samo citati. One, dakle, stižu do nas kroz sećanje g. Vermona, koji, pošto nije pisac po struci, bolje prenosi smisao nego same reči. (Obratite pažnju na to sa koliko više živosti daje dijaloge i replike nego onaj dugi odlomak u VII poglavlju! To je zato što se jasnije seća obrta, jer su kratki.) – Te primedbe bile su dovoljne da uzdrmaju Žilberove argumente. Jedan ogled, koji je izveo Marlot, sruši ih u prah i pepeo. Pošto je zamolio nekoliko devojaka iz polusveta za ljubaznost da ga udostoje ljubavnog pisma, bio je zaprepašćen kad je video da te devojke, čiji je govor postao uglađen zahvaljujući druženju sa lepo vaspitanim ljudima, pišu, gotovo sve, kao prave prostakuše. (Beleška prepisivača.)

Table of Contents

DOKTOR LERN

UVOD

I – NOKTURNO

II – MEĐU SFINGAMA

III – STAKLENA BAŠTA

IV – VRUĆE I HLADNO

V – LUDAK

VI – NELI, BERNARDINAC

VII – TAKO JE GOVORILA GOSPOĐICA BURDIŠE

VIII – DRSKOST

IX – ZASEDA

X – KIRKINA OPERACIJA

XI – NA PAŠNJAKU

XII – LERN MENJA ORUŽJE

XIII – EKSPERIMENT? HALUCINACIJE?

XIV – SMRT I MASKA

XV – NOVA ŽIVOTINJA

XVI – ČAROBNJAK KONAČNO UMIRE

KRAJ

Notes